

МАТЕРІАЛИ

VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ

КОНФЕРЕНЦІЇ

20 ВЕРЕСНЯ 2024 РІК • М. КРОПИВНИЦЬКИЙ, УКРАЇНА

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ
НАУКИ: АКТУАЛЬНІ
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

ISBN 978-617-8440-05-3

DOI 10.36074/liga-ukr-20.09.2024

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

VI ВСЕУКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ НАУКИ:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

 20 ВЕРЕСНЯ 2024 РІК
 м. КРОПИВНИЦЬКИЙ, УКРАЇНА

УДК 082:001

Р 64

Голова оргкомітету: Коренюк І.О.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 54 від 19.09.2024 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та інформаційному бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення №317 від 12.06.2024).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії CC BY-SA 4.0 International.

Р 64

Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики: матеріали VI Всеукраїнської студентської наукової конференції, м. Кропивницький, 20 вересня, 2024 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. — 212 с.

ISBN 978-617-8440-05-3

DOI 10.62732/liga-ukr-20.09.2024

Викладено матеріали учасників VI Всеукраїнської мультидисциплінарної студентської наукової конференції «Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики», яка відбулася 20 вересня 2024 року у місті Кропивницький, Україна.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Молодіжна наукова ліга», 2024

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ISBN 978-617-8440-05-3

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

АНАЛІЗ ДОСТУПНОСТІ КРЕДИТІВ ДЛЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Волошин А.С., Науковий керівник: Терещенко Е.Ю. 10

СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ВПЛИВ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Штурмак О.О., Науковий керівник: Терещенко Е.Ю. 13

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЯ НА ПРОЦЕС ОБЛІКУ

Василевський І. О., Науковий керівник: Уманціва. Г.В. 16

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ОБЛІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНТРОЛЬНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ

Обрусний В.А., Науковий керівник: Колеснікова О.М. 18

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Теліус Н.В., Науковий керівник: Гринь В.П. 20

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКУ ТА ДЕКЛАРУВАННЯ МИТА

Діжак В.А., Науковий керівник: Кміть В.М. 22

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Даниленко С.В., Науковий керівник: Коляда Т.А. 26

ПОДАТКОВЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ДЛЯ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Дундар Д.С., Науковий керівник: Пасічний М.Д. 29

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

Фоменко В.С., Науковий керівник: Пасічний М.Д. 33

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ З МЕТОЮ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Ліскович А.В., Науковий керівник: Музиченко А.О. 36

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПОМІЖНИХ ВИРОБНИЦТВ

Токарева А.С., Науковий керівник: Гавриленко Н.В. 38

СЕКЦІЯ 3. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ОПЕРАТИВНИЙ АНАЛІЗ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ МЕБЛЕВОГО ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сідельнікова К.О., *Науковий керівник: Гавриленко Н.В.* 41

РОЗРОБКА ЗАХОДІВ З ВПРОВАДЖЕННЯ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТОВ «НЕСТЛЕ УКРАЇНА»

Гач Ю.О., *Науковий керівник: Боровиков О.В.* 45

СЕКЦІЯ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ГЕОГРАФІЧНУ СТРУКТУРУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
Наконечна Ю.О., *Науковий керівник: Набок І.І.* 48

РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ В СПРИЯННІ ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Геля Є.К., *Науковий керівник: Бохан А.В.* 51

СЕКЦІЯ 5. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ МАНІПУЛЯТИВНОЇ МОДЕЛІ СПІЛКУВАННЯ

Висоцька А.Ю., *Науковий керівник: Шутяк І.А.* 54

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ Г. ГЕГЕЛЯ НА ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Борисов І.С., *Науковий керівник: Аксютіна А.В.* 56

ФРІЛАНС ЯК НОВА ФОРМА ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ФРІЛАНСЕРІВ

Штурмак А.О., *Науковий керівник: Дараганова Н.В.* 58

СЕКЦІЯ 6. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

МЕДІАЦІЯ В НОТАРІАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ємець Є.Ю., *Науковий керівник: Букатова Д.М.* 61

СЕКЦІЯ 7. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

PROTECTION OF THE STATE BORDER AS A COMPONENT OF NATIONAL SECURITY

Kondratiuk A.V., *Supervisor: Ganaba S.O.* 64

БЕЗПЕКА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В УМОВАХ ВІЙНИ
Фокіна І.С., *Науковий керівник: Кобус О.С.* 66

СТВОРЕННЯ КОМПЛЕКСУ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ
ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ
Піштова Ю.С., *Науковий керівник Гладких В.М.* 68

СЕКЦІЯ 8. ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

ПЕРСПЕКТИВА ОБ'ЄМНОГО ГАСІННЯ ОСЕРЕДКІВ ПОЖЕЖІ В ПОРОЖНИНАХ
ЗАВАЛІВ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД, ЯКІ ВИНИКЛИ ЧЕРЕЗ АРТИЛЕРІЙСЬКІ ОБСТРИЛИ
ТА ВЛУЧАННЯ РАКЕТ
Команов І., Лаврик Я., *Науковий керівник: Черномаз І.* 71

СЕКЦІЯ 9. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ ТРОЯНД В ЗАКРИТОМУ ГРУНТІ
Дрозд Ю.В., *Науковий керівник: Матвійчук Б.В.* 73

СЕКЦІЯ 10. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ГАЗОБЕТОН В СУЧАСНОМУ БУДІВНИЦТВІ
Шудря А.А., *Науковий керівник: Черніков В.О.* 76

ТРИПЛЕКС – НОВІТНІЙ БУДІВЕЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ
Хозлу В.С., *Науковий керівник: Черніков В.О.* 79

СЕКЦІЯ 11. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ОДНОРАНГОВИХ ЗАСТОСУНКІВ ДЛЯ
ОБМІНУ ФАЙЛАМИ
Стрілецький Н.В., *Науковий керівник: Литвиненко О.Є.* 83

ТЕХНОЛОГІЯ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ З БПЛА З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТФОРМИ
PIXHAWK
Миколюк Д.І. 86

СЕКЦІЯ 12. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

АЛГОРИТМ SHA-2: УНІКАЛЬНИЙ АЛГОРИТМ ХЕШУВАННЯ
Курінна О.В. 88

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ УРАЗЛИВОСТЯМИ В
БАНКІВСЬКИХ ЦИФРОВИХ СИСТЕМАХ
Снопок С.М., *Науковий керівник: Снігуров А.В.* 91

МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ БАНКУ
Крисак І., *Науковий керівник: Литвиненко О.* 93

ПЕРЕВАГИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ
Висоцький А.В., *Левандівський Н.Б., Вівюрка Н.М.* 95

СЕКЦІЯ 13. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІНИ ПОКАЗНИКІВ КРОВІ МІКРОСКОПІЧНИМ МЕТОДОМ
Пальченко А.О. 97

ФРАКТАЛЬНА ГЕОМЕТРІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У МОДЕЛЮВАННІ
ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ТА ЯВИЩ
Косяк А.В., *Науковий керівник: Ромащук Л.В.* 101

СЕКЦІЯ 14. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ САТИРИ В РОМАНІ МО ЯНЯ “КРАЇНА ВИНА”
Долженко А.О., *Науковий керівник: Жукова К.Є.* 104

КОНФУЦІАНСЬКІ МОТИВИ У ДЗЕРКАЛІ КИТАЙСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ
Вілісова А.В., *Науковий керівник: Руда Н.В.* 107

ЛІНГВОПОЕТИКА РОМАНУ “ДРАКУЛА” БРЕМА СТОКЕРА: МЕТАФОРА
ВАМПІРИЗМУ
Чернега А., *Науковий керівник: Коробкова Н.* 109

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В
УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
Зданевич О.М., *Науковий керівник: Коваль Л.М.* 111

СУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ АВІАЦІЙНОГО
СПРЯМУВАННЯ
Жученко Є.О., *Науковий керівник: Гелетка М.Л.* 113

СЕКЦІЯ 15. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ВИЯВЛЕННЯ СТАНУ АДАПТОВАНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
Тичина С.В., *Науковий керівник: Хлебик С.Р.* 117

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Фокова О.С., Науковий керівник: Лось О.М. 120

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНИХ РЕСУРСІВ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Семеншина Г.М., Науковий керівник: Швець О.В. 123

ПОНЯТТЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ РОЗВІДКАХ

Назарова А. 125

ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ

Ібадзаде Сема Нізамі кизи, Науковий керівник: Анісімова О.Е. 129

СЕКЦІЯ 16. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ДИТЯЧИЙ МАЛЮНОК ЯК ЗАСІБ МЕТАФОРИЧНОГО САМОВИРАЖЕННЯ ДОШКІЛЬНИКА

Сорочук А.І. 133

ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН СІМЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙНИ

Мінаєва Л.Ф. 136

ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Сідельнікова В.К., Науковий керівник: Жванія Т.В. 139

КОПІНГ-ПОВЕДІНКА ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

Кримчак А.В., Науковий керівник: Шутяк І.А. 141

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Фомічова А.Є., Науковий керівник: Горська Г.О. 144

МОТИВИ СПІЛКУВАННЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Наркова П.Р. 148

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЇ СВІДКІВ ТА ПОТЕРПІЛИХ

Молодецька А.О., Науковий керівник: Шинкаренко І.О. 151

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ GESTАЦІЙНОЇ ДОМІНАНТИ В ПСИХОЛОГІЇ МАТЕРИНСТВА

Андрєєва В., Науковий керівник: Яблонський А. 153

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДИХ СІМЕЙ Духовенко А.В.....	156
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ДИТИНУ Шпакова К.В.....	159
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ Коваленко К.М.	162
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ У ШКОЛІ:НАРИСИ ПРОБЛЕМНОГО ПОЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ Агарков О.А.	165
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВАГІТНИХ ДО ПОЛОГІВ Парамзіна Н.В.....	168
ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІДЧУТТЯ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ Чернікова Д.О., Науковий керівник: Кошіль О.П.	171
ПСИХОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ: ШЛЯХ ДО МАЙБУТНЬОГО Данцева О.М., Тимохіна В.М., Юрченко В.С.....	174
РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОДАЖАХ Бурлакова К.О., Науковий керівник: Кушніренко К.О.	177
СПЕЦИФІКА ЛОКУС КОНТРОЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Суздаєва Е.К.	179
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВИЧОК SOFT SKILLS У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ Оджиковська С.Д., Науковий керівник: Лисенко Л.М.	182
ЦІНІСНО-СМИСЛОВЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Каменєва Я.Е.	185
ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК Баланюк В.П., Науковий керівник: Гульбс О.А.	188
СЕКЦІЯ 17.	
МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я	
АНТИБІОТИКОРЕЗИСТЕНТНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ Ковтун Д.О., Науковий керівник: Вінницька О.В.....	190
ЗАХВОРЮВАНІСТЬ НА ВІРУСНІ ГЕПАТИТИ С ТА В В УКРАЇНІ ЗА ПЕРІОД 2018-2020 РОКИ Танаджі Ю.В., Науковий керівник: Алієв Р.Б.	193

ПОСТВАКЦИНАЛЬНІ РЕАКЦІЇ ТА ПОСТВАКЦИНАЛЬНІ УСКЛАДНЕННЯ
Ковтун В.С., *Науковий керівник: Алієв Р.Б.* 194

СЕКЦІЯ 18. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НА ЗДОРОВ'Я
Коломієць О.Е., *Науковий керівник: Сірий О.М.*.....195

СЕКЦІЯ 19. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ЗМІНА БІПОЛЯРНОЇ СИСТЕМИ, ЯК ПАРАДИГМА СВІТОВОЇ БЕЗПЕКИ
Голячук Є.Ю., *Науковий керівник: Снігур Л.П.* 197

ІНТЕГРАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ
Чабан І.В. 199

СЕКЦІЯ 20. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ЗЕЛЕНІ ФАСАДИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА
Шугалей С.Ю., *Науковий керівник: Шарлай О.В.* 203

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ІНТЕРЬЕРНОГО ПРОСТОРУ
МОДУЛЬНИХ БУДИНКІВ
Капельнікова А.Ю., *Науковий керівник: Шарлай О.В.* 206

УКРАЇНСЬКЕ ТРАДИЦІЙНЕ СЕЛО ЯК ОСЕРЕДОК ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ
Коломієць М.К., *Науковий керівник: Шарлай О.В.* 209

СЕКЦІЯ 1.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Волошин Аліна Сергіївна, студентка

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Терещенко Елеонора Юріївна, кандидат економічних наук, доцент

Державний торговельно-економічний університет, Україна

АНАЛІЗ ДОСТУПНОСТІ КРЕДИТІВ ДЛЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах економічного розвитку, доступ до фінансових ресурсів, зокрема через банківське кредитування, є важливим фактором для розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ). Для МСБ це особливо актуально через обмежені власні кошти, нестабільний дохід, потребу в оперативному обіговому капіталі, локальність ресурсів та вузькі ринки. Кредитування дає можливість підприємствам отримати необхідні кошти для придбання нового обладнання, розширення виробництва, впровадження нових технологій, вихід на нові ринки, збільшення обсягів виробництва, розширення асортименту продукції, а також кредитування МСБ сприяє створенню сприятливих умов для зростання зайнятості. Розвиток малих підприємств підтримує створення нових робочих місць, зменшуючи безробіття та підвищуючи рівень соціального забезпечення громадян. Крім того, підтримка МСБ допомагає розвивати регіональну економіку, зокрема, в місцях з низьким рівнем розвитку і зайнятості.

В Україні дійсний Фонд розвитку підприємництва, який у 2021 році продовжував активно кредитувати малі та середні підприємства в межах своїх кредитних програм через банки-партнери. Поряд з кредитною підтримкою, ФРП надавав також і грантову допомогу для МСБ в межах Програми з відновлення фінансування інвестиційних проектів МСБ на сході України – FinancEast, яка впроваджується коштами Європейського Союзу через KfW в межах угоди про фінансування «Підтримка ЄС для сходу України» між Урядом України та Європейською Комісією. Протягом 2021 року ФРП в повному обсязі здійснив виплату на користь МСБ передбаченої фінансової підтримки. З моменту початку реалізації Програми в грудні 2019 році й по 2021 рік Фонд загалом виплатив на користь МСБ кошти фінансової підтримки для відшкодування вартості їхніх інвестиційних проектів в сумі 250,81 млн грн. Завдяки появі Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», яка коштами державної підтримки у вигляді компенсації процентів зробила доступними власні кошти банків для фінансування ММСП, відкривши таким чином шлях для стрімкого потоку доступних кредитних коштів в економіку України. На думку Фонду розвитку підприємництва, це є один з найважливіших ефектів Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» на розвиток кредитування в Україні, завдяки якому відбулась мобілізація внутрішніх фінансових ресурсів уповноважених банків для подальшого їх

скерування на задоволення інвестиційних потреб малого бізнесу та економіки України в цілому.

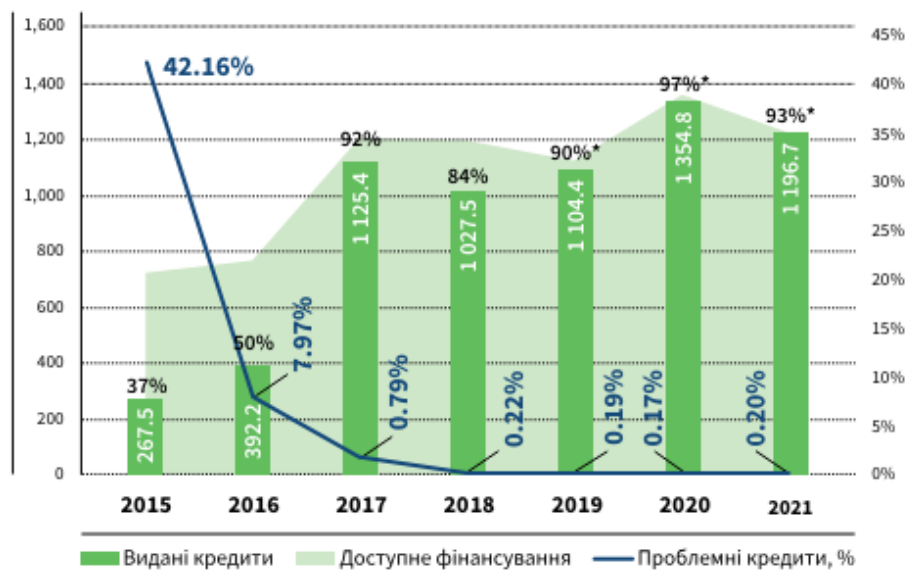

Рис. 1. Динаміка видачі кредитів банкам – партнерам, млн грн
Джерело: [4]

Завдяки активному зростанню банківського кредитування суб'єктів підприємництва при одночасному зниженні розміру проблемних кредитів, чому безпосередньо сприяла Програма, банки України отримали історично рекордні 77,5 млрд грн чистого прибутку. Завдяки отриманому фінансовому результату українські банки створили додатковий запас капіталу, який дозволить покрити підвищені кредитні ризики, зумовлені воєнною агресією проти України, та утримати фінансову стабільність в країні.

З початку 2023 року банки видали бізнесу майже 6 тисяч кредитів на 19,8 млрд грн. Від початку дії програми (лютий 2020 року) було видано 58,8 тисячі кредитів на 185,6 млрд грн. Найбільше підприємці взяли антикризових кредитів – 62,6 млрд грн та на антивоєнні цілі - 55,2 млрд грн. На рефінансування попередньо отриманих кредитів було видано 28,7 млрд грн, на інвестиційні цілі - 10,9 млрд грн. Окрім того, аграрії отримали 26,5 млрд грн кредитних коштів на підтримку своєї діяльності, торговельні компанії взяли 1,5 млрд грн кредитів для поповнення обігових коштів. Найчастіше кредитуються за програмою підприємства, що працюють в сфері сільського господарства (53%), торгівлі та виробництва (24%), промислової переробки (14%). На сьогодні участь у програмі беруть 45 банків, найбільшу кількість кредитів видали “Приватбанк” (25,8 тис.), “Ощадбанк” (8,7 тис.) та “Райффайзен Банк Аваль” (5,3 тис.)

Аналізуючи кредитування малого та середнього бізнесу можна зробити висновок, що у сучасних умовах економічного розвитку, доступ до фінансових ресурсів, зокрема через банківське кредитування, є важливим фактором для розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ). В Україні діє ряд програм підтримки підприємництва, таких як Фонд розвитку підприємництва та Державна програма "Доступні кредити 5-7-9%", які забезпечують доступні кредитні ресурси для МСБ. Ці програми сприяють активному росту банківського кредитування суб'єктів підприємництва та одночасно

сприяють зниженню рівня проблемних кредитів. Це стимулює банки до створення додаткових резервів капіталу, що сприятиме підтримці фінансової стабільності в країні.

Список використаних джерел:

1. Статистика фінансового сектору. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms](https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms).
2. Волкова Н.І. Аналіз проблем кредитування малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах / Н.І. Волкова, К.Д. Свірідова // Фінанси, облік, банки. – 2017. – № 1 (22). – С. 55–62.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>.
4. Річний звіт 2021 Фонду розвитку підприємництва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/FRP%20Report%202021_UA_.pdf.

СЕКЦІЯ 2.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

Штурмак Олександра Олександрівна, студентка 2 курсу

Факультету міжнародної торгівлі та права

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Терещенко Елеонора Юрївна, канд. екон. наук,

доцент кафедри економіки та фінансів підприємства

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ВПЛИВ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У сучасних умовах господарювання, особливо під впливом фінансової кризи та соціально-політичної нестабільності, питання визначення основних складових механізму управління фінансовою стійкістю підприємства стає однією з найбільш важливих та актуальних проблем. Нестача фінансової стійкості може призвести до неплатоспроможності підприємства, втрати стратегічного потенціалу та загроз для його фінансової безпеки.

Перед підприємствами стоїть непросте завдання забезпечення стабільного та ефективного функціонування. Однак негативний вплив на діяльність підприємств здійснюють не тільки зовнішні фактори, але й відсутність дієвого механізму управління фінансовою безпекою і належного рівня фінансової стійкості, які здатні протистояти постійним змінам в умовах.[1]

Я вважаю, що в цих реаліях більшість підприємств опиняється у складному фінансовому становищі, причому значна частина прибутку має інфляційний характер, а ситуація з платоспроможністю також не покращується. Така економічна ситуація вимагає від компаній підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції і послуг через впровадження досягнень науково-технічного прогресу, застосування ефективних форм господарювання та управління виробництвом, подолання безгосподарності, активізацію підприємництва, а також розвиток ініціативи та новаторства. [2]

Пандемія та російська агресія призвели до ситуації, коли задля виживання підприємства управлінці змушені, насамперед коригувати дію внутрішніх чинників, зокрема підвищувати ефективність внутрішніх бізнес процесів та впливати на ризики їх здійснення. За таких умов менеджменту і власникам підприємства необхідно мати чітке уявлення про поточний стан та динаміку його фінансової стійкості.

Фінансове управління охоплює широкий спектр діяльностей, які спрямовані на планування, контроль і аналіз фінансових ресурсів підприємства. Основними його компонентами є:

Бюджетування - процес розробки фінансових планів, що дозволяє підприємствам

прогнозувати доходи та витрати, а також планувати інвестиції в розвиток.

Фінансовий аналіз - оцінка фінансових показників підприємства, що допомагає ідентифікувати проблемні зони і виявляти можливості для оптимізації.

Керування ліквідністю - забезпечення здатності підприємства виконувати свої зобов'язання вчасно, що особливо важливо в умовах економічної нестабільності.

Управління ризиками - ідентифікація й оцінка фінансових ризиків, що дозволяє підприємствам розробляти стратегії їх мінімізації. [3]

Ефективне фінансове управління значно впливає на стійкість підприємств. Основні аспекти цього впливу можна сформулювати наступним чином:

Забезпечення ліквідності: Раціональний контроль за фінансовими потоками дозволяє підприємствам своєчасно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі і забезпечувати свою платоспроможність.

Оптимізація витрат: В умовах економічної нестабільності підприємства повинні шукати шляхи зменшення витрат без втрати якості продукції чи послуг. Ефективне бюджетування і фінансовий аналіз сприяють виявленню неефективних витрат, що дозволяє зберегти фінансові ресурси.

Стратегічне планування: Фінансове управління дозволяє підприємствам стратегічно планувати свою діяльність, розробляти довгострокові плани, що забезпечить стійке зростання навіть у несприятливих умовах.

Інвестиційна привабливість: Підприємства зі стабільним фінансовим управлінням є більш привабливими для інвесторів. Це дозволяє залучати додаткові капітали для розвитку і впровадження нових технологій. [4]

Щодо стратегії фінансового управління в умовах нестабільності. Зокрема, управління фінансами в умовах економічної нестабільності передбачає застосування ряду стратегій:

Диверсифікація: Зменшення залежності від одного джерела доходу або ринку може підвищити стійкість підприємства до економічних коливань.

Впровадження сучасних технологій: Автоматизація фінансових процесів, впровадження систем електронного адміністрування та аналітики допомагають оперативно реагувати на зміни у фінансовому середовищі.

Формування резервів: Накопичення фінансових резервів дозволяє підприємствам мати можливість протистояти короткостроковим фінансовим труднощам, тощо. [4]

Фінансове управління відіграє критично важливу роль у забезпеченні стійкості підприємств в умовах економічної нестабільності. Ефективні фінансові стратегії дозволяють не лише зберегти функціонування підприємства, але й забезпечити його розвиток у складних умовах.

Отже, для досягнення успіху в сучасному бізнес-середовищі підприємствам необхідно постійно вдосконалювати свої фінансові практики та адаптуватися до змін, щоб зберегти свою конкурентоспроможність та стійкість. Зокрема фінансове управління виступає основним інструментом, що забезпечує стійкість підприємств в умовах економічної нестабільності.

А правильне прийняття фінансових рішень може допомогти зберегти конкурентоспроможність та адаптуватися до нових викликів, що постають на ринку.

Список використаних джерел:

1. Партин Г., Папірник С. Забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільності

- середовища функціонування. Mechanism of an Economic Regulation, 2022.
2. Глушко А. Д. Вплив пандемії COVID–19 на фінансову стійкість підприємств. Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 14 черв. 2021 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2021., <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/9561>.
  3. Ізюмська В., Нікульшина А. Управління фінансовою стійкістю підприємства. Економіка та суспільство. 2021.
  4. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: [монографія]. Київ : КНЕУ, 2014. 387 с.

Василевський І. О., здобувач вищої освіти факультету фінансів та обліку
Київський національний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Уманціва. Г.В., кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування, Гарант освітньо- професійної
програми першого рівня вищої освіти «Облік, оподаткування і аудит»
Київський національний торговельно-економічний університет, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЯ НА ПРОЦЕС ОБЛІКУ

Світ дуже змінився за останнє століття. А разом з ним і бухгалтерський облік.

Якщо століття назад облік вівся у книгах і керувався радянською владою, котра будувала бухгалтерський облік не на економічних, а на суто політико-ідеологічних централізованих засадах, то зараз інформація про операції зберігається у спеціальних програмах, а також у хмарному просторі, в той час як розвиток обліку керується на основі Міжнародних стандартів та на економічних засадах.[2, с. 18].

Вважається, що бухгалтерський облік реактивний, а тобто реагує на розвиток бізнесу та технологій. Корні цифровізації обліку починаються наприкінці 1950-х і на початку 1960-х років. Через повторюваність і великий обсяг даних у фінансах та Обліку, вони стали найкращими кандидатами для автоматизації, тому було виділено кошти на інвестиції цього напрямку.

У 1978 році бухгалтерський світ побачив народження Visicalc. Це було перше програмне забезпечення для роботи з електронними таблицями, яке надало можливість використання фінансового моделювання на комп'ютері. Завдяки запуску диджиталізації обліку в 1960-х роках, з'явилися наступні переваги: пришвидшення обліку, збільшення географічного охоплення, зниження частоти появи помилок, економія витрат на пошту, папір і зберігання паперу, зменшення штату бухгалтерів і збільшення продуктивності. Але у цих переваг є власна ціна, а саме: інвестиції у комп'ютерне обладнання, початкова потреба у консультаціях, навчання та перенавчання персоналу. [4, с. 2-10]

Також особливу роль у цифровізації відіграють хмарні технології, завдяки котрим можна отримати дані з будь-якої частини світу. Основні завдання хмарних технологій: забезпечення можливості групової роботи з файлами, розв'язання проблеми обмеженого об'єму жорсткого диска та лімітів пристроїв. Це дуже допомагає набрати знання, зберігати актуальність своїх знань та кваліфікації як тим, хто тільки починає свій шлях у бухгалтерському обліку, так і тим, хто вже давно працює в цій сфері. Проте у цій технології існують недоліки: постійне підключення до Інтернету та залежність від провайдера, бо саме він визначає ціну, безпека та версія програмного забезпечення. [1, с. 6-9]

Завдяки появі e-mail та інших сучасних технологій для комунікації, стало швидше та зручніше приймати рішення, коли потрібно вирішити питання з кредитором, клієнтів чи навіть у підприємстві між працівниками.

В Україні набула поширеність програма для обліку 1С (BAS бухгалтерія), але через вторгнення росії підприємства прагнуть перейти до інших бухгалтерських програм, таких як SAP, BAF, або інші українські аналоги.

Разом з цифровізацією прийшли й ризики пов'язані з нею. З'явилися наступні їх види: неправдивість даних через несправність пристроїв, витік облікової інформації,

неможливість виправити помилки, імпорتنі програмні забезпечення та мікроелектроніка, складність роботи з хмарними технологіями, недостатній рівень знань персоналу у сфері цифрових технологій. [3, с. 1-4]

Бухгалтерський облік зазнав кардинальних змін упродовж останнього століття, зокрема завдяки цифровізації, яка почалася в середині ХХ століття. Сучасні технології, такі як хмарні сервіси та спеціалізоване програмне забезпечення, значно полегшили процеси обліку, підвищили ефективність і зменшили кількість помилок. Однак ці переваги супроводжуються новими викликами, такими як кібербезпека, залежність від технічної інфраструктури та потреба в постійному навчанні персоналу. В Україні спостерігається перехід на альтернативні програми обліку через геополітичні зміни, що ще дужче підкреслює важливість адаптації до нових умов.

Список використаних джерел:

1. Щодо зростання інформаційного потенціалу цифрового економічного простору: модернізація бухгалтерського обліку та аудиту в Україні. Онешко С. В., Дроздова О. Г., Іванова Н. А. 2023 – 10 с. (1-10 ст.).
2. Історія розвитку бухгалтерського обліку в Україні Джерелейко Т. В. Науковий керівник: Гудзь Н.В. 2016. – 30 с. (18-21 ст.).
3. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СФЕРІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: ОСНОВНІ МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ С. В. Бардаш, І. Л. Грабчук. 2021 – 4 с.
4. Digital Accounting The Effects of the Internet and ERP on Accounting Автор: Ashutosh Deshmukh 2006. – 385 с. (2-27 ст.).

Обрусний В.А., здобувач вищої освіти

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник: Колеснікова Олена Миколаївна, канд. екон. наук, доцент

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ОБЛІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНТРОЛЬНО- АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ

В умовах глобалізації економіки та інтеграції міжнародних ринків питання гармонізації бухгалтерського обліку набуває все більшої актуальності. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) стали ключовим інструментом уніфікації облікових підходів, що дає змогу порівнювати фінансові показники компаній різних країн. Одним із важливих аспектів застосування МСФЗ є облік основних засобів — активів, які займають значну частку у структурі майна підприємства. Впровадження міжнародних стандартів має суттєвий вплив на контрольно-аналітичне забезпечення управління основними засобами, поліпшуючи якість інформації для прийняття управлінських рішень.

Основні засоби є невід'ємною складовою будь-якого бізнесу, оскільки вони забезпечують його операційну діяльність. У межах МСФЗ основні засоби обліковуються відповідно до стандарту IAS 16 «Основні засоби». Цей стандарт регулює методи оцінки, амортизації, переоцінки та вибуття основних засобів. Важливими аспектами є:

1. Оцінка за первісною або справедливою вартістю: Підприємства можуть обирати між історичною вартістю або справедливою вартістю для оцінки основних засобів. Це дозволяє точніше відображати реальну вартість активів на ринку.

2. Амортизація: МСФЗ вимагають від компаній регулярної амортизації основних засобів, що дозволяє рівномірно розподіляти витрати на активи протягом їхнього корисного терміну експлуатації.

3. Переоцінка активів: Стандарт передбачає можливість періодичної переоцінки активів для відображення змін у їх вартості, що важливо для коректного формування фінансової звітності.

4. Контроль за зносом та модернізацією: Згідно з міжнародними стандартами, компанії повинні враховувати знос основних засобів та вчасно відображати їх оновлення або вибуття.

Застосування МСФЗ значно покращує контрольно-аналітичну систему управління активами підприємства. Нижче розглянемо основні впливи.

МСФЗ сприяють підвищенню прозорості фінансової звітності. Завдяки чітко визначеним правилам обліку основних засобів, компанії можуть надавати більш достовірну інформацію про свої активи. Це особливо важливо для зовнішніх користувачів фінансової звітності — інвесторів, кредиторів та партнерів, які мають можливість отримати об'єктивну оцінку стану підприємства.

Завдяки чіткій класифікації, переоцінці та контролю за зносом активів, керівники підприємств отримують якісну аналітичну інформацію, яка допомагає ефективніше приймати управлінські рішення щодо оновлення, продажу або модернізації основних засобів. Аналітичні інструменти, побудовані на основі МСФЗ, дозволяють більш точно планувати капіталовкладення та управляти ризиками, пов'язаними з амортизацією та технічним зношенням активів.

МСФЗ дозволяють підприємствам регулярно переоцінювати основні засоби, що забезпечує актуальність інформації про їх ринкову вартість. Це створює додаткові можливості для проведення фінансового аналізу, зокрема оцінки ліквідності активів, коефіцієнтів рентабельності та показників фінансової стійкості підприємства.

Впровадження міжнародних стандартів також позитивно впливає на внутрішній контроль. Компанії зобов'язані вести чіткий облік основних засобів, що знижує ризики втрат чи неправильної оцінки активів. Удосконалення процедур обліку сприяє мінімізації фінансових ризиків, зокрема недооцінки чи переоцінки основних засобів, що впливає на фінансові результати компанії.

Застосування МСФЗ забезпечує уніфікацію облікових процесів на міжнародному рівні. Це полегшує роботу міжнародних компаній, спрощує звітування перед іноземними партнерами та дозволяє залучати інвестиції з-за кордону. Гармонізація обліку сприяє інтеграції у світові ринки та підвищенню конкурентоспроможності компаній.

Застосування міжнародних стандартів обліку, зокрема МСФЗ, має значний вплив на контрольно-аналітичне забезпечення управління основними засобами. МСФЗ сприяють підвищенню прозорості облікових даних, покращують якість управлінських рішень та створюють додаткові можливості для фінансового аналізу. Завдяки чітким правилам обліку активів, компанії можуть ефективніше контролювати свої основні засоби, мінімізуючи ризики та підвищуючи свою фінансову стійкість. Впровадження міжнародних стандартів також сприяє інтеграції українських підприємств у світову економіку, підвищуючи їхню інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Н. Акімова. Моделі формування обліково-аналітичної системи фінансової та управлінської звітності на основі інформаційної платформи МСФЗ.

Теліус Наталія Володимирівна, здобувач вищої освіти економічного факультету
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Гринь Вікторія Петрівна, канд. екон. наук,
доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Основним джерелом формування капіталу суб'єкта господарювання, забезпечення його фінансової стійкості та платоспроможності, базисом для розробки і обґрунтування управлінських рішень, направлених на підвищення ефективності діяльності підприємства, а також узагальнюючим показником фінансових результатів господарської діяльності є прибуток.

Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансового результату вітчизняних підприємств здійснили вчені-економісти Б.Є. Грабовецький, Г.О. Крамаренко, Є.В. Мних, П.Я. Попович, І.Ф. Прокопенко, Г.Г. Кірейцев, Л.А. Лахтіонова, М.Г. Чумаченко, М.Д. Білик, Ю.С. Цал-Цалко, І.О. Бланк й ін. Питання, пов'язані з фінансовими результатами як аналітичною категорією, піднімалися в дисертаційних дослідженнях українських науковців І.В. Головка, М.І. Гордієнко, Я.В. Лебедзевич, С.О. Кучеркова, І.І. Мельничук, М.Є. Скрипник, І.М. Динько, Т.Р. Фецович та ін.

Аналіз нормативно-правових актів дозволяє стверджувати відсутність єдиного підходу до визначення поняття «прибуток». Зокрема, згідно зі статтею 142 Господарського кодексу України, прибуток (дохід) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань [1].

В Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» прибуток визначається як сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати, а збитки – перевищення суми витрат над сумою доходів, для отримання яких здійснені ці витрати [2].

Міжнародними стандартами фінансової звітності для малих та середніх підприємств введено поняття «результати діяльності», яке трактується як співвідношення доходу та витрат підприємства протягом звітного періоду [3]. У Міжнародних стандартах фінансової звітності фінансовий результат визначається співвідношенням витрат та доходів від реалізації. Витрати обліковуються лише за елементами, що дає змогу визначити в бухгалтерському обліку новостворену вартість і фінансовий результат. Зазначимо, що чистий результат за рік повинен бути тотожним для розрахунку за кожним з варіантів [4].

На основі аналізу наукових джерел і поглядів вчених, можна відмітити, що термін «прибуток» має різне тлумачення, яке постійно доповнювалось і оновлювалось відповідно до тенденцій розвитку економічної теорії. Сучасні підходи до трактування категорії «прибуток» стосуються в основному визначення його як частини доходу від реалізації продукції, форми прояву вартості додаткового продукту, який зі сфери

виробництва переходить у сферу обміну, де реалізується. Таким чином, дослідження та систематизація наукових поглядів щодо трактування категорії «прибуток» та порядку проведення оцінювання фінансових результатів діяльності підприємства дає можливість стверджувати факт відсутності єдиного уніфікованого підходу. Правомірно зробити висновок, що аналіз фінансових результатів діяльності підприємств в умовах нестабільності середовища їх функціонування має бути комплексним процесом, що передбачає застосування цілісної системи методів оцінки ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Прибуток є кінцевим результатом господарської діяльності підприємства та головною метою створення та функціонування суб'єктів господарювання. Для кожного підприємства вкрай важливо слідкувати за рівнем та динамікою прибутку та вживати заходи щодо його максимізації. У зв'язку з цим гостро постає необхідність у проведенні своєчасного та ґрунтовного аналізу фінансових результатів діяльності підприємства з метою виявлення відхилення від планових показників, встановлення основних внутрішніх та зовнішніх чинників негативного впливу на рівень прибутковості, а також виявлення резервів його підвищення. Сучасні аналітики та фінансисти повинні володіти методикою аналізу фінансових результатів.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України, Відомості Верховної Ради України від 16.01.2003 № 436-IV. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
3. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП), виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 1 січня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063.
4. Міжнародний стандарт фінансової звітності, виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 1 січня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010.
5. Романова Т.В., Даровський Є.О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах. Ефективна економіка. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>.

Діжак Вікторія Андріївна, здобувач вищої освіти економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Кміть Віра Мирославівна, канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКУ ТА ДЕКЛАРУВАННЯ МИТА

Тема розрахунку та декларування мита залишається актуальною з кількох причин. По-перше, Україна веде активну зовнішню торгівлю з іншими країнами, що зумовлює імпорт та експорт товарів. Переміщення товарів через митний кордон потребує сплати мита та заповнення митної декларації. По-друге, митні правила та норми постійно оновлюються, тому для правильного розрахунку та декларування мита важливо бути в курсі останніх змін.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей розрахунку та декларування мита в Україні. Питання розрахунку та декларування мита має велику актуальність в контексті глобалізації та зростаючого обсягу міжнародної торгівлі. Вивчення особливостей розрахунку та декларування мита є критично важливим для суб'єктів господарювання з метою оптимізації витрат та мінімізації ризиків.

Під митом розуміємо непрямий податок, який стягується з товарів, що переміщуються через митний кордон України.

Митна політика України ґрунтується на принципах фіскальної, економічної та соціальної спрямованості.

– *захист національної економіки*: мито має сприяти захисту національної економіки від недобросовісної конкуренції та незаконного ввезення товарів;

– *надходження до бюджету*: мито є джерелом надходжень до бюджету, які можуть використовуватися для фінансування державних програм;

– *регулювання зовнішньої торгівлі*: мито може використовуватися для регулювання зовнішньої торгівлі та стимулювання розвитку певних галузей економіки.

– *збільшення доходів бюджету*: мито є значним джерелом доходів для державного бюджету.

– *підтримка певних галузей економіки*: держава може використовувати мито для підтримки розвитку певних галузей економіки, які вважаються стратегічно важливими.

Особливості розрахунку, справляння та декларування мита регламентується низкою нормативно-правових актів, зокрема:

- Митний кодекс України
- Закон України "Про Митний тариф"
- Правила визначення митної вартості товарів
- Інші нормативні акти, що приймаються Кабінетом Міністрів України та Державною фіскальною службою України

Тема особливостей розрахунку та декларування мита відіграє ключову роль у

сфері зовнішньоекономічної діяльності з кількох причин:

- *забезпечення законності*: правильне розрахування та декларування мита є необхідною умовою для законного переміщення товарів через митний кордон;
- *фінансові зобов'язання*: розуміння правил розрахунку мита дозволяє суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності чітко визначити свої фінансові зобов'язання перед державою;
- *уникнення санкцій*: незнання або нехтування правилами розрахунку та декларування мита може призвести до штрафів, пені та інших санкцій з боку митної служби;
- *ефективність зовнішньоекономічної діяльності*: знання особливостей розрахунку та декларування мита дозволяє оптимізувати зовнішньоекономічну діяльність, скоротити витрати та мінімізувати ризики;
- *конкурентність на ринку*: розуміння митної системи та правил декларування дає суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності можливість правильно позиціонувати себе на ринку та успішно конкурувати з іншими учасниками.

Розрахунок та декларування мита є важливою складовою митного адміністрування, адже від цього залежить не лише надходження до бюджету, але й рівень захисту національної економіки від недобросовісної конкуренції та незаконного ввезення товарів.

Оцінка ефективності мита – це комплексне дослідження, яке спрямоване на визначення того, наскільки мито виконує свої цілі та чи є воно економічно доцільним. Ефективність мита може оцінюватися за наступними критеріями:

- *надходження до бюджету*: важливо, щоб мито забезпечувало надходження до бюджету в обсягах, достатніх для виконання державних програм;
- *захист національної економіки*: мито має сприяти захисту національної економіки від недобросовісної конкуренції та незаконного ввезення товарів;
- *вплив на зовнішню торгівлю*: важливо, щоб мито не чинило надмірного тиску на зовнішню торгівлю та не стимулювало контрабанду;
- *простота та прозорість*: система розрахунку та декларування мита має бути простою та прозорою для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Рис. 1.1.

У порівнянні з надходженнями лютого 2023 року, обсяги перерахування до державної скарбниці податків від оподаткування зовнішньоекономічної діяльності зросли на 6,4 млрд грн.

В цілому з початку 2024 року до Державного бюджету перераховано понад 87,1 млрд грн митних платежів.

Розрахунок та декларування мита є важливою складовою митного адміністрування, адже від цього залежить не лише надходження до бюджету, але й рівень захисту національної економіки. Для підвищення ефективності платежу мита необхідно постійно вдосконалювати систему розрахунку та декларування мита, а також проводити моніторинг його впливу на зовнішню торгівлю.

Базою для розрахунку мита, згідно МКУ, є митна вартість або кількість товарів

Декларування мита відбувається на основі митної декларації. Це офіційний документ, який використовується для декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України.

Знання особливостей розрахунку та декларування мита є невід'ємною частиною успішного ведення бізнесу в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Розуміння цих правил дозволяє суб'єктам господарювання діяти законно, уникати фінансових санкцій та оптимізувати свою роботу, що в кінцевому підсумку позитивно впливає на їхню конкурентоспроможність.

Отже, оцінка ефективності платежу мита є важливим інструментом для прийняття обґрунтованих рішень щодо митної політики. Результати оцінки можуть використовуватися для вдосконалення системи розрахунку та декларування мита, а також для прийняття рішень про зміну ставок мита.

Митне оформлення товарів може бути складним процесом, тому важливо звертатися за допомогою до кваліфікованих фахівців. Брокери та митні юристи можуть допомогти вам розібратися в тонкощах митного законодавства та правильно оформити митні документи.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 10.09.2024).
2. Учасники проєктів Вікімедіа. Митна політика – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Митна_політика (дата звернення: 10.09.2024).
3. Митна декларація: порядок заповнення, зразки. Митний брокер у Києві // DCH Group. URL: <https://dchgroup.com.ua/ukr/deklaracia/> (дата звернення: 10.09.2024).
4. Надходження митних платежів до Держбюджету в 2024 році демонструють суттєве зростання. Державна Митна Служба. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/nadkhodzhennia-mitnikh-platezhiv-do-derzhbiudzhetu-v-2024-rotsi-demonstruiut-suttieve-zrostannia-1513> (дата звернення: 10.09.2024).
5. Про Митний тариф України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2697-20> (дата звернення: 10.09.2024).

Даниленко Софія Володимирівна, здобувачка вищої освіти
(першого) бакалаврського рівня
Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Коляда Тетяна Анатоліївна, канд. екон. наук,
старший науковий співробітник, доцент кафедри публічних фінансів
Державний податковий університет, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ПРОТИДІІ КОРУПЦІЇ

Державні закупівлі є однією з найбільш значущих сфер економічної діяльності, адже через них відбувається забезпечення виконання всіх функцій держави – від закупівлі товарів для органів влади до реалізації масштабних інфраструктурних проєктів. В Україні та інших країнах світу державні закупівлі становлять значну питому вагу валового внутрішнього продукту (ВВП), тому ефективне управління цією сферою є критично важливим для забезпечення сталого розвитку економіки. Однією з найбільших проблем у цій сфері залишається корупція, яка значно знижує ефективність закупівель і підриває довіру до держави. Тому питання підвищення ефективності державних закупівель та боротьби з корупцією є актуальним і потребує всебічного розгляду.

Ефективність державних закупівель – це процес, який передбачає максимальне використання державних ресурсів з найменшими витратами, забезпечуючи при цьому найвищу якість товарів, робіт та послуг [1]. Умовою досягнення ефективності державних закупівель є дотримання трьох основних принципів (табл. 1).

Таблиця 1

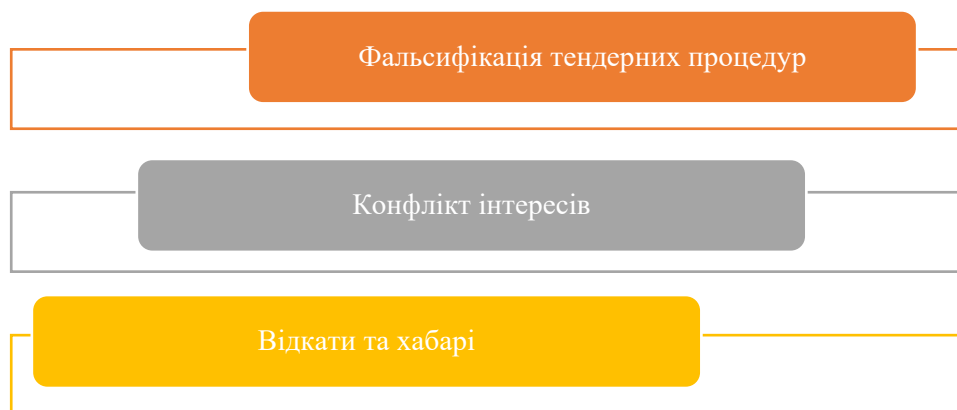
Основні принципи ефективності державних закупівель та їх сутність

Принцип	Сутність
1. Економічність	Економічність передбачає придбання товарів та послуг за найнижчими можливими цінами без шкоди для якості. Це досягається шляхом проведення тендерних процедур, які забезпечують залучення різних постачальників, що змагаються між собою за можливість укладення контракту з державою. Неefективне управління закупівлями призводить до витрат, які значно перевищують ринкові ціни або передбачені бюджети проєктів.
2. Прозорість	Відкритість і доступність інформації про процес державних закупівель забезпечує можливість для громадськості та бізнесу контролювати витрати держави. Прозорість сприяє зменшенню ризиків корупції та змов, які часто виникають у закритих системах закупівель.
3. Конкурентність	Залучення якомога більшої кількості постачальників до тендерних процедур підвищує конкуренцію, що, в свою чергу, дозволяє державі отримати кращі умови. Монополії та фаворитизм, навпаки, знижують ефективність, оскільки вони сприяють завищенню цін і погіршенню якості послуг.

Джерело: авторська розробка

Тепер розглянемо таке поняття, як корупція в державних закупівлях – це глобальне явище, яке має глибокі наслідки для економічного та соціального

розвитку [2]. Вона проявляється у різних формах: від прихованих домовленостей між посадовцями та постачальниками до прямих хабарів за вигреш тендерів. Корупційні схеми в цій сфері можуть мати наступні форми (рис.1).

Рис. 1. Форми корупційних схем

Джерело: авторська розробка

Один з найпоширеніших проявів корупції – це маніпуляції з тендерною документацією, які дозволяють певним компаніям вигравати конкурси. До прикладу, тендерні вимоги можуть бути написані під конкретного постачальника або компанії, що знижує конкуренцію. Також, часто посадовці, які відповідають за проведення закупівель, мають особистий інтерес у перемозі певної компанії. Це може бути виражено у формі прихованого партнерства або родинних зв'язків з власниками компанії. Та однією з найбільш руйнівних форм корупції, яка призводить до значних втрат державних коштів є надання постачальниками хабарів посадовцям, щоб ті обрали їхні товари чи послуги, навіть якщо вони пропонують гірші умови або нижчу якість.

Через існування в Україні таких явищ, як корупція та бюрократія, необхідно враховувати їх негативний вплив при зміцненні базового інституту – держава та формування довіри до неї з боку громадян [3, с. 62]. Оскільки деморалізація має серйозні наслідки для публічних фінансів та суспільства загалом:

1. Фінансові втрати (саме через корупцію державні кошти використовуються неефективно, що призводить до бюджетних дефіцитів і зниження якості державних послуг).

2. Зниження якості товарів і послуг (нечесні постачальники можуть економити на якості своїх продуктів, що в результаті впливає на ефективність роботи державних установ і знижує якість наданих населенню послуг).

3. Втрата довіри до держави (хабарництво в державних закупівлях підриває довіру громадян до влади, що веде до зниження політичної стабільності та інвестиційної привабливості країни).

Для забезпечення протидії корупції в Україні уряд запровадив певні заходи, зокрема: досягнення прозорості використання публічних коштів через електронні платформи – електронні системи закупівель, такі як українська ProZorro, значно підвищують прозорість і зменшують можливості для корупції, відкриті тендери, які публікуються на електронних платформах, доступні для широкої громадськості та контролюються автоматизованими системами аналізу даних; покарання за корупційні

дії – створення незалежних антикорупційних органів, таких як НАБУ (Національне антикорупційне бюро України), забезпечує можливість розслідувати та карати посадовців, які зловживають своїми повноваженнями; навчання та підвищення кваліфікації – постійна професійна підготовка працівників, що займаються закупівлями, дозволяє знизити ризики корупції; громадський контроль та моніторинг – громадські організації, журналісти та незалежні аналітики можуть допомагати виявляти можливі зловживання та сприяти прозорості процесу.

Отже, ефективність державних закупівель та боротьба з корупцією є надзвичайно важливими аспектами для розвитку економіки та підвищення рівня життя в країні. Прозорі, конкурентні та відкриті державні закупівлі сприяють економії державних коштів і підвищенню якості наданих публічних послуг. Однак, для досягнення цих цілей необхідна комплексна система протидії корупції на всіх рівнях – від законодавчого до технологічного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Як розрахувати ефективність закупівлі. Smarttender.biz.: веб-сайт. URL: <https://smardtender.biz/blog/view/yak-rozrahuvaty-efektyvnist-zakupivli/>.
2. Корупція та державні закупівлі: міжнародні правові інструменти. Radnuk.com.: веб-сайт. URL: <https://radnuk.com.ua/zhurnaly/koruptsiia-ta-derzhavni-zakupivli-mizhnarodni-pravovi-instrumenty-2/>.
3. Коляда Т. А. Вплив трансформації функцій держави на пріоритети та механізми реалізації бюджетної стратегії в Україні в умовах глобалізації: інституціональний вимір. Бізнес Інформ. 2013. №5. С. 60-66. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-5_0-pages-60_66.pdf.

Дундар Дар'я Сергіївна, здобувач освітнього ступеню
магістр факультету фінансів та обліку

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Пасічний Микола Дмитрович, доктор
економічних наук, професор, професор кафедри фінансів

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ПОДАТКОВЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ДЛЯ ВЕЛИКИХ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Особливості оподаткування великих платників податків в Україні є важливим аспектом податкової політики держави, оскільки саме такі підприємства забезпечують найбільшу частку податкових надходжень до бюджету. Великі підприємства, завдяки своїм масштабам, відіграють провідну роль у функціонуванні економіки країни та впливають на розвиток таких ключових галузей, як енергетика, металургія, інфраструктура та телекомунікації. У зв'язку з їхнім стратегічним значенням, для них створені спеціалізовані податкові режими, які відрізняються від загальних умов оподаткування.

Дані статистичних показників свідчать про значні коливання кількості великих платників податків, що відображає економічні зміни у країні (рис 1). Через кризу, що пов'язана з пандемією COVID-19, та початок повномасштабного вторгнення кількість підприємств, що належать до категорії великих платників податків різко знизилась. Проте основним фактором різкого зменшення кількості великих платників податків в Україні стала зміна критеріїв їх визначення у Податковому кодексі України. До внесення змін, великими платниками вважалися компанії з річним доходом від 500 млн грн або сплатою податків на суму не менше 12 млн грн. Проте з 1 січня 2022 року було підвищено мінімальні порогові показники: тепер великими платниками вважаються підприємства, у яких обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує еквівалент 50 мільйонів євро або загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до Державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, крім митних платежів, за такий самий період перевищує еквівалент 1,5 мільйона євро. [1].

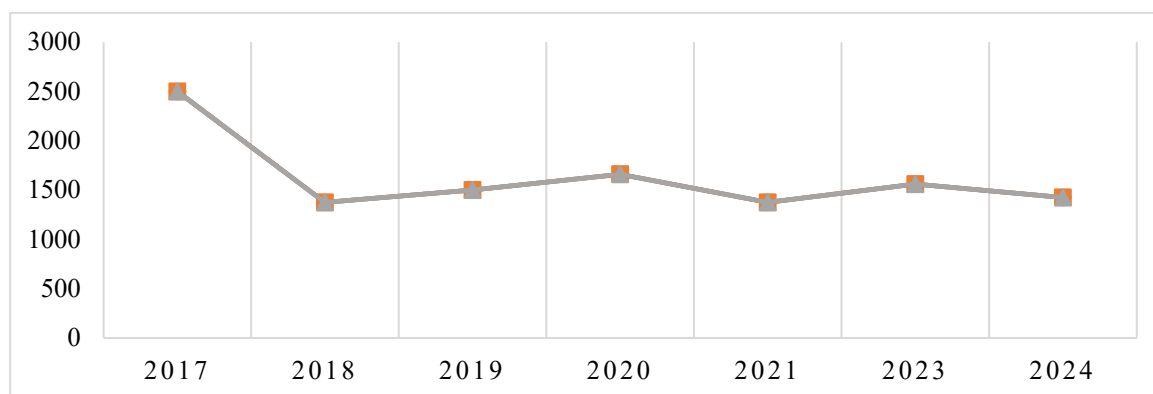

Рис. 1. Кількість підприємств, що належать до великих платників податків
Джерело: сформовано автором на основі [2].

Великі платники податків – це підприємства, які відіграють ключову роль у наповненні державного бюджету. Такі підприємства зазвичай мають значний вплив на економіку через свою велику частку на ринку, кількість співробітників та обсяги виробництва чи надання послуг. Дослідження специфіки їх оподаткування є надзвичайно важливим з кількох причин

По-перше, великі платники забезпечують основні податкові надходження до бюджету, що дозволяє державі фінансувати інфраструктуру, соціальні програми та державні послуги. По-друге, такі підприємства часто мають складну організаційну структуру, яка включає різноманітні дочірні підприємства та філії, що створює додаткові виклики для податкового адміністрування. Третім аспектом є те, що великі платники зазвичай працюють у капіталомістких галузях, таких як енергетика, металургія чи телекомунікації, де правильне адміністрування податків є критично важливим для сталого розвитку економіки. Четвертою причиною є те, що великі платники податків можуть використовувати складні фінансові інструменти, такі як трансфертне ціноутворення або податкові пільги, що вимагає додаткового контролю з боку податкових органів. Крім того, такі підприємства часто залучені до міжнародних операцій, що робить важливим дослідження питань міжнародного оподаткування та уникнення подвійного оподаткування. Важливо також, що ефективне адміністрування великих платників дозволяє уникнути втрат бюджету через ухилення від оподаткування або помилок у звітності. Тому дослідження особливостей оподаткування великих платників податків є надзвичайною актуальною темою для дослідження.

Держава запроваджує низку особливих податкових інструментів, які спрямовані на оптимізацію взаємодії з великими платниками, серед яких є Офіс великих платників податків (ОВПП) - підрозділ Державної податкової служби України, який спеціалізується на податковому адмініструванні великих платників. Він виконує функцію централізованого адміністрування та обслуговування, що дозволяє підвищити прозорість та ефективність податкових відносин.

Основні функції ОВПП:

- Надання консультацій з податкових питань великим платникам.
- Контроль за правильністю та своєчасністю сплати податків.
- Проведення податкових перевірок.
- Вирішення податкових спорів та допомога у спрощенні процедур звітності.

ОВПП працює як посередник між великими компаніями та державними органами, забезпечуючи високу якість послуг та персоналізований підхід до кожного платника. Окрім того, ОВПП надає великим платникам можливість отримувати індивідуальні консультації з питань податкового законодавства та звітності. Це дозволяє знизити ризики порушень і підвищити рівень податкової дисципліни.

Водночас великі платники податків стикаються з підвищеними вимогами щодо звітності, прозорості фінансових операцій та суворим контролем з боку державних органів. Податкові органи здійснюють постійний моніторинг фінансових операцій великих платників для виявлення можливих ризиків та недоліків у сплаті податків. Це особливо актуально для галузей з високим рівнем оподаткування.

Для великих платників податків передбачено обов'язкове подання звітності в електронній формі. Це не тільки полегшує взаємодію з податковими органами, але й дозволяє здійснювати моніторинг та перевірки з боку держави більш оперативно.

Деякі великі платники, особливо якщо вони є публічними компаніями або здійснюють міжнародну діяльність, повинні дотримуватись вимог щодо розкриття фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів (МСФЗ). Це вимога щодо прозорості та доступності інформації для інвесторів і держави.

Важливим аспектом специфіки податкового адміністрування великих платників податків є проведення державними органами податкових перевірок. Більш детальну інформацію наведено у табл.1.

Таблиця 1

Види та строки проведення податкових перевірок великих платників податків

№	Вид перевірки	Термін проведення	Коментар
1.	Планова документальна перевірка	Строком не більше 30 робочих днів з можливим продовженням для великих платників податків за рішенням керівника органу податкової служби не більш як на 15 робочих днів.	Документальна планова перевірка повинна бути передбачена у плані-графіку проведення планових документальних перевірок. Зазвичай планові перевірки охоплюють значні обсяги фінансових операцій. Основна мета планових перевірок — перевірити правильність і повноту сплати податків, відстежити коректність фінансової звітності, а також виявити можливі порушення податкового законодавства.
2.	Позапланова документальна перевірка	Строком не більше 15 робочих днів з можливим продовженням строків проведення для великих платників податків за рішенням керівника податкового органу не більш як на 10 робочих днів.	Позапланові документальні перевірки великих платників можуть бути ініційовані лише за наявності конкретних обставин, визначених законодавством. До таких підстав належать: <ul style="list-style-type: none"> • Подання уточнюючої декларації, яка зменшує податкове зобов'язання. • Виявлення податковими органами фактів недостовірної інформації у звітності. • Наявність рішення суду про проведення перевірки. • Виявлення фактів, що свідчать про можливі порушення податкового законодавства.
3.	Камеральна перевірка	Проводиться протягом 30 календарних днів після останнього дня граничного строку подання документів, які перевіряються. Якщо такі документи платник надав пізніше — за днем їх фактичного надання.	Проводиться без виходу на місце діяльності платника та виключно на підставі поданої звітності. Вона може бути виконана без попереднього повідомлення платника. Перевіряються лише ті показники, які вказані у податковій декларації. Тобто інші аспекти фінансово-господарської діяльності платника не є предметом камеральної перевірки.
4.	Фактична перевірка	Строком не більше 10 діб з можливим продовженням строку проведення перевірки для великих платників податків за рішенням керівника контролюючого органу не більш як на 5 діб.	Проводяться податковими органами для контролю реального стану господарської діяльності та фактичної сплати податків. Особливістю таких перевірок є те, що вони здійснюються без попереднього повідомлення платника, часто в разі підозр на порушення, зокрема, порушення касової дисципліни або обігу підакцизних товарів. Основна мета фактичної перевірки — перевірити дотримання вимог податкового законодавства безпосередньо на місці діяльності компанії, що може включати перевірку касових апаратів, товарних залишків, документів тощо.

Джерело: Сформовано автором на основі [1].

Для більшості підприємств проблемним є питання термінів відшкодування надмірно сплачених сум податку на додану вартість. Великі платники податків можуть розраховувати на пріоритетне відшкодування податку на додану вартість у разі переплати, що є важливим для стабільності їхньої фінансової діяльності.

Висновки. Податкове адміністрування великих платників податків відіграє ключову роль у забезпеченні стабільних податкових надходжень до державного бюджету України. Завдяки значним масштабам їх діяльності та внеску в економіку, великі платники податків підлягають особливому режиму адміністрування, що включає детальні перевірки, спеціалізовані податкові сервіси та персоналізовану підтримку через Офіс великих платників податків. Особлива увага приділяється правильності податкової звітності, дотриманню правил трансфертного ціноутворення, а також оперативному вирішенню питань, пов'язаних із поверненням ПДВ та іншими податками.

Разом із перевагами, такими як персоніфіковане обслуговування та спрощені процедури взаємодії з податковими органами, великі платники підлягають підвищеному контролю, що включає часті перевірки та моніторинг фінансових операцій. Ефективне адміністрування цієї категорії платників є критично важливим для мінімізації ризиків ухилення від оподаткування, забезпечення прозорості їхньої діяльності та підтримки сталого розвитку економіки України.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Державна податкова служба України URL: <https://tax.gov.ua>.

Фоменко Валерія Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету фінансів та обліку
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Пасічний Микола Дмитрович, д-р. екон. наук,
професор, професор кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет, Україна

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

За сучасних умов все більшої актуальності набувають питання трансформації податкової системи, аби забезпечити стабільний економічний розвиток та наповнення бюджету, підвищити сумлінність платників податків у виконанні своїх зобов'язань перед державою у сплаті податків, та зменшити рівень тіньової економіки. Ефективна система державного податкового контролю є ключовим елементом для досягнення цих цілей. В умовах глобалізації та діджиталізації світової економіки податкові органи стикаються з новими викликами, що змушує їх впроваджувати новітні технології та нові підходи до адміністрування податків.

Згідно статті 61 Податкового кодексу України п.1 податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [1].

Пріоритетні напрями розвитку податкового контролю у відповідності з сучасними викликами відображено у документі «Пріоритети діяльності Державної податкової служби України на 2024 рік» [2], який міститься на сайті Державної податкової служби України, отже звернемо на нього особливу увагу та проаналізуємо.

В даному документі відображено такі основні пріоритети діяльності, як: ефективне управління діяльністю; ефективне адміністрування податків, зборів платежів; формування іміджу ДПС як сервісної служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві; протидія ухиленню від оподаткування шляхом запровадження міжнародних стандартів і вдосконалення аналітичних інструментів; формування кваліфікованої, ефективної та мотивованої команди [2]. Вважаємо за необхідне зупинитись на згаданих питаннях більш детально.

Першим завданням податкового адміністрування є ефективне управління діяльністю податкових органів. Це передбачає оптимізацію внутрішніх процесів, впровадження сучасних технологій та механізмів управління, а також посилення співпраці між різними податковими органами. Зазначене зокрема потребує врахування провідного світового досвіду, управлінські цілі та завдання повинні мати чітку спрямованість на результат. Важливим пререквізитом забезпечення ефективності управління є посилення координації між структурними підрозділами фіскальних

інституцій та контролюючими органами в цілому.

Далі для вдосконалення системи державного податкового контролю необхідне ефективне адміністрування податків, зборів, платежів. Це має безпосередній вплив на стабільність надходжень до державного бюджету. Для цього необхідне спрощення та вдосконалення процедур для платників податків, а також скорочення часу, необхідного для подання звітності та сплати податків. Використання електронних інструментів та автоматизація процедур значно полегшало здійснення даних процедур. Так, наприклад, впровадження електронного ресурсу «Електронний кабінет платника податків» спростило ці процесів, а також допомагає уникнути податкових лазівок і забезпечити стабільність фіскальних надходжень, які підтримують економіку й знижує корупційні ризики. Важливо і надалі розвивати електронні сервіси ДПС, впроваджувати діджитальні рішення, що мають позитивний ефект.

Окрім цього, дуже важливим є й імідж ДПС, оскільки від цього залежить довіра платників податків до державного органу податкового контролю. Імідж ДПС повинен створювати враження прозорості та клієнтоорієнтованої організації, що надає якісні послуги платникам податків. Для цього необхідно вдосконалити онлайн-сервіси, забезпечити чітку комунікацію з платниками податків та надавати консультаційні послуги, спрямовані на роз'яснення податкових правил і процедур. А також удосконалити процедуру судових оскаржень при участі Державної податкової служби.

Ухилення від сплати податків є великою проблемою нині, адже це призводить до безповоротних втрат податкових надходжень до бюджету. Крім того, за умов повномасштабного вторгнення активізувалась дискусія щодо необхідності підвищення податкового навантаження задля фінансування оборонних потреб. Сумлінні платники податків з розумінням ставляться до цієї ситуації, водночас наголошують, що разом з підвищенням податків має відбуватись детінізація економіки.

Одним з шляхів вирішення даної проблеми може бути просування концепції добровільної сплати податків, спрямованої на підвищення рівня податкової свідомості платників податків та створення сприятливих умов для виконання податкових зобов'язань. Окрім цього, ефективним буде автоматичний моніторинг господарських операцій з метою запобігання порушенням податкового законодавства, що є важливим напрямом для своєчасного виявляти ризики. Також впровадження системи управління податковими ризиками (Compliance Risk) може забезпечити своєчасне реагування на ризики та підвищити ефективність управління. А організація комплексних заходів для запобігання мінімізації податкових зобов'язань стане ефективною в протидії ухилення від сплати податків, що дозволить зменшити втрати державного бюджету.

Достатньо важливою частиною в розвитку системи державного податкового контролю є залучення висококваліфікованих спеціалістів. Це важливо, оскільки кваліфіковані працівники здатні не лише швидко реагувати на виклики, а й впроваджувати рішення щодо покращення сфери адміністрування податків, підвищити довіру до ДПС та зменшити ризики ухилення від сплати податків.

Отже, розвиток системи податкового контролю забезпечить економічну стабільність, підвищить сумлінності платників податків та забезпечить зменшення тіньової економіки. Основні пріоритети для розвитку податкового контролю стане

оптимізація управління податковими органами через впровадження сучасних технологій, ефективне адміністрування податків шляхом спрощення процедур і автоматизації процесів, покращення іміджу ДПС для підвищення довіри платників податків, а також протидія ухиленню від оподаткування через міжнародні стандарти і автоматичний моніторинг господарських операцій.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 09.09.2024 р.).
2. Державна податкова служба України, веб-сайт: URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/misiya-ta-strategichni-tsili/> (дата звернення 09.09.2024 р.).

Ліскович А.В., здобувач вищої освіти

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник: Музиченко А.О., канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри статистики та економічного аналізу

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ З МЕТОЮ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграція відкриває для підприємств нові можливості та виклики. З одного боку, це може забезпечити доступ до нових ринків і джерел фінансування, з іншого – збільшує конкуренцію і впроваджує нові економічні та регуляторні вимоги. Для підтримання фінансової безпеки в умовах євроінтеграції підприємствам необхідно впроваджувати ефективні стратегії управління грошовими потоками. Ось кілька ключових стратегій:

1. Адаптація до європейських стандартів:

- Європейський Союз встановлює певні стандарти та вимоги щодо податкового законодавства, які можуть впливати на бізнеси, що працюють на європейських ринках. Щоб відповідати цим вимогам, підприємства повинні адаптувати свої внутрішні політики податкового обліку та звітності. Наприклад, сільськогосподарська компанія може впроваджувати упаковку, що підлягає переробці або виготовленої з екологічно чистих матеріалів, для кінцевої продукції, такої як овочі або фрукти. Це відповідає зростаючому попиту на екологічні рішення та дотримання європейських регуляторних норм.

2. Проведення сценарного аналізу:

- Проведення сценарного аналізу для оцінки можливих фінансових наслідків різних варіантів розвитку подій. Це включає розробку сценаріїв "найкращого випадку", "найгіршого випадку" та підготовку планів дій для збереження ліквідності та фінансової стійкості в разі їх реалізації. Сценарний аналіз не є одноразовою процедурою. Ситуація може змінюватися, тому важливо регулярно переглядати і коригувати сценарії та плани дій на основі нових даних та обставин. Це дозволяє підтримувати актуальність стратегій і забезпечувати готовність до можливих змін.

3. Диверсифікація продуктового портфелю:

- Розробка нових продуктів або послуг, що відповідають європейським трендам та потребам споживачів, є ключовим елементом для досягнення успіху на конкурентних ринках. Європейський ринок відзначається швидкими змінами в уподобаннях споживачів, технологічних інноваціях та регуляторних вимогах. Підприємствам важливо адаптувати свої пропозиції, щоб залишатися конкурентоспроможними та задовольняти актуальні потреби споживачів. Європейські споживачі все більше орієнтуються на цифрові рішення і автоматизацію. Наприклад, компанії можуть використовувати AI для персоналізації клієнтського досвіду.

4. Розширення джерел фінансування:

• Для компаній, що діють в Україні або намагаються розширити свою діяльність на європейські ринки, важливо не лише використовувати традиційні джерела фінансування, а й активно шукати нові можливості. Європейський Союз пропонує ряд фондів і програм, які можуть бути корисними для підприємств в Україні. Наприклад, програми, такі як Horizon Europe або COSME, спрямовані на підтримку інновацій і розвитку малих і середніх підприємств [1]. Ці програми можуть забезпечити фінансування для досліджень, розробок та інноваційних проектів.

Запровадження цих стратегій допоможе підприємствам адаптуватися до умов євроінтеграції, зберегти фінансову безпеку і забезпечити стійкий розвиток в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Україна на шляху до ЄС: Реалії і перспективи. 2022. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf.

Токарева Анна Сергіївна, здобувач вищої освіти

інженерно-економічного факультету

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна

Науковий керівник: Гавриленко Наталія Вікторівна, канд. екон. наук,

доцент, доцент кафедри економіки, обліку та підприємництва

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПОМІЖНИХ ВИРОБНИЦТВ

Головним рухомим фактором розвитку економіки на всіх її етапах є виробництво. Важливою задачею сучасного економічного розвитку є підвищення ефективності виробництва. Сучасне виробництво припускає важкий процес по перетворенню напівфабрикату, матеріалів, сировини, а також інших предметів праці в готову продукцію, яка в свою чергу повністю задовольняє потреби суспільства. Тому воно повинно бути ефективним, конкурентоспроможним, рентабельним і результативним.

Думки багатьох економістів розходяться відносно складових і змісту поняття «обліково-аналітичне забезпечення». Нами було досліджено існуючі в даний момент наукові праці Буги Н. [1], Гавриленко Н.[3; 4;6; 8], Козіцької Н.[3], Грищенко О.[6], Кулініч Т. і Шепель І.[2] та інших науковців.

Сутність обліково-аналітичного забезпечення полягає в об'єднанні облікових, аналітичних і аудиторських процедур в один безперервний процес, проведення на підставі цих даних аналізу і використання отриманих результатів для управлінських цілей. При цьому загальна методологія і нормативні положення щодо обліку, аналізу і аудиту повинні вдосконалюватися для їх раціонального використання.

Аналітичне забезпечення дає якісну і кількісну оцінку щодо змін, які відбуваються в об'єкті управління. Дозволяє своєчасно відреагувати на розвиток прогресивних або небажаних явищ в господарській діяльності. На основі різних методик аналізу можна розробити варіанти управлінських рішень, які допоможуть створити умови для сприятливого, прогресивного розвитку господарюючого суб'єкта. Можна зробити висновок про те, що аналітичне забезпечення – основа формування оптимальних управлінських рішень для стійкого управління розвитком господарюючого суб'єкта.

Система обліково-аналітичного забезпечення готує платформу для виконання функцій контролю і планування. Контрольне забезпечення – здійснює контроль інформаційних даних і збільшує ефективність управлінського процесу. Аудит проводить перевірку відповідності діяльності господарюючого суб'єкта вимогам, правилам, встановленим законодавчими та нормативними актами, також можливе консультування керівництва щодо питань управління.

Обліково-аналітичне забезпечення стабільного розвитку господарюючого суб'єкта можна представити, як сукупність систем обліку, аналізу, аудиту, які об'єднані інформаційними потоками для управління господарюючим суб'єктом при реалізації напрямків стійкого розвитку і фінансування.

Розкриття нами загального змісту поняття обліково-аналітичного забезпечення

господарюючого суб'єкта слід прийняти за основу розробки етапів обліково-аналітичного забезпечення управління допоміжними виробництвами, вони представлені на рисунку 1.

Обліково-аналітичне забезпечення слід розглядати, як інструмент ефективного управління допоміжним виробництвом. На рис. 1 показані сім взаємопов'язаних етапи, які відображають обліково-аналітичну інформацію формування і управління допоміжним виробництвом.

На першому етапі формується понятійний апарат, класифікація і різноманітність видів допоміжних виробництв в різних галузях виробництва, які дозволяють сформуванню концепцію обліково-аналітичного забезпечення для управління допоміжним виробництвом.

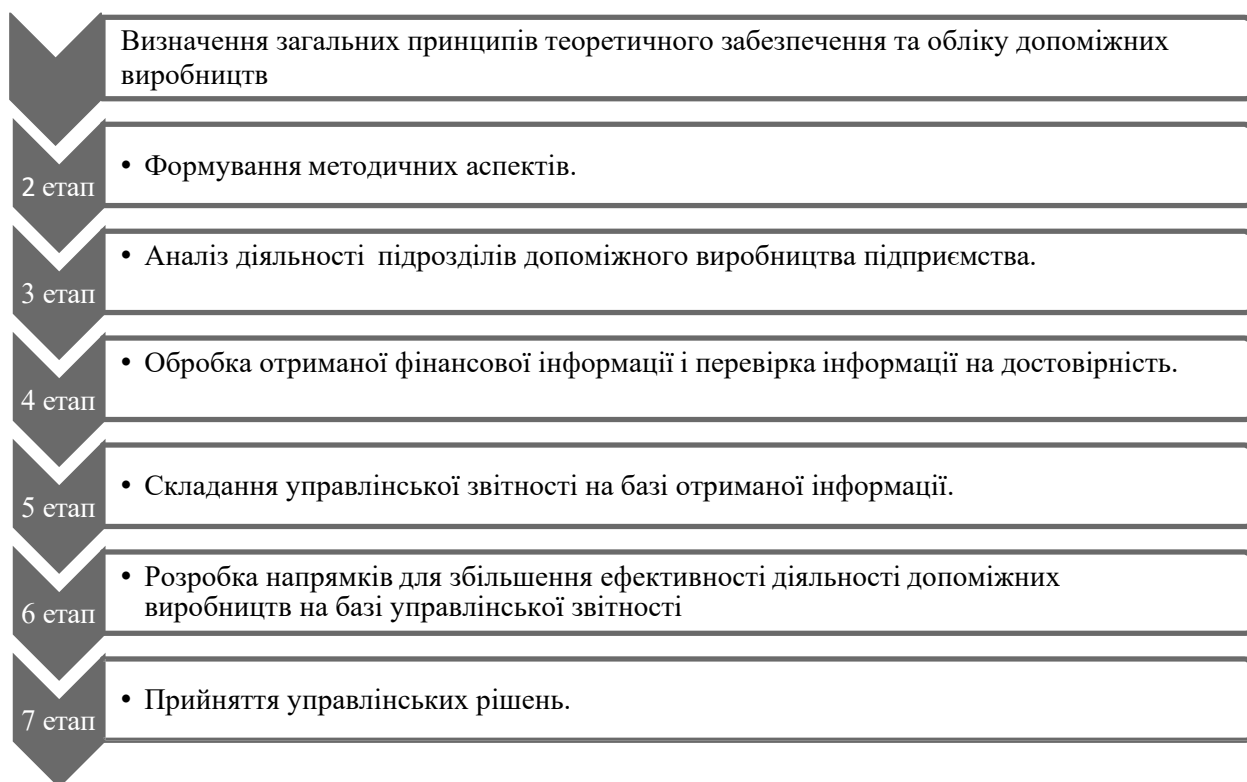

Рис. 1. Етапи обліково-аналітичного забезпечення управління допоміжним виробництвом

Другий етап відображає методичну та організаційну основу інформації аналітичного обліку про допоміжне виробництво, яку містить в собі.

Третій етап містить етапи, задачі, методи та напрямки аналізу допоміжних виробництв, визначає користувачів цієї інформації та розглядає показники роботи допоміжного виробництва, які прямо пропорційно впливають на кінцеві результати діяльності організації взагалі.

Четвертий етап показує необхідність обробки представленої інформації на достовірність, оскільки ми виділяємо допоміжні виробництва в якості самостійного об'єкту бухгалтерського обліку.

П'ятий етап містить огляд внутрішньої звітності по видах допоміжного виробництва, в якій об'єднані обліково-аналітичні дані про витрати, доходи та фактичні відхилення. Економічна інформація є головною інформацією, яка відображає

фінансово-економічну діяльність господарюючого суб'єкта, вона забезпечує інформацією управлінський персонал всіх рівнів та дозволяє прослідкувати за діяльністю підприємства.

Шостий етап показує, як на основі розробленої управлінської звітності можна розробити напрямки для зростання ефективності діяльності допоміжних виробництв, що в свою чергу веде до підвищення ефективності кінцевих результатів діяльності підприємства.

На сьомому етапі, на основі наданої інформації про діяльність підрозділів допоміжних виробництв, формуються ефективні управлінські рішення.

Таким чином, в дослідженні нами представлені і систематизовані основні етапи формування обліково-аналітичного забезпечення управління допоміжними виробництвами. Отримані результати сприятимуть підвищенню якості роботи облікової системи і раціоналізації кінцевих результатів діяльності допоміжних виробництв шляхом грамотного управління ними.

Список використаних джерел:

1. Буга Н. Ю. До и после 1 апреля 2011 года: бухгалтерский и налоговый учет / Н. Ю. Буга, Н. В. Гавриленко; ФОП Лібуркіна Л. М. - Харків: Бізнес Інформ, 2011. - 4 с. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6299/>.
2. Kulinich T., Shepel I., Havrylenko N. (2021) Rozvytok upravlinskoho obliku na osnovi ryzyk-oriientovanoho pidkhodu [Development of management accounting based on a risk-oriented approach]. *Ekonomichniy analiz*. T. 31. Vol. 1. P. 17–24. URI: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1868/6565656954>.
3. Гавриленко Н., Козицька Н. Аналітичне забезпечення цифрових трансформацій. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-38>.
4. Havrylenko N. An analytical support methodology for transformational processes. In: *Digital Technologies in the Contemporary Economy*. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2022. P. 186–197. URL: [www.cutt.ly/e86kkxUURI: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/18911/Digital_technologies_collective_monograph_2022-187-198.pdf?sequence=1](https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/18911/Digital_technologies_collective_monograph_2022-187-198.pdf?sequence=1).
5. Дубовик О., Гавриленко Н. Доцільність стимулювання малого та середнього бізнесу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 1. С. 15–17. URL: <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/55ba9d01-01ca-40b2-a708-ff63db0ff157/content>.
6. Гавриленко Н. В. Податкові витрати та контроль їх стану в системі обліково-податкового інформаційного простору = A conceptual model of tax accounting taxes under of the tax code / Н. В. Гавриленко, О. В. Грищенко; *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2016. Вип. 14. 7 с. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6297>.
7. Гришина Л. О. Оцінка податкової ефективності програм підтримки малого і середнього бізнесу / Л. О. Гришина Л., Н. В. Гавриленко, Н. В. Гришина; *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Кіровоград, 2014. Вип. 25. С. 193–198. URI: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/a0595ef8-6042-4321-9957-9ac002158299/content>.
8. Гавриленко, Н. (2022). Сегменти господарської діяльності в обліковій політиці: управлінський аспект. *Економічний простір*, (181), 197–201. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-35>.
9. Гавриленко Н. В., Чернецька Я. С. Концепція обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарюванн. *Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. "Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів"*. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 108–111. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4682>.
10. Пугач, М. Фінансові результати в умовах мінливої ринкової ситуації / М. Пугач, Н. В. Гавриленко // *Матеріали Міжвузівської студ. наук.-практ. конф. "Молодь, освіта, наука 2020"*. – Первомайськ: ПФ НУК, 2020. – С. 143–145. URI: <https://eir.nuos.edu.ua/handle/123456789/6293>.

СЕКЦІЯ 3.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Сідельнікова Катерина Олександрівна, здобувач вищої освіти інженерно-економічного факультету

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна

Науковий керівник: Гавриленко Наталія Вікторівна , канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, обліку та підприємництва

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна

ОПЕРАТИВНИЙ АНАЛІЗ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ МЕБЛЕВОГО ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

В проведеному нами дослідженні було розраховано систему показників ефективності меблевих виробничих організацій. Нами було обчислено більше п'ятдесяти показників, згрупованих за економічними, соціальними, екологічними напрямками в розрізі фінансових і нефінансових показників, які підвищують інформативність регламентованих показників кінцевих фінансових результатів при моніторингу бухгалтерської (фінансової) звітності підприємства, яке спеціалізується на виробництві меблів. Це дозволить зовнішнім користувачам ідентифікувати прояви сталого розвитку та існуючі конкурентні переваги. Наприклад, крім показника «Доходи від реалізації» нами було запропоновано створити показники «Повернення» (грн) і «Кількість відмов» (шт.), які відображають кількість осіб (сімей, окремих підприємств, колективів), чії потреби з якихось причин не були задоволені, що створює передумови для поширення негативних думок про бренд досліджуваного підприємства.

Показник «Темпи зростання цін на продукцію» (%) дозволить оцінити збільшення обсягів виручки в результаті зростання цін на продукцію або обсягів прямих продажів у натуральному вираженні. Шкала розповсюдження бренду дозволить оцінити показник «Індекс розвитку підприємства», який пропонується розраховувати як відношення кількості наявних пунктів продажу меблів у адміністративно-територіальних одиницях до загальної кількості адміністративно-територіальних одиниць. Рекомендуємо розміщувати інформацію про рівень показників в Інтернеті, що дозволить порівняти результати бізнес-процесів кількох підприємств і скласти уявлення про бізнес-тенденції в меблевій галузі. [1]

Для того, щоб в режимі реального часу виявити момент і місце виникнення проблем при реалізації бізнес-процесів в умовах виробництва на замовлення, ми виявили понад тридцять сигналізаторів. Сигнали бізнес-процесу «Прийом замовлень і платежів від клієнтів» наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Деякі сигналізації для меблевого виробничого підприємства

Бізнес-процес	Сигналізатор	Одиниця вимірювання	Код
Приймання замовлень і плати у покупців	Невідповідність вартості в бланку-замовленні і прайс-листі	Гривні	A-1
	Невідповідність термінів виготовлення в бланку замовлення і прогнозних дат готовності	Дні	A-2
	Невідповідність технічних характеристик у бланку-замовленні та технологічній карті виробу	Код	A-3
	Борг покупця за замовлення	Гривні	A-4
	Борг дилера за замовлення	Гривні	A-5
	Прострочення боргу дилера	Дні	A-6
	Прострочення боргу покупця	Дні	A-7

[авторська розробка]

Ця спеціальна група показників результативності забезпечить контроль за виконанням бізнес-процесів.

Також нами запропоновано деталізовані рахунки управлінського обліку, які відображають систему взаємозв'язків побудованої структурної моделі сучасного 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»; 36-1 - «Розрахунки з покупцем»; 36-2 - «Грошові кошти, сплачені покупцем (операційні дані)»; 36-3 - «Грошові кошти, отримані постачальником (дані постачальника)». Це дозволить меблевій компанії перевіряти достовірність інформації у звітах та своєчасність перерахування коштів за замовлення клієнтів. Для виявлення та усунення недоліків в організації виробництва і причин перевитрат рекомендується калькулювати собівартість продукції за нормативними (стандартними) витратами та вести облік фактичних витрат з виділенням відхилень від кошторисів.

У бухгалтерському обліку досліджуваного підприємства відображаються дані, призначені переважно для контролю за виконанням зобов'язань посередником, тоді як інформація про вартість замовлень, отриманих від клієнтів, відсутня. Пропонується збирати її на позабалансових рахунках.

Для отримання інформації про статус замовлення в режимі реального часу в роботі доцільно використовувати різні джерела інформації, електронні способи її передання та введення в облікову програму, у тому числі з використанням технологій штрих-кодування та сканування.

Облікова політика організації повинна визначати робочий план рахунків фінансового та управлінського обліку, форми первинних документів і звітності, інструкції з розрахунку системи показників ефективності бізнес-процесів. Зміст такої облікової політики може бути покладено в основу програмного забезпечення.

Для забезпечення інформативності значень сигналів як основи для проведення та використання результатів оперативного аналізу розроблено спеціальні форми облікових документів. Деякі з них наведені в таблицях 2-6.

Таблиця 2

Регістр «Прийняті замовлення»

№ замовлення	Вартість замовлення, грн.			Термін готовності замовлення		
	Бланк-замовлення	Прайс-лист	A-1	Бланк-замовлення	технологічна карта виробу	A-2
315879	10500	10000	500	01.12.2023	05.12.2023	4

[авторська розробка]

Таблиця 3

Регістр «Технологічна обробка матеріалів і напівфабрикатів»

№ замовлення	Час обробки, год : хв				Г-1	Г-2	Г-4	Г-5
	початок	закінчення	усього	за хронометражем				
363151	08:45	09:15	30	20	10	-	-	-

[авторська розробка]

Таблиця 4

Регістр «Готова продукція на складі»

№ замовлення	Дата готовності			Місце і стелаж на складі готової продукції	А-4	Д-2
	бланк-замовлення (прогноз)	Звіт виробництва (факт)	Д-1			
356777	31.08.2023	31.08.2023	-	12т65	2 000	-

[авторська розробка]

Таблиця 5

Регістр «Плата покупців і дилерів за замовлення»

№ замовлення	Сума оплати, грн.		Борг за замовлення, грн.		Дата оплати, дні		А-6	А-7
	П	Д	П	Д	П	Д		

Примітка - П-покупець, Д-дилер
[авторська розробка]

Таблиця 6

Регістр «Репортинг з покупцем»

№ замовлення	Узгодження з покупцем дати і часу доставки		Дата і час фактичної доставки		Е-1	Е-2
	01.09.2023	з 10 год. до 12 год.	01.09.2023	11ч. 45 хв.		
356777	01.09.2023	з 10 год. до 12 год.	01.09.2023	11ч. 45 хв.	-	Позитивне

[авторська розробка]

Використання реєстрів розширить функціональність операційного управління, оскільки з'явиться можливість виявляти та діагностувати проблеми в режимі реального часу під час виконання кожного замовлення клієнта та оцінювати організаційний рівень бізнес-процесів.

Список використаних джерел:

1. Леонова Ю. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами на виробничому підприємстві / Ю. О. Леонова // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія і практика: матеріали міжнарод. науково-практичної конф., 29–30 бер 2018 р.: тези доповід. – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – С. 392–393.
2. Гавриленко Н.В., Грищенко О.В., Козицька Н.О. Основні проблеми функціонування системи збалансованих показників у стратегічному контролінгу. Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 5. С. 13–20. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4691>.
3. Гавриленко Н.В., Грищенко О.В., Козицька Н.О. Застосування методичних аспектів управлінського обліку на підприємствах одиничного та дрібносерійного виробництв. Економічні

- науки: вісн. ДНДІСЕ. 2021. № 1(03). С. 109–115. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4686>.
4. Куцик П. О., Головацька С. І. Обліковий інструментарій стратегічного управління витратами підприємства. Розвиток обліково-аналітичного забезпечення системи менеджменту підприємств: колективна монографія / За ред. П. О. Куцика та Л. М. Пилипенка. Львів: Растр-7. 2019. С. 168–189.
  5. Kozitska N. Management accounting and internal economic of Production processes. Cambridge journal of education and science. 2015. Vol. 2, no. 14. P. 321–329. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5772>.
  6. Гавриленко, Н.В. Repair, maintenance and modernization of vehicles: accounting and analytical issues. Результати наукових конференцій Навчально-наукового інституту економіки, менеджменту та міжнародного бізнесу НТУ «ХПІ» за 2021 рік в 2 т. Харків: НТУ «ХПІ», 2021. Т. 2. С. 195-198. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5344>.

Гач Юлія Олександрівна, здобувач вищої освіти
факультету транспорту, менеджменту і логістики
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Боровиков Олександр Володимирович, професор кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, канд. екон. наук, доцент
Національний авіаційний університет, Україна

РОЗРОБКА ЗАХОДІВ З ВПРОВАДЖЕННЯ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТОВ «НЕСТЛЕ УКРАЇНА»

Основними завданнями кадрового менеджменту на підприємстві ТОВ «Нестле Україна» є: передача спільних корпоративних цілей, стандартів і цінностей; оцінка відповідності компетентності персоналу цілям і вимогам підприємства; раціональне використання людських ресурсів; підвищення відповідальності та оперативності серед персоналу; зміцнення корпоративної культури.

Для досягнення цих цілей необхідно вирішити такі завдання: визначити кількісні та якісні показники роботи працівників; оцінити відповідність працівників займаним посадам; оцінити рівень розвитку компетентностей; визначити цілі та завдання діяльності штабу на найближчий період; розробити програму заходів щодо розвитку персоналу; встановити зв'язок документів, що регламентують оплату праці, з результатами атестації; сформулювати список кадрового резерву [1., 2].

Оцінка персоналу є важливою частиною кадрового менеджменту. Оцінка персоналу дозволяє встановити ступінь мотивації співробітників (включаючи кар'єрний ріст); визначити напрямки стратегічного розвитку підприємства; підвищення дисципліни праці; встановити відповідність підприємства корпоративній культурі [2].

До основних питань, які вирішуються в процесі оцінки персоналу, відносяться: вміння керувати персоналом і оцінювати його роль і місце в організаційній структурі підприємства залежно від його досягнень; вміння визначати розмір винагороди на основі оцінки результатів діяльності персоналу; можливість професійного зростання працівників в результаті ефективного використання форм стимулювання та мотивації праці; можливість раціонального використання кадрового потенціалу при наймі, переведенні та прийнятті рішення про звільнення; можливість трудової мотивації до ефективного здійснення діяльності, метою якої є просування по службі; можливість встановлення зворотного зв'язку з працівником; можливість задовольнити потреби працівника в особистій оцінці праці [3].

Як бачимо, до основних цілей оцінки входять питання вдосконалення відбору, підвищення кваліфікації, управління питаннями оплати праці, стимулювання професійного кар'єрного просування персоналу.

До основних принципів ефективного системи оцінки персоналу відносяться: спрямованість на підвищення продуктивності, ретельна підготовка, конфіденційність, стандартні та надійні критерії оцінювання; виважений підхід у поєднанні заохочення і критики, точність застосовуваних методів [1].

У процесі оцінки персоналу виділяємо наступні етапи [4.,5.]:

1 етап – підготовчий. На цьому етапі готується постанова про проведення атестації, затверджується атестаційна комісія, готується документація, інформується трудовий колектив про терміни та порядок проведення атестації;

2 етап – основний етап. Робота Комісії організована за підрозділами організації, оцінюється індивідуальний внесок працівників, заповнюються анкети, здійснюється комп'ютерна обробка результатів.

3 етап – заключний етап. Підсумки оцінювання підбиваються; приймаються особисті рішення щодо просування працівників, направлення на навчання, переміщення або звільнення працівників, які не пройшли атестацію.

Як правило, при сертифікації персоналу виникає потреба залучати зовнішніх експертів – професійних консультантів зі сторони. У сучасних умовах досить поширеними є ситуації, коли базові умови задає клієнт, яким є комерційна організація, а організацію системи сертифікації здійснюють безпосередньо консультанти.

Консультанти також можуть бути залучені в якості експертів з певної тематики. Вони можуть запропонувати шляхи вирішення того чи іншого завдання, що виникає в рамках процедури оцінки, і допомогти в підготовці персоналу для побудови та впровадження системи сертифікації. Для вирішення окремих проблем під час атестації також можуть бути запрошені сторонні консультанти. Наприклад, можна залучити експерта для організації та проведення професійного тестування співробітників, оцінки ключових співробітників, співбесіди з керівниками відділів з питань управління персоналом, кадрової роботи та ін [4].

Графік проведення процедури оцінювання доводиться до відома працівників організації не пізніше ніж за місяць до її початку. Принаймні за два тижні до проведення оцінювання Комісія повинна надати рекомендаційний лист та аркуш оцінки.

Оціночна відомість містить об'єктивну інформацію про працівника щодо стажу роботи в організації за спеціальністю, освітою, займаною посадою тощо.

Довідковий лист містить інформацію про узагальнені результати оцінки діяльності працівника, інформацію з анкетного опитування, що описує поведінку працівника в колективі, думку керівника про працівника.

Атестаційна комісія розглядає подані документи, відомості про працівника, результати його діяльності, результати поточного оцінювання.

Рішення комісії доводиться до працівника. Комісія вказує на сильні та слабкі сторони його роботи, дає рекомендації щодо професійного зростання чи підвищення кваліфікації.

За результатами засідання атестаційна комісія складає протокол. Атестаційні матеріали надаються керівнику організації для прийняття подальшого рішення.

Результати атестації обговорюються на виробничих зборах трудового колективу за участю профспілкової організації.

Для підвищення ефективності оцінки її результати мають бути затверджені постановою. Зокрема, приймаються рішення про кадрові зміни, про заохочення позитивно атестованих працівників, про зарахування майбутніх працівників до резерву для просування по службі [4].

Періодичність оцінювання фіксується в Положенні про проведення оцінювання. Як правило, проводиться один раз в 3-5 років. У деяких випадках можна провести позачергову або дострокову атестацію працівника.

Таким чином, на ефективність системи оцінки персоналу істотно впливають

продумані та чітко визначені вимоги, які пов'язані з виконанням окремих етапів процесу атестації, забезпечення об'єктивності в оцінці діяльності працівників, дотримання умов за повне виконання рекомендацій атестаційної комісії [1].

На підставі цих даних атестаційна комісія проводить атестацію діяльності працівника шляхом проведення відкритого голосування. При цьому можливі такі варіанти оцінювання: відповідність займаній посаді; відповідність займаній посаді за певних умов (удосконалення роботи з рекомендаціями комісії, переатестація через рік); невідповідність займаній посаді.

Результати атестації оформлюються протоколом. Рішення атестаційної комісії затверджуються директором підприємства.

Всі документи з оцінки персоналу передаються до відділу кадрів підприємства. На кожного працівника, який пройшов атестацію, відділ кадрів формує «Індивідуальний план розвитку керівників, спеціалістів, працівників підприємства». «Індивідуальна кар'єрна карта» дозволяє компанії вирішувати наступні завдання: сприяти цілеспрямованому та систематичному розвитку персоналу; згоджувати цілі підприємства та цілі розвитку персоналу; аналізувати сильні і слабкі сторони співробітників; забезпечувати виконання контрольних заходів. Співробітники підприємства на основі «Індивідуальної кар'єрної карти» можуть своєчасно підготуватися до участі в нових проектах, вступити на нову посаду; виділити моменти, на які варто звернути увагу під час розвитку та навчання. Система оцінки діяльності персоналу має відповідати цілям, завданням, потребам та організаційній культурі сільськогосподарського підприємства. Тому підвищення ефективності роботи персоналу, як найважливіший пріоритет організації, є основним стимулом для розробки та впровадження нової системи атестації працівників. У сучасних умовах атестація сприяє якісному вдосконаленню складу співробітників компанії, допомагає визначити ступінь завантаженості співробітника і використовувати кожну людину відповідно до його спеціальності, вдосконалювати методи і стиль управління персоналом [4].

Оцінка персоналу є обов'язковим елементом злагодженої кадрової служби, що діє в системі управління персоналом будь-якого сучасного підприємства. Це гарантує його конкурентоспроможність і фінансову стабільність на ринку, є ознакою якості менеджменту як найважливішого чинника успіху в конкурентній боротьбі. Таким чином, оцінка персоналу є важливим інструментом, що сприяє ефективній роботі підприємства [5]. Це допомагає вирішити цілий комплекс завдань, пов'язаних з підвищенням ефективності використання персоналу.

Список використаних джерел:

1. Балуєва О. В., Сінопенко Г. В., Методи оцінки ефективності персоналу: еволюція під впливом розвитку технологій. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 21. С. 30-36.
2. Дубовик А. В. Кадровий менеджмент в системі управління підприємством / А. В. Дубовик, А. І. Вовк. - К.: Кондор, 2017. – 217 с.
3. Сиволап Л. А., Галіцина А. О. Дослідження сучасних методів оцінки персоналу. Ефективна економіка. 2021. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9560> (дата звернення 10.02.2023).
4. Соколовська В. В., Бабчинська О. І., Іванченко Г. В. Методи оцінки персоналу: роль та значення в управлінні. Агросвіт. 2019. № 20. С. 93–98.
5. Малтиз В.В., Тарасенко Ю.В. Оцінка персоналу: сучасні методи та інструменти її проведення. Економіка і суспільство. 2018. № 19. С. 284–289.

СЕКЦІЯ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Наконечна Ю.О., здобувач вищої освіти ОПП «Міжнародні економічні відносини»
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Набок Інна Іванівна, канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ГЕОГРАФІЧНУ СТРУКТУРУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

З моменту проголошення незалежності в 1991 році зовнішня торгівля України в основному залежала від одного партнера – Росії. У 2010 році Росія була країною, яка купувала більшість українських товарів (26,12%), а також надавала зовнішню допомогу, її частка в експорті України становила приблизно так само, як і в 28 країнах ЄС. Частка інших країн в експорті України не перевищувала 6%. З 2012 року частка Росії в експорті українських товарів почала суттєво знижуватися на користь Китаю та ЄС. Поряд з Росією за цей час значно скоротилися частки Білорусі, Казахстану, Ірану та Лівану.

У 2014 році частка ЄС в експорті українських товарів була приблизно вдвічі більшою, ніж частка Росії; до 2021 року він був вищим уже у 8 разів. У 2021 році вартість експорту українських товарів до Польщі та Італії була більшою за вартість до Росії. Цього ж року український експорт товарів до Європейського Союзу переважно розподілявся до чотирьох країн (Польща, Італія, Німеччина та Нідерланди). На ці країни припадала майже половина українського експорту до Європейського Союзу. Частка Китаю, Індії та США в експорті української продукції значно зросла з 2010 по 2021 рік [1].

Різкі зміни відбулися 24 лютого 2022 року, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Перед нашою країною постала потреба кардинальних змін в географічній структурі зовнішньої торгівлі.

Географічне обмеження торгівлі України (а згодом і військових дій) стосується північного напрямку, який блокується Білоруссю та східного напрямку, який перекрила Росія, остання блокує всі морські порти України – відсутність можливості використовувати південний шлях для зовнішньої торгівлі України [3].

Отже, єдиним напрямком зовнішньої торгівлі став західний. У цьому контексті цілком логічним було збільшення частки ЄС у географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами за підсумками I півріччя 2022 року до 52,2% проти 40,8% – за підсумками того ж періоду у 2021 (рис. 1):

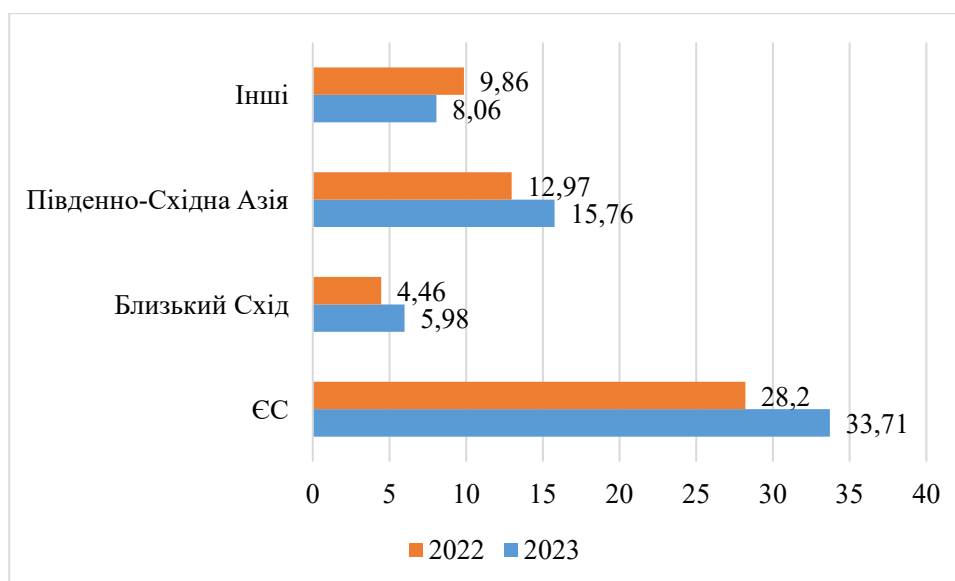

Рис. 1. Географічна структура зовнішньої торгівлі України, млрд. дол. США
Примітка. Побудовано автором за даними Державної митної служби України

Втрата морського сполучення також вплинула на торгівлю з іншими країнами. Товарообіг із ними впав на 34,5% порівняно з першим півріччям 2021 року, а їх частка зменшилася з 47,5% до 39,5%. По-перше, скорочення товарообігу спостерігається з Китаєм (на 42,6%), Індією (на 33%) та Туреччиною (на 19,1%). Це зниження здебільшого сформувало зменшення обсягів торгівлі з країнами Азії на 36,1%. Також помітно значний спад 40% з країнами Північної та Південної Америки та на 32,6% з країнами Африки [2].

Зокрема, більш суттєве зниження темпів експорту, аніж темпів імпорту призвело до того, що сальдо зовнішньої торгівлі стало більш ніж удвічі від'ємним (1,2 млрд. дол. США до 2,6 млрд. дол. США), хоча за підсумками I кварталу 2022 позитивне сальдо становило до 120 млн. дол. США.

У 2023 році Україна створила український морський коридор до чорноморських портів Одеської області після того, як Росія перестала виконувати домовленості за Зерною угодою. Це дозволило поступово збільшити не лише експорт зерна, а й відновити морський експорт інших товарів, а також морський імпорт.

Але у 2023 році Україна також почала відчувати на собі наслідки польської блокади на сухопутному кордоні, яка вдарила по українському експорту та податковим надходженням до бюджету від імпорту товарів.

Таким чином, після 24 лютого 2022 року перед Україною постало питання пошуку нових ринків збуту, торговельних партнерів для розвитку економіки. Прискорення євроінтеграції України проявляється через помітне зростання частки експорту та імпорту ЄС.

Необхідність створення альтернативних експортних маршрутів виникла через блокаду чорноморських портів, особливо через сухопутні кордони з ЄС і порти вздовж річки Дунай.

Незважаючи на те, торгівля з ЄС відкриває нові можливості для українських виробників, але також потребує коригування для приведення у відповідність з європейськими стандартами та підвищення конкурентоспроможності української продукції на європейських ринках.

Список використаних джерел:

1. Darvas Z., Martins C. (2022). The impact of the Ukraine crisis on international trade, Work-ing Paper 20/2022, Bruegel.
2. The Impact of the War in Ukraine on Global Trade and Investment: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://documents1.worldbank.org/curated/en/099750104252216595/pdf/IDU0008eed66007300452c0beb208e8903183c39.pdf.
3. The impact of the war on Ukraine's foreign trade: https://www.researchgate.net/publication/379197671_The_impact_of_the_war_on_Ukraine's_foreign_trade.
4. Ukraine and the world through the prism of trade: <https://ine.org.pl/en/ukraine-and-the-world-through-the-prism-of-trade/>.

Геля Євгенія Костянтинівна, здобувач вищої освіти
факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Бохан Аліна Василівна, доктор економічних
наук, доцент, професор кафедри світової економіки
Державний торговельно-економічний університет, Україна

РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ В СПРИЯННІ ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Україна, попри війну, ставить перед собою мету: залучення в українську економіку іноземних інвесторів, і вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine [4].

Україна стає привабливим напрямком для інвестувань. Широке коло інвесторів, від українських підприємств до провідних країн світу та міжнародних фінансових інституцій, виявляє зацікавленість у відновленні та розвитку української економіки. Для залучення ще більших інвестицій планується створення спеціального фонду, що має назву «Український фонд фондів», який співпрацюватиме з українськими фондами прямих і венчурних інвестицій, надаючи їм фінансову підтримку [4].

«Для інвестицій потрібна сильна економічна дипломатія», - зазначає виконавча директорка Європейської Бізнес-Асоціації Анна Дерев'янка [3].

Для визначення ролі дипломатії в сприянні інвестиційному розвитку України зазначу суть поняття «економічна дипломатія».

Економічна дипломатія – це наука міжнародних економічних відносин і засіб здійснення зовнішньоекономічної політики держави, що являє собою сукупність невійськових практичних заходів, прийомів і методів (із переважанням економічних над політичними), які застосовують з урахуванням конкретних умов і характеру вирішуваних завдань [2, ст.9].

Щоб залучити більше іноземних інвестицій, економічна дипломатія має зосередитися на вирішенні таких ключових завдань [1, ст.154]:

- 1) впровадження податкових пільг, спрощення адміністративних процедур та забезпечення стабільної макроекономічної ситуації;
- 2) ефективний механізм для виконання громадського контролю;
- 3) контроль і регулювання галузевого розподілу іноземних інвестицій;
- 4) активізувати кредитну політику та розвивати гарантійний бізнес зовнішніх позик комерційних банків.

Статистика інвестицій в економіку України за 2010-2023 рр. демонструє реальні показники, що дають можливість уявити справжню ситуацію країни (табл. 1). Інформація про прямі іноземні інвестиції (ПІІ) за цей період свідчить про значні коливання в їхніх обсягах, що може пояснюватися відсутністю чіткої дієвої концепції щодо їх стимулювання. Зменшення обсягів ПІІ у 2014-2015 рр. пов'язане з початком війни росії проти України, 2020 р. – зі світовою пандемією й сповільненням економічної активності в усьому світі, 2022 р. – із повномасштабним загарбницьким вторгненням РФ в Україну. Але навіть у 2022 р., попри величезні загрози та невизначеність продовження бізнесу в Україні, зарубіжні інвестори не припинили свою діяльність, а

2023 р. – навіть збільшили її масштаби, що свідчить про довіру інвесторів і привабливість української економіки [4, ст.368-369].

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україну* [4, ст.368-369]

Рік	ППІ в Україну, млн дол. США		Індекс динаміки, %	ППІ з України, млн дол. США		Індекс динаміки, %	Сальдо	
							млн дол. США	%
2010	6495	+1679	134,9	736	+574	454,3	+5759	+23,7
2011	7207	+712	111,0	192	-544	26,1	+7015	+21,8
2012	8401	+1194	116,6	1206	+1014	628,1	+7195	+2,6
2013	4499	-3902	53,6	420	-786	34,8	+4079	-43,3
2014	410	-4089	9,1	111	-309	26,4	+299	-92,7
2015	-458	-868	-111,7	-51	-162	-45,9	-407	-236,1
2016	3810	+4268	-831,9	16	+67	-31,4	+3794	-1032,2
2017	3692	-118	96,9	8	-8	50,0	+3684	-2,9
2018	4455	+763	120,7	-5	-13	-62,5	+4460	+21,1
2019	5860	+1405	131,5	648	+653	-12960,0	+5212	+16,9
2020	-868	-6728	-14,8	82	-566	12,7	-950	-118,2
2021	6687	+7555	-770,4	-198	-280	-241,5	+6885	-824,7
2022	1152	-5535	17,2	529	+727	-267,2	+623	-91,0
2023	4247	+3095	368,7	42	-487	7,9	+4205	+556,3

*Примітка: з 2014 р. – без урахування тимчасово окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу).

Як стверджує інвестаналітик А. Щербина, «серед великого інвестиційного капіталу інтерес до інвестування в Україну зараз дуже фокусний». Фокус спрямований на: релокацію виробництва, ремонт пошкоджених об'єктів, соціальні проекти, де задіяні великі компанії й бренди Carlsberg, Cersanit, Kronospan, Laude, Nestle, Phillip Morris, Velux, ArcelorMittal, Bayer, CRH, Fixit, Kingspan, Onur Group, Unilever; оборонну промисловість, до якої залучені BAE Systems (Велика Британія), Baykar (Туреччина) та Rheinmetall (Німеччина); будівельну галузь, у якій найбільш потужними інвесторами є Rolls-Royce (Велика Британія), Chicago Atlantic (США) та Wasatch Group (США); досить актуальним і розвинутим в Україні є фінтех-сектор [4, ст.371].

Для розробки ефективної політики регулювання діяльності іноземних інвесторів в Україні важливо спершу встановити баланс між інтересами самого інвестора та країни, з якої він походить, з інтересами країни-реципієнта та її підприємств. Важливо визначити концепцію «доброчесної інвестиції», яка передбачає взаємне узгодження цих інтересів. Задля покращення економіки та створення сприятливого інвестиційного середовища доцільно створити єдину державну структуру, яка б акумулювала інформацію про всі підприємства, особливо середнього та малого бізнесу, та пропонувала конкретні інвестиційні можливості й проекти для іноземних інвесторів. Ця структура також забезпечувала б правовий супровід іноземних інвестицій. Успіх подібних ініціатив залежить не лише від підтримки влади, але й від участі великого бізнесу України, який повинен відповідати на вимоги іноземних стратегічних інвесторів [2, ст.208-209].

Одним із кроків для зміцнення співпраці між вітчизняними та іноземними інвесторами може стати створення програми для повернення капіталу, вивезеного з України, і його інвестування в реальний сектор економіки. Це підвищить вплив

іноземних інвесторів у переговорах з урядом та парламентом щодо поліпшення бізнес-клімату та підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку інвестицій. Особливої уваги заслуговує спільне фінансування проектів іноземними та українськими інвесторами, що дозволить ефективно використовувати іноземні фінансові ресурси разом із місцевим досвідом ведення бізнесу та стане основою для створення багатонаціональних корпорацій в Україні [2, ст.209].

До основних складових частин інвестицій після закінчення воєнних дій, на мою думку, можна віднести такі фактори:

По перше, це стратегія регіонального розвитку. В Україні існує Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Стратегія має стати основою для планування різних публічних інвестицій, враховуючи особливості регіонів і територій [5].

По-друге, необхідна податкова реформа. Українська влада активно обговорює модель оподаткування «10-10-10», яка передбачатиме впровадження єдиної ставки для трьох основних податків: на прибуток, на доходи фізичних осіб і на додану вартість [5].

По-третє, це гарантії держави, що включають дієву судову систему та правоохоронні органи, а також додаткові стимули. Саме функціонування зв'язки правоохоронні органи – суд є потужним стимулом для інвестиційної привабливості України, планування та початку залучення інвестицій в Україну та запобіжником від рейдерського захоплення бізнесу [5].

Отже, враховуючи сказане вище, можу сказати, що зміцнення відносин із зарубіжними партнерами через дипломатичні канали сприяє встановленню довіри та відкриттю нових можливостей для інвестицій. Через дипломатичні переговори можна залучити стратегічних інвесторів, які не тільки вкладають капітал, але й сприяють розвитку новітніх технологій, підвищенню рівня зайнятості та модернізації інфраструктури в Україні.

Список використаних джерел:

1. Іщук Ю., Біла І. Залучення іноземних інвестицій за допомогою інструментів економічної дипломатії. Галицький економічний вісник. 2023. №4 (83). С.152-158. URL:<https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/83/1200.pdf> (дата звернення 07.09.24).
2. Шаров О. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи. Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. С.1-560. URL:https://niss.gov.ua/sites/default/files/201912/sharov_monografiya_ekonom_dyplomatiya_print_new.pdf (дата звернення 07.09.24).
3. Мартишук А. «Для інвестицій потрібна сильна економічна дипломатія»: інтерв'ю з виконавчою директоркою ЕВА Анною Дерев'янко. Європейська Бізнес Асоціація. 2023. URL:<https://eba.com.ua/dlya-investytsij-potribna-syl-na-ekonomichna-dyplomatiya-interv-yu-z-vykonavchoyu-dyrektorkoyu-eba-annoyu-derev-yanko/> (дата звернення 07.09.24).
4. Антоненко В., Ляшок Я., Попова О., Катранжи Л., Ляшок Н. Інвестиційна привабливість України в контексті її поствоєнного відновлення. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2024. №4 (57). С.363-380. URL:<https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/4410/4168/24405> (дата звернення 07.09.24).
5. Мамка Г. Інвестиційна привабливість: законодавчі рішення та ключові фактори для економіки України. Видавництво «Юридична практика». 2023. URL:<https://pravo.ua/investytsiina-pryvablyvist-zakonodavchi-rishennia-ta-kliuchovi-factory-dlia-ekonomiky-ukrainy/> (дата звернення 07.09.24).

СЕКЦІЯ 5.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Висоцька Анастасія Юріївна, здобувачка другого рівня вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Шутяк Ірина Анатоліївна, доцент кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, заслужений вчитель України
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ МАНІПУЛЯТИВНОЇ МОДЕЛІ СПІЛКУВАННЯ

У сучасному світі, спілкування виступає невід’ємною складовою життєдіяльності кожної людини, адже передбачає постійний обмін інформацією у різних формах та за допомогою відповідних інструментів. Мета спілкування може мати абсолютно різний характер, що в свою чергу тісно пов’язано з способами, що використовуються для її досягнення. Зокрема, сучасна психологія передбачає різноманітні моделі спілкування, серед яких виокремлюють маніпулятивну модель.

У широкому розумінні, маніпуляція – це спосіб (система способів), який надає можливість забезпечити досягнення поставлених цілей без врахування інтересів опонента та за рахунок застосування різноманітних інструментів спілкування (обман, лестоці, пусті обіцянки та інші). Тобто, основним завданням маніпуляцій виступає використання іншої людини за для досягнення власної мети та реалізації егоїстичних інтересів. Водночас, маніпулятивна модель спілкування передбачає своєрідне управління людьми та їхньою поведінкою за допомогою прихованої істинної мети спілкування, за для досягнення власного бажаного результату [1, с. 12].

Актуальність маніпулятивної моделі спілкування у сучасному світі надзвичайно висока, адже сьогодні кожна людина намагається усе тримати під контролем, щоб забезпечити себе від можливих проблем у майбутньому. Однак, саме подібне бажання контролювати будь-яку ситуацію у різних сферах життя (особистому чи професійному) створює необхідність використання відповідних механізмів маніпулювання. Проте необхідно усвідомлювати, що маніпуляції негативно впливають на свідомість іншої людини (співбесідника), призводячи до конфліктів та неприємних наслідків.

Маніпулятивне спілкування передбачає вплив на партнера за допомогою взаємодії з метою досягнення своїх прихованих намірів і цілей. Однак, головний суб’єкт маніпулятивної моделі спілкування може мати різний характер: активний – передбачає прагнення впливати на інших, використовуючи активні методики та свій соціальний статус (керівник, батьки); пасивний – демонструє роль безпорадного, що в свою чергу підштовхує іншу людину виконати роботу за нього [2, с. 20]. Варто зазначити, що будь-яка маніпулятивна тактика, в тому числі награна любов, удавана слабкість, безпідставні звинувачення, прямі погрози, виступають насильницьким впливом, яке здійснюється без згоди адресата впливу. Проте, слід зауважити, що

величезна кількість професійних завдань базується саме на маніпулятивній моделі спілкування, адже по суті будь-яка професійна діяльність передбачає певні переконання з метою донесення певної інформації опоненту чи для отримання максимального результату в цілому. Зокрема, ефективність застосування маніпулятивної моделі спілкування в соціумі багато в чому залежить від ступеня володіння законами і технікою маніпулятивного спілкування. Тому в певних ситуаціях використання маніпулятивної моделі спілкування може допомогти отримати кращий результат від розмови з опонентом.

Проте, я все ж таки вважаю, що маніпулятивна модель спілкування негативно впливає на відносини між людьми незалежно від їх характеру (особистого чи ділового), тому що призводить до подальших образ та непорозумінь, а результат такого спілкування буде бажаним лише для одного [3]. Адже в сучасній психології існує низка різноманітних методів для збільшення результативності спілкування як у професійній діяльності людини так і в особистій, що дозволяє співрозмовнику не вдаватися до маніпуляцій.

Окрім цього, необхідно зазначити, що ефективність маніпулятивної моделі спілкування залежить від уміння маніпулятора використовувати психологічно уразливі позиції людини. Тому до основних негативних наслідків спілкування варто віднести: знецінення співрозмовника, зосередженість на власних інтересах та відповідно нехтування бажанням інших, що в подальшому призводить до виникнення суперечок, конфліктів [4, с. 35].

Як висновок, варто зазначити, що маніпулятивна модель спілкування у сучасному світі досить часто застосовується для досягнення власних егоїстичних цілей, без врахування інтересів інших, що породжує негативні наслідки в подальшому. Тому, на мою думку, є досить широкий перелік інших моделей спілкування, які характеризуються значно кращими результатами та безпечнішими інструментами, що застосовуються для їх досягнення.

Список використаних джерел:

1. Варій М.Й. Психологія спілкування: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2017. 288 с.
2. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В.: Загальна психологія: підручник. К.: Либідь. 2015. 464 с.
3. Філоненко М.М. Психологія спілкування: підручник. К.: Центр навчальної літератури. 2018. 224 с.
4. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал». 2014. 304 с.

Борисов Іван Сергійович, здобувач вищої освіти

І курсу, Навчально-науковий інститут права

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Аксютіна А.В., канд. юрид. наук, юрисконсульт

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Україна

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ Г. ГЕГЕЛЯ НА ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Основа будь якого демократичного суспільства – це ставлення держави до права власності. Ставлення не декларативне, не проголошене лише в нормативно-правових актах, а саме реально реалізоване. Непорушність права власності – це базова цінність кожного демократичного суспільства. Протягом розвитку державності різних суспільств існували різні погляди на відношення до права власності, різні філософські мислителі по різному трактували це найважливіше поняття, але тим не менш, всі філософські погляди зводилися до того, що категорія власності посідає окреме місце у суспільній свідомості громадян, і без якої неможливо побудувати громадянське суспільство. Предметом нашого розгляду будуть філософсько-правові концепції та погляди німецького філософа Г. Гегеля на право власність, які він виклав у своїй роботі «Філософія права».

На думку мислителя, поняття «свобода особи» знаходить у праві приватної власності. За своєю природою люди є рівними, рівними як вільні особистості, рівними в їх праві на приватну власність, але не на розміри володіння власністю. Відчуження приватної власності, направлене проти особистої свободи – несправедливе, як і позбавлення особи правоздатності. Тільки через приватну власність особа може об'єктивізувати свою абстрактну волю, тобто надати їй реального вигляду [1].

Г. Гегель вважав, що: «розумність власності полягає не в задоволенні потреб, а в тому, що усувається гола суб'єктивність особи. Тільки через власність особа виступає як розум. Навіть якщо перша реальність моєї свободи міститься в зовнішній речі, а отже, виступає хибною реальністю, тоді абстрактна особистість саме в її безпосередності не може мати іншого буття, ніж буття у визначенні безпосередності.» [2].

Мислитель поділив власність на зовнішню по відношенню до людини і набутки, що є невіддільними від особи і які можуть бути предметом правочину, лише якщо будуть об'єктивовані, тобто відділені від особи, стануть не її сутністю, а її власністю. Це спроба відокремити об'єктивовану власність від не об'єктивованої. Прикладом тут може бути інтелектуальна власність. Якщо інтелектуальні і творчі здобутки особи залишаться надбанням лише її свідомості, то вони будуть власністю її духу і не будуть мати ніякого відношення до правового регулювання, а якщо така власність буде об'єктивована у зовнішньому світі – надрукована, намальована, висловлена – вона стає інтелектуальною власністю і має юридичний захист. [3]. Приватна власність розглядається філософом як невід'ємне право особи, тобто таке, що є властивим її природі і позбавити якого неможливо. Тому філософ зазначає, що уявлення про благочестиве або дружнє і навіть насильницьке братство людей, у якому існує спільність майна і ліквідовано принцип приватної власності, може легко здатися

прийнятним умонастрою, яке цурається розуміння природи свободи духу і права і осягнення їх в їх визначених моментах [2].

Отже, сутністю громадянського суспільства є приватна власність і мета її здобути. Власність об'єктивізує волю індивіда, перетворюючи його на відповідального власника. [4]

Г.В.Ф.Гегель, розглядаючи питання волі щодо власності, зазначає, що визначення власності надаються відношенням волі до речей; власність є а) безпосередній вступ до володіння, оскільки воля має своє наявне буття у речі як у чомусь позитивному, б) оскільки річ є дещо негативне по відношенню до волі, остання має своє наявне буття у речі як у чомусь, що повинно бути заперечене, – вживання, в) рефлексія волі із речі у собі – відчуження – позитивне, негативне і безкінечне судження волі про речі [5]. Так він писав: «Усі речі можуть перейти у власність людини, оскільки вона — це вільна воля і як така існує в собі й для себе, інша сторона не має такої властивості. Отже, кожен має право зробити свою волю річчю або річ своєю волею, інакше кажучи, зберегти річ і переробити її в свою, адже річ як зовнішнє не має власної мети, не становить нескінченного співвідношення з собою самою, а виступає чимось зовнішнім до себе самої. Таким самим зовнішнім виступає й жива істота (тварина) і, таким чином, сама є річчю. Тільки воля – нескінченна, абсолютна щодо всього іншого, тимчасом як інше, зі свого боку, лише відносне. Отже, привласнити означає, по суті, лише маніфестувати вищість моєї волі над річчю і показати, що річ не існує в собі й для себе, не становить власної мети.» [2].

Таким чином, виходячи з вищезазначеного необхідно підсумувати, саме те, що для Г. Гегеля свобода = власність. Вчений вивів поняття я + інша особа + річ як власність. Річ може бути наділена волею особи. Власність може бути проявлена у трьох діях: вступ до володіння, тобто набуття прав на власність, вживання, як спосіб реалізації права, відчуження, тобто позбавлення прав на неї. Ми можемо уловити в цій тріаді зміст права власності, а саме право володіння, користування і розпорядження. Право власності може переходити від однієї особи до іншої на підставі договору та за взаємною згодою. В §53 «Філософії права» Г. Гегель зазначав: «Власність має свої ближчі визначення у ставленні волі до речей; вона – це: а) безпосередній вступ у володіння, оскільки воля має своє буття в речі, як у чомусь позитивному, б) оскільки річ – це щось негативне відносно волі, яка має своє буття в речі, як у чомусь, що має бути заперечене, – споживання, в) рефлексія волі з речі в себе – відчуження, – позитивне, негативне й нескінченне судження волі про річ.» [2].

Список використаних джерел:

1. Галас В.І., Попович Т.П. Гегелівське розуміння права у контексті його філософської системи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 42.2017 с. 247-252.
2. Г. Гегель «Філософія права» Електроний ресурс: код доступу <https://www.prolegomena.app/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8E>.
3. Павлова Т.С. Вчення про право у філософії Гегеля. Науковий журнал «Грані» № 4(66) 2009. с. 88-92.
4. Туренко О.С. Обрії свободи людини в Гегелевій теорії держави. Правовий часопис Донбасу №1 (70) 2020 с. 31-37.
5. Павлова Т.С. Поняття абстрактного права у філософії об'єктивного духу Г.В.Ф.Гегеля. Науковий журнал «Гілея». Вип 25. 2009. С. 208-214.

Штурмак А.О., студентка 3 курсу, групи 17,
Факультет міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно - економічний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Дараганова Н.В., доктор юридичних наук, професор
кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний торговельно - економічний університет», м. Київ, Україна

ФРІЛАНС ЯК НОВА ФОРМА ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ФРІЛАНСЕРІВ

З розвитком технологій та появою інтернет-простору світ праці безперервно розширюється новими галузями, в яких люди знаходять можливості для роботи та заробітку. Одним з цікавих явищ, яке досить нещодавно з'явилося на ринку праці є фріланс.

У сучасному розумінні цей термін використовується для позначення такої форми зайнятості найманих працівників, які виконують свою роботу без укладання трудового договору з роботодавцем, за якою працівник не прив'язаний до конкретного місця роботи та виконує роботу віддалено [1, с. 144].

Варто зазначити, що серед авторів наукових праць немає єдиної думки про трактування поняття «фріланс». До прикладу, Л.Ф. Лескова відносить фрілансерів до групи самозайнятих працівників, які здійснюють підприємницьку діяльність, зареєстровані як приватні підприємці, а також не реєструють трудові відносини офіційно, виконують конкретну роботу відповідно до договору підряду або іншого договору, який є діючим на території країни [2, с. 159]. Водночас Міністерство праці та соціальної політики України визначає фріланс як віддалену роботу за допомогою мережі Інтернет, фрілансера – як вільного працівника (самозайняту особу), позаштатного працівника, який виконує разове замовлення або тимчасову роботу без зарахування до штату підприємства [2, с. 159].

Порівнюючи з загально прийнятою працею в статусі найманий робітник, у своїй діяльності фрілансер має значну кількість переваг: характеризується високою вмотивованістю до самореалізації, бажанням досягти успіху в професійній сфері та отриманням визнання від інших спеціалістів. Крім того, ця форма зайнятості дає можливість самостійно визначати робочий час і час для відпочинку.

Фріланс в Україні здобув популярність досить швидко. Пандемія, воєнний стан, скорочення працівників на підприємствах, низькооплачувана зайнятість тощо – спонукала людей займатись фрілансом. Проте, з його появою з'явилися і правові виклики, пов'язані із захистом прав фрілансерів, оподаткуванням, їх соціальним захистом та укладенням договорів.

Відсутність законодавчого регулювання фрілансу в Україні спричиняє його тінізацію, що стає новою проблемою вітчизняної економіки та права. На сьогодні реалії в Україні такі, що фріланс – це значною мірою взаємовідносини сторін, які не супроводжуються відповідними юридичними договорами [3, с. 33]. В той же час, бюджет України не отримує значних надходжень з податків фрілансерів та загальнообов'язкових платежів [4, с. 52]. Доволі схожу ситуацію можна спостерігати і

в законодавчому регулюванні роботи фрілансерів в США, країні, де зародився фріланс. Лише в 2017 році набрав чинності перший закон, що захищає фрілансерів від неплатоспроможних роботодавців. [4, с. 52].

На початку розвитку такої трудової діяльності фрілансери користувались договорами цивільно-правового характеру, що регулюються Цивільним кодексом України [5]. Однак з часом, постало питання про захист таких працівників на рівні трудового законодавства, зокрема питання щодо їх соціальних гарантій, страхового стажу, гарантій у сфері оплати праці тощо.

Варто зауважити, що законодавство України не містить чіткого визначення терміну «фріланс» чи «фрілансер», що породжує дискусії щодо розуміння та правового регулювання відповідних відносин. Найбільш часто фріланс ототожнюють із дистанційною роботою. Хоча ці поняття мають певну схожість, вони є принципово різними. При дистанційній роботі працівник має свободу розподілу робочого часу, якщо це не суперечить трудовому договору, однак відсутність зв'язку в зазначений час може розглядатися як прогул, період відпочинку визначається в трудовому договорі. Фрілансери мають більшу гнучкість, оскільки їхня робота обмежується лише термінами здачі проектів чи звітів. Фахівець, який працює дистанційно, оформлений у штат компанії, із ним укладається трудовий договір, де прописуються його посадові обов'язки, який надає працівникові певну соціальну захищеність. Фрілансери як незалежні фахівці оформляють, як правило, свою діяльність як індивідуальні підприємці та будують відносини із замовниками на основі цивільно-правових договорів [1, с. 144 - 145].

На практиці поняття «фріланс» застосовують не лише для приховуваних трудових відносин або тіньової зайнятості. Офіційна діяльність фрілансерів у межах чинного законодавства України, може здійснюватися в такий спосіб: реєстрація фізичної особи-підприємця та провадження діяльності за спрощеною системою оподаткування: найдоречніше реєструватися платниками податків 2 та 3 груп (відбувається сплата єдиного податку та єдиного соціального внеску фрілансером самостійно); здійснення незалежної професійної діяльності самозайнятої особи, що передбачена п. 14.1.226 Податкового кодексу України (нарахування та сплата податкового зобов'язання здійснюється такою особою самостійно); надання професійних послуг фізичною особою із підписанням із договору цивільно-правового характеру (нарахування та сплата податкового зобов'язання здійснюється роботодавцем). Оскільки нормативне визначення поняття «фріланс» відсутнє, усі ці форми взаємодії між працівниками (або виконавцями) та роботодавцями (або замовниками) співіснують [3, с. 33-34].

Законом України від 18 липня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом» [6] (далі – Закон) були внесені зміни до Кодексу законів про працю [7], що створює правову основу для регулювання фрілансу, інших видів нетрадиційної самозайнятості та дистанційної роботи, надаючи сторонам більше визначеності у правах та обов'язках. Він обумовлює фріланс як трудові відносини з нефіксованим робочим часом.

Вище згаданий Закон надає фрілансерам ряд переваг та правової визначеності. По-перше, він створює чіткі умови праці для осіб, які працюють на основі нефіксованого робочого часу, що сприяє легалізації їхньої діяльності. По-друге, він

встановлює рамки для регулювання трудових відносин, що може забезпечити фрілансерам більше захисту їхніх прав і гарантій, таких як оплата праці, відпустки та соціальні гарантії. По-третє, ухвалення цього Закону покращує взаємодію між фрілансерами та замовниками, оскільки встановлює правила, за яких обидві сторони можуть відстояти свої інтереси.

Таким чином, фріланс є окремою категорією та формою зайнятості з власними характеристиками, які відрізняють його від інших нетрадиційних і гнучких форм трудових відносин. Він став поширеною та популярною формою сучасних трудових правовідносин. Фріланс, як нова форма трудових відносин, приносить із собою як виклики, так і можливості. З одного боку, відсутність чіткого правового регулювання, нестабільний дохід та обмежений доступ до соціальних гарантій створюють значні труднощі для фрілансерів, а високий рівень конкуренції та ризику, пов'язані з неформальними умовами праці, ускладнюють захист їхніх прав. З іншого боку, фріланс відкриває нові горизонти для професійного розвитку, дозволяє фрілансерам самостійно регулювати свій робочий час та обирати проекти. Це створює можливості для покращення життєвого балансу та реалізації індивідуальних амбіцій. Фріланс як форма виконання віддаленої трудової діяльності прямо не визначена сучасним законодавством України. Проте існує інша альтернатива яка визначена в Кодексі законів про працю[6], як трудові відносини з нефіксованим робочим часом. Однак все ж існує проблема у встановленні правового статусу такого виду зайнятості. Це питання потребує детального аналізу, оскільки стрімкі темпи розвитку вносять свої зміни. Найімовірніше, найближчим часом тема фрілансу вимагатиме більшого правового регулювання та чіткої визначеності. Однак, за умови правильного підходу, фріланс може стати безпечною та стабільною формою зайнятості, яка сприятиме як фрілансерам, так і розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Заболотна Н.Я. Фріланс як нова форма зайнятості та трудових відносин. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 1. – С. 143-145. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/34> (дата звернення: 14.09.2024р.).
2. Прогонюк Л.Ю. Проблеми правового регулювання дистанційної роботи в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 1. С. 157-160. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/38> (дата звернення: 15.09.2024р.).
3. Агомедова А.М., Сахарук І.С. Цифровізація праці: правові та економічні засади розвитку. Економіка. Фінанси. Право. Науковий журнал. 2020. №11/3. С. 30-35. URL: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.11\(3\).7](https://doi.org/10.37634/efp.2020.11(3).7) (дата звернення: 15.09.2024р.).
4. Чернишова Л.І., Славенко Є.А. Особливості розвитку фрілансу як гнучкої форми організації праці персоналу в сучасних умовах розвитку економічних відносин. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2022. №5 (63). С. 49-58. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No5/49.pdf> (дата звернення: 14.09.2024р.).
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. № 435-IV. Дата оновлення: 03.09.2024р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.09.2024р.).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом: Закон України від 18.07.2022 № 2421-IX. Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2421-20#Text> (дата звернення: 14.09.2024р.).
7. Кодекс законів про працю: Закон України від 23.07.1996р. № 322-08. Дата оновлення: 24.08.2024р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 14.09.2024р.).

СЕКЦІЯ 6.

ІНСТИТУТ ПРАВОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

Ємець Єлизавета Юріївна, здобувачка вищої освіти
факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Букатова Діана Миколаївна, канд. юрид. наук,
доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

МЕДІАЦІЯ В НОТАРІАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні все більшого значення набуває медіація, як один з ефективних способів вирішення спорів. Медіація – це не просто переговори, а цілеспрямований діалог за участю медіатора, який є нейтральною стороною. В Україні даний інститут розвивається протягом років незалежності й лише 2021 року був прийнятий Закон України «Про медіацію» (далі по тексту – Закон про медіацію), який офіційно закріпив поняття «медіації», її основні принципи та процедуру проведення, а також статус медіатора [1].

Згідно п.4 ч.1 ст. 1 Закону про медіацію, медіація - позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів посилення [1]. А медіатор, відповідно, це спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію [ст.1, 1].

У сфері нотаріату медіація є новим видом діяльності. Але ще в 2001 році, Міжнародний союз латинського нотаріату визнав нотаріусів найбільш підготовленими фахівцями для здійснення медіації. Це пов'язано з тим, що нотаріуси за своєю професією постійно працюють над узгодженням різних інтересів та поглядів сторін, що є ключовим навиком для успішної медіації. Дійсно, якщо розглянути діяльність нотаріуса, то можемо побачити, що він часто виступає незалежною третьою особою, тобто медіатором. Так, при посвідченні договору купівлі-продажу квартири між сторонами договору може виникнути питання щодо дати звільнення квартири, яка продається, або питання щодо порядку передачі грошових коштів продавцем за цим договором. Таких прикладів можна навести багато: спірні питання оформлення спадщини, розподіл спільного майна, укладення шлюбних договорів та інші [С.130-131, 2].

Слід зауважити, що порівняльний аналіз законодавства України дозволив нам виділити спільні риси в діяльності медіатора та нотаріуса, зокрема:

1) *Добровільна основа.* Медіація - це процедура, в якій беруть участь лише за власним бажанням. Це впливає зокрема із законодавчого визначення. Так само здійснюється і нотаріальна діяльність, оскільки нотаріус вчиняє дії за зверненням фізичних та юридичних осіб (з їх власної волі). Якщо між сторонами є спір, нотаріус

відмовляє у вчиненні нотаріальної дії і роз'яснює особам їх право на звернення до суду.

2) *Конфіденційність*. Це важливий аспект що медіації, що нотаріальної діяльності: медіатор не має права розголошувати конфіденційну інформацію, а нотаріус має дотримуватись нотаріальної таємниці. За розголошення інформації, яка підлягає захисту, законодавством встановлена відповідальність.

3) *Незалежність та неупередженість*. Так, згідно ст. 7 Закону про медіацію, медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб [1]. Що ж стосується нотаріуса, то як і медіатор, він є незалежним у здійсненні нотаріальної діяльності, а будь-яке втручання в його діяльність забороняється [ст.8-1, 3]. Нейтральність та неупередженість нотаріуса проявляється в тому, що він не може діяти в інтересах однієї із сторін, а навпаки - зобов'язаний забезпечити рівність сторін під час вчинення нотаріальних дій.

На підставі проведеного аналізу, ми дійшли до висновку, що єдина відмінність між даними сферами діяльності - мета їх здійснення. Якщо медіація спрямована на безпосереднє вирішення спорів між сторонами шляхом домовленості та прийняття ними спільного рішення, то метою нотаріальної діяльності є надання юридичної вірогідності нотаріальним діям, вчиненим на підставі вільного волевиявлення осіб [С. 67, 4].

Враховуючи практику нотаріальної діяльності, інтеграція медіації в нотаріаті є відносно новим явищем в українському праві. Враховуючи специфіку цього процесу, нотаріуси потребують спеціальної підготовки. Згідно законодавства, розробкою та проведенням різних навчальних програм з питань медіації займається Нотаріальна палата України [ст.16-1, 3]. З метою популяризації та обізнаності, даною організацією було створено Центр медіації. Його завдання полягає в об'єднанні нотаріусів, які займаються медіацією; підвищенні їх кваліфікації через проведення навчання з медіації; впровадженні та розвитку альтернативних способів вирішення спорів; додатковому закріпленні за нотаріатом України статусу інституту попереджувального правосуддя [6]. Так, відповідно, до ст.10 Закону про медіацію, тривалість теоретичної підготовки становить не менше 90 годин та не менше 45 годин на відпрацювання практичних навичок [1].

Зазначимо, що залучення нотаріуса до медіації має ряд переваг. Воно дозволяє усунути будь-які сумніви щодо його нейтралітету та ролі в правочині; посилити гарантії держави щодо захисту нотаріуса від необґрунтованих претензій; та зменшити ризики повної відповідальності нотаріуса, оскільки сторони підтверджують, що договір є результатом їхньої власної волі [С.138, 5].

Але поряд з цим, низький рівень обізнаності громадян щодо медіації як альтернативного способу вирішення спорів, може стати бар'єром для нотаріусів, які здійснюють медіацію. Як фізичні, так і юридичні особи часто недооцінюють або не розуміють переваг медіації, довіряючи традиційним судовим процесам. Тому, на нашу думку, важливо проводити не лише заходи для нотаріусів, але й надавати інформацію громадянам, щоб вона була доступною та зрозумілою, про процедуру, переваги та можливості застосування медіації. У період воєнного стану медіація в нотаріальній діяльності стає ще більш актуальною та важливою, оскільки дозволяє розвантажити

суди, вирішуючи частину спорів швидко та ефективно.

Отже, виходячи з вище зазначеного, можна зробити висновок про те, що медіація є дуже важливим і корисним інструментом у здійсненні нотаріальної діяльності. В Україні даний інститут закріплений на законодавчому рівні та постійно розвивається. А якості, які притаманні медіатору, звичні і для професії нотаріуса.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 13.09.2024).
2. Денисяк Н. Питання процедури медіації у нотаріальній діяльності України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 130–132. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/27>.
3. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII: станом на 15 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 13.09.2024).
4. Німак М. Перспективи проведення медіації нотаріусом в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 5. С. 66–68. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-5/14>.
5. Дякович М.М. Пропозиції щодо розвитку медіації в нотаріальній практиці нотаріусів України. Часопис Київського університету права. 2014. № 4. С. 137–139.
6. НПУ створила Центр медіації та запустив навчальну програму «Медіація: базові навички для нотаріуса». Нотаріальна палата України. [Веб-сайт]. URL: <https://npu.ua/news/mediacia2021/> (дата звернення: 13.09.2024).

СЕКЦІЯ 7.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Kondratiuk Aleksandra Vitaliivna, cadet of the faculty
of ensuring operational and service activities
*National Academy of Bohdan Khmelnytsky State Border
Guard Service of Ukraine, Ukraine*

Supervisor: Ganaba Svetlana Oleksndriivna, Doctor of Philosophy, Professor
*National Academy of Bohdan Khmelnytsky State Border
Guard Service of Ukraine, Ukraine*

PROTECTION OF THE STATE BORDER AS A COMPONENT OF NATIONAL SECURITY

Today, in the conditions of military science and national security, they are key aspects of the functioning of any state, because the modern world faces various challenges that necessitate the development of comprehensive approaches to protecting national interests, reforming and further developing the security and defense sector of the state. This includes issues of military strategy, border protection and measures to counter internal and external threats. I propose to pay special attention to the security of the state border, because this is an important element of ensuring sovereignty and territorial integrity.

Military sciences is a field that studies the laws, principles and methods of warfare, as well as the management of troops and military resources. This discipline covers issues of strategy, tactics, operational art, logistics, as well as the use of the latest technologies in the military sphere. Given modern realities, the development of military sciences is closely related to cybersecurity, information wars and technological advances in the field of armaments [1].

In military strategy today, more and more attention is paid to hybrid threats that combine military, economic and information methods of influencing the enemy. Effective management of the armed forces depends not only on traditional methods of warfare, but also on the ability to adapt to new forms of war, such as contactless combat and the use of robotic systems [2].

But the strategic priorities of the policy of personnel security of the state border of the leading countries of the world are aimed today at modernizing training systems, adapting to the latest threats and innovations, international cooperation and equality in access to services and are focused on several key areas, taking into account modern challenges and threats:

1. Professional development and professionalization of staff. More and more countries are investing in the training and retraining of personnel for the border service. In the face of new threats such as cybercrime, hybrid attacks and terrorism, specialists must possess modern technologies, in particular in the field of information security, data analytics and artificial intelligence. Leading countries such as the United States, Germany and the United Kingdom emphasize the training of personnel capable of working with the latest technologies

and surveillance systems.

2. Integration of the latest technologies. The use of modern technological solutions, such as unmanned aerial vehicles (drones), biometric systems, artificial intelligence and automated border control systems, requires appropriate training. For example, the European Union is actively implementing facial recognition systems and vehicles to strengthen control at the external borders of the Schengen area, which requires highly qualified specialists [3].

3. Flexibility and adaptability of frames. In the context of dynamic changes in the global security environment, border guards must be flexible and able to adapt quickly to new threats. This involves the development of leadership skills, managerial skills and crisis management among staff. Successful implementation of this approach is possible only if there is a system of continuous training and advanced training.

4. International cooperation and exchange of experience. The leading countries of the world actively cooperate in the field of personnel policy of border security through the exchange of experience, joint exercises and training. For example, cooperation between NATO member states and the European Union is aimed at strengthening collective security by improving the skills of border zone specialists [4]. Exchange programs and trainings allow you to create a global network of personnel capable of countering threats at the international level.

5. Attracting young employees and gender equality. Many countries seek to attract young people to the border service by introducing internship and career development programs. At the same time, special attention is paid to gender equality and the integration of women into the border service system. This approach allows you to use the potential of all citizens and create more balanced and effective teams.

The security of the state border is an important element of national security, because control over the movement of persons, goods and resources between countries depends on it. Border security includes a set of measures to identify, prevent and eliminate threats such as illegal migration, smuggling and terrorism. An important aspect is the technological support of the Border Force, in particular the use of drones, radar systems and video surveillance systems [5].

Thus, military sciences, national security and security of the state border are interrelated elements of the system of state protection. The development of new technologies, hybrid threats and globalization necessitate the development of new approaches to security. The modern world requires a comprehensive and coordinated approach to national security issues, including the effective management of military forces, the security of state borders and international cooperation.

References:

1. https://www.mil.gov.ua/content/public_discussion/proj_vdu.pdf.
2. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/download/9984/9991>.
3. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8356/1/Vasiliev_155.pdf.
4. <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006/Part7.pdf>.
5. https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Zadykhaylo/1_2.pdf.

Фокіна Ірина Сергіївна, III курс магістратури, спеціальність «Національна безпека»
Національна академія служби безпеки України, Україна

Науковий керівник: Кобус Олена Сергіївна
Національна академія служби безпеки України, Україна

БЕЗПЕКА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Глобальна комп'ютерна мережа Інтернет, що виникла наприкінці ХХ століття, сьогодні є невід'ємною частиною життя для бізнесу, суспільства, політиків і звичайних громадян. Окрім доступу до величезних масивів інформації з різних сфер діяльності, Інтернет надав можливість спілкування на відстані в різних формах: через електронну пошту, дзвінки і відеодзвінки за допомогою месенджерів, а також дозволяє стежити за життям близьких людей через фотографії та відео в соціальних мережах. Соціальні мережі стали нашою щоденною реальністю: ми ділимося особистими фотографіями, стежимо за друзями та родичами, слухаємо музику, читаємо новини. Вони стали не тільки невід'ємною частиною нашого життя, але й потужним засобом маніпуляції масами. З початком карантину наприкінці 2019 року (пандемія COVID-19) значно зріс час, який люди проводять у соціальних мережах, як і їхній вплив на суспільство. Для когось соціальні мережі є способом заробітку, для когось – можливістю спілкуватися на відстані, а для інших – способом відволіктися від повсякденної рутини.

Однак, для українського суспільства 24 лютого 2022 року стало переломним моментом, що змінив багато уявлень і стереотипів. Після восьми років "гібридної війни" Російська Федерація розпочала повномасштабну військову агресію проти України. У цих нових умовах змінилася і роль соціальних мереж. Вони вже не тільки джерело приємних емоцій чи відпочинку після роботи, але в багатьох випадках стали основним джерелом інформації про воєнні події. З початком повномасштабної війни Росії проти України соціальні медіа проявляють дуальність своєї природи: з одного боку, вони слугують засобом поширення правдивої інформації, а з іншого – використовуються як інструмент інформаційної війни.

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасного життя, пропонуючи безмежні можливості для спілкування, обміну інформацією та взаємодії з навколишнім світом. Однак, у контексті війни чи військового конфлікту, соціальні мережі перетворюються на потужний інструмент не лише для передачі новин, а й для дезінформації, шпигунства, пропаганди та маніпуляцій громадською думкою [1, с.7]. Забезпечення безпеки в соціальних мережах в умовах війни стає надзвичайно важливим завданням як для індивідуальних користувачів, так і для державних структур.

Соціальні мережі виступають як важливе джерело інформації під час війни. Вони дозволяють швидко отримувати новини з місць подій, зокрема від очевидців, журналістів та офіційних осіб. Це робить їх важливим каналом комунікації між громадянами, військовими, волонтерами та урядовими організаціями. Проте, на додачу до достовірної інформації, соціальні мережі часто використовуються для поширення фейкових новин, дезінформації та пропаганди.

Під час війни інформація стає зброєю, і соціальні мережі можуть використовуватися для здійснення психологічних операцій (PSYOP), спрямованих на

деморалізацію населення, поширення паніки або, навпаки, для мобілізації та підтримки морального духу. Важливо пам'ятати, що маніпуляція інформацією в соціальних мережах може мати серйозні наслідки, включаючи загострення конфлікту, підвищення рівня ненависті та ворожнечі між сторонами конфлікту [2, с.185].

Забезпечення безпеки в соціальних мережах під час війни вимагає вжиття комплексних заходів, які включають технічні, організаційні та освітні аспекти.

Один із ключових аспектів забезпечення безпеки – це підвищення обізнаності користувачів щодо ризиків, пов'язаних із використанням соціальних мереж, та навчання їх методам захисту. Навички критичного мислення, вміння відрізнити фейки від достовірної інформації, використання надійних джерел інформації та інструментів перевірки фактів можуть значно зменшити вплив дезінформації.

Користувачам слід приділяти особливу увагу захисту своїх персональних даних. Використання складних паролів, двофакторної автентифікації, а також налаштування приватності допоможуть захистити особисті акаунти від несанкціонованого доступу. Також важливо не публікувати інформацію, яка може розкрити особисту або конфіденційну інформацію.

Державні органи, соціальні мережі та організації громадянського суспільства повинні співпрацювати для виявлення та запобігання поширенню фейкових новин. Це може включати використання технологій штучного інтелекту для виявлення ботів і фейкових акаунтів, підтримку незалежних фактчекінгових організацій, а також оперативне спростування неправдивої інформації [3, с.89].

Державні органи та підприємства повинні посилювати захист своїх інформаційних систем від кібератак, забезпечуючи їхню стійкість до зломів і втручань. Це включає регулярне оновлення програмного забезпечення, використання сучасних засобів захисту від шкідливого програмного забезпечення, а також навчання персоналу основам кібербезпеки.

Держави повинні розробляти законодавчі норми, що регулюють діяльність соціальних мереж під час конфліктів, включаючи вимоги до видалення дезінформації та пропаганди, прозорості алгоритмів та захисту даних користувачів. Водночас така регуляція має зберігати баланс між свободою слова та захистом національної безпеки.

Отож, безпека в соціальних мережах під час війни є складним і багатогранним питанням, що вимагає комплексного підходу. Соціальні мережі можуть бути як джерелом достовірної інформації та засобом комунікації, так і платформою для поширення дезінформації та пропаганди. Для мінімізації ризиків важливо підвищувати цифрову грамотність користувачів, забезпечувати захист персональних даних, боротися з фейковими новинами та зміцнювати кібербезпеку. Ефективна співпраця між державами, соціальними платформами та громадянським суспільством може стати запорукою успішної боротьби з інформаційними загрозами в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Гришук Р.В. Наукова стаття: «Постановка проблеми забезпечення інформаційної безпеки держави у соціальних інтернет-сервісах» Навч. посібник: КНТ, 2019– с. 6–10.
2. Корченко О. Г. Ознаковий принцип формування класифікацій кібератак / О. Г. Корченко, С. В. Казмірчук, Є. В. Паціра, С. О. Гнатюк, В. М. Кінзерявий Ознаковий принцип формування класифікацій кібератак// Вісник СНУ ім. В. Даля. – 2010. – №4, т. 1. – С. 184–193.
3. Почепцов Г. Сучасні відомості війни / Г. Почепцов. – К. : Вид.дім «Києво-Могилянська академія» 2015. – 497 с.

Піштова Юлія Сергіївна, III курс магістратури,
спеціальність «Національна безпека»
Національна академія Служби безпеки України, Україна

Науковий керівник Гладких Валерій Миколайович
Національна академія Служби безпеки України, Україна

СТВОРЕННЯ КОМПЛЕКСУ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Актуальність захисту інформації в умовах війни

Військові конфлікти в сучасному світі стають все більш залежними від інформаційних технологій. Інформація, як стратегічний ресурс, має вирішальне значення для забезпечення управління військами, ухвалення рішень та підтримки зв'язку між різними структурами. В умовах війни будь-яке втручання у ці процеси може мати катастрофічні наслідки для обороноздатності країни. Тому питання захисту інформації набуває особливої актуальності, що вимагає комплексного підходу до її захисту. Завдяки опору та протидії української армії, спротиву сил самооборони та правоохоронних органів вже в перші дні агресії російської армії, окупанти зазнали великих втрат у живій силі і техніці. Аналізуючи нинішню історію, за оцінками України, росія в усіх війнах, які вона розпочинала та вела, ще в своїй історії ніколи не зазнавала навіть приблизно таких величезних втрат за такий короткий термін часу, як зараз [1, с.42].

Загрози інформаційній безпеці під час війни

У сучасній війні інформаційні системи стають об'єктами атак з боку ворога. Основні загрози включають:

- **Кібернапади**: Використання шкідливого програмного забезпечення, вірусів, троянів та програм-шифрувальників для порушення роботи інформаційних систем.

- **Дезінформація та психологічні операції**: Використання фейкових новин, маніпуляцій у медіа та соціальних мережах для підриву довіри до влади та дестабілізації суспільства.

- **Перехоплення комунікацій**: Способи перехоплення військових та урядових повідомлень з метою отримання стратегічної інформації або внесення дезінформації.

- **Соціальна інженерія**: Спроби обманом отримати доступ до конфіденційної інформації шляхом використання слабких місць у людському факторі.

Компоненти комплексної системи захисту інформації

Створення комплексу системи захисту інформації в умовах військового стану передбачає використання передових технологій у сфері кібербезпеки, таких як штучний інтелект, блокчейн, квантова криптографія та інші. Розробка та впровадження таких інноваційних рішень дозволить забезпечити високий рівень захисту інформації та збереження цілісності критичних систем у найбільш стресових умовах військового конфлікту.[2] Комплексна система захисту інформації в умовах війни повинна охоплювати декілька ключових напрямків: **Технічні заходи**:

- **Шифрування даних**: Використання сучасних алгоритмів шифрування для захисту переданих та збережених даних.

- **Захищені канали зв'язку**: Впровадження систем, що забезпечують безпеку

передачі інформації по радіо, супутниковим каналам, інтернету та іншим мережам.

- **Системи виявлення вторгнень:** Використання технологій моніторингу та аналізу мережевих трафіків для виявлення підозрілої активності або атак.

- **Міжмережеві екрани та антивірусне ПЗ:** Встановлення потужних міжмережевих екранів і систем для захисту від кіберзагроз, з регулярним оновленням для ефективного виявлення нових шкідливих програм.

Організаційні заходи:

- **Політики безпеки:** Розробка чітких інструкцій та процедур щодо захисту інформації на всіх рівнях — від урядових структур до військових підрозділів.

- **Навчання персоналу:** Регулярне навчання та інструктаж співробітників щодо кібербезпеки, зокрема уникнення помилок, пов'язаних із соціальною інженерією.

- **Створення центрів реагування на інциденти:** Формування команд, які оперативно реагують на кібератаки або інформаційні загрози, аналізують інциденти та розробляють стратегії для їх усунення.

Юридичні заходи:

- **Регламентация доступу до інформації:** Впровадження правил і процедур для визначення рівня доступу до конфіденційної інформації, щоб уникнути несанкціонованого доступу.

- **Санкції за порушення:** Застосування юридичних заходів до осіб, які порушують правила кібербезпеки або навмисно сприяють витоку інформації.

- **Міжнародне співробітництво у сфері права:** Створення міжнародних угод і правових інструментів для покращення співпраці у сфері кібербезпеки.

Роль кіберрозвідки та контррозвідки в умовах війни

В умовах війни кіберрозвідка відіграє критичну роль у зборі даних про кіберзагрози та можливі атаки ворога. Розвідка дозволяє виявляти нові кіберзагрози до того, як вони завдадуть шкоди, а також сприяє проведенню превентивних дій. Кіберконтррозвідка зосереджується на протидії ворожим операціям у кіберпросторі, забезпечуючи збереження секретності операцій та безпеку інформації.

Міжнародна співпраця у сфері кібербезпеки

В умовах глобалізації та зростання транснаціональних кіберзагроз, міжнародна співпраця є ключовим елементом у забезпеченні кібербезпеки. Створення спільних альянсів і організацій (наприклад, НАТО, Європол) дозволяє обмінюватися досвідом, інформацією про загрози та розробляти спільні стратегії для захисту інформації. Участь у таких організаціях дозволяє країнам підвищувати рівень своєї безпеки та оперативно реагувати на загрози.

Інноваційні підходи до захисту інформації

Сучасні технології, зокрема штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання, відіграють все більш важливу роль у захисті інформації. Вони дозволяють автоматизувати процеси моніторингу мережі, виявляти потенційні загрози та швидко реагувати на них. Використання ШІ в кібербезпеці включає автоматичне розпізнавання патернів атак, проактивне виявлення вразливостей та створення систем для самонавчання на основі досвіду попередніх атак.

Виклики та проблеми захисту інформації в умовах війни

Незважаючи на існування технологій і методологій, які можуть ефективно захищати інформацію, є ряд викликів, що ускладнюють цей процес:

- **Постійна еволюція загроз:** Кіберзагрози швидко адаптуються і стають

складнішими, тому захисні системи повинні постійно оновлюватися.

- **Недосконалість законодавчої бази:** Законодавство щодо захисту інформації іноді відстає від темпів розвитку технологій.

- **Людський фактор:** Незважаючи на технічні засоби захисту, основними вразливостями залишаються людські помилки або зловживання.

Висновки та рекомендації

Для успішного захисту інформації в умовах війни необхідний комплексний підхід, який поєднує технічні, організаційні та юридичні заходи. Важливою є підготовка персоналу, а також впровадження новітніх технологій, таких як ШІ. Лише поєднання різних методів дозволить створити ефективну систему захисту інформації, що зможе протистояти сучасним загрозам. Ця система має бути гнучкою та адаптивною, щоб забезпечити максимальну ефективність у динамічному середовищі військових конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Воєнні аспекти протидії “гібридній” агресії: досвід України : монографія / колектив авторів ; за заг. ред. А. М. Сиротенка. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – 176 с.
2. Поради щодо створення КСЗІ, які використовуються для надання послуг доступу до мережі Інтернет. URL:<https://cip.gov.ua/> (дата звернення: 25.08.2024).

СЕКЦІЯ 8.

ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

Іван Команов, здобувач вищої освіти факультету оперативно-рятувальних сил Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, Україна

Ярослав Лаврик, здобувач вищої освіти факультету оперативно-рятувальних сил Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, Україна

Науковий керівник: Іван Черномаз, канд. техн. наук, доцент Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, Україна

ПЕРСПЕКТИВА ОБ'ЄМНОГО ГАСІННЯ ОСЕРЕДКІВ ПОЖЕЖІ В ПОРОЖНИНАХ ЗАВАЛІВ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД, ЯКІ ВИНИКЛИ ЧЕРЕЗ АРТИЛЕРІЙСЬКІ ОБСТРІЛИ ТА ВЛУЧАННЯ РАКЕТ

Нажаль в нашій державі триває кровопролитна та безжальна війна. Ворог застосовує проти мирних громадян зброю різного калібру, в тому числі ракети та дрони-шахеда. В прикордонні використовуються інші артилерійські системи (міномети, системи залпового вогню) та керовані авіаційні бомби. Застосування ворогом цього озброєння призводить до значних руйнувань будівель та людських жертв.

Через значну інтенсивність застосування ворогом ракет та дронів-шахедів, в наших населених пунктах виникають руйнування в житлових будинках, промислових об'єктах, що в свою чергу супроводжується значними жертвами та утворенням завалів. Подекуди в цих завалах виникають пожежі через залишки палива ракетноносія чи дрону, загорається майно, що знаходилося в приміщеннях, тощо. Такі пожежі складно гасити через важкодоступність до осередків горіння і їх значної кількості.

Тому, сьогодні одним із пріоритетних напрямків діяльності підрозділів Державної служби України з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) є розробка нових методів та засобів боротьби з такими пожежами.

Загальновідомий факт, що одним з ефективних способів гасіння пожеж - є гасіння по об'єму за допомогою повітряно-механічної піни (далі – ПМП), саме в завалах утворюються пустоти, які подекуди можуть бути поєднані між собою. ПМП має ряд переваг перед звичайною водою, яку використовують для гасіння пожеж, до таких переваг віднести здатність охолоджувати та ізолювати палаючу поверхню від окисника, тим самим припиняти подальше горіння.

Але застосування ПМП класичним способом не дозволить ефективно її використовувати, тому для цього необхідно розробити нові підходи до її використання.

Пропонується організувати гасіння пожеж у завалах будинків за допомогою

удосконаленого ствола-щупа, ствола-подовжувача або за допомогою модернізованого ствола-пробійника пожежного ручного СППР-50.

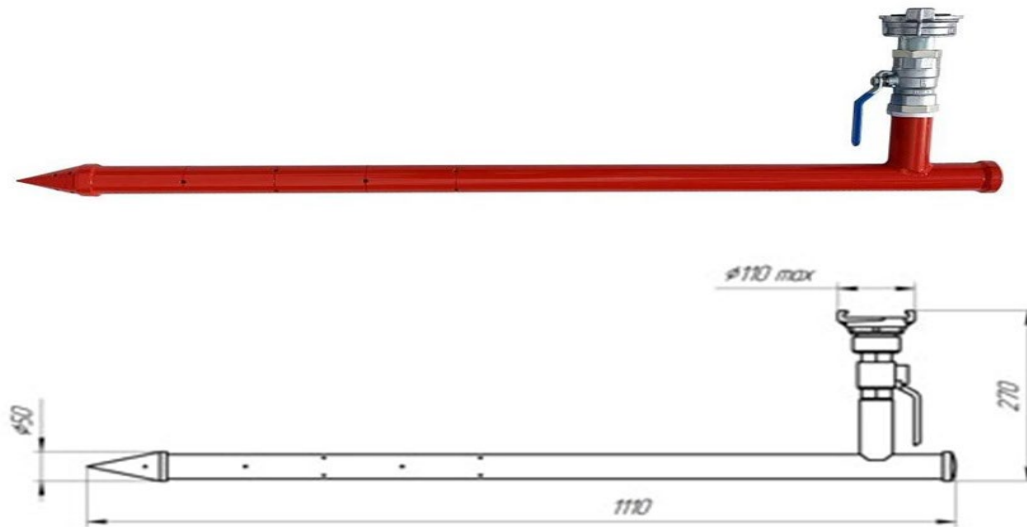

Рис. 1. Ствол-пробійник пожежний ручний СППР-50

Конструкцію запропонованих стволів пропонується змінити (доопрацювання), а саме:

- виконати додаткові отвори для доступу повітря, біля перекривного крану;
- виконати у верхній частині отвір для приєднання напірно-всмоктуючого рукава для забору піноутворювача із сторонньої ємкості (передбачити заглушку, для можливості використання в разі потреби води);
- ствол повинен мати можливість до подовження чи скорочення за рахунок додаткових вставок на різьбових з'єднаннях.

Застосування запропонованих ручних пожежних стволів потребує суттєвого подальшого випробування, аналізу та можливо доопрацювання, тому даний напрямок буде закладений для подальшої наукової роботи.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України (ЗУ від 02.10.2012 № 5403-VI).
2. Статут дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Затверджений наказом МВС України від 26.04.2018 № 340.
3. Аналітична Довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 7 місяців 2024 року.

СЕКЦІЯ 9.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

Дрозд Юлія Вікторівна, здобувачка вищої освіти природничого факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Матвійчук Богдан Володимирович, кандидат
сільськогосподарських наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ ТРОЯНД В ЗАКРИТОМУ ГРУНТІ

Троянда — рослина з різноманітною будовою квіток, суцвіть, плодів, листків. Троянда росте у вигляді кущів до 2 метрів заввишки. В усьому світі відомо близько 6 000 сортів троянд [1].

Вирощування даних квітів в теплицях почалося в XVIII столітті. Теплиці вперше з'явилися в Європі, вони використовувалися для захисту рослин. Аристократи Франції та Англії робили замовлення на теплиці для збереження сортів троянд в холодну пору року. У XIX столітті вирощування троянд набуло нового попиту. З розвитком технологій з'явилися скляні теплиці та парові системи опалення, що забезпечило масове вирощування даного виду квітів. Далі розвиток квітництва розпочався після Другої світової війни. Вирощувати троянди в промислових масштабах дозволило винайдення крапельного поливу та нові системи контролю за мікрокліматом. Після цього теплиці стали доступні в різних частинах світу. Завдяки цьому вирощування троянд стало доступним цілий рік незалежно від кліматичних умов.

Вирощені в теплицях троянди, мають великий попит завдяки своїй витонченості та високій якості. Тепличні умови дозволяють контролювати всі аспекти їхнього розвитку – від освітлення до вологості, забезпечуючи ідеальні умови для квітнення.

Вирощування троянд в теплицях складається з 10 етапів, а саме:

1. Вибір сортів троянд для закритого ґрунту
2. Підготовка ґрунту
3. Правильна посадка саджанців
4. Освітлення та його роль
5. Температурний режим вирощування
6. Полив та вологість повітря
7. Живлення рослин
8. Обрізка для стимуляції квітнення
9. Захист від захворювань і шкідників
10. Збір квітів та їх зберігання

Вибір сорту троянд для закритого ґрунту є основним етапом вирощування їх в тепличних умовах. Сорти цих квітів повинні бути: стійкі до захворювань, здатні до тривалого квітнення, а також мають бути естетично привабливі. Для вирощування часто обирають сорти з великими, яскравими бутонами і довгими стеблами, що ідеально підходять для зрізання. Серед популярних сортів виділяють чайно-гібридні

тройянди (рис. 1), які відзначаються естетикою і формою бутонів.

Рис. 1. Чайно-гібридна тройянда

Наступним важливим етапом є підготовка ґрунту в теплиці. Він повинен бути легким, добре дренованим та багатим на органіку з оптимальною кислотністю (рН 6–6.5). для цього субстрати на основі торфу, перліту, кокосового волокна або спеціальні ґрунтові суміші.

Саджанці висаджують раною весною на відстані один від одного 30 – 40 см, при цьому для кращого приживання їх використовують симулятори коренеутворення.

Тройянди – дуже світлочутливі рослини і тривалість освітлення протягом доби впливає на їх розвиток, утворення бутонів і тривалість цвітіння. В затінених місцях формуються слабкі й тонкі пагони, слабшає розростання коренів, утворюються сліпі (не квітучі) пагони. Освітленість всередині куща впливає на його формування. Інтенсивне світло влітку забезпечує накопичення поживних речовин і дружне утворення пагонів і бутонів [2].

Під час регулювання мікроклімату в теплиці, починаючи з першого зрізування і далі, необхідно витримувати денну температуру не нижче 19–21 °С, а нічну — в межах 16–18 °С. У зв'язку з підвищенням температури повітря у весняно-літній час температура теплиці може підвищуватися до 25–27 °С. Попри це, в нічний час бажано знизити температуру до 16–17 °С. У добовому температурному режимі є два важливі моменти: у перших — перехід з ночі на день і у других — перехід з дня на ніч. На інтенсивності росту рослин позначається інтенсивність і тривалість цих переходів. Коли відбуваються сильні коливання інтенсивності зміни температури від нічних значень до денних, тоді відбувається зниження фотосинтетичної активності листя. При цьому пагони тройянди розвиваються тонкими та слабкими [3].

Для вирощування квітів у теплиці важливо забезпечити регулярний помірний полив, використовуючи крапельну систему, щоб уникнути надлишку зволоження ґрунту. Оптимальний рівень вологості повітря повинен становити 60-70%, що сприяє здоровому розвитку рослин і попереджає появу захворювань. Щоб зменшити ризик грибкових захворювань, потрібно уникати потрапляння води на листя та бутони.

При живленні тройянд використовують комплексні добавки з високим вмістом азоту, фосфору та калію. Підживлюють квіти раз на 2 – 3 тижні.

Обрізка тройянд є важливим елементом догляду, що стимулює цвітіння і формує правильну структуру куща. Обрізка проводиться навесні та восени.

У теплицях тройянди можуть піддаватися грибковим захворюванням (борошниста

роса, чорна плямистість) і нападам шкідників (кліщі, попелиця). Профілактичні обробки – це гарантія здоров'я рослин.

Збір троянд проводиться на етапі напіврозкритого бутону. Для продовження свіжості квітів їх зберігають при температурі 2–5°C.

Отже, при вирощуванні троянд у закритому ґрунті важливо дотримуватися всіх етапів для досягнення найкращого врожаю квітів.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://dovidka.biz.ua/naukoviy-opis-troyandi>.
2. URL: <https://matla-flowers.com.ua/novunu/vyraschivanie-roz-na-srezku/>.
3. URL: <https://www.growhow.in.ua/vyroshchuvannia-troiand-u-teplytsiakh-iak-zabezpechytu-optymalnyu-mikroklimat/>.

СЕКЦІЯ 10.

ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

Шудря Анастасія Анатоліївна, студентка 3-го курсу

Відокремлений структурний підрозділ «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя» Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Миргород, Україна

Науковий керівник: Черніков Вадим Олександрович

Відокремлений структурний підрозділ «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя» Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Миргород, Україна

ГАЗОБЕТОН В СУЧАСНОМУ БУДІВНИЦТВІ

Газобетон - це будівельний матеріал, який представляє собою штучний кам'янистий матеріал, утворений сумішшю в'язучого, води та піноутворювача з розподіленими по всьому об'єму рівномірними порами з діаметром 1-3 мм.

З його використанням будують різноманітні будівлі - житлові, виробничі, громадські. Технологія, що застосовується для отримання цього матеріалу проста, але максимально ефективна. Газоблоки створюються в результаті додавання в цемент спеціальних компонентів, за допомогою яких відбувається процес газоутворення. Найчастіше для цих цілей застосовується алюмінієвий пил, який активно реагує з іншими речовинами, що входять до складу газобетону, і збільшує його обсяг в декілька разів за рахунок виділення водню, який створює в бетоні величезну кількість пор.[1].

Переваги газобетону:

- низька вартість;
- найдешевших будівельних матеріалів;
- теплоізоляція;
- легкість монтажу;
- легкість обробки;
- паропроникність;
- безпечний для здоров'я.

Недоліки газобетону:

- крихкість (при невеликій щільності);
- високе гігроскопічність;
- низька міцність на стиск;

Газобетон та пінобетон виготовляються за однаковими стандартами та мають схожі фізико-технічні властивості. Пінобетон теж має пористу структуру, його виробляють з цементно-піщаної суміші з додаванням піноутворювача. Різниця з газобетоном полягає в тому, що пінобетон твердне природним шляхом, а газобетон – за допомогою термічної обробки. Також для цих матеріалів використовуються різні піноутворювача (Рис. 1).[2]

Рис. 1. Газобетон та пінобетон

Визначаючи, що краще: газоблоки або піноблоки, необхідно знати, що технологія виготовлення піноблоків проста і не вимагає заводських умов. Тому виготовляти їх можна на портативному обладнанні прямо на будмайданчику. Газоблоки же виготовляються на великих підприємствах, які дотримуються необхідних нормативних показників.

Блок з пінобетону може володіти токсичними властивостями, оскільки процес затвердіння відбувається природним шляхом і хімічні процеси можуть завершитися не до кінця. Обробка ж газоблоків в автоклавах гарантує завершеність хімічного процесу і екологічну безпеку продукту.

Різні способи виробництва також впливають на механічну міцність порівнюваних будматеріалів. При однаковій щільності газобетон міцніше пінобетону. Наприклад, при щільності 500 кг/м^3 газобетон можна використовувати в якості несучих конструкцій, а пінобетон при такому показнику можна використовувати тільки як утеплювач.

Таким чином, однозначно сказати, що краще для будівництва будинку: газобетон або пінобетон – неможливо. Вибір того чи іншого будівельного матеріалу залежить від мети його застосування, якості матеріалів і дотримання технологічних процесів при його виготовленні. [3]

Газобетон порівнюють з іншими будівельними матеріалами такими як наприклад цегла або великогабаритні керамічні блоки.[4]

Таблиця 1.

Порівняння газобетону з іншими будівельними матеріалами

Технічні характеристики	Цегляна стіна		Стіна з пористих великогабаритних керамічних блоків	Газобетонна стіна з блоків промислового виробництва
	Цегла керамічна	Цегла силікатна		
Межа міцності при стисненні, кг / м^2	125	150	128	15-30
Усереднена щільність, кг / м^3	1350	1750	830	400
Теплопровідність, $\text{Вт / (м * }^\circ\text{К)}$	0,40	0,95	0,21	0,1
Водопоглинання, %	13	13	12	30
Морозостійкість, циклів	35	35	50	25
Нормативна товщина стіни, м	0,52	0,52	0,38	0,40
Швидкість зведення стіни нормативної товщини, годину / м^2	3	3	1,3	0,88

Отже, газобетон є одним із найпопулярніших матеріалів у сучасному будівництві завдяки своїм відмінним теплоізоляційним властивостям, легкій вазі та екологічності. Його використання дозволяє значно знизити витрати на енергозабезпечення будівель і спрощує процес будівництва завдяки точним розмірам блоків та можливості застосування клейових сумішей. Газобетон не потребує додаткового утеплення, що робить його ефективним для огорожувальних конструкцій. Завдяки поєднанню міцності та теплоізоляції, він ідеально підходить для зведення як житлових, так і промислових будівель.

Список використаних джерел:

1. Газобетон: властивості, виробництво і застосування в будівництві [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://gazoblok.zt.ua/ua_subsection/novye_statji_strojka_articles/gasobeton-svoystva-proizvodstvo-primenenie-v-stroitelstve.
2. Газобетон: переваги і недоліки. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://gazobloki.lviv.ua/gazobeton-perevagi-nedoliki-za-proti>.
3. Лінія виробництва газобетону Докладніше: <https://technowagy.com.ua/products/oborudovanie-dlya-proizvodstva-gazobetona/> [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://technowagy.com.ua/products/oborudovanie-dlya-proizvodstva-gazobetona>.
4. Газобетонні блоки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://novobudova.com.ua/gazobetonni-bloki-rozmiri-xarakteristiki-i-zastosuvannya>.

Хозлу Віолета Савеліївна, студентка 3-го курсу

Відокремлений структурний підрозділ «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя» Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Миргород, Україна

Науковий керівник: Черніков Вадим Олександрович, викладач, спеціаліст

Відокремлений структурний підрозділ «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя» Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Миргород, Україна

ТРИПЛЕКС – НОВІТНІЙ БУДІВЕЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ

Відомий архітектор Бруно Таута сказав: «Якщо ми хочемо, щоб наша культура піднялася на більш високий рівень, ми зобов'язані прагнути до кращого, щоб змінити нашу архітектуру. Ми можемо зробити це тільки шляхом введення скла в архітектуру, яка дозволяє пропускати світло сонця, сяйво місяця і зірок».

Сьогодні більшість типів архітектурно-будівельних композицій виготовляються із застосуванням листового скла. Листове скло має специфічні властивості, колір, прозорість, випромінювальну здатність, міцність, теплову та хімічну стійкості. [2]

Скло являє собою неорганічний міцний, крихкий, непроникний для природних елементів, прозорий або напівпрозорий матеріал, який використовується в багатьох сферах нашого повсякденного життя.

Скло виготовляється з натуральної сировини, яка плавиться при дуже високій температурі. Основний інгредієнт скла – це пісок, але, технічно, головним складовим є компонент піску – кварц, він же діоксид кремнію (SiO_2), кремнезем або кварцовий пісок.

Кварц з'єднується з іншими інгредієнтами такими як: кальцинована сода (карбонат натрію), доломіт (мінерал класу карбонатів), вапняк (карбонат кальцію), склобій (вторинне скло), інші хімікати (оксиди металів, кобальт).

Скло виробляється шляхом охолодження розплавлених при температурі від +300 до +2500 °С компонентів, з достатньою швидкістю, щоб запобігти утворенню видимих кристалів. (Рис. 1) [1]

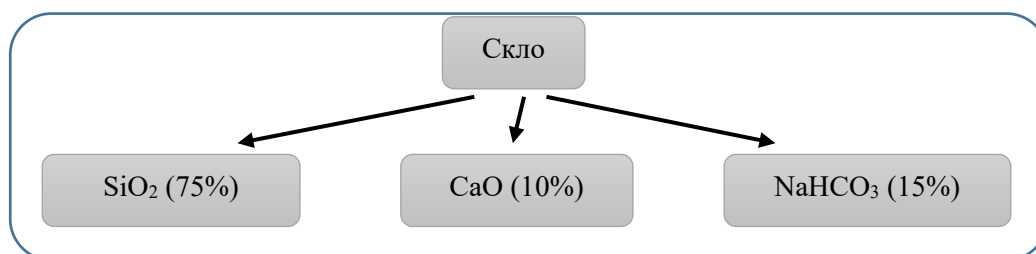

Рис. 1. Оптимальний склад скла

Триплекс – це багатошаровий вид скла, яке виробляється шляхом склеювання двох або декількох листів скла через плівку. Плівка та листи скла можуть бути різної товщини та з різними характеристиками. Найпоширеніший приклад використання триплексу – лобове скло автомобіля. (Рис. 2)

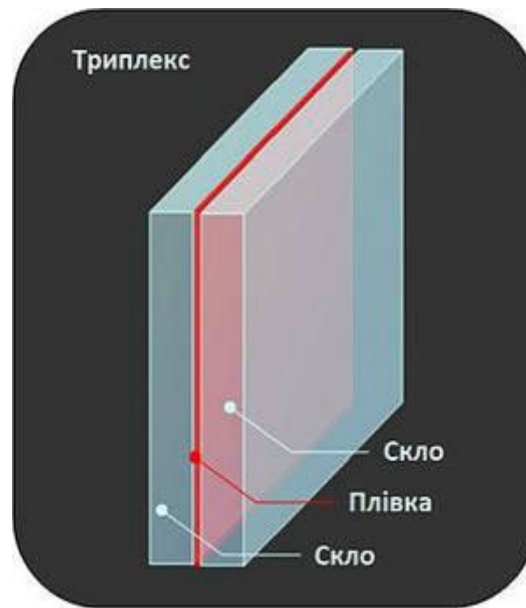

Рис. 2. Триплекс

Триплекс є безпечним, протизламним склом, це забезпечує його популярність у різних галузях.

Переваги триплексу:

- висока стійкість до механічного впливу (протизламність);
- безпечний при розбитті (уламки залишаються на плівці, а не обсипаються);
- здатний забезпечити найвищі показники звукоізоляції склопакетів;
- можливість вибору плівок різних кольорів та відтінків;
- можливість виготовлення художніх склопакетів (з малюнком на плівці).

Недоліки триплексу

- склопакет з триплексом має велику вагу;
- вартість склопакетів із триплексом вища, ніж зі стандартним склом.[2]

Триплекс являє собою матеріал, що отримується з 2 листів неорганічного скла, що скріплюються між собою 1 шаром плівкового або рідкого полімерного матеріалу. Якщо використовується більше шарів скла, то в цьому випадку готове скло називається багатошаровим.

Для виготовлення триплекса в якості вихідної сировини використовується як просте листове скло, так і скло, вже піддане обробці. Наприклад, можна застосовувати для триплексизації загартоване скло, сонцезахисне скло, візерункове скло, а також армоване скло. Допускається також застосовувати у виготовленні триплексу скло з енергозберігаючими властивостями.

За технологією виготовлення триплекс може бути заливним або плівковим. Виготовлення триплексу по заливній технології передбачає склеювання між собою двох листів скла спеціальним рідким засобом, який потім під впливом ультрафіолетового випромінювання полімеризується. Плівковий ж триплекс отримують склеюванням стекол і готової полімерної плівки під дією високої температури і тиску.

Заливна технологія виготовлення триплекса має кілька основних кроків. Починається виробництво заливного триплексу з підготовки та мийки стекол, після

чого на повністю сухе і знежирене скло наноситься двостороння прозора клейка стрічка.

Далі настає черга приєднання до кожного з підготовлених стекол другого скла, в кутку при цьому робиться заливний отвір. Скло заклеюється по периметру. На етапі пресування отримана конструкція із двох стекол навантажується, щоб поліпшити герметизацію міжскляного простору. Далі виконується безпосередньо заливка. На цьому етапі в міжскляний простір закачується смола, виконується перевірка на відсутність бульбашок повітря.

Після заливки відбувається затвердіння смоли під УФ-лампами. Дуже важливо, щоб у процесі затвердіння скло знаходилося в строго горизонтальному положенні, на абсолютно стійкій поверхні. Опромінення ультрафіолетом має бути рівномірним.

Плівкова технологія виготовлення триплекса дозволяє отримати готове скло з кращими оптичними характеристиками, ніж у заливного триплекса, тому часто саме вона більш поширена. Для виготовлення триплекса за плівковою технологією попередньо підготовлені стекла складаються по два, а між ними закладається полівінілбутиральна плівка. Зібрані елементи проходять пресування і вакуумізацію, а потім відправляються в автоклав на остаточне склеювання.

Можливе виготовлення плівкового триплексу і без автоклава. При використанні безавтоклавної плівкової технології попередньо зібраний пакет з листів скла і полівінілбутиральної плівки вакуумують, після чого він поміщається в конвекційну камеру і нагрівається, а потім витримується 20-40 хвилин при температурі до 130-140 °С. Готовий триплекс охолоджується у вакуумі і вивантажується з конвекційної камери.[3]

Триплекс і звичайне скло завжди порівнюють між собою.

Таблиця 1

Порівняння триплексу і звичайного скла

Триплекс	Звичайне скло
Структура	
Багат шарове скло, що складається з двох або більше шарів скла, між якими знаходиться спеціальна полімерна плівка (найчастіше з полімеру PVB або EVA).	Однорідний шматок матеріалу без додаткових шарів чи плівок.
Безпека	
При пошкодженні воно не розлітається на шматки, що робить його ідеальним для використання в автомобілях, вітринах або вікнах будівель, де важлива безпека.	Легко розбивається і може спричинити серйозні травми через гострі уламки.
Звукоізоляція	
Забезпечує кращу звукоізоляцію завдяки своїй багат шаровій структурі та наявності полімерного шару.	Має слабкі звукоізоляційні властивості
Міцність	
Має підвищену міцність завдяки полімерному шару, який з'єднує скляні панелі. Це робить його стійкішим до ударів та вандалізму.	Менш міцне і легко пошкоджується при сильних ударах.
Вартість	
Дорожчий через складний процес виготовлення та додаткові матеріали.	Значно дешевше, проте не має таких властивостей, як безпека та міцність.

Отже, триплекс перевершує звичайне скло за багатьма показниками, зокрема у безпеці, міцності та звукоізоляції, проте коштує дорожче.

Список використаних джерел:

1. Технологічні та фізико-хімічні властивості скла – Львів: ЛНАМ, 2018. – 40 с.
2. Скло в архітектурі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eraglass.com/sklo-v-arhitekturi>.
3. Триплекс [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nimetski-vikna.ua/blog/tripleks-chi-zagartovane-sklo-shho-krashhe>.
4. Виготовлення триплексу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://aspectplus.com.ua/content/view/514/55/lang.uk-ua>.

СЕКЦІЯ 11.

КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

Стрілецький Назарій Володимирович, здобувач вищої освіти
факультету комп'ютерних наук та технологій
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Литвиненко Олександр Євгенійович, д-р. техн. наук,
професор, професор кафедри ІКС
Національний авіаційний університет, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ОДНОРАНГОВИХ ЗАСТОСУНКІВ ДЛЯ ОБМІНУ ФАЙЛАМИ

Розвиток інтернет-технологій та зростання обсягів даних, що передаються між користувачами, зумовлюють необхідність створення ефективних рішень для обміну файлами. Однорангові (peer-to-peer) мережі зарекомендували себе як потужний інструмент для вирішення цього завдання, проте їх реалізація стикається з низкою викликів, зокрема оптимізацією продуктивності та ефективним управлінням ресурсами.

У цій роботі розглядається підхід до підвищення ефективності однорангових застосунків для обміну файлами шляхом застосування асинхронного програмування та багатопоточності. Особлива увага приділяється реалізації на C++ з використанням бібліотек Boost та Asio, що дозволяє максимально використати переваги низькорівневого програмування та потужних інструментів для роботи з мережею та потоками.

Ключовою метою дослідження є аналіз та демонстрація методів оптимізації, які дозволяють значно підвищити швидкість обміну даними, зменшити затримки та ефективніше використовувати обчислювальні ресурси в peer-to-peer мережах.

Асинхронне програмування є ключовим підходом для підвищення ефективності однорангових застосунків. Ця парадигма дозволяє виконувати операції введення-виведення без блокування основного потоку виконання, що критично важливо для одночасної обробки багатьох з'єднань. Boost.Asio надає потужний інструментарій для реалізації асинхронних операцій в C++. Основні переваги використання Boost.Asio в однорангових застосунках:

- Неблокуючі операції вводу-виводу, що дозволяють ефективно обробляти велику кількість одночасних з'єднань.
- Гнучкий механізм callback-функцій та корутин для обробки завершених операцій.
- Кросплатформенність, що спрощує розробку для різних операційних систем.

Це дозволяє суттєво підвищити пропускну здатність застосунку, зменшити затримки при обробці запитів та ефективніше використовувати ресурси системи.

Використання багатопоточності є критичним для оптимізації продуктивності peer-to-peer застосунків, особливо при роботі з великою кількістю одночасних з'єднань. C++ надає потужні інструменти для реалізації багатопоточності, які

ефективно доповнюються можливостями бібліотеки Boost. Основні аспекти багатопоточності в C++ для даних застосунків:

- Використання `std::thread` для створення та управління потоками. Це дозволяє розподілити обробку різних мережевих операцій між кількома потоками виконання.

- Застосування механізмів синхронізації, таких як `std::mutex` та `std::lock_guard`, для безпечного доступу до спільних ресурсів та запобігання "стану гонки" (race conditions).

- Використання структур даних без блокувань (lock-free) з бібліотеки Boost.Lockfree та атомарних змінних (`std::atomic`) для високопродуктивного обміну даними між потоками.

- Застосування пулу потоків для ефективного управління ресурсами та балансування навантаження.

Асинхронний підхід демонструє значні переваги над синхронним у контексті мережевих операцій, особливо при обробці великої кількості одночасних з'єднань. Ключові відмінності:

- Масштабованість: асинхронні програми краще масштабуються при збільшенні кількості одночасних з'єднань.

- Використання ресурсів: асинхронний підхід ефективніше використовує системні ресурси, зменшуючи час простою CPU.

- Відгук системи: асинхронні програми забезпечують кращий час відгуку, особливо під високим навантаженням.

За даними дослідження [1], асинхронні системи демонструють вищу пропускну здатність та нижчу затримку порівняно з синхронними аналогами в умовах високого навантаження.

Багатопотоковий режим має суттєві переваги над однопотоковим, особливо на багатоядерних системах:

- Паралельна обробка: багатопотоковість дозволяє одночасно обробляти кілька задач, що прискорює загальну продуктивність.

- Ефективність використання CPU: краще використання доступних обчислювальних ресурсів.

- Реактивність: покращена реакція на користувачькі запити завдяки розподілу навантаження між потоками.

Однак, варто зазначити, що надмірне використання потоків може призвести до додаткових накладних витрат через перемикання контексту та синхронізацію.

Комбінація асинхронного програмування та багатопоточності часто дає найкращі результати:

- Оптимальне використання ресурсів: асинхронні операції мінімізують простой, а багатопоточність забезпечує паралельне виконання.

- Підвищена пропускну здатність: можливість обробки більшої кількості одночасних з'єднань та операцій.

- Гнучкість архітектури: легше адаптується до різних сценаріїв навантаження.

Дослідження [2], показує, що гібридний підхід, який поєднує асинхронність і багатопоточність, може значно підвищити продуктивність у порівнянні з використанням лише одного з цих методів, особливо в складних мережевих застосунках.

Оптимізація продуктивності peer-to-peer застосунків вимагає комплексного

підходу, що включає як асинхронне програмування, так і ефективне використання багатопоточності. Використання C++ у поєднанні з бібліотеками Boost та Asio надає потужний інструментарій для реалізації високопродуктивних мережевих застосунків. Ці технології дозволяють досягти високого рівня контролю над системними ресурсами та оптимізувати критичні ділянки коду. Асинхронний підхід особливо ефективний для операцій введення-виведення, тоді як багатопоточність найкраще проявляє себе при паралельній обробці даних та інтенсивних обчисленнях. Правильне застосування атомарних операцій та структур даних без блокувань є ключовим для мінімізації накладних витрат на синхронізацію в багатопоточному середовищі. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на оптимізацію алгоритмів маршрутизації в однорангових мережах та вдосконалення механізмів балансування навантаження між вузлами. Розвиток технологій та поява нових стандартів C++ відкривають перспективи для ще більш ефективної реалізації цих систем, що вимагає постійного моніторингу та адаптації наявних рішень.

Список використаних джерел:

1. Pattern-Oriented software architecture, patterns for concurrent and networked objects / D. C. Schmidt та ін. Wiley & Sons, Incorporated, John, 2013. 450 с.
2. Tanenbaum A. S. Distributed systems: principles and paradigms. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016. 702 с.

Миколюк Дмитро Іванович, здобувач освіти факультету комп'ютерних наук та технологій
Національний авіаційний університет, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ З БПЛА З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТФОРМИ PIXHAWK

Безпілотні літальні апарати (БПЛА) набирають все більшу популярність та розповсюдженість в різноманітних галузях, а саме: логістика, безпілотний транспорт і аеротаксі, внутрішньопромислове застосування, будівництво, сільське господарство, електроенергетика, військова сфера, екологічний моніторинг і кінематограф.[1] Це пов'язане з гнучкими та ефективними можливостями збору специфічних даних у різних сферах діяльності. Основою БПЛА є система автопілота, що забезпечує автономне виконання місій, поставлених на пристрій. Однією із найпопулярніших платформ з відкритим програмним забезпеченням є Pixhawk (PX4).

PX4 – це професійний автопілот (рис.1), створений розробниками світового класу який активно підтримується спільнотою. Він дозволяє працювати з різними типами безпілотних засобів.[2]

Рис. 1. Pixhawk autopilot

Pixhawk є гнучкою універсальною платформою для збору комерційних та некомерційних рішень. Також легко оптимізується, під конкретні задачі, завдяки відкритому програмному забезпеченню.

Збір даних під час виконання певних місій, виконується завдяки інтеграції з різноманітними технологіями, наприклад технологій MAVSDK для отримання льотних даних та передачі інформації з камер за допомогою технологій UDP та RTSP.

MAVSDK – це набір бібліотек для різних мов програмування для взаємодії з системами MAVLink, такими як дрони, камери або наземні системи. [3]

MAVLink – легкий протокол обміну повідомленнями для зв'язку з безпілотними літальними апаратами (і між бортовими компонентами дронів). [4]

User Datagram Protocol (UDP) – найпростіший протокол транспортного рівня моделі OSI, котрий виконує обмін повідомленнями без підтвердження доставки. [5]

Real Time Streaming Protocol (RTSP) – вузькоспеціалізований протокол, що

використовується для віддаленого потоку даних з сервера та роботи з мультимедійними даними. [6]

Найкращим методом для інтеграції в системні застосунки є використання технологій MAVSDK для отримання даних з БПЛА в режимі реального часу, включаючи камеру. Так як дана технологія має набір застосунків, включаючи MAVSDK Server, для отримання потоку даних через протокол MAVLink, з яким просто інтегруватись із сторонніми застосунками. Даний протокол підтримує передачу усіх даних з телеметрії БПЛА, яка корисна для моніторингу стану та розміщення судна під час виконання місії.

Однак, передача потоку відео матеріалів, має ускладнення для відображення через велике використання ресурсів пристрою та їх відтворення в WEB-застосунках. Наприклад, використання стандартних методів WEB-розробки не передбачає використання та відображення поточкових відеоматеріалів вище згаданих протоколів, тому слід розробити свій алгоритм відображення таких матеріалів. Для обходу даного ускладнення існує велика кількість програмних засобів для відображення інформації, такі як QGroundControl або GStreamer. Кращим способом, для відображення та декодування отриманих даних слід застосовувати OPEN.CV, або реалізувати власний декодер отриманих даних. Все це розширить способи інтеграції даних в власний застосунок.

Одним із варіантів, відображення таких матеріалів, являється передача кадрів з отриманого відеопотоку, з подальшим рендерингом. Звісно такий спосіб являється трудомістким та зменшує частоту кадрів поточкового відео для оптимізації роботи плеєра. Однак, щоб оптимізувати ресурси плеєра (за необхідності) можна використовувати алгоритми стиснення зображень без втрати якості в поєднанні з алгоритмом відновлення зображень, оскільки вони можуть передаватись з перешкодами. Це може допомогти оптимізувати відеопотік, отриманий з БПЛА для його чіткого відображення.

Отже, використовуючи платформу Pixhawk та згадані вище протоколи передачі інформації, можна легко отримувати необхідні дані під час виконання місій. Оброблені дані можна відображати як в локальних комп'ютерних програмах так і в WEB-застосунках. Що в свою чергу дозволить обробляти та зберігати отриману інформацію, відносно сфери застосування.

Список використаних джерел:

1. Іщенко В. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМ ВІЗУАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ БПЛА // Наукові перспективи. 2021.№ 6. С. 24-31.
2. PX4 guide main: [Веб-сайт]. URL: <https://docs.px4.io/main/uk/index.html> (дата звернення: 09.11.2024).
3. MAVSDK: [Веб-сайт]. URL: <https://mavsdk.mavlink.io/main/en/index.html> (дата звернення: 09.11.2024).
4. MAVLink Developer Guide: [Веб-сайт]. URL: <https://mavlink.io/en/> (дата звернення: 09.11.2024).
5. Wikipedia: [Веб-сайт]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/UDP> (дата звернення: 09.11.2024).
6. Hikvision: [Веб-сайт]. URL: <https://hikvision.org.ua/uk/shcho-take-rtsp-posylannya-ta-yak-sformuvaty-yogo-dlya-prystroyu-hikvision/> (дата звернення: 09.11.2024).

СЕКЦІЯ 12.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

Курінна Олександра Володимирівна, здобувач вищої освіти
фізико-математичного факультету

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна*

АЛГОРИТМ SHA-2: УНІКАЛЬНИЙ АЛГОРИТМ ХЕШУВАННЯ

Криптографія – молода наука, проте її коріння тягнуться на тисячі років в минуле. Найдавніша криптографічна знахідка датована 1900 роком до нашої ери, вона була знайдена у гробниці єгипетського вельможі Хнумхотепа II [1]; близько 100 років до нашої ери, Юлій Цезар використовував певну форму шифрування для передачі секретних повідомлень генералам своєї армії, нині ми називаємо його шифром Цезаря [3]; засновник імперії Маур'їв Кауталія написав твір «Артшаштра» [2], в якому описував шпигунську службу в Індії і згадував про надання завдань шпигунам у «таємному письмі». У 1466 році криптографія почала своє існування як наука, Леон Батіста Альберті, якого називають «батьком західної криптографії», описав конструкцію шифрованого диска та започаткував концепцію поліафавітних шифрів, а вже у 1586 році Блез Віженер удосконалив її та створив шифр який зараз нам відомий як шифр з автоключем [5]. Проте незважаючи на довгу історію розвитку, справжній прорив стався лише в 19 столітті, криптографічні роботи Огюста Керкгоффа повністю перевернули погляд на криптографію. Його головною працею вважається «La Cryptographie Militaire» [3], в якій він виклав свій погляд на тогочасні проблеми військової криптографії та запропонував принципи практичного проектування шифру, які стали відомим як принципи Керкгоффа. Наступним етапом розвитку криптографії вважають електромеханічні шифрувальні машини і найвідомішою з них є німецький винахід – «Enigma» [4]. По завершенню Другої світової війни розвиток комп'ютерних технологій відкрив можливості для створення ще складніших шифрів. Сьогодні криптографія знайшла своє застосування практично в усіх сферах життя, включаючи безпеку, фінанси, медицину та інтернет-безпеку.

Зараз ми не можемо уявити своє життя без інтернет-технологій, тому безпека у віртуальному світі є не менш потрібною ніж у реальному. Особливо важливою є безпека у сфері криптовалют, адже один невірний крок може привести до втрати всього, тому для її забезпечення застосовують спеціальні алгоритми хешування. Хешування полягає у тому, що вихідний масив даних будь-якої довжини перетворюється у вихідний бітовий рядок фіксованої довжини, який називають хешем [6]. Одними з найпопулярніших алгоритмів є Argon2 та bcrypt, їх часто застосовують для хешування паролів. Алгоритми CRC32 (Cyclic Redundancy Check), MurmurHash та CityHash (розроблений Google) застосовуються у великих базах даних

для перевірки цілісності та швидкого пошуку даних. Окрему увагу варто звернути на SHA-256, він широко використовується в сучасних криптографічних додатках і є основою для багатьох криптовалютних систем, включаючи Bitcoin.

Алгоритм SHA-2 – включає в себе хеш-функції SHA-224, SHA-256, SHA-384 та SHA-512 [10], всі вони призначені для створення «відбитків» повідомлень довільної бітової довжини. Він був розроблений Агентством національної безпеки США та опублікований у федеральному стандарті обробки інформації FIPS PU 180-2 у серпні 2002 року [7]. Також до нього були додані SHA-1, розроблений у 1995 році, та SHA-224.

У 2003 році було проведено дослідження стійкості алгоритму SHA-2 щодо колізій (різні повідомлення з однаковим хешем) та прообразу (невідомого повідомлення за його хешем), тоді таких вразливостей виявлено не було. Проте у березні 2008 році індійські дослідники Сомітра Кумар Санада і Палаш Саркар опублікували колізії для 22 ітерацій алгоритму [8], і того ж року вони представили метод для конструювання виявлених колізій для усічених варіантів SHA-2. Хоча ці знахідки викликали занепокоєння в криптографічній спільноті, повноцінний варіант алгоритму залишився стійким і продовжує використовуватися у багатьох криптографічних додатках.

Алгоритм SHA-2 побудований на основі структури Меркла-Демгарда [9]. Це метод побудови стійкої до колізій хеш-функції, за допомогою стійкої до колізій однічної функції стискання, яка перетворює два вхідні аргументи фіксованої довжини в результат фіксованої довжини. Процес роботи алгоритму [11] починається з доповнення початкового повідомлення, після чого розбивається на блоки, кожен блок – на 16 слів. Алгоритм пропускає кожен блок повідомлення через цикл з 64-ма чи 80-ма ітераціями (залежно від конкретної версії SHA-2). На кожній ітерації два слова проходять через функцію перетворення, яка задається іншими словами з блоку, результати обробки кожного блоку складаються і їх сума є значенням хеш-функції.

Алгоритм SHA-2 є основою для роботи багатьох крипто валют [11], таких як Bitcoin, Peercoin, Namecoin, Unobtanium та інших. Він широко застосовується у протоколах безпеки TLS, IPSec, PGP, SSH та інших [11]. Зокрема, SHA-2 застосовують для хешування паролів, а також створення хеш-таблиць. Завдяки своїй стійкості та надійності, цей алгоритм залишається одним із найважливіших інструментів у сучасній криптографії.

Список використаних джерел:

1. R. J. (2004). [Review of The Cosmos of Khnumhotep II at Beni Hasan, by J. Kamrin]. The Journal of Egyptian Archaeology, 90, 22–26. <http://www.jstor.org/stable/3822276>.
2. Joshua J. Mark. (2020). Arthashastra. World History Encyclopedia. <https://www.worldhistory.org/Arthashastra/>.
3. Guillot, P. (2013). Auguste Kerckhoffs et la cryptographie militaire. BibNum. <https://doi.org/10.4000/bibnum.555>.
4. Contributors to Wikimedia projects. (2001). Enigma machine - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Enigma_machine.
5. Contributors to Wikimedia projects. (2004). History of cryptography - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_cryptography.
6. Хешування — Wiki ТНТУ. (2011). Wiki ТНТУ. <https://wiki.tntu.edu.ua/Хешування>.

7. Federal Register :: Request Access. (2002). Federal Register :: Request Access. <https://www.federalregister.gov/documents/2002/08/26/02-21599/announcing-approval-of-federal-information-processing-standard-fips-180-2-secure-hash-standard-a>.
8. 22-Step Collisions for SHA-2. (2008). arXiv.org. <https://doi.org/10.48550/arXiv.0803.1220>.
9. Merkle, R.C. (1979). SECRECY, AUTHENTICATION, AND PUBLIC KEY SYSTEMS. <https://www.ralphmerkle.com/papers/Thesis1979.pdf>.
10. SECURE HASH ALGORITHMS. (2015). FEDERAL INFORMATION PROCESSING STANDARDS PUBLICATION. <https://doi.org/10.6028/NIST.FIPS.180-4>.
11. Lake, J. (2022). What is SHA-2 and how does it work? Comparitech. <https://www.comparitech.com/blog/information-security/what-is-sha-2-how-does-it-work/>.

Снопок Степан Миколайович, студент кафедри інфокомунікаційної інженерії ім. В.В. Поповського

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Снігуров Аркадій Владиславович, канд. техн. наук, доцент кафедри інфокомунікаційної інженерії

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ УРАЗЛИВОСТЯМИ В БАНКІВСЬКИХ ЦИФРОВИХ СИСТЕМАХ

Вступ

Сучасні банківські установи стикаються з новими викликами у сфері кібербезпеки через збільшення обсягів використання цифрових технологій та даних. Уразливості в програмному забезпеченні, мережевій інфраструктурі чи апаратному забезпеченні можуть створити потенційні загрози для банківських систем. Ефективне управління уразливостями є важливим кроком для захисту цифрових активів, що включає процеси виявлення, аналізу та усунення уразливостей.

Основні підходи до управління уразливостями.

1. Автоматизовані сканери уразливостей

Одним із ключових інструментів для управління уразливостями є автоматизовані сканери, такі як Qualys, Nessus і Rapid7 InsightVM. Ці інструменти забезпечують автоматизований процес виявлення уразливостей в інформаційних системах, мережах та додатках. Вони дозволяють швидко знаходити уразливості та відслідковувати їхні стани (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика сканерів уразливостей

Сканер	Переваги	Недоліки	Інтеграція
QualysGuard	Хмарне рішення, підтримка стандартів (PCI DSS)	Висока вартість, залежність від хмар	Інтеграція з SIEM та іншими інструментами безпеки
Tenable.io (Nessus)	Велика база плагінів, інтеграція з SIEM	Складність налаштування для великих мереж	Інтеграція з SIEM, серверами і інструментами безпеки
Rapid7 InsightVM	Аналіз ризиків, автоматизація процесів	Висока вартість ліцензій	Інтеграція з SIEM та іншими інструментами

2. Системи управління виправленнями (Patch Management)

Своєчасне оновлення та виправлення програмного забезпечення є ключовим фактором у захисті банківських цифрових систем від експлуатації уразливостей. Системи управління виправленнями автоматизують процес пошуку та застосування необхідних оновлень до різних компонентів системи (рис. 1). Це дозволяє скоротити час між виявленням уразливості та її усуненням, що суттєво знижує ризики для банку.

Рис. 1. Процес керування виправленнями

3. Інструменти моніторингу та аналітики

Для постійного моніторингу систем на предмет аномальної активності використовуються такі інструменти, як Splunk та ELK Stack. Вони дозволяють виявляти підозрілі дії у реальному часі та можуть бути інтегровані з іншими рішеннями для кібербезпеки. Аналітика великих даних допомагає визначити патерни загроз та надавати рекомендації для виправлення уразливостей.

Комплексне використання підходів для ефективного управління уразливостями

Найбільш ефективним підходом до управління уразливостями в банківських цифрових системах є сукупне використання трьох основних інструментів: автоматизованих сканерів уразливостей, систем управління виправленнями та інструментів моніторингу. Взаємодія цих компонентів дозволяє вчасно виявляти уразливості, оперативно усувати їх шляхом виправлень і постійно контролювати стан систем для запобігання експлуатації уразливостей у реальному часі. Кожен із цих підходів доповнює один одного, що значно підвищує загальний рівень безпеки цифрових активів банку.

Висновки

Ефективне управління уразливостями є критичним для забезпечення безпеки банківських цифрових систем. Найкращих результатів можна досягти, використовуючи комплексний підхід, що включає автоматизовані сканери уразливостей, системи управління виправленнями та інструменти моніторингу. Інтеграція цих рішень дозволяє банківським установам ефективно захищати свої цифрові активи від загроз уразливостей та атак. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на покращення взаємодії цих інструментів для підвищення ефективності захисту банківських активів.

Список використаних джерел:

1. ISO/IEC 27001:2022. Information security, cybersecurity and privacy protection. Information security management systems. Requirements. URL: <https://www.iso.org/standard/27001>.
2. Qualys Vulnerability Management, Detection & Response. URL: <https://www.qualys.com/apps/vulnerability-management-detection-response/>.
3. Nessus Vulnerability Scanner. URL: <https://www.tenable.com/products/nessus>.
4. Rapid7 InsightVM. URL: <https://www.rapid7.com/products/insightvm/>.
5. Splunk Security. URL: <https://www.splunk.com>.
6. ELK Stack. URL: <https://www.elastic.co/what-is/elk-stack>.

Крисак Іван, студент, Кафедра інтелектуальних кібернетичних систем
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Литвиненко Олександр, д-р. техн. наук, професор,
завідувач кафедри інтелектуальних кібернетичних систем
Національний авіаційний університет, Україна

МЕТОДИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ БАНКУ

Сьогодні мобільний і швидкий доступ до інформації вважають за краще все більше людей. З кожним роком відсоток користувачів мобільних версій сайтів зростає, тобто комп'ютерні версії стають все менш популярними. Статистика показує, що смартфоном в Україні володіють 55% населення і даний показник покупок мобільних пристроїв, з кожним роком, росте в рази. Ці дані постійно збільшуються, і в даний час статистика не змінюється. Безліч програмних продуктів в еру цифрових технологій, розробляється для мобільних телефонів. Зараз в світі практично не залишилося людей, які б не користувалися мобільним пристроєм. Причинами їх популярності можна назвати: функціонал, доступ до всіх способів зв'язку і, звичайно ж, невеликий розмір пристрою. Потрібно зауважити, що мобільні пристрої практично замінили настільний комп'ютер в будинку.

Дуже важливою частиною мобільного пристрою є програмне забезпечення. Воно може сприяти вирішенню різних бізнес - задач, служити для навчання, для зберігання важливої інформації, для розваг, допомагати в роботі, збирати інформацію, а також виконувати безліч інших функцій.

Ринок програмного забезпечення для мобільних пристроїв розвивається дуже бурхливо в зв'язку з високим попитом на мобільні пристрої і, що природно, на різного роду мобільні додатки. Мобільні технології є важливою частиною нашого побуту, вже не можна уявити собі, що ми не користуємося мобільним телефоном або планшетом, і тим більше інтернетом, ці технології оточують нас всюди, вони відомі маленькій дитині і пенсіонеру. Це розширює можливості донесення цілеспрямованої інформації про товари і послуги широким масам населення, сприяє зростання прибутку, і зниження витрат, а також дає конкурентну перевагу для постачальника і вигоду для споживача. Актуальність і доцільність мобільних додатків очевидна.

Головне, щоб напередодні розробки були чітко поставлені цілі софту і його застосування. Утиліта має приносити користь, тільки так її роль в комп'ютерному світі буде помітна. Об'єкт дослідження – процес ефективного залучення нових клієнтів банку за допомогою мобільного додатку. Предмет дослідження – методи та моделі залучення користувачів банківських послуг на базі програмної реалізації довідника банківських послуг.

Мета полягає у дослідженні методології ефективного залучення нових користувачів банківських послуг та створення мобільного додатку. Для досягнення мети вирішено такі завдання: – проаналізовано діяльність кредитного та депозитних відділів банків; – проаналізовано, представлені на ринку, банківські послуги; – розроблено калькулятор для споживчого кредиту; – обґрунтувати необхідність створення мобільного додатку і проаналізувати наявні аналогічні розробки. –

розраховано економічний ефект від впровадження розробки калькулятора та його реалізації.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти з економічних питань, матеріали спеціальних періодичних видань, анкетні опитування та звітно-статистичні дані. Практичне значення отриманих результатів обумовлене тим, що розглянуті методи оптимізації засновані на загальних принципах, що дозволяють використовувати їх в будь-якій банківській організації.

Список використаних джерел:

1. Киричук В.О. Використання CRM – систем в банківській діяльності / В.О. Киричук, М.В. Сидорук // Економічна кібернетика: шлях до цифрової економіки: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Дніпро: НМетАУ - 2019.– С 162-166.
2. Киричук В.О. Використання CRM – системи як механізму для клієнтоорієнтованого методу роботи / В.О. Киричук, М.В. Сидорук // Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених з автоматичного управління присвяченої дню космонавтики. – Херсон: ХНТУ. - 2019. – С. 85-86.
3. Киричук В.О. Проектування бази даних для банківської діяльності / В.О. Киричук, М.В. Сидорук // Матеріали VIII Міжнародної науково – практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених за тематикою «Використання інформаційних технологій в системах управління». – Херсон: ХНТУ. – 2019. – С. 141 -143.
4. Киричук В.О. Забезпечення інформаційної безпеки банківських систем / В.О. Киричук, М.В. Сидорук // Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених з автоматичного управління присвяченої дню космонавтики. – Херсон: ХНТУ. - 2020. – С. 47-48.
5. Киричук В.О. Сучасні тенденції і перспективи розвитку інформаційних технологій в банківській сфері / В.О. Киричук, М.В. Сидорук // Матеріали IX Міжнародної науково – практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених за тематикою «Використання інформаційних та комунікаційних технологій в сучасному цифровому суспільстві». – Херсон: ХНТУ. – 2020. – С. 79- 81.

Висоцький Андрій Васильович, здобувач вищої освіти
факультету комп'ютерних інформаційних технологій
Західноукраїнський національний університет, Україна

Левандівський Назарій Богданович, здобувач вищої освіти
факультету комп'ютерних інформаційних технологій
Західноукраїнський національний університет, Україна

Вівюрка Назар Миколайович, здобувач вищої освіти
факультету комп'ютерних інформаційних технологій
Західноукраїнський національний університет, Україна

ПЕРЕВАГИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ

Машинне навчання набуває все більшого значення в управлінні проектами, допомагаючи підвищувати ефективність, покращувати прогнозування та оптимізувати ресурси. Метою цього огляду є аналіз поточного стану досліджень у цій сфері, представлений у п'яти (Таблиця 1) обраних наукових публікаціях.

Таблиця 1

Переваги машинного навчання в управлінні проектами

Публікація	Переваги машинного навчання в управлінні проектами
Роль штучного інтелекту в управлінні проектами (В. Баранов, 2021)	Оптимізація ресурсів, підвищення ефективності управління, прогнозування ризиків.
Штучний інтелект в управлінні проектами (Д.В. Хоронжук, 2023)	Автоматизація процесів управління, покращення прогнозування та оптимізація ресурсів.
Еволюція управління проектами в транспортній логістиці (В. Бабій, А. Михалків, Ю. Розумний, 2024)	Гнучкість у реагуванні на зміни, покращення управління транспортними логістичними проектами.
Застосування методів машинного навчання в управлінні іт проектами (О.О. Гудь, Н.Е. Кунанець, 2024)	Підвищення ефективності управління, вирішення проблем в ІТ-проектах, аналіз великих обсягів даних.
Сучасні інформаційні технології в системі управління проектами (В. Баранов, 2021)	Використання інноваційних технологій, поліпшення управління різними типами проектів.

Аналіз представленої таблиці показує, що машинне навчання має низку значних переваг в управлінні проектами. У публікації В. Баранова (2021) підкреслюється важливість машинного навчання для оптимізації ресурсів, підвищення ефективності управління та прогнозування ризиків. Д.В. Хоронжук (2023) зазначає, що машинне навчання сприяє автоматизації процесів управління, покращенню прогнозування та оптимізації ресурсів. Робота В. Бабія, А. Михалківа та Ю. Розумного (2024) акцентує увагу на гнучкості у реагуванні на зміни та покращенні управління в транспортній логістиці. О.О. Гудь і Н.Е. Кунанець (2024) висвітлюють ефективність управління, вирішення проблем в ІТ-проектах та аналіз великих обсягів даних за допомогою методів машинного навчання. Нарешті, друга публікація В. Баранова (2021) підкреслює роль інноваційних технологій у покращенні управління різними типами проектів. Загалом, ці публікації свідчать про значний потенціал машинного навчання у різних аспектах управління проектами, сприяючи підвищенню їх ефективності,

гнучкості та результативності.

Огляд показав, що машинне навчання стає невід'ємною частиною управління проектами. Різні аспекти МН, такі як прогнозування ризиків, оптимізація ресурсів та підвищення ефективності, досліджуються у ряді наукових публікацій. Впровадження МН у різні сфери управління проектами демонструє значний потенціал для вдосконалення сучасних методів управління.

Список використаних джерел:

1. В. Баранов. Роль штучного інтелекту в управлінні проектами. 2021. [http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/struktura/kaf_upravl_proekt/material/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%98%D0%AF_%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%88%D0%BE%D0%B2_%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0_2021_%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0%20\(1\).pdf#page=302](http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/struktura/kaf_upravl_proekt/material/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%98%D0%AF_%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%88%D0%BE%D0%B2_%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0_2021_%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0%20(1).pdf#page=302).
2. Д.В. Хоронжук. Штучний інтелект в управлінні проектами. 2023. https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_prof_konf/zbirnyk-tez-17-03-23.pdf#page=126.
3. В. Бабій, А. Михалків, Ю. Розумний. Еволюція управління проектами в транспортній логістиці: виклики та інноваційні рішення. 2024. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44877/2/VII_MCNTK_2024_Babii_V-Evolution_of_project_management_199-200.pdf.
4. О.О. Гудь, Н.Е. Кунанець. Застосування методів машинного навчання в управлінні іт проектами. 2024. https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/04/Innovations_in_scientific_research_world_experience_and_realities_April_10_12_2024_Riga_Latvia.pdf#page=92.
5. В. Баранов. Сучасні інформаційні технології в системі управління проектами. 2021. <https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Zbirnyk-Kropyvnytskyu-17.12.2021.pdf#page=26>.

СЕКЦІЯ 13.**ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ**

Пальченко Аміна Олександрівна, здобувач вищої освіти
факультету математики, фізики і комп'ютерних наук
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІНИ ПОКАЗНИКІВ КРОВІ
МІКРОСКОПІЧНИМ МЕТОДОМ**

Використання спектрофотометричних методів у біології та медицині базується на широкому спектрі явищ, пов'язаних із взаємодією світла з біологічними об'єктами. Оптичне випромінювання, аналогічно звичайному світлу, може відбиватися, поглиблюватися, розсіюватися біологічним середовищем. Кожен з цих процесів містить інформацію про мікро- та макроструктуру цього середовища, а також про рух і форму окремих його складових.

Традиційні методи контролю та вимірювань оптичних характеристик не повністю відповідають сучасним вимогам спектроскопії світлорозсіювальних об'єктів. Тому вони вимагають подальших наукових досліджень, нових розробок і значного вдосконалення, включаючи автоматизацію та інтелектуалізацію [1].

Сучасні методи оптичної спектроскопії, які використовуються у медицині для діагностики, займають провідне місце поряд з такими техніками, як рентгенівське, акустичне, ядерне магнітне резонансне, радіонуклідне та ендоскопічне дослідження. Вони мають численні переваги, такі як неінвазивність, відсутність побічних ефектів, безконтактність, що гарантує безпеку пацієнтів, а також висока чутливість та роздільна здатність. Фізична основа цих методів полягає у взаємодії світла з матеріалами. Аналіз цієї взаємодії дозволяє отримувати різноманітну інформацію про структуру, біохімію, морфологію та фізіологію, зокрема через поглинання, розсіювання та відбивання оптичного випромінювання.

Внутрішнє середовище організму представлене кров'ю і лімфою. Кров складається з формених клітин (еритроцити, тромбоцити, лейкоцити), що знаходяться в плазмі - рідкому середовищі крові. До характеристик крові відноситься не тільки кількісний показник вмісту формених клітин в плазмі, але і розмір самих клітин, а також їх об'єм.

Анізоцитоз

Еритроцити - червоні кров'яні тілця, виконують функцію транспортування: доставляють молекули кисню від легенів до тканин, органам, і вуглекислий газ у зворотньому напрямку [2].

Показник норми розміру еритроцитів становить 7 -7.5 мікрометрів в діаметрі, такі клітини називають нормоцити. Діаметр менше 6,9 мкм характерний для мікроцитів. Клітини розміром, що перевищує 8 мкм, називаються макроцити, понад 12 мкм - мегалоцити. У нормальному середовищі крові нормоцити становлять 70% від загального обсягу еритроцитів, мікроцити і макроцити - 15%. Зміна розмірів еритроцитів і як наслідок, відхилення в співвідношенні об'єму кров'яних тіл,

називається анізоцитоз еритроцитів.

Залежно від процентного співвідношення різних форм еритроцитів виділяють анізоцитоз:

- 1 ступеня (вміст мікро і макроцитів становить вище 30%, але нижче 50% від загального обсягу еритроцитів);
- 2 ступеня (вище 50%, нижче 70%);
- 3 ступеня (вище 70%);
- 4 ступеня (повне заміщення нормоцитів зміненими клітинами).
- мікроцитоз (підвищений вміст мікроцитів);
- макроцитоз (переважають макроцити, їх рівень вище)
- змішаний тип (змінена кількість, як мікро, так і макроцитів).

Причини

- Зміна діаметра еритроцитів може статися в результаті: анемії (рівень заліза в організмі знижений);
- прийому залізовмісних препаратів на початковій стадії лікування анемії;
- нестачі вітамінів А чи В12;
- переливання крові;
- розвитку онкологічних захворювань;
- мієлодиспластичного синдрому (порушення утворення кров'яних клітин);
- хронічних інфекцій, ускладнень при застуді.

Анізоцитоз діагностується при здачі загального аналізу крові. Забір крові береться з пальця пацієнта найчастіше вранці, на голодний шлунок (у маленьких дітей через 2 години після годування). До проведення процедури слід виключити фізичні навантаження, емоційні потрясіння, переохолодження організму. Також на показник аналізу можуть вплинути прийом медичних препаратів (ліки бажано взяти за 12 годин до процедури або після неї), вагітність (спостерігається підвищений вміст мегалоцитів) [3].

При розшифровці результатів аналізу анізоцитоз позначається аббревіатурою RDW - індекс показника розподілу еритроцитів за об'ємом (RDW). Індекс RDW вимірюється в фемтолітрах або відсотках, норма RDW: 10-20 фт або 11.5% -14.5%.

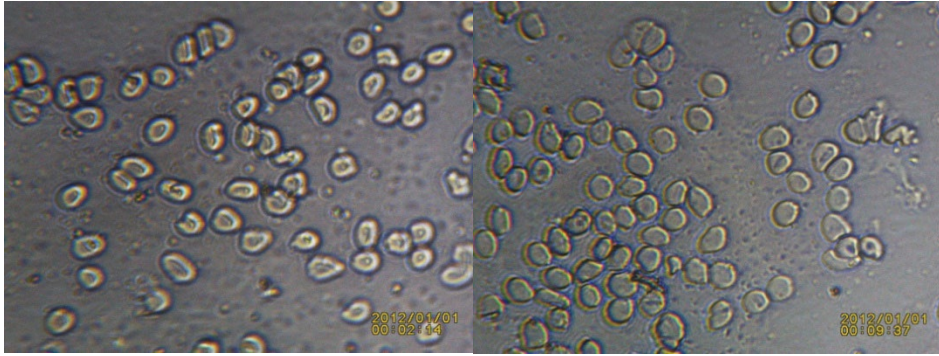
Якщо індекс підвищений або знижений, це вказує на наявність деяких порушень в організмі, слід застосувати додаткові методи обстеження. При індексі RDW значно вище або нижче норми (3-4 ступеня анізоцитозу) необхідно повторити процедуру для підтвердження діагнозу [4].

Тромбоцити - кров'яні клітини, що виконують функцію згортання крові. При аналізі крові оцінюється ширина розподілу тромбоцитів за загальним обсягом крові, що вказує на їх розмірне співвідношення. Зміна тромбоцитів в діаметрі (анізоцитоз) може бути викликано наявністю мієлопроліферативних процесів, нестачею біологічно активних речовин, розмір клітин змінюється перед початком агрегації (склеюванням тромбоцитів).

Проведення експерименту

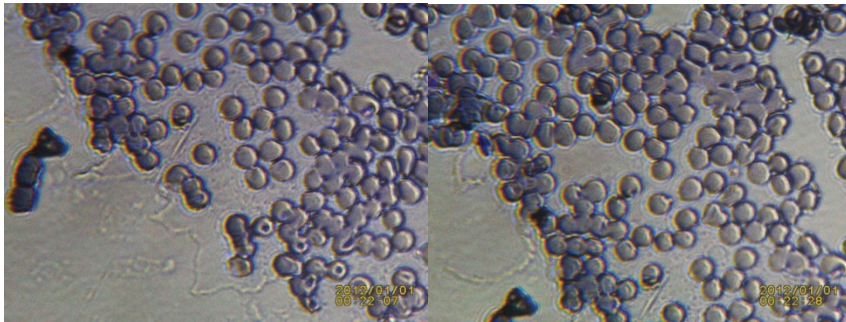
Дослідження зразків відбувалось на відеомікроскопс BRESSER Biolux LCD Touch 5 MP HDMI 30x-1200x. Для виконання дослідження було отримано зразки крові 3 людей, 1 з яких була здоровою. Порівняємо отримані результати:

- здорова людина (рис 1)

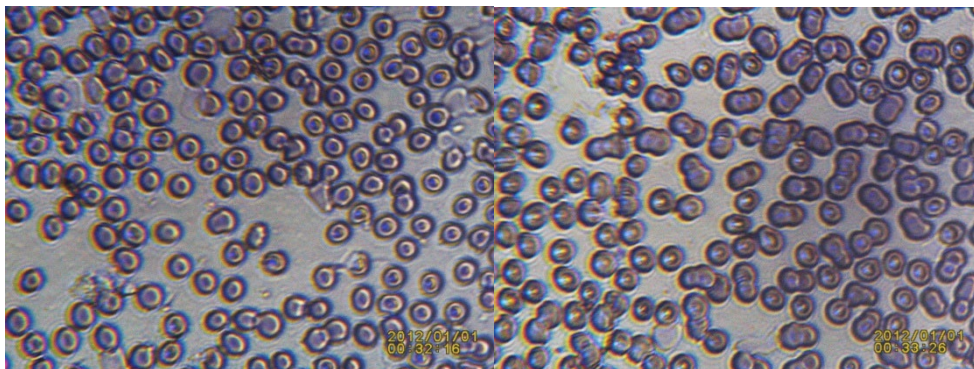
Рис. 1. Результати дослідження першого зразка

Всього – 50 еритроцитів.
Кількість мікроцитів – 40, макроцитів – 10.
Висновок: помірно виражений Анізоцитоз.
– хвора людина 1 (рис 2)

Рис. 2. Результати дослідження другого зразка

1 фото мікроцити 30, макроцити 60. 2 фото мікроцити 60, макроцити 90.
Висновок: сильно виражений Анізоцитоз.
– хвора людина 2 (рис 3)

Рис. 3. Результати дослідження третього зразка

1 фото мікроцити 30, макроцити 60. 2 фото мікроцити 20, макроцити 70.
Висновок: сильно виражений Анізоцитоз.

У статті було проведено детальний аналіз кров'яних клітин за допомогою мікроскопічних методів дослідження. Отримані результати підтверджують, що зміни морфологічних характеристик крові можуть вказувати на наявність патологічних

процесів в організмі. Мікроскопічний метод є важливим інструментом у діагностиці багатьох захворювань, оскільки дозволяє виявляти аномалії в структурі клітин крові на ранніх стадіях. Дослідження демонструє, що регулярний контроль показників крові має значний вплив на своєчасне виявлення та ефективне лікування хвороб.

Список використаних джерел:

1. Прімін Михайло Андрійович. Сучасні сенсорні системи та інформаційні технології в медицині, біології та техніці. Перспективи розвитку: Стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 14 квітня 2021 року. Вісник НАН України, 2021, 5: 47-53.
2. Личковський Е.І. Біофізика. Фізичні методи аналізу та метрологія. - Вінниця: Нова Книга, 2014.- С.383-388.
3. «Методи та засоби діагностики. Сучасні оптоелектронні діагностичні прилади» : навч. посіб. для студ. спеціальності 163 - «Біомедична інженерія» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад. М.Ф. Богомолів, В.В. Шликов, В.Б. Максименко; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2021. – 125 с.
4. Думенко В.П. Застосування методу Монте-Карло для аналізу оптичних характеристик біологічного середовища / В. П. Думенко, С. В. Павлов, Т. І. Козловська // Оптико-електронні інформаційноенергетичні технології. – 2008. – № 2 – С. 16.

Косяк Анжеліка Владиславівна, здобувачка фахової передвищої освіти відділення початкової освіти
ДФПК КЗВО «ДАНУ» ДОР», Україна

Науковий керівник: Ромащук Людмила Валеріївна, викладач математичних дисциплін
ДФПК КЗВО «ДАНУ» ДОР», Україна

ФРАКТАЛЬНА ГЕОМЕТРІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У МОДЕЛЮВАННІ ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ТА ЯВИЩ

Фрактальна геометрія – це порівняно молода галузь математики, що сформувалася у другій половині ХХ століття завдяки дослідженням французького математика Бенуа Мандельброта. Ця методологія відкрила можливості для моделювання складних природних об'єктів та явищ, які не піддаються опису в рамках евклідової геометрії.

Актуальність роботи: фрактальна геометрія відіграє важливу роль у розвитку науки. Можливостей традиційних методів геометрії та математичного аналізу часто не вистачає для опису природних явищ, ландшафтів тощо. У поданому контексті ця галузь науки стає потужним інструментом, який зможе забезпечити більш точні моделі, особливо в умовах змін клімату, екологічних проблем та необхідності управління природними ресурсами.

Мета роботи: розглянути основні принципи фрактальної геометрії, охарактеризувати фрактали, проаналізувати застосування цієї галузі в моделюванні природних явищ та оцінити ефективність таких моделей у порівнянні з традиційними методами.

Основні поняття фрактальної геометрії

Фрактальна геометрія – галузь геометрії, що спеціалізується на вивченні фракталів.

Фрактал (лат. fractus – подрібнений, зламаный, розбитий) – нескінченна геометрична фігура, що складена з декількох частин, кожна з яких подібна до всієї фігури [1]. Термін ввів Бенуа Мандельброт у 1975 році.

До властивостей фракталів можна віднести: самоподібність, дробова розмірність та нетривіальна структура.

Самоподібність — це властивість фракталів, за якої структура об'єкта залишається подібною на різних рівнях збільшення.

На відміну від звичайних фігур, ці нерегулярні об'єкти неможливо було описати в евклідовому просторі. З цієї причини для більш точного охарактеризування вдаються до поняття «фрактальна розмірність».

Фрактальна розмірність (1) — це математична характеристика, яка описує складність або ступінь нерегулярності фракталу. Вона показує на скільки об'єкт заповнює простір на різних масштабах. На відміну від звичайних розмірностей (лінійна, просторова або об'ємна), фрактальна може бути дробовою величиною, що відображає властивість об'єкта бути одночасно між кількома вимірами [2, с. 140-143].

$$D = \frac{\ln N}{\ln S}, \quad (1)$$

де:

D – фрактальна розмірність;

N – кількість подібних елементів;

S – масштаб.

Класифікація фракталів

Існує декілька способів класифікації фракталів, кожен з яких підкреслює різні аспекти їхньої будови та властивостей.

Розглянемо класифікацію за способом отримання :

- алгебраїчні фрактали (створюються за допомогою алгебраїчних формул, наприклад: множина Мандельброта (рис. 1));
- геометричні фрактали (утворюються за допомогою ітераційних геометричних операцій, таких як ділення, обертання, масштабування, наприклад: крива Коха (рис. 2), трикутник Серпінського (рис. 3));
- стохастичні фрактали (отримуються за допомогою випадкових процесів. Вони використовуються для моделювання природних явищ, таких як рельєф місцевості, хмари тощо).

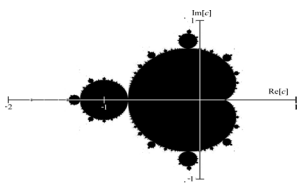

Рис. 1 Множина Мандельброта

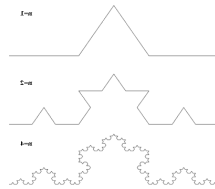

Рис. 2 Крива Коха

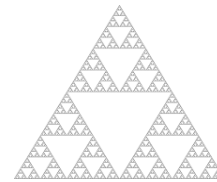

Рис. 3 Трикутник Серпінського

Застосування фрактальної геометрії у моделюванні природних явищ

Традиційна евклідова геометрія, яка працює з об'єктами на кшталт ліній, кіл, трикутників та площин, є недостатньою для точного опису складних систем, таких як гори, узбережжя, хмари, дерева та річкові мережі. Фрактальна геометрія широко використовується в моделюванні природних явищ через свою здатність точно описувати складні, ітеративні структури, які часто зустрічаються в природі.

Зокрема, можна виділити такі приклади застосування даної галузі:

1. Моделювання рослинності:

Структура дерев, рослин і листя має фрактальну природу, оскільки кожен елемент (гілка, листя) є меншою копією всього дерева. Процедурне моделювання рослинності на основі L-систем (системи Лінденмаєра) дозволяє ефективно генерувати великі обсяги рослинних даних з високим ступенем деталізації. Фрактальна природа рослинних структур, що лежить в основі цього підходу, забезпечує реалістичне візуальне відображення рослинності в комп'ютерній графіці. Деревовидні фрактали застосовуються для моделювання не тільки рослин, але і бронхіального дерева, роботи нирок, кровоносної системи [3].

2. Моделювання річкових систем:

Форма узбережжя та річкових систем демонструє складні, нерегулярні форми, які важко передати традиційними методами. Наприклад, форма берегових ліній може бути змодельована за допомогою фрактальних кривих. Це дозволяє створювати

комп'ютерні симуляції рельєфу узбережжя та прогнозувати їхній розвиток під впливом змін клімату.

Переваги та недоліки використання фрактальної геометрії

Фрактальна геометрія, завдяки своїй здатності моделювати складні природні та штучні структури, стала потужним інструментом у багатьох наукових галузях. Однак, як і будь-який інший математичний апарат, вона має свої переваги та недоліки.

Ключова перевага цього підходу полягає в можливості побудови моделей для систем будь-якого масштабу, де окремі частини схожі на повноцінний об'єкт, що дозволяє легко масштабувати аналіз. Фрактали також є потужним інструментом в комп'ютерній графіці для створення природних пейзажів, оскільки вони забезпечують реалістичність візуалізації та спрощують цей процес.

Однак цей метод підходить лише для систем, які дійсно мають самоподібні структури. Якщо система не є фрактальною, то спроба застосувати цей метод може призвести до похибки, яка суттєво вплине на точність результатів. Крім того, фрактальні моделі можуть бути складними для розрахунків на практиці, що обмежує їх застосування в реальних ситуаціях. Також цей підхід не завжди можна застосувати для прогнозування поведінки систем, оскільки фрактальні структури не завжди враховують всі фактори, включаючи хаотичні зміни.

Основні висновки: фрактали не лише розширюють можливості сучасного моделювання, але й допомагають краще розуміти природу складних систем. Завдяки своїм унікальним властивостям, таким як самоподібність та фрактальна розмірність, цей підхід відкриває нові горизонти в моделюванні природних явищ. Це робить фрактали важливим інструментом у науці, інженерії та комп'ютерній графіці, сприяючи кращому відтворенню складності природи.

Список використаних джерел:

1. ФРАКТАЛЬНА ГЕОМЕТРІЯ У РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРИКЛАДНОЇ МАТЕМАТИКИ. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/7809/3/FG_2014_325-338.pdf (дата звернення: 04.09.2024).
2. Антоненко Є. О., Десятський С. П. ПРО МЕТОДИ ПОБУДОВИ ФРАКТАЛІВ ТА ЧИСЕЛЬНОГО ОБЧИСЛЕННЯ ЇХ РОЗМІРНОСТІ. Education And Science Of Today: Intersectoral Issues And Development Of Sciences. 2022. С. 140-143.
3. Новікова Н. В., Сагай О. В. ВИКОРИСТАННЯ ФРАКТАЛІВ В МАТЕМАТИЧНОМУ МОДЕЛЮВАННІ СКЛАДНИХ ПРИРОДНИХ СИСТЕМ. Науковий журнал «ЛОГОС. Мистецтво наукової думки». 2018. С. 147.

СЕКЦІЯ 14.

ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

Долженко Анастасія Олександрівна, здобувач II курсу
другого (магістерського) рівня

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Науковий керівник: Жукова Катерина Євгенівна, кандидат
філологічних наук, доцент, доцент кафедри східних мов

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ САТИРИ В РОМАНІ МО ЯНЯ “КРАЇНА ВИНА”

Література в сучасному світі зберігає свою важливість і відіграє значну роль у формуванні суспільства та культурного ландшафту. Вона є не лише джерелом розваги та розвитку, але й інструментом виховання, освіти та впливу. Літературні твори відображають реальність, відкривають нові ідеї, спонукають до роздумів і розширюють світогляд. Саме завдяки літературі людство мало і продовжує мати змогу пізнавати світ і впливати на нього. Серед функцій літератури можемо виокремити такі: відображення суспільства, виховання та освіта, збереження культурної спадщини, засіб самовираження, підтримка ментального здоров'я та інструмент політичного та соціального впливу. Одним із потужних літературних прийомів є сатира.

Сатира - це літературний засіб висловлювання думок, зображення речей, персонажів, подій за допомогою гумору та іронії. Метою застосування сатири є критичне висвітлення та висміювання недоліків суспільства, влади й політичної ситуації, спрямоване на привернення уваги до актуальних соціальних проблем. Сатира стимулює глибше усвідомлення цих проблем та сприяє пошуку шляхів їх вирішення, при цьому зберігаючи оптимістичний погляд на можливість позитивних змін у суспільстві [1].

Існують різні форми та жанри сатири, залежно від контексту та мети. До жанрів сатири можна віднести:

- політичну сатиру, спрямовану на висміювання політиків та урядових рішень;
- соціальну сатиру, зосереджену на висміюванні та критиці соціальних норм, парадигм, цінностей і стереотипів;
- пародію - жанр сатири, що імітує та спотворює стиль, форму та ідеї інших авторів, творів та популярних культурних явищ з метою гумористичної критики;
- абсурдну сатиру, яка використовує нелогічні ситуації, незвичних персонажів та нереалістичні сюжети для критики суспільства та людської поведінки.

Сатирична художня література - це література, яка фокусується на висміюванні та критиці суспільства, політики та людства. Сатира – дуже розповсюджений літературний прийом, зокрема в китайській літературі. На основі сатиричного роману Мо Яня “Країна Вина” (оригінальна назва: 酒国, "Jiǔguó") можна більш детально розглянути використання сатири у китайській літературі. “Країна Вина” Мо Яня є

яскравим прикладом унікального стилю, в якому поєднуються елементи гротеску, сатири, магічного реалізму та соціальної критики. У цьому творі автор досліджує глибокі моральні та етичні проблеми сучасного китайського суспільства, зокрема питання влади, корупції та деградації моральних цінностей. "Країна вина" відома своєю сатирою на китайське суспільство та політичну систему. Мо Янь створює вигадану країну, де панує розбещеність і корупція. У цій країні, яка буквально поглинається вином і святкуваннями, автор показує, як чиновники, занурені у сп'яніння, втратили відчуття реальності і моральні орієнтири [4].

Одним із центральних гротескних і сатиричних елементів роману є тема канібалізму. У романі зображено вигадану країну, де поїдання дітей стало звичним явищем. Це символ глибокої моральної розбещеності та соціального збочення, який Мо Янь використовує для сатири на китайське суспільство, зокрема на суспільство, яке прагне відповідати аморальним правилам у гонитві за матеріальними благами та збереженням влади. Розглянемо декілька прикладів сатири у романі:

我的眼前摆着一个红烧婴孩，按他们的说法：一盘“麒麟送子”。我神志很清楚，为了保险起见，我进行自我测验： $85 \times 85 = 7225$ ，随口喊出，丝毫不差，他们杀了一个男孩让我吃，想堵住我的嘴，阴谋家，畜生，禽兽。（Переді мною —засмажене немовля, їхніми словами —страва «Цілінь приносить сина». Я при здоровому розумі, але для певності проведу самоперевірку: $85 \times 85 = 7225$ —отак, випалив, не задумуючись, без найменшої похибки. Думали, вбили хлопця і зможуть заткнути мені рота — змовники, скоти, звірі.) (переклад - М. В. Савченко) [2].

Вино в романі зображується не просто як напій, а й символ деградації суспільства. У назві «Країна Вина» вино є метафорою цілого суспільства, цінності якого були замінені споживацтвом і задоволенням примітивних бажань. Мо Янь використовує образ бенкету з великою кількістю вина, щоб підкреслити гедонізм і розбещеність соціальної еліти, яка надає перевагу задоволенню, а не моралі та етиці. Розглянемо декілька прикладів сатири у романі:

金刚钻站在 酒国市酿造大学公共课大教室的高高讲台上，神色肃穆地履行他的职责。他讲授的第一课起了个广大而宽泛的题目——酒与社会。（Цзінь Ганцзуань стояв за високою кафедрою публічної лекційної аудиторії Академії винокуріння м. Цзюго й урочисто виконував свій обов'язок. У своїй першій лекції він порушив масивну й багатозначну тему — «Горілка і суспільство») (переклад - М. В. Савченко) [2].

酒博士，你算什么博士？你知道酒是什么？酒是一种液体。屁！酒是耶稣的血液。屁！酒是昂扬的精神。屁！酒是梦的母亲、梦是酒的女儿。这还有点沾边，他咬牙瞪眼地说，酒是国家机器的润滑剂，没有它，机器就不能正常运转！（Докторе винокуріння, от який з тебе доктор? Ти знаєш, що таке горілка? Це така рідина?! Маячня! Це кров Христова?! Маячня! Це піднесений дух. Маячня! Горілка — мати мрії, а мрія —ї дочка. Але ось іще дещо схоже на правду, —зціпив- и зуби і вилупивши очі, розійшовся він. — Горілка — це мастило державного механізму, і без нього механізм не може нормально функціонувати!) (переклад - М. В. Савченко) [2].

Сатира в «Країна Вина» слугує для критики основних проблем сучасного

китайського суспільства, таких як корупція, бюрократія, моральна деградація та втрата етичних орієнтирів. За допомогою гротеску, іронії та символізму автор показує, як соціальні інститути та культурні норми трансформувалися в абсурдні та жорстокі форми і як суспільство втрачає свою людяність та моральність.

Список використаних джерел:

1. Ельберг Я. Питання теорії сатири. 1957. 426 с.
2. Мо Янь «Країна вина» (пер. з китайської М. Савченко). — Харків: Фоліо, 2015. — 524 с.
3. Щербина А. О. Жанри сатири і гумору. Київ, 1977. 136 с.
4. 莫言 «酒国» - 上海,1992年, - 334页数.

Вілісова Анастасія Віталіївна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Науковий керівник: Руда Н.В., кандидат філологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

КОНФУЦІАНСЬКІ МОТИВИ У ДЗЕРКАЛІ КИТАЙСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Конфуціанство як одна з найбільш впливових та важливих ідеологій у китайській культурі несе у собі глибокі моральні та етичні уроки, що мають вплив на усі сфери людського життя. Ідеї гармонії та балансу, моральних та етичних цінностей, родинних традицій та ритуалів знаходять своє віддзеркалення в численних фразеологічних одиницях китайської мови. Відомо, що китайські фразеологізми часто несуть у собі повчальні та переконливі думки. Дослідження фразеологічних одиниць також підкреслює, як принципи та концепти, нав'язані Конфуцієм, проходять крізь призму часу та зберігають своє значення й актуальність у сучасності. Яскравим прикладом є фразеологічний вислів, що висвітлює історичну подію та донині зберігається в культурній спадщині, відображаючи важливі моральні цінності й вчення:

从鸦片战争到中国共产党成立, 从中国共产党成立到现在, 中国经历了截然不同的两个八十年。З часів Опіумних війн до самого створення комуністичної партії Китаю, з моменту створення КПК і до сьогоднішнього дня Китай пройшов два принципово різних періоди, кожен тривалістю по вісімдесят років [3]. Саме він знаходить поєднання з концептом вчення Лі (禮, ритуали), де головним є вшанування старих традицій, пізнання історії власного народу, відданість державі.

Однією з складових частин фразеологічної системи китайської мови є чен'юй [1]. Він не тільки є важливим елементом китайської мови, а й активно використовується у мовленні. Ці одиниці містять в собі багату історію та культурну спадщину, що підтверджує їх значущість та особливість [2].

Іншим прикладом основного концепту Конфуція, що наголошує на людяності Жень (仁, гуманність) та взаємності Шу (恕, взаємність) є:

三思而後行。 Три рази подумай, перш ніж діяти. Такий вираз нагадує не забувати про добродіє ставлення до оточуючих, що й є метою вчення.

Прикладом концепту Чжи (智, мудрість) може виступати чен'юй 临池学书。 Займатися каліграфією біля ставка (укр. старанно вчитися).

Таким чином, підкреслюється ідея великого філософа, що мудрість та жага до знань є взірцем для наставника. Саме це є необхідним для прийняття вірних рішень та уникнення перепон на шляху.

На прикладі чен'юй ми можемо побачити, що всередині багатьох фразеологічних одиниць закладено не тільки велику історію чи досвід минулих поколінь, а й віддзеркалення конфуціанських вчень. Отже, фразеологізми передають культурні знання, мораль та настанови, а їх вивчення дозволяє зрозуміти, як філософія великого мудреця та філософа давнини продовжує впливати на сучасність. Актуальність

вивчення теми дозволяє краще поринути у пізнання того, як мотиви ідеології вплинули на формування не тільки культурних цінностей народу Китаю, а й зробила внесок у формування мовної свідомості.

Список використаних джерел:

1. Сліпченко О. Фразеологічна одиниця чен'юй у функціональних стилях китайської мови. Мовні і концептуальні картини світу. Київ, 2013. Вип. 43(4). 102 с.
2. Федічев, О. Є. "Чен'юй" як найпоширеніший вид фразеологізмів у китайській мові. Українська орієнталістика: [збірник наукових праць]. Київ, 2006. 90 с.
3. 姚铁军. (2006). 谚语词典. 上海: 上海大学出版社, 591页.

Чернега Аріана, магістрантка

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Коробкова Наталія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов *Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна*

ЛІНГВОПОЕТИКА РОМАНУ “ДРАКУЛА” БРЕМА СТОКЕРА: МЕТАФОРА ВАМПІРИЗМУ

За сучасними тенденціями літературознавства прийнято розглядати не тільки мовознавчі аспекти твору, а і його лінгвопоетичну перспективу, що дає змогу подивитися на текст з точки зору естетики, літературознавства, філософії, психології та інших гуманітарних сфер, які досліджують виражений у художньому світі твору світогляд автора.. Лінгвопоетика - це наука «про взаємодію формальної і змістовної будови художнього тексту, про роль мовних елементів у досягненні естетичного ефекту, про тенденції розвитку мови художніх творів у зв'язку зі стильовими напрямками в літературі» [1, с. 85]. Основним критерієм дослідження стає естетичний ефект та ті мовні засоби, які сприяли його досягненню.

«Дракула» Брема Стокера у ХХІ столітті не втрачає популярності та актуалізується в працях іноземних дослідників: Sharon Kostopoulos, Gina Wisker, John Allen Stevenson, Sean Bernhard та інших. Їхні праці, зокрема ґрунтуються на широкому розповсюдженні фемінної оптики, яка включає в себе таємничість жіночого та чоловічого вампіризму.. Ця тенденція у контексті естетичної природи твору має набувати глибокого осмислення і на теренах української наукової спільноти.

Дослідниця вампіризму як явища Sharon Kostopoulos указала на суттєву відмінність у репрезентації жіночих персонажів, назвавши їх “трансгресивними”, тобто тими, які здійснюють перехід і змінюються, як в прямому так і метафоричному значенні. У творі цей перехід відбувається навіть на рівні готичного жанру, який завжди порушував кордони та піддавав сумніву сучасність у будь-який часовий відрізок. Іншою суттєвою особливістю є сам вампіризм, що виступає метафорою змін, дорослішання та самого переосмислення концепту жінки, будуючи простір для поняття “Нової жінки”. Однією з таких персонажок стає Люсі Вестенра, чий перехід у вампірку зображувався паралельно з прагненням стати дружиною та матір’ю.

Метафоричним образом в творі “Дракула” постає і сам граф. На думку української дослідниці М. О. Бурдастих, вампір «був втіленням сліпої тваринної енергії, що могла призвести до занепаду і виродження людини» [3, с. 197] З цієї тези стає зрозумілим, що постать графа Дракули теж можна назвати трансгресивною. Він може перетворюватися на вовка, кажана та сам є творцем собі подібних, що показує його відчуття величчя та статусу. Сам опис зовнішності графа Дракули вказує на його неживе походження «шкіра обличчя, яка раніш була блідою, мала тепер рубіновий відтінок, рот став іще червонішим, [...] плоть навколо злих запалих очей теж якимось змінилася – повіки і мішки виглядали розпухлими» [2, с. 68].

Сама зміна зовнішності та тілесного стану Дракули зазвичай трактується як страх перед майбутнім та формуванням поняття “Нової жінки”. Чоловічий погляд на жінку часто акцентує увагу на еротичному дискурсі тіла, тим самим уникаючи логічних

процесів мислення. Автор роману «Дракула» протиставив еротизм розуму та втілює це в персонажах Люсі Вестенра та Міни Гаркер. Саме тому Брем Стокер у творі показує дві протилежності жінки - привабливість, що постає поряд з розумом, та небезпеку, що є невід'ємною частиною еротизму, а Дракула, досягнувши це, стає «втіленням диявола» [3, с. 197] та знищує небезпеку шляхом перетворення головних героїнь на вампірок.

Одним із таких перетворень є зустріч Дракули та Міни Гаркер. Вампір був зображений як «високий чоловік у чорному», «дикий звір», той, чий очі «спалахнули червоним вогнем диявольського гніву», а Міна була «вбрана у біле» та «жертва» [2, с. 356] Використання антонімів «чорне» та «біле» є амбівалентно метафоричним зображенням гріховності та невинності, а антоніми «звір» та «жертва» вказують на відчуття могутності Дракули над Міною. Такі протилежності трапляються у сюжеті доволі частотно та акцентують увагу на відмінностях сприйняття чоловіка та жінки у суспільстві XVIII століття.

Неможливо не згадати, вплив роману «Дракула» на світову культуру і те, як вміло його адаптували у різних формах відтворення. Роман набув першочергової популярності завдяки кінематографу, тому подальші екранізації все глибше почали переосмислювати тонкощі оригінального твору. Об'єктом детального дослідження можуть бути кінострічки «Стокер» Пака Чхан Ука, «Дракула» Френсіса Форда Копполи та «Носферату - привид ночі» Вернера Герцога. Остання робота була натхненна одним з перших у світі фільмів із зображенням вампіризму - «Носферату. Симфонія жаху» режисера Фрідріха Вільгельма Мурнау, що також стала першою екранізацією оригінального роману.

Підсумовуючи, зазначимо що використання терміну "краса" та його синонімічних варіантів у романі Брема Стокера «Дракула» не лише відображає естетичні стандарти того часу, але й виконує метафоричну функцію, глибоко взаємодіючи з темами трансгресії та соціальної норми. Зокрема, образ вампіризму є метафорою змін, дорослішання та процесу трансформації, а використання антитез «світло і тінь» чи «жертва і хижак», показує метаморфозу як на рівні індивідуального розвитку персонажів, так і у ширшому контексті змін у суспільстві. Саме через це дослідження одного з найвідоміших готичних романів сучасності, потребує поглибленого вивчення естетики XVIII століття.

Список використаних джерел:

1. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 221 с.
2. Стокер Брем. Дракула: роман / пер. з англ. Володимира Горбатька. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2007. 478 с.
3. Бурдастих М. О. Людський і алюдський суб'єкт у неоготиці (на матеріалі романів "Дракула" Б. Стокера й "Урізька готика" Г. Пагутяк). *Від бароко до постмодернізму*. 2013. Вип. 17, т. 2. С. 195–199.
4. Галуцьких І. А. Метаморфози як засіб образної інтерпретації еротизованої тілесності в художній семантиці англійського модернізму. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2014. Т. 6. С. 21–34.
5. Repressive bodies, transgressive bodies : Dracula and the feminine, 2010. 46 p.
6. Cognitive poetics in practice / ed. by G. Joanna, S. Gerard. London : Routledge, 2003. 188 p.

Зданевич Олександра Миколаївна, здобувачка вищої освіти факультету іноземної та слов'янської філології
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Коваль Людмила Михайлівна, завідувач кафедри української мови, теорії та історії укр. і світ. літер., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, теорії та історії укр. і світ. літер.
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Мова постійно розвивається, змінюється під впливом різних часів та подій. Однією з найдинамічніших мовних підсистем постає молодіжний сленг, що є невід'ємною частиною культури молоді, яка відображає специфіку сучасного життя.

Сленг – невід'ємна частина розмовної мови. На сьогодні сленгом користуються всі – від підлітків до академічної спільноти.

У сучасних мовознавчих джерелах натрапляємо на два основних визначення терміна «сленг»:

1. розмовний варіант професійного мовлення, жаргон;
2. жаргонні слова чи вирази, характерні для мовлення людей певних професій чи соціальних прошарків, які проникають у літературну мову та набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення [2].

Уся історія розвитку людського суспільства супроводжується незгодою молоді з визначеними суспільними традиціями стосовно мови, тому молодіжний сленг завжди залишається актуальним для вивчення у всі часи. Сьогодні поява сленгу продиктована різноманітними соціальними мережами, активним використанням інформаційних технологій, а також захопленнями молодих людей – кіно, серіали, музика, комп'ютерні ігри тощо.

Цікаво, що якщо раніше дослідники розглядали сленг як явище негативним й таке, що несе загрозу для мовної системи, то сучасні дослідники розглядають його як варіант розвитку та збагачення лексичного складу мови, а також як елемент, що збагачує та удосконалює мову, надає її жвавості й образності.

Водночас деякі сучасні науковці усе ще із засторогою ставляться до сленгу. Наприклад, А. Л. Троян вважає, що сленг здійснює негативний вплив на українську мову, оскільки джерелом його виникнення є вульгаризми, росіянізми, ненормативна лексика. А використання сленгу є свідченням низького культурного рівня, мовленнєвого примітивізму, вульгарщини та бездуховності [1].

Варто зауважити, що негативне ставлення до сленгізмів найбільше виявляють соціологи та психологи, а от серед мовознавців панує протилежна точка зору.

Досліджуючи семантико-прагматичний зміст сленгізмів, варто звернути увагу на методи та лінгвістичні причини утворення сленгу. Однією з головних причин, на думку Н. В. Глушук, є тенденція до економії мовних засобів, що зумовлена потребами людського мислення та спілкування. При створенні сучасного сленгу найбільше використовується метод семантичної трансформації, коли лексика літературної мови набуває нового значення шляхом метафоризації. Молодь намагається робити свої висловлювання свіжими, дотепними та неповторними і саме метафора дає простір для

винахідливості [3].

Ураховуючи той факт, що сучасна молодь багато спілкується в мережі Інтернет, уживання сленгу стає невід'ємною частиною їхньої комунікації. Для лінгвістів Інтернет постає невичерпним простором для дослідження семантико-прагматичного потенціалу молодіжного сленгу, оскільки цей простір є особливим середовищем комунікації, що тісно пов'язує між собою усний та писемний варіант мови, що й становитиме перспектив нашого аналізу.

Список використаних джерел:

1. Грабовий П.М. Український молодіжний сленг як лінгвокультурний феномен. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. 2010. Випуск 11. С. 34–38.
2. Ставицька Л. О. Український жаргон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень. Критика. Київ. 2005. 496 с.
3. Хім'як В. М. Сленг як вияв мовотворчого потенціалу молоді. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. 2010. Вип. 11. С. 212–219.

Жученко Єлизавета Олександрівна, здобувач вищої освіти
гуманітарно-правового факультету
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна

Науковий керівник: Гелетка Маргарита Леонідівна, канд. філол. наук,
доцент на кафедрі прикладної лінгвістики
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна

СУФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ АВІАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Термін – це слово або словосполучення, яке позначає поняття певної галузі знань чи діяльності людини. Походження слова «термін» можна відслідкувати до латинського слова "*terminus*", що означає «межа» або «кінець». У латинській мові це слово використовували для позначення межі території, наприклад, межі міста чи володіння. З часом це поняття стало більш вживаним і в інших царинах. Науковці досить часто мають справу з англійськими термінами у сфері авіації. Термін – це слово чи словесний комплекс, що співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), що вступає у системні відношення з іншими словами та словесними комплексами, утворює разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнену систему, яка характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю [1; 2, с. 22-65].

Термін – це первинне поняття будь-якої науки, що представляє собою узагальнений досвід багатоміжової людської діяльності [3, с. 249-254].

Об'єктом дослідження є англійські терміни авіаційного спрямування, та особливості їх творення способом додавання суфіксів.

Мета роботи – зробити аналіз суфіксального способу творення англійської термінології у сфері авіації, визначити специфіку дериватологічних процесів цієї терміносистеми.

Суфікс – словотвірна морфема, яка зазвичай стоїть за коренем слова. Як правило, суфікси характерні для певної частини мови, а отже, за ними можна здогадатися, до якої частини мови належить незнайоме слово. Наприклад суфікс *-er* часто вживають в іменниках: *dispatcher*, *engineer*, *loader*, а суфікс *-able* характерний для прикметників: *maintainable*, *operable*.

Суфіксація є одним із найпоширеніших способів термінотворення. Він полягає в додаванні суфіксів до основи слова для створення нових термінів. Наприклад, словотвір із суфіксами *-er/-or* від дієслівних або іменникових основ утворює іменники. Похідні слова з цими суфіксами мають такі основні значення: «людина», «машина», а саме:

1. Людина за родом занять: *aircraft constructor* (авіаконструктор), *developer* (розробник);
2. Людина, яка щось робить (постійно): *sky-surfer* (дельтапланерист);
3. Людина за суспільним станом, місцем проживання або приналежністю до

групи: *insider* (член групи), *investigator* (член комісії з розслідування причин авіаційних пригод);

4. Машина або пристрій зі спеціальною функцією: *blower* (вентилятор), *commutator* (перемикач);

5. Конкретний предмет зі спеціальною функцією: *receptor* (рецептор), *afterburner* (пристосування для спалювання палива).

Словотвір із суфіксом *-less* допомагає іменникам утворювати прикметники зі значеннями:

1. Позбавлений чогось: *tubeless tire* – безкамерний пневматик;

2. Який не має чогось: *compressorless air-breathing jet engine* – безкомпресорний повітряно-реактивний двигун;

3. Неможливість якоїсь дії (якщо прикметник утворений від дієслівної основи): *harmless* – нешкідливий.

Словотвірний тип із суфіксом *-oid* означає «подібний», або «схожий» до того, що позначає дериваційна основа. За допомогою цього суфікса від іменників та прикметників утворюються похідні іменники та прикметники. Терміни-іменники із цим суфіксом звичайно перекладаються термінами з відповідним суфіксом *-oid*: *aneroid barometer* – анероїдний барометр, *solenoidal field* – соленоїдальне поле.

Давайте ознайомимось із найбільш типовими суфіксами іменників, прикметників, дієслів і прислівників в англійській мові:

Суфікси до основ іменників:

-age (*baggage* – багаж (наприклад, ручний багаж пасажирів); *hangarage* – розміщення в ангарі (наприклад, плата за розміщення літака в ангарі); *breakage* – пошкодження (наприклад, пошкодження багажу під час перевезення);

-al (*approval* – схвалення (наприклад, схвалення польотного плану); *arrival* – прибуття (наприклад, прибуття рейсу); *proposal* – пропозиція (наприклад, пропозиція нового маршруту);

-ance/-ence (*maintenance* – технічне обслуговування (наприклад, регулярне технічне обслуговування літака); *clearance* – дозвіл (наприклад, дозвіл на зліт); *turbulence* – турбулентність (наприклад, зона турбулентності);

-dom (*flightdom* – теоретичний термін, який може позначати область, пов'язану з польотами);

-ee (*trainee* – стажер (наприклад, стажер-пілот); *employee* – працівник (наприклад, працівник авіакомпанії);

-er/-or (*controller* – диспетчер (той, хто контролює повітряний рух); *inspector* – інспектор (той, хто проводить перевірки безпеки);

-hood (*likelihood* – ймовірність (наприклад, ймовірність аварійної ситуації);

-ism (*aviationism* – авіаціонізм (інтерес до авіації або активна участь в авіаційній діяльності); *pilotism* – пілотизм (практика або професія пілотів); *aeronauticism* – аеронавтизм (вивчення або практика повітроплавання та авіації);

-ist (*meteorologist* – метеоролог (фахівець, який вивчає погоду і часто працює в авіаційних службах для прогнозування погодних умов); *navigationist* – навігатор (спеціаліст з навігації, який допомагає у визначенні курсу літака); *aircraft mechanist* – авіаційний механік (фахівець, який займається технічним обслуговуванням літаків);

-ity/-ty (*capacity* – місткість (наприклад, пасажиромісткість літака); *durability* – довговічність (наприклад, довговічність матеріалів літака);

-ment (*deployment* — розгортання (наприклад, розгортання рятувальних засобів або посадкових механізмів); *equipment* — обладнання (наприклад, авіаційне обладнання, встановлене на борту літака); *alignment* — вирівнювання (наприклад, вирівнювання крила або курсового маяка);

-ness (*readiness* — готовність (наприклад, готовність до польоту); *smoothness* — плавність (наприклад, плавність посадки);

-ry (*machinery* — механізми (наприклад, літакові механізми); *aviary* — пташник (в контексті орнітології і безпеки польотів);

-ship (*spaceship* — космічний корабель (апарат, призначений для польотів у космосі);

-sion/-tion/-xion (*propulsion* — пропульсія (система, що забезпечує рух літального апарату або космічного корабля); *mission* — місія (наприклад, космічна місія або завдання космічного корабля); *transmission* — передача (наприклад, передача даних між космічними апаратами або станціями).

Суфікси до основ прикметників:

-able/-ible (*flyable* — придатний для польоту (наприклад, літак у справному стані); *navigable* — придатний для навігації (наприклад, простір, придатний для навігації);

-al (*aeronautical* — аеронавтичний (пов'язаний з наукою або технікою польотів); *operational* — операційний (пов'язаний з проведенням операцій, наприклад, запуск ракети);

-en (*strengthen* — зміцнюючий (у значенні підсилюючий конструкцію);

-ful (*powerful* — потужний (наприклад, про двигун літака або ракети: «потужний реактивний двигун»);

-ic (*supersonic* — надзвуковий (наприклад, надзвуковий літак); *orbital* — орбітальний (наприклад, орбітальний супутник);

-ive (*combustive* — згоряючий (наприклад, про реактивне паливо);

-ian (*martian* — марсіанський (пов'язаний з Марсом, наприклад, марсіанські місії);

-less (*weightless* — невагомий (наприклад, стан невагомості в космосі); *pilotless* — безпілотний (наприклад, безпілотний літальний апарат);

-ly (*aerodynamically* — аеродинамічно; *structurally* — конструктивно; *mechanically* — механічно);

-ous (*precautious* — обережний, застережний (наприклад, "precautious measures" — застережні заходи);

-y (*cloudy* — хмарний (наприклад, "cloudy sky" — хмарне небо); *foggy* — туманний (наприклад, "foggy weather" — туманна погода);

Суфікси до основ дієслів:

-ate (*navigate* — керувати (наприклад, "navigate the aircraft" — керувати літаком);

-en (*shorten* — скорочувати (наприклад, "shorten the flight path" — скоротити траєкторію польоту); *strengthen* — зміцнювати (наприклад, "strengthen the fuselage" — зміцнювати фюзеляж);

-ify (*solidify* — зміцнювати, робити твердим (наприклад, "solidify the structure" — зміцнити структуру);

-ise (BrE)/ -ize (AmE) (*stabilise (BrE)/stabilize (AmE)* — стабілізувати (наприклад, "stabilize the aircraft" — стабілізувати літак);

Суфікси термінів-прислівників:

-ly (*directly* - прямо, безпосередньо (наприклад, "*fly directly to the destination*" - летіти прямо до пункту призначення);

-wards(BrE)/-ward(AmE) (*downwards* (BrE)/*downward* (AmE) – вниз (наприклад, "*the plane descended downward*" – літак спускався вниз);

-wise (*clockwise* – за годинниковою стрілкою (наприклад, "*rotate the control knob clockwise*" – повернути регулятор за годинниковою стрілкою).

Слід звернути увагу, що при додаванні нового суфікса до слова його написання може змінюватися. Наприклад, літера "y" на кінці слова перетворюється на "i" перед суфіксом: *qualify* → *qualification* (за винятком слів *shy*, *sly*, *spry*, *wry*) тощо. Щоб не припускати помилок у написанні слів із суфіксами, перевіряйте себе за словником.

Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок що, суфіксація є одним із основних способів формування англомовних термінів авіаційного спрямування. Суфіксальні словотвірні форманти є численними та різноманітними. Приєднуючись переважно до дієслівних, іменникових та прикметникових основ, суфікси утворюють нові слова, які позначають різні поняття в галузі авіації.

Список використаних джерел:

1. Квитко И. С. Термин в научном документе. Львов: Вища школа, 1976. – 125 с.
2. Квитко И. С., Лейчик В. М., Кабанцев Г. Г. Терминоведческие проблемы редактирования. Львов: Вища школа, 1986. 1 – 50 с. 141.
3. Кессиди Ф., Узбек К. Развитие терминологии и рационализация эмпирии. Интеллект. Особистість. Цивілізація: темат. зб. наук. пр. із соц.-філос. пробл. Вип. 6. Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. – С.249-254.

СЕКЦІЯ 15. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

Тичина Світлана Володимирівна, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Науковий керівник: Хлєбик Світлана Ростиславівна, канд. пед. наук,
доцент кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

ВИЯВЛЕННЯ СТАНУ АДАПТОВАНOSTІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Виявлення стану адаптованості дітей з особливими освітніми потребами (ОП) до умов закладу загальної середньої освіти є важливим етапом у забезпеченні якісної інклюзивної освіти. Для цього використовуються різні підходи та методи оцінки адаптованості дітей до освітнього середовища, соціальної взаємодії та навчального процесу. Розглянемо ключові аспекти, які варто враховувати при виявленні стану адаптованості дітей з ОП.

1. Психолого-педагогічна діагностика

Анкети та опитувальники дозволяють оцінити рівень адаптації дитини до навчального процесу, відносини з однолітками та емоційний стан. Анкети можуть включати питання щодо того, наскільки легко дитина виконує навчальні завдання, як вона сприймає уроки, чи потрібна їй додаткова допомога або індивідуалізоване викладання. Також оцінюється її увага, рівень інтересу до навчання та ступінь залученості до процесу [2].

Спостереження за поведінкою дитини. Педагоги та психологи можуть спостерігати за тим, як дитина взаємодіє з іншими дітьми, виконує завдання та реагує на зміну умов навчання.

2. Оцінка емоційного стану. Опитувальники також можуть бути спрямовані на виявлення емоційного стану дитини, таких як тривожність, стрес, апатія або наявність позитивних емоцій. Важливо оцінити, чи комфортно дитина почувається в школі, чи відчуває підтримку з боку вчителів і однолітків, а також як вона реагує на стресові ситуації. Важливо оцінити рівень стресу, тривожності або депресії у дитини, які можуть бути результатом труднощів адаптації. Психологічні тести можуть допомогти визначити емоційний стан дитини та необхідність додаткової підтримки [1].

3. Оцінка соціальної інтеграції. Для оцінки соціальної адаптації анкети містять питання щодо того, наскільки дитина включена в колектив, чи має вона друзів, як взаємодіє з іншими дітьми під час перерв, групових завдань або позашкільних заходів. Це допомагає виявити рівень соціальної інтеграції дитини та можливі проблеми у взаємодії з однолітками. Оцінюється, наскільки дитина з ОП включена в колектив

класу, чи має вона друзів, як вона взаємодіє з учителями та однолітками. Групові заняття та ігри допомагають педагогам зрозуміти рівень інтеграції дитини в соціальну групу.

4. Спеціальні освітні програми

Оцінка того, наскільки дитина з особливими освітніми потребами може справлятися з навчальною програмою, є ключовим аспектом для забезпечення її успішної інтеграції в загальноосвітнє середовище. Якщо дитина не справляється з загальною програмою, важливо вчасно вжити відповідних заходів, щоб надати їй необхідну підтримку. Для цього проводяться регулярні оцінювання рівня знань дитини з основних предметів. Це можуть бути як стандартизовані тести, так і індивідуальні оцінки, адаптовані під можливості дитини. Важливо звернути увагу на рівень засвоєння навчального матеріалу, темп навчання та потребу в додаткових ресурсах чи підтримці. Якщо дитина суттєво відстає від загальної навчальної програми, розробляється індивідуальний план навчання (ІПН) [3]. ІПН містить чітко визначені навчальні цілі, методи викладання, інструменти оцінки та додаткові заходи підтримки, які відповідають індивідуальним потребам дитини. До складання ІПН залучаються вчителі, психологи, спеціалісти з інклюзивної освіти та батьки. Для деяких дітей з ООП може бути необхідним внесення змін у саму навчальну програму. Матеріал може бути розділений на менші частини або викладатися в спрощеній формі. Використання візуальних, аудіальних або тактильних методів може допомогти дитині краще зрозуміти матеріал. Для деяких дітей може бути важливим скорочення обсягу роботи або збільшення часу на виконання завдань. Індивідуальний план навчання не є статичним документом. Його необхідно регулярно переглядати та коригувати на основі прогресу дитини. Це дозволяє вчасно вносити зміни і забезпечувати ефективність навчання. Таким чином, індивідуальний підхід до навчання допомагає максимально адаптувати освітній процес під можливості дитини, забезпечуючи її успіх і розвиток в межах загальної системи освіти [2].

5. Роль родини

Участь батьків у процесі адаптації дитини має велике значення. Батьки можуть надати важливу інформацію про особливості дитини та її успіхи чи проблеми вдома. Анкети можуть бути спрямовані і до батьків, щоб дізнатися про їхні спостереження за поведінкою дитини вдома, як вона готується до школи, її ставлення до навчання та соціальної взаємодії. Це допомагає отримати комплексне уявлення про стан дитини.

6. Інклюзивні команди підтримки

У багатьох школах створюються інклюзивні команди, до складу яких входять вчителі, психологи, соціальні працівники та спеціалісти з інклюзивної освіти. Вони працюють над тим, щоб забезпечити максимальну підтримку дітям з ОП [1].

Отже, адаптація дітей з особливими освітніми потребами є комплексним процесом, який потребує залучення всіх учасників навчально-виховного процесу: педагогів, психологів, батьків та самої дитини. Регулярна оцінка адаптованості дозволяє своєчасно виявляти проблеми та забезпечувати належну підтримку для успішної інтеграції дітей в освітнє середовище.

Такі інструменти дозволяють не лише діагностувати проблеми, а й розробляти стратегії їхнього вирішення. Вони є основою для подальшої підтримки дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Гонтаровська Н. Б. Теоретичні і методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. К., 2012. 40 с.
2. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі / навчально-методичний посібник / авт.: Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
3. Організація інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах нової української школи: [навчально-методичний посібник] / Укл. Л.І. Чопик. Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2019. 39 с.

Фокова Оксана Сергіївна, здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти педагогічного факультету
Херсонський державний університет, Україна

Науковий керівник: Лось Оксана Миколаївна, канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти
Херсонський державний університет, Україна

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток мовлення дитини відіграє ключову роль у формуванні її особистості в дошкільному віці. Те, якою мірою виховується цей елемент їхньої психіки, суттєво впливає як на їхній соціальний, так і на когнітивний розвиток, впливаючи на такі сфери, як набуття знань, формування навичок, потреби та інтереси.

Мова, як основний засіб спілкування, служить основою для міжособистісного розуміння. Внутрішня культура, моральні орієнтири, суспільно-естетичні ідеали людини глибоко переплітаються з володінням рідною мовою та вмінням вміло нею користуватися. У цьому сенсі мова функціонує як щось більше, ніж просто «канал зв'язку» для обміну інформацією; він також служить воротами до розуміння світу. За допомогою мови діти переходять від відчутних, чуттєвих переживань до більш абстрактних і концептуальних форм мислення, покращуючи як свій інтелектуальний, так і емоційний розвиток [1].

Розвиток мовлення є основоположним елементом дошкільної освіти, та в той же час є критичним центром лінгводидактики. Вихователям важливо скеровувати дітей у оволодінні зв'язним мовленням, готувати їх до навчальних завдань школи. Майбутні успіхи дитини в школі тісно пов'язані з її здатністю чітко формулювати думки, навичкою, яка відіграє центральну роль у формуванні її когнітивного розвитку, самосвідомості та розвитку таких рис, як креативність, ініціатива та компетентність.

Сильні комунікативні здібності є життєво важливими для того, щоб діти брали участь у змістовному діалозі, чи то відповідаючи на запитання та ставлячи запитання, висловлюючи особисту думку чи спілкуючись з однолітками. Ці навички слід виховувати таким чином, щоб сприяти спонтанності, відкритості та плавності мовлення. Здатність розповідати історії не тільки покращує вербальне спілкування, але й допомагає дітям подолати боязкість, зміцнює впевненість у собі та вселяє впевненість. Разом ці елементи мають вирішальне значення для успішної соціальної інтеграції, дозволяючи дітям формувати значущі зв'язки з іншими та легко адаптуватися до свого соціального середовища. Тим паче, практичний досвід показує, що для багатьох дітей, які починають навчання у дошкільному закладі, мають труднощі із побудовою свого мовлення. важко логічно побудувати своє мовлення, їм бракує знайомства з віршами та казками. Цей недолік негативно позначається на різних сторонах їх розвитку та діяльності [4]

У цьому контексті особливо значущим є термін «мовленнєва компетентність», викладений в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти. Під цим поняттям розуміється здатність дитини виражати свої звернення, думки, враження за допомогою різних форм мови, використовуючи як вербальні, так і невербальні методи.

Уважніше вивчення базового компонента показує, що сприяння розвитку мовлення є центральною метою цілісного розвитку дошкільнят. У документі наголошується, що на пізніх етапах дошкільного дитинства діти починають активніше спілкуватися не лише з однолітками, а й з дорослими. Вони беруть участь в дискусіях на низку тем, відповідають на запитання та ставлять власні запити. Не менш важливим є дотримання дитиною мовного етикету та демонстрація відповідної мовленнєвої поведінки [1].

У сучасних умовах наголошення на розвитку спілкування у дітей стає все більш вирішальним. Зміни в середовищі життя та прогрес у технологіях посилили самостійне навчання дітей, що часто призводить до зменшення участі батьків у їхніх стадіях розвитку. Ефективне спілкування займає центральне місце в мовленнєвому розвитку дітей раннього віку, слугуючи найбільш витонченою формою міжособистісної взаємодії та основною діяльністю на цьому етапі розвитку. Через комунікативну гру діти досліджують та інтерпретують своє фізичне, матеріальне та соціальне оточення. Цілеспрямоване навчання конкретним мовленнєвим навичкам, таким як точна фонетична артикуляція, правильний вибір і поєднання слів, правильне граматичне вживання, гарантує, що розвиток мовлення дітей відповідає встановленим мовним стандартам.

У дошкільному навчальному закладі основна увага приділяється вихованню розвитку зв'язного мовлення. Володіння зв'язним мовленням дозволяє дітям логічно мислити та чітко формулювати свої думки, покращуючи їх взаємодію з іншими, викликаючи оригінальні ідеї та сприяючи активній участі в різноманітній творчій діяльності [2].

Огляд наукової літератури від різних дослідників показує, що розвиток мовлення в ранньому дитинстві протягом тривалого часу широко досліджувався педагогами та психологами. Їхні дослідження в поєднанні з практичним досвідом керівництва та виховання багатьох поколінь підкреслюють, що розвиток мовлення у дітей не відбувається ізольовано. Крім того, експерти підкреслюють, що розвиток мовлення тісно пов'язаний з іншими важливими процесами, необхідними для формування всебічно розвиненої особистості з раннього віку.

Дослідники виділяють такі первинні етапи мовленнєвого розвитку дітей:

- домовленнєвий етап (до 1 року),
- початкове виникнення мовлення (1-1,5 року),
- вербальний етап (1,5 року і старше).

Важливо підкреслити, що на мовленнєвому етапі у зв'язку зі зростанням потреби в спілкуванні у дошкільників значного розвитку набувають усі сторони і функції мовлення.

Виникнення звукового спілкування в мовленнєвому розвитку дитини починається в ранньому онтогенезі. Вкрай важливо познайомити дітей з цілим рядом видів мовленнєвої діяльності, включаючи точне виконання різноманітних мовленнєвих актів, дій, операцій. Цей комплексний підхід сприяє розвитку навичок автоматичного мовлення, включаючи вимову, словниковий запас і граматику, зрештою покращуючи «чуття мови» дитини.

Зв'язне мовлення є життєво необхідним для виховання кмітливості та самосвідомості дітей дошкільного віку, а також для виховання таких якостей, як творчість, ініціатива та оригінальність. Протягом мовленнєвого розвитку діти повинні набути навичок відповідати на запитання, формулювати власні запити, самостійно

висловлювати свої думки, впевнено спілкуватися з однолітками. Володіння зв'язним мовленням дозволяє дітям спілкуватися жваво і природно, що покращує їхні загальні комунікативні здібності, зменшує сором'язливість і вагання, підвищує впевненість у собі. Ця підвищена самовпевненість відіграє ключову роль у сприянні успішній соціальній інтеграції [3].

Сучасні дослідження виділяють кілька основних методів реалізації програм розвитку мови дітей. Це включає в себе організацію взаємодії дітей у різних видах діяльності, залучення їх до образотворчого мистецтва, використання технологічних інструментів, знайомство з літературою та використання мовлення вчителя як важливого педагогічного інструменту. Серед них системний підхід виділяється як найбільш ефективний спосіб стимулювання розвитку зв'язного мовлення. Цей підхід передбачає ретельний відбір і бездоганну інтеграцію різних стратегій, спрямованих на покращення зв'язного мовлення, розглядаючи його як набір взаємопов'язаних елементів. Однак система – це більше, ніж проста сукупність частин; вона володіє унікальними якостями, які впливають із взаємодії як внутрішніх, так і зовнішніх відносин.

Для ефективного розвитку мовлення у дітей застосовують дидактичні методи, що являють собою способи спільної діяльності вихователя і дітей, спрямовані на розв'язання завдань мовленнєвого розвитку. Важливу роль у цій роботі відіграють наочні методи, такі як спостереження, екскурсії, екскурсії-огляди, розгляд предметів, картин і зображень, перегляд діафільмів, кінофільмів та телепередач, а також дидактичні ігри з використанням наочних матеріалів.

Застосування цих методів узгоджується з дидактичним принципом наочності, відображаючи наочно-діяльнісну та наочно-образну сторони пізнавальних процесів дошкільників. Ефективність навчання дітей, у тому числі їхня здатність сприймати складні поняття, покращувати такі психічні функції, як сприйняття, пам'ять і мислення, і, зрештою, покращувати їхнє мовлення, значною мірою залежить від інтеграції різноманітних форм сенсорного введення в їхній навчальний досвід.

Отже, було розглянуто особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Зважаючи на різні особливості даного віку, було розглянуто найбільш часті рекомендації або ж активності, такі як читання казок, різного роду ігри, коментування або приговорювання щоденних справ. Кожен із даних методів має свої особливості, проте всі вони є досить ефективними.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). URL: <https://vseosvita.ua/test/bazovyi-komponent-doshkilnoi-osvity-nova-redaktsiia-2021-roku241300.html>.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
3. Мамічева О.В. Розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку у процесі ігрової діяльності. The 3rd International scientific and practical conference “Global science: prospects and innovations” (November 2-4, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023.C.447–452.
4. Яворська С.О. Системний підхід до розвитку зв'язного мовлення дітей у закладах дошкільної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019, № 7 (91). С. 141 – 153.

Семенишина Галина Миколаївна, здобувачка факультету дошкільної і початкової освіти, історії та мистецтв
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Швець Оксана Вікторівна, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах сьогодення актуальності набуває всебічний розвиток особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку засобами електронних освітніх ресурсів. Вони зорієнтовують педагога на всебічний розвиток дитини шляхом формування ключових компетентностей, необхідних на етапі дошкільного дитинства та враховуючи принцип наступності – в молодшому шкільному віці.

Електронні освітні ресурси розглядають як «засоби навчання на цифрових носіях будь-якого типу або розміщені в інформаційно-телекомунікаційних системах, які відтворюються за допомогою електронних технічних засобів і застосовуються в освітньому процесі» [1].

Серед ключових електронних освітніх ресурсів, які доцільно використовувати у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку слід виділити такі:

1. Інтерактивні ігри: вони відповідають потребам дитини гратися і пізнавати нове, розвивають логічне та критичне мислення, пам'ять та увагу. Такого роду ігри можуть бути суто навчальними або ж і розважальними.

2. Електронні книги та інтерактивні казки: спрямовані на взаємодію дитини з текстом через QR-коди (потрібна допомога дорослого, наявність гаджета), дає змогу слухати озвучення тексту або ж переглядати ілюстрації до нього, віртуально подорожувати сторінками книги тощо. Такі електронні освітні ресурси сприяють розвитку мовлення в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, сприяють розвитку уяви та фантазії, закріплюють вміння комунікувати з дорослим та звертатися за допомогою [1].

3. Навчальні відео та мультфільми: дають змогу вихователю закладу дошкільної освіти пояснити дітям складні теми чи продемонструвати певні явища, причинно-наслідкові зв'язки у доступній для цього віку формі, зрозумілими поясненням та візуалізацією. У молодшому шкільному віці робота з такими електронними освітніми ресурсами спрямована на розвиток пізнавального інтересу, бажання вчитися через мотивацію та зацікавлення навчальним контентом.

4. Дитячі розвиваючі програми, віртуальні лабораторії та симуляції (широка вікова категорія): для дітей дошкільного віку – це здебільшого вправи на розвиток дрібної моторики рук, лічби, на орієнтацію в просторі, вміння співставляти речі за певною ознакою (кольором, розміром чи формою), на закріплення вмінь визначати

певні звуки в словах, для закріплення навичок читання тощо. Щодо молодшого шкільного віку – це розвиваючі завдання з різних предметів («Я досліджую світ», «Математика», «Дизайн і технології», «Українська мова» тощо), завдання на розвиток інформаційної та цифрової компетентності.

5. Онлайн-платформи (Matific, Prometheus, EdEra) та YouTube-канали (Живі письменники, авторські канали) для пізнавального розвитку дітей або навчання, спрямовані для підготовки дитини до школи або закріплення обраної групи навичок, повторення вивченого для молодших школярів [2].

Зауважимо, що використання електронних освітніх ресурсів з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку має свої переваги та недоліки. Серед переваг: доступ до різноманітних ресурсів, інтерактивність, індивідуалізація навчання, розвиток цифрової грамотності, співпраця та комунікація [1]. Головними ж недоліками їхнього використання вважаємо доступ до різних ресурсів (не увесь доступний контент є цензурним, відповідає віковим та психологічним особливостям дітей, не містить пізнавальну інформацію), негативний вплив на зір дітей (якщо необмежений час роботи дитини з певними видами електронних освітніх ресурсів), залежність від цифрового контенту тощо.

Отже, використання будь-яких електронних освітніх ресурсів має відбуватися під керівництвом дорослого (батьків, вихователя закладу дошкільної освіти чи вчителя початкової школи) для реалізації всебічного розвитку дітей та досягнення запланованих результатів навчання.

Список використаних джерел:

1. Литвинова С. Модель використання електронних освітніх ресурсів у початковій школі. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»,. 2020. Том 6. № 27. С. 101–105.
2. Мардарова І. К. Підготовка майбутніх вихователів до використання комп'ютерних технологій в організації пізнавальної діяльності старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2012. 21 с.

Назарова А., магістрантка факультету іноземних мов
Криворізький державний педагогічний університет, Україна

ПОНЯТТЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ РОЗВІДКАХ

Прагнучи до активізації процесів європейської та євроатлантичної інтеграції України, утвердження міжнародного іміджу держави у світових глобалізаційних процесах, підвищення рівня її конкурентоспроможності, уряд України в червні 2024 року ухвалив Закон України «Про застосування англійської мови в Україні», який орієнтований на сприяння вивченню англійської мови громадянами України. Зокрема, у ст. 8 Англійська мова у сфері освіти Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» наголошено на необхідності забезпечення обов'язкового вивчення англійської мови (як першої або другої іноземної мови) у закладах загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти відповідно до освітньої програми, за якою заклад освіти провадить освітню діяльність[4].

У Концепції Нової української школи серед десяти ключових компетентностей зазначена *спілкування іноземними мовами* як така, що передбачає уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів...» [9, с. 11].

У Концепції Нової української школи розкриті нові освітні стандарти, сформульовані на основі Рекомендацій Європейського парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей впродовж життя. Концепція Нової української школи вибудовує процес навчання учнів на засадах компетентнісного підходу [9].

У Концепції Нової української школи зазначено, що *компетенція* – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини, у той час як *компетентність* – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок умінь інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [9, с. 16].

Модернізація сучасної освіти в закладах загальної середньої освіти передбачає активне вивчення учнями англійської мови. Одним із важливих завдань вивчення англійської мови є формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій і компетентностей здобувачів освіти.

На важливість формування мовної компетентності учнів вказують у своїх наукових працях вчені: Г. Бадаянц, О. Бігич, Н. Бориско, С. Гапонова, Т. Кияка, Н. Лопатинська, С. Ніколаєва, О. Петрашук та ін.

Мовна компетенція у лінгвістичній парадигмі визначається як правильність та багатство мовних засобів, якими володіє особистість.

Теоретико-методологічний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що вчені вкладають у поняття мовної і мовленнєвої компетенцій неоднозначний зміст. Розглянемо їх докладніше.

Вперше поняття про мовну компетентність (мовну здатність) людини було введено В. Гумбольдтом, який розділив дослідження «сфери мови» і «сфери мовних

здатностей людини», розуміючи мовленнєву діяльність як процес розуміння мови та як об'єднувальний елемент, що пов'язує соціум.

Мовна компетенція включає два основних компоненти: мовний досвід, накопичений людиною у процесі спілкування і діяльності та знання про мову, засвоєні у процесі спеціально організованого навчання.

Мовну компетенцію можна розглядати як пояснення сенсу і складу своїх дій за допомогою мовленнєвих і немовних засобів.

Н. Лопатинська зауважує, що мовна компетенція включає мовні знання (фонетичні, лексичні, граматичні); мовленнєва компетенція – чотири види комунікацій: аудіювання, говоріння, читання і письмо; комунікативна компетенція включає у себе мовну і мовленнєву компетенції [8].

На думку дослідниці, мовна компетенція – це засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично в фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування в професійній діяльності [8]. Відповідно Н. Лопатинська виділяє структурні компоненти мовної компетенції, що відповідають рівням системи мови: фонетичний, лексичний, граматичний.

Дослідниця С. Амеліна вказує, що «мовна компетентність» включає такі компоненти:

- фонетика, фонологія: ортофонія і орфографія;
- граматика: морфологія, синтаксис;
- лексика: вокабуляр, лексичні зв'язки, словотворення / неологія;
- дискурс: мовні норми структури тексту [1].

С. Амеліна зауважує, що мовна компетенція – це знання учасниками комунікації норм і правил сучасної літературної мови і вмиле використання їх у продукуванні висловлювань. На її думку, мовна компетенція складається з лексичної, граматичної, семантичної, фонологічної, орфографічної, орфоєпічної та пунктуаційної компетенцій.

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти зазначено, що *лексична компетенція* – це знання і здатність використовувати словниковий запас [5]. Лексична компетенція складається з лексичних (стійкі вирази, однослівні форми) та граматичних (займенники, частки, сполучники, прийменники) елементів.

Лексична компетенція полягає в оволодінні лексичними засобами сучасної літературної мови і вмінні користуватися ними.

Лексична компетенція включає в себе лексичні навички, знання і загальну мовну усвідомленість або здатність їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності. Лексична компетенція – це здатність миттєво викликати з тривалої пам'яті еталон слова залежно від конкретного мовленнєвого завдання та включати це слово в мовленнєвий ланцюг.

Лексична компетенція передбачає широкий словниковий запас, володіння термінологією, необхідною для спілкування у певній сфері.

Формування лексичної компетенції учнів у процесі навчання іноземної мови – це складний процес створення умов для цілеспрямованого збагачення словникового запасу, удосконалення пізнавально-мовленнєвого досвіду учнів; опанування ними лексичних норм сучасної іноземної мови в аспекті семантики, творення, функціонування слів; вироблення навичок ідентифікації лексичних одиниць у навчальному тексті, розвитку лексичних умінь, здатностей швидко й оригінально

добирати вербальні асоціації для мовленнєвого спілкування; стимулювання емоційно-ціннісного ставлення до іноземної мови й мовлення на основі розвиненого чуття слова.

Граматична компетенція – це знання і вміння користуватися граматичними ресурсами мови (словотвірні одиниці, способи словотворення, морфологічні одиниці, категорії і форми, синтаксичні одиниці й категорії), що необхідно для розуміння й продукування текстів у різних сферах діяльності.

Семантична компетенція – це здатність комуніканта усвідомлювати й контролювати організацію змісту.

Фонологічна та орфоепічна компетенції пов'язані із знанням звукових засобів сучасної літературної мови, вмінням мовця ними користуватися. Ці види компетенції забезпечують відтворення звукового образу мови і правильне звукове оформлення мовлення.

Орфографічна компетенція полягає в оволодінні системою правил, що визначають правопис слів згідно з усталеними нормами, та вмінні їх застосовувати.

Пунктуаційна компетенція відображає логічне інтонаційне членування мовного потоку та забезпечує легше сприймання і розуміння писемного тексту.

Мовна компетенція передбачає наявність мовленнєвих умінь (уміння говорити, слухати, читати і писати), що визначають *мовленнєву поведінку*.

Крім мовної компетенції *мовленнєву поведінку* визначають також:

а) дискурсивна компетенція (здатність поєднувати повідомлення у зв'язні дискурси);

б) соціолінгвістична компетенція (здатність розуміти і продукувати мовлення у конкретному соціолінгвістичному контексті спілкування);

в) психологічна компетенція (вміння відчувати особистість партнера, його настрій, характер);

г) стратегічна компетенція (уміння брати ефективну участь у спілкуванні, обираючи правильну стратегію і тактику);

д) соціокультурна компетенція (здатність розуміти й використовувати різні складові національної культури (звичаї, норми, ритуали, соціальні стереотипи) в конкретних ситуаціях з урахуванням специфіки національних культур у міжкультурному спілкуванні).

На думку вітчизняних дослідників (А. Богуш, О. Горошкіна, А. Нікітіна, М. Пентилюк, Л. Попова, Л. Порожня, О. Рудіна) процес перетворення мовної системи у індивідуальний засіб формування думки завершується формуванням мовленнєвої компетентності, яка у лінгводидактиці розглядається як мовленнєвий досвід [7].

Мовленнєва компетенція – це знання правил вираження розумового змісту за допомогою певної мови та володіння необхідними для цього виду діяльності операційними структурами та навичками їх реалізації [3].

На думку А. Богуш, мовленнєва компетенція – це вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення [2, с. 13]. Мовленнєва компетенція визначається, як вдосконалення комунікативних умінь в основних видах мовленнєвої діяльності – слуханні, говорінні, читанні та письмовій діяльності; уміння планувати свою мовленнєву і не мовленнєву поведінку, уміння застосовувати стилістичні багатства рідної мови [2, с. 53].

Таким чином, *мовна компетенція* – це знання учасниками комунікації норм і правил сучасної літературної мови і вміле використання їх у продукуванні висловлювань, *мовленнєва компетенція* – це здатність особистості використовувати мову для досягнення поставлених конкретною мовленнєвою ситуацією цілей, використовуючи для цього мовні, позамовні та інтонаційні засоби виразності, відповідно до існуючих в мові норм та правил. Структура мовленнєвої компетенції охоплює компетенції у говорінні, аудіюванні, читанні та письмі.

Мовна і мовленнєва компетентність співвідносяться таким же чином, як і мова і мовлення – мова як знакова система, а мовлення як спосіб використання зазначеної системи. Отже, мовна компетентність є передумовою становлення мовленнєвої компетентності, що містить сукупність мовних і мовленнєвих знань. Мовленнєва компетентність є більш ширшим утворенням, що містить і мовну компетентність. Мовленнєва компетентність відображає рівень знань про закономірності утворення із даної системи мови зв'язних висловлювань для формулювання думки. Її змістом є: знання про точність, влучність, адекватність, правильність використання мовних засобів, знання про особливості використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, знання особливостей використання зображувально-виражальних засобів мови. Мовленнєва компетенція сприяє формуванню мовленнєвих умінь і є підґрунтям формування комунікативної компетенції.

Список використаних джерел:

1. Амеліна С. М. Методика формування лексичної компетенції майбутніх філологів. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія Педагогічні науки, 2014. № 2 (8). С. 131–135.
2. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / Укл. А.М. Богуш. Київ: ІЗМН, 1997. 112 с.
3. Заболоцька Л.А. Педагогічні умови формування комунікативних умінь учителя. URL: <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/BAK7/7/14.pdf>.
4. Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» від 04.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
6. Крутій К.Л. Формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку в умовах полілінгвальності. URL: <http://www.ukrdeti.com/umservik/ukmsv0.html>.
7. Культура мовлення вчителя-словесника / [Горошкіна О. М., Нікітіна А. В., Попова Л. О., Порохня Л. В., Рудіна О. М.]. Луганськ: СПД Резніков В. С., 2007. 112 с.
8. Лопатинська Н. Мовна, мовленнєва та комунікативна компетенції у студентів вищих навчальних закладів як складники фахової культури майбутнього корекційного педагога. URL: <https://doi.org/10.26907/2542-0496.2024.1.101-110>.
9. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р.; за заг. ред. Грищенка М. 2016. 40 с.

Ібадзаде Сема Нізамі кизи, здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти педагогічного факультету
Херсонський державний університет, Україна

Науковий керівник: Анісімова Олена Едуардівна, канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти
Херсонський державний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ

Дошкільна освіта в Україні постійно реформується та вдосконалюється. Досить поширеною точкою зору є те, що гра є основною діяльністю маленьких дітей. Отже, цілісний розвиток дитини дошкільного віку нерозривно пов'язаний з її здатністю ефективно брати участь у різних формах гри, що підкреслює важливість формування ігрових навичок. Оволодіння ними має велике значення для дітей, оскільки це забезпечує їм оптимальну основу для вирішення складніших освітніх завдань у наступні роки.

Гра відіграє вирішальну роль у житті дитини, розширюючи її досвід поза межами структурованої діяльності. Це один з найпотужніших інструментів розвитку, освіти та навчання. Гра формує основу для розвитку ігрової компетентності, дозволяючи дітям досліджувати поведінку дорослих, розуміти їхнє оточення та встановлювати значущі зв'язки з навколишнім світом. Як основний спосіб залучення дітей дошкільного віку, гра є ключовою на цьому етапі розвитку, формуючи їхнє зростання та розуміння.

Розрізняють декілька підходів, що визначають поняття «гра». Так, до прикладу, у своїх дослідженнях вчені О. Усова, І. Теплицька дійшли висновку і визначали гру як можливість встановлення взаємовідносин між дітьми, налагодження контакту та спілкування у дитячому колективі [1].

Як вважають науковці, гра є основним методом, за допомогою якого діти досліджують і розуміють навколишнє середовище. Під час гри діти вивчають кольори, форми та розміри, засвоюючи ці сенсорні стандарти. Вони також знайомляться з рослинним і тваринним світом, проходять процеси адаптації та соціалізації в освітніх установах.

Дитяча гра є важливою діяльністю, яка дозволяє їм досліджувати та розуміти як соціальні взаємодії, так і реалії навколишнього світу. Для вихователя дошкільного закладу обов'язковим є володіння глибокими знаннями щодо оптимального структурування та організації ігрової діяльності дітей. Володіння психологічними основами, які керують ігровою поведінкою, є ключовим компонентом професійного досвіду педагога, вирішальним для створення сприятливого та збагачуючого освітнього середовища.

«Гра – найвидатніша форма природного розвитку. В грі беруть участь інстинктивні нахили і природний склад душі (характер), які необхідні людині задля майбутньої діяльності», – ці думки американського психолога Дж. Болдуїна поділяє С.Ф. Русова [2].

Сучасні діти дошкільного віку витрачають значно менше часу на традиційні ігри, натомість все більше занурюючись у гаджети, планшети та різні цифрові ігри та головоломки. Хоча ці технології надають певні переваги для розвитку, вони також несуть ризики, наприклад потенційну залежність. Це часто проявляється в занадто емоційній поведінці, коли батьки намагаються прибрати ці пристрої та перенаправити увагу дитини на реальні дії.

Важливо підкреслити, що звичайна гра, особливо з уявним сценарієм, залишається основним інструментом для навчання та розвитку дітей. Суть сюжетних ігор полягає в наявності персонажів, сценаріїв і взаємодії з предметами. Ці основні компоненти пропонують широкий спектр захоплюючих і винахідливих можливостей для залучення дітей у творчий світ гри. Вміле використання таких елементів може створити здоровий баланс між перевагами цифрового залучення та традиційної гри, сприяючи більш всебічному розвитку дошкільників [6].

Варто відзначити, що саме в умовах сьогодення помітно відроджується значення принципів діяльності, запропонованих Фрідріхом Фребелем. Його філософія активного, практичного підходу до навчання стає все більш актуальною в сучасній дошкільній освіті, а сучасні методики відображають і сприймають основоположні ідеї, викладені цим далекоглядним педагогом.

Відомий німецький вчений, розглядав поняття «гра» як унікальне педагогічне явище зі своїми особливостями. Ця діяльність, складна і наповнена особливою значущістю, є вродженою частиною поведінки дитини, яка глибоко впливає на її розвиток. Забезпечення правильної організації гри потребує значних зусиль дорослих, які повинні активно сприяти цьому важливому аспекту розвитку дитини [4].

Педагог мав на меті підтримувати здатність дітей виражати свої емоції та думки за допомогою різноманітних засобів, включаючи жести, пісні та мовлення. Він ретельно розробив дитячі заняття, які зосереджувалися на грі, розвагах, творчих проектах і розповіданні історій, щоб заохотити до самовираження. Ці заходи не тільки стимулюють творчість дітей, але й пропонують вихователям цінні ідеї для спрямування та виховання їхніх інтересів і поведінки.

Новаторський внесок Ф.Фребеля полягає у його визнанні глибокого освітнього та розвиваючого значення гри. Він вважав, що творчість і самостійна діяльність дитини найбільш повно реалізуються в грі, при м'якому підтримуючому впливі дорослих. З цією метою він ввів поняття «дари для дитячих ігор» – набір спеціально розроблених ігрових об'єктів, які слугують дитині першими інструментами для дослідження та навчання [3]. Ці дидактичні матеріали були створені, щоб сприяти когнітивному розвитку та пізнанню світу через гру. Ф. Фребель також надав детальні вказівки щодо використання цих іграшок, особливо наголошуючи на освітньому потенціалі п'ятого дару, щоб підвищити їх навчальні переваги. Його філософія продовжує підкреслювати суттєву роль гри в ранній освіті, підкреслюючи її важливість у сприянні цілісному розвитку дитини.

Дари Фребеля – кулі, кулі, циліндри, кубики та цеглинки – визнані в педагогічних системах різних країн світу. Ці навчальні засоби призначені для розвитку фізичних і розумових здібностей дітей, задоволення їхнього вродженого прагнення до діяльності, знань і незалежності. Сьогодні в дошкільних закладах продовжують створювати насичене розвивально-виховне середовище, спонукаючи кожну дитину до відкриття

своєї індивідуальної неповторності.

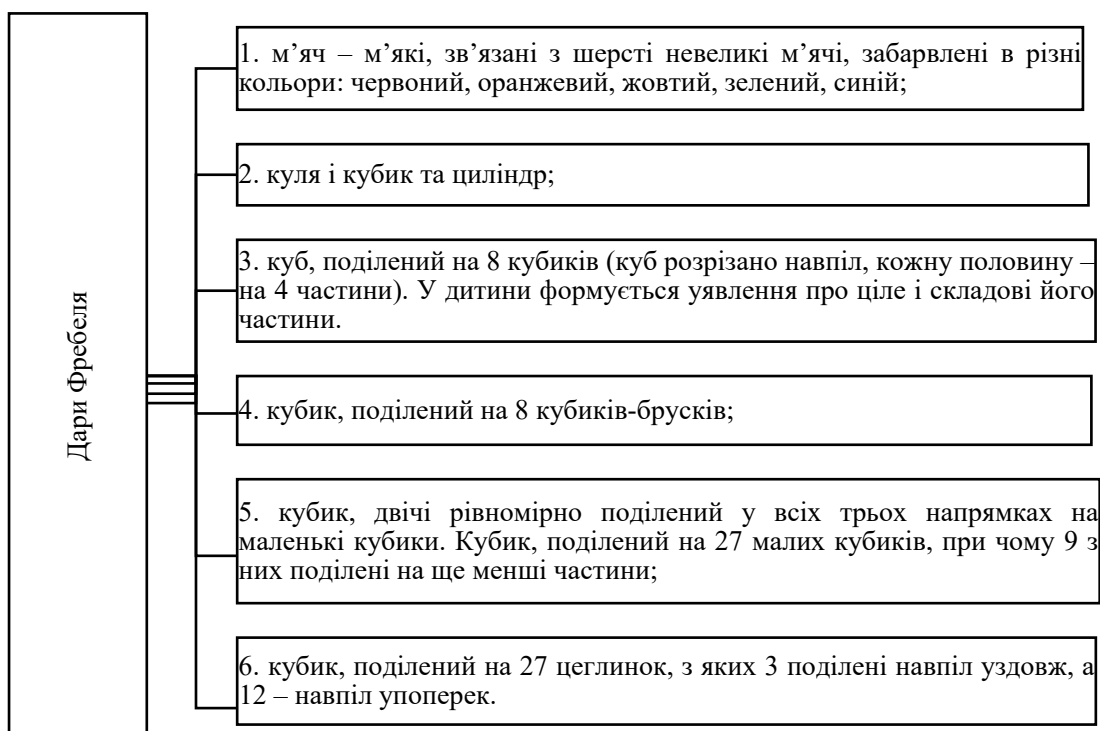

Рис. 1. Дари Фребеля

«Дари Фребеля» й надалі залишаються незамінним засобом для виховання та розвитку дітей. Ці ретельно розроблені ігрові об'єкти не тільки покращують ігрову компетентність дітей, але й пропонують структуровану, але адаптовану основу для навчання [5]. Фребелівський підхід базується на важливості дослідження та взаємодії з навколишнім середовищем через дари, позиціонуючи їх як ключові елементи навчання, заснованого на іграх. Його теорія сприяла інтеграції сенсорного досвіду, одночасно сприяючи розвитку мовлення та пізнавальних здібностей дітей у контексті гри.

Отже, нами здійснено комплексний теоретичний аналіз для визначення важливості гри для розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Розглянуто специфіку її реалізації, а також фундаментальність самої гри. Аналіз показав, що через гру діти розвивають важливі компоненти навчальної діяльності, такі як регуляція поведінки, автономія та розширені когнітивні здібності. Було вивчено застосування педагогічного підходу Ф.Фребеля як основного методу для формування ігрової компетентності. Підкреслено сучасну актуальність педагогічних методів, розроблених німецьким вченим.

Список використаних джерел:

1. Крутий К.Л. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2021. Вип. 4, Ч.2, С. 84 – 92.
2. Куцерда В.В. Софія Русова про вплив гри на розвиток дитини. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/13519/1/zbirnik_tez_rusova_2021_z_tit.pdf#page=320.

3. Петухова Л., Анісімова О. Основні ідеї педагогічної системи Фрідріха Фребеля. Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. Київ : РА «Освіта України», 2019. №1 (89). С. 57–65.
4. Токарева Л.Д. Особливості формування ігрової компетентності дошкільника до навчання в школі. Електронний збірник наукових праць ЗОШПО. 2021. №3 (45). URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737560/1/Токарева_тези%20.pdf.
5. Фребель Ф. Дитячий садок. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2004. С. 67–103.
6. Холтобіна О.У. Роль гри у становленні дитини дошкільного віку. Pedagogy priority areas of research in the scientific activity of teachers. 2020. С. 153 – 154.

СЕКЦІЯ 16.**ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ**

Сорочук Алла Іванівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти соціально-гуманітарного факультету *Західноукраїнський національний університет, Україна*

ДИТЯЧИЙ МАЛЮНОК ЯК ЗАСІБ МЕТАФОРИЧНОГО САМОВИРАЖЕННЯ ДОШКІЛЬНИКА

Останнім часом дитячий малюнок став для психолога незамінним та щоденним інструментом у роботі з дітьми. Він дозволяє краще пізнати дитячий світ, побудувати довірливі відносини між психологом і дитиною, а також за необхідності досягнути терапевтичних та корекційних цілей. Дитячий малюнок як засіб діагностики став досить поширеним, однак як засіб самовираження за допомогою символів та метафор поки ще недостатньо досліджений.

Зазначимо, що широке використання проєктивних малюнкових методик у роботі з дітьми зумовлюється в першу чергу наявністю художньої експресії та можливістю самовираження у процесі малювання. Діти із психологічної точки зору недостатньо інтроспективні, менш здатні до рефлексії, а тому їм важко висловити почуття словами. Натомість малювання є чудовою можливістю для дітей безпосередньо, невимушено і за допомогою дії виразити свої емоції та переживання. До слова відомий психолог Т. Яценко зазначає, що малюнок є своєрідним процесом комунікації і характеризується можливістю виражати і передавати індивідуальний зміст в образній символічній формі, до того ж цей процес забезпечує захищеність психіки, адже зображений психологічний зміст є для неї природним та адекватним [2]. Таким чином, відповідно до предмета нашого дослідження, зазначимо, що малюнок не лише сприяє швидшому та більш глибокому пізнанню психотерапевтом внутрішнього світу маленького клієнта, а й є засобом самовираження дитини.

За визначенням фахівців, самовираження – це відображення назовні своїх внутрішніх почуттів, переконань, установок, будь-яку поведінку, яка здійснюється для задоволення індивіда. Самовираження у психологічній літературі описується як активність, яка формується і розвивається під час міжособистісного спілкування і взаємопов'язана з потребою людини у суспільному визнанні. До слова, за численними дослідженнями самовираження належить до вищих потреб індивіда [7]. Часто із самовираженням також співвідносять такі психологічні феномени як самоствердження, саморозкриття, самореалізація. За твердженням фахівців, за допомогою самовираження людина реалізує себе як особистість у суспільстві. О. Кононко та Л. Середюк зокрема визначають самовираження як максимальний розвиток задатків та можливостей людини, які вона використовує у взаємодії із суспільством [3].

Дослідження вчених показують, що тенденція до самовираження зароджується в ранньому віці, коли з'являється прагнення діяти самостійно. Подальший розвиток цього процесу пов'язаний з формуванням та розвитком системи «Я», який виступає регулятором процесів самовираження, самооцінки та самореалізації.

Відомо, що психологічною основою самовираження під час малювання є уява. За визначенням науковців, уява – це психічний процес, який характеризується створенням образів предметів та ситуацій, на основі сприйняття та осмислення. Вчені, які досліджують психологічні особливості творчості називають уяву найважливішим новоутворенням дошкільного віку та пов'язують із нею процес самовираження, зокрема за допомогою символів [4].

Аналізуючи дитячий малюнок та творчу діяльність загалом, зазначимо, що однією з особливостей цього процесу є створення візуальних образів, які у контексті психології особистості характеризуються як важливі засоби міжособистісної комунікації та пізнавальної діяльності людини, що дозволяють їй висловити переживання, які не можуть бути вербалізовані. Якщо брати до уваги дитяче малювання, то зазначимо, що на думку Дж. Дилеа діти є експресіоністами, а отже зображують предмет не так, як він виглядає: вони виражають ідею або внутрішню модель за допомогою символів та метафор [1].

Зауважимо, що метафора у своєму значенні є ключовим інструментом у психології для розуміння людської поведінки та психічних процесів. Основний принцип метафори полягає в перенесенні сенсу або значення одного об'єкта на інший, ґрунтуючись на спільних рисах між ними. Таке перенесення дозволяє людині перейти до глибшого усвідомлення, що є важливим у психологічному аналізі та терапії.

Метафора відіграє фундаментальну роль у психології. Як зазначають фахівці, «всю людську поведінку можна так чи інакше представити мовою аналогій або метафор з різним рівнем абстракції» [5]. Це підкреслює, що людська психіка по суті є метафоричною, і що наше сприйняття світу побудоване на образах, які самі є метафорами. Дії, пов'язані з цими образами, створюють інтелектуальні, мнестичні та моторні реакції, які відображають нашу внутрішню, метафоричну реальність.

У психотерапії метафора стає основою для розуміння і роботи з внутрішніми конфліктами. Тому дитячі малюнки, як форма метафори, мають особливу цінність у психологічній практиці. Вони дозволяють «обійти» психологічні захисні механізми, встановити зв'язок з підсвідомістю та допомогти дитині подолати психотравмуючі ситуації без ризику повторної травматизації. У діагностичному контексті психолог за допомогою метафори у дитячому малюнку отримує доступ до цілісного уявлення про внутрішній світ дитини, включаючи її образ «Я».

Вивчення метафори як психологічного феномену почалося відносно нещодавно, коли вона стала самостійним об'єктом дослідження у різних науках і набувала різного значення. Так, у філософії метафора виступає як спосіб мислення, у лінгвістиці як механізм мовлення та спосіб творення сенсу, а у психології метафора постає терапевтичним прийомом, який допомагає через метафоричні образи побачити нове бачення ситуації.

Подальший аналіз метафори у роботі з дітьми дозволяє нам виділити метафору як інструмент індивідуальних або групових консультацій у процесі обговорення малюнків та складання розповіді за ними. Відповідно до цього зауважимо, що на думку Е. Россі, однією з ключових функцій терапевтичної метафори є створення «розщепленої феноменологічної реальності», в якій дитина може зануритися у світ, створений за допомогою метафори [6]. Такий підхід допомагає встановити емпатійний зв'язок між дитиною, терапевтом та історією, дозволяючи дитині ідентифікувати себе з персонажами та подіями, що сприяє глибокій трансформації її внутрішнього світу.

Це підводить психолога до об'єктивного розуміння існуючої проблеми і до вироблення можливих ефективних форм поведінки з дитиною та корекції її емоційного стану та поведінки.

Отже, дитячий малюнок є потужним інструментом метафоричного самовираження дошкільників, особливо в контексті діагностичних та терапевтичних цілей. Використання малюнків як засобу діагностики дозволяє дітям виражати свої емоції, думки та переживання в символічній формі, яку можна інтерпретувати та обговорювати на індивідуальних або групових зустрічах.

Список використаних джерел:

1. Буркало Н.І. Арт-терапія в сучасній психології. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*. 2019. Vol. 5, No 9. P.189–204.
2. Гриньова Н. Особливості процесуальної діагностики в психоаналітичній інтерпретації малюнку. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1063/1/osoblivosti_vukorustannya_psuchomalyunky.pdf (дата звернення: 15.05.2024).
3. Кононко О. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід): монографія. Київ: Стилос, 2000. 336 с.
4. Максимець С. М., Кліновська О. М., Прокопчук К. В. Психологічні аспекти формування уяви дошкільника. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць. 2014. № 11. С. 281-284.
5. Маловицька Л. Метафоричні асоціативні зображення (карти) як арттерапевтичний метод психологічної трансформації особистості. *Андрагогічний вісник*. 2017. № 8. С. 163–173.
6. Міхіна І. Розвиток творчих здібностей дошкільників засобами терапевтичної метафори: автореф. дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.07. Івано-Франківськ, 2003. 227 с.
7. Онищук І. Творче самовираження дошкільників як педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2010. № 1. С. 226–230.

Мінаєва Лариса Федорівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти соціально-гуманітарного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН СІМЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙНИ

Нині під час війни та постійних руйнацій українці зазнають не лише фізичних ушкоджень, часто страждає саме емоційно-психологічний стан, прояви якого можуть виявлятися не відразу. Тому актуальною проблемою постає необхідність забезпечення щоденної психологічної підтримки населенню. Особливу увагу звертаємо на емоційний стан сімей, адже їх стабільність та безпека найбільш уразливі до травматичного досвіду. Постійна небезпека сім'ї може викликати тривалі стресові стани, депресію, порушення взаємин та труднощі у відновленні нормального функціонування родинних відносин.

В наші складні часи кожен день зростає потреба у підтримці та реабілітації родин, а також вдосконалення психосоціальних підходів до лікування емоційних травм та відновлення психічного здоров'я усіх членів постраждалих сімей. Розглянемо детальніше емоції, які супроводжують українців під час війни.

Часто під час постійних змін подій, які відбуваються навколо, людей супроводжують «емоційні хвилі» із негативним спрямуванням, що унеможливорює конструктивність їх вираження. Проте фахівці наголошують на індивідуальності емоцій, адже «в кожній людині є своя специфіка: протягом дня можуть бути персональні зміни настрою, коли спочатку людині сумно, потім тривожно, потім вона відчуває злість» [2]. Якщо розглядати загальну картину, то зазначимо емоції, з яких складається емоційна хвиля українців: розгубленість; тривога, страх, паніка; злість, роздратування; ейфорія; апатія, депресія.

Емоційні стани постраждалих українських сімей бувають різні та залежать від обставин, в яких вони опинилися та аспектів впливу війни на сімейне життя. Внаслідок впливу травматичного досвіду війни, сім'ї переживають такі емоційні стани, як втрата автономності та суб'єктивності, регрес (втрата набутих навичок), стан жертви, пошук зовнішнього ворога, почуття провини, психосоматичні розлади, розлади адаптації та посттравматичні стресові розлади [1].

Розглянемо детальніше такий емоційний стан українців як провини вцілілого. Він виникає у людей, які вижили в умовах надзвичайних ситуацій, а інші ні, наприклад, після вибухів чи обстрілів. Крім того провину вцілілого також відчувають сім'ї, які виїхали у відносно безпечні області України або за кордон. До слова, згідно дослідження емоційних станів жінок, виявлено, що показник прояву почуття провини та сорому більший у жінок, які знаходяться за межами України, менший у жінок, які знаходяться у відносно безпечних областях України, та які знаходяться у безпосередній близькості до лінії фронту [4]. На думку дослідників «високий показник за шкалами «почуття провини» і «сором» може в майбутньому мати негативні наслідки, оскільки цей емоційний стан може перейти в синдром біженця, який характеризується постійним пригніченим станом» [3].

Українські сім'ї які постраждали від війни можуть переживати тривалий психологічний стрес, на інтенсивність якого впливають різноманітні аспекти,

включаючи загрозу здоров'ю та життю, невизначеність, втрата контролю над власним життям тощо [5]. Постійний стрес в свою чергу зумовлює виникнення негативних емоційних станів, які через свою виражену деструктивність перетворюються у різні психічні розлади. Посттравматичні стресові розлади (ПТСР) та розлади адаптації (РА) є найбільш поширеними формами емоційних порушень, які виникають як у дорослих, так і у дітей. Слід зазначити, що ПТСР та РА проявляються як захисні і пристосувальні особистісні реакції на небезпечні ситуації, проте їх симптоми є деструктивними за своєю сутністю.

Під час аналізу емоційно-психологічного стану сімей, які постраждали від війни, особливу увагу звертаємо на психічний стан дітей та вплив травмуючих ситуацій на їх здоров'я та життя. У численних дослідженнях зазначено, що травматичний досвід дітей може не лише негативно впливати на загальний емоційний стан, а й на подальший розвиток в цілому. «Вплив війни на дітей величезний та всепроникний, з численними наслідками, включаючи негайну реакцію на стрес, підвищений ризик певних психічних розладів, дистрес від вимушеного розлучення з батьками та страх за особисту та сімейну безпеку» [6]. Зазначимо такі зміни емоційно-психологічного стану дітей внаслідок впливу війни:

- підвищення тривожності та розвитку депресії;
- виникнення постійного психологічного стресу;
- відчуття страху;
- втрата навичок у розвитку;
- порушення процесів мислення та пам'яті;
- погіршення концентрації уваги;
- порушення активності та зниження інтересу (ігрового, навчального);
- зниження самооцінки;
- збільшення проявів злості та агресії;
- порушення у міжособистісній взаємодії тощо.

Зазначимо, що науковці наголошують на необхідності розрізнення впливу на дитину подій, які відбулися із нею безпосередньо, та подіями, які пережили значущі для дитини люди. Як зазначають дослідники, «таке розрізнення особливо важливе в роботі з дітьми, оскільки для них є характерними довірливі та залежні відносини з членами сімей» [5].

Отже, емоційно-психологічний стан сімей, які постраждали від війни, свідчить про глибокі травми та стресові впливи, які виявляються у посттравматичних стресових розладах, проявах розладів адаптації, порушенні у розвитку дітей, руйнівному впливі на сімейних взаєминах та взаєминах з іншими людьми. Для подолання деструктивних емоційних проявів необхідно впроваджувати системи психологічної підтримки, надавати можливості для відновлення зв'язків у сім'ї та сприяти соціальній взаємодії з іншими членами суспільства.

Список використаних джерел:

1. Мельник Л.А. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / за ред. Волинець Л.С. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.
2. Міроненко Т. Під час війни багато українців стикають з перепадами емоцій. Психологиня пояснює, як навчитись керувати емоціями та перейти до етапу адаптації. Forbes: веб-сайт URL: <https://forbes.ua/inside/pid-chas-viyni-bagato-ukraintsiv-stikayutsya-z-perepadami-emotsiy->

psikhologinya-poyasnyue-yak-navchitis-keruvati-emotsiyami-ta-pereyti-do-etapu-adaptatsii-06032022-4273 (дата звернення: 26.02.2024).

3. Педоренко В. М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Психологія. 2022. № 5. С. 5–10.
4. Солохова Г. М. Особливості емоційної сфери українських жінок періоду дорослості в умовах війни: кваліфікаційна робота. URL:<https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/3489/Solokhova.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.01.2024).
5. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навчально-методичний посібник /Андрєєнкова В.Л., Бандурка І.О., Бочкор Н.П. та ін. Київ: Агентство «Україна», 2015. с. 176.
6. Чекстєре О. Ю. Вплив сімейних факторів на прояв симптомів ПТСР у дітей під час військових дій. Нова українська школа: психологічні проблеми: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Київ, 23 черв. 2022 р. Київ, 2022. С.65–69.

Сідельнікова Владислава Костянтинівна, здобувачка вищої освіти факультету соціальних і поведінкових наук
ХНПУ імені Г.С. Сковороди, Україна

Науковий керівник: Жванія Тарас Валеріанович, канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології
ХНПУ імені Г.С. Сковороди, Україна

ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

На даний час професійний інтерес до проблеми надання психологічної допомоги жінкам, які перебувають в складних життєвих обставинах, достатньо високий. Це зумовлено посиленням кризових тенденцій у сучасному суспільстві. Збільшується кількість розлучень та неповних сімей, зростають масштаби соціального сирітства, жорсткого поводження у сім'ях, посилюються проблеми суїцидального, адиктивного, розростається статистика різних видів девіацій та залежностей, а також проблеми, пов'язані з бойовими діями на території нашої країни. У зв'язку з цим зростає потреба у створенні комплексної системи допомоги жінкам, які опинилися в таких ситуаціях. Водночас слід визнати, що для цього потрібен високий рівень психологічної компетентності, знання специфіки макро- та мікросоціальних процесів, що впливають на виникнення та перебіг різних видів ситуацій.

Складні життєві обставини можна визначити як комбінацію об'єктивних та суб'єктивних факторів, які викликані труднощами і призводять до негативних емоційних переживань особи. Вони виникають в результаті дисбалансу у взаємовідносинах людини з її оточенням або невідповідності між цілями, прагненнями та можливостями їх досягнення, а також характеристиками самої особистості. Такі обставини ставлять перед людиною вищі вимоги до її здібностей, морального та матеріального потенціалу, обмежуючи її активність.

Жінки у скрутній життєвій ситуації стали виділятися в окрему категорію клієнтів соціальних служб, робота з якими потребує створення спеціальних програм. У зарубіжних країнах накопичено значний досвід підготовки та реалізації програм по роботі з (багатодітними або вагітними) жінками, які зазнали насильства, які проживають в умовах крайньої бідності, які страждають на залежність. Соціальним працівникам часто важко мотивувати жінку скористатися психологічною допомогою, тому практики розглядають цінність таких програм очевидною.

Особливо вразливу категорію утворюють жінки, слабо захищені в соціальному плані: які мають малолітніх дітей, дітей-інвалідів, жінки, які щойно закінчили навчальні заклади і не мають досвіду роботи або, навпаки, перебувають у передпенсійному віці, дружини військовослужбовців або жінка-військовослужбовець. Імовірність попадання таких жінок у важку життєву ситуацію досить велика. Категорія жінок, які потрапили у скрутну життєву ситуацію, дуже різноманітна, зокрема до неї належать самотні матері.

Слід зауважити, що проблеми повсякденного життя самотніх матерів та їхніх дітей не сприймаються сьогодні як особливо значущі, а їх вирішення не стоїть у ряді першочергових завдань державної політики. Сім'ї матерів-одиначок стали масовим

явищем і цивілізація платить дорогу ціну за кризові явища у шлюбно-сімейних відносинах, тим паче, що сама сім'я як система з пам'яттю відтворює цей соціальний досвід у наступних поколіннях. У сім'ї самотньої матері значно частіше виникають конфлікти між матір'ю та дітьми-підлітками.

Невлаштовані в сімейному становищі жінки часто мають позашлюбну вагітність, яка в багатьох випадках закінчується народженням недоношених дітей або дітей з низькою масою тіла. Кожна друга дитина народжується з аномалією розвитку, із внутрішньочерепною травмою. Дуже часто це пов'язано з поширенням шкідливих звичок в одиноких матерів (куріння і алкоголь). В останні роки відзначаються несприятливі показники здоров'я, рівень загальної захворюваності збільшився вдвічі, ніж у повних сім'ях, хронічна патологія зустрічається втричі рази частіше.

Військові конфлікти суттєво впливають на життя жінок. Значна частка жінок не обмежується роллю пасивних спостерігачок, адже вони виконують активні обов'язки – служать у збройних силах, правоохоронних органах та добровольчих батальйонах. Жінки складають більшість волонтерських груп і організацій, що надають допомогу не лише військовим, а й цивільним особам, які залишилися на тимчасово окупованих територіях, а також внутрішньо переміщеним особам [1, с. 10].

Жінки становлять значну частину тих, хто вимушений переселитися в пошуках більш безпечного місця для себе, своїх дітей та родичів. Вони особливо страждають від випадків гендерно зумовленого насильства, яке часто є інструментом маніпуляції та залякування місцевого населення в умовах військового конфлікту, включаючи також і психологічне насильство [1, с. 11].

Проблемою є також обмеженість можливостей в отриманні постраждалими від різних видів насильства соціальної, медичної, психологічної та інших видів допомоги за місцем їх проживання, в силу відсутності або слабкості такої інфраструктури. Наприклад, однією з найгостріших проблем є фактична відсутність притулків для постраждалих від насильства, зокрема від сексуального. Існуючі в 19 областях України центри соціально-психологічної допомоги не можуть задовільнити потреби в цій сфері.

Таким чином, жінки, які потрапили у важкі життєві обставини, є особливою соціально-демографічною групою, яку характеризує ситуація, що об'єктивно порушує їх життєдіяльність, і яку вони не можуть подолати самостійно, внаслідок таких соціальних проблем, як проблеми працевлаштування, фінансові, житлові, медичні, соціально-правові проблеми, проблеми виховання дітей, створення нової сім'ї, а також проблеми жорстокого поводження у сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери / Колектив авторів. Київ, 2017. 172 с.

Кримчак Альона Володимирівна, здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Шутяк Ірина Анатоліївна, старший викладач кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

КОПІНГ-ПОВЕДІНКА ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

Українське суспільство переживає досить складні часи, що впливає на психологічне здоров'я особистості. Збереження психологічного та фізичного здоров'я стає одним із найважливіших завдань для кожної людини. Особливо це стосується сфери професійної діяльності, адже значна частина нашого часу припадає на роботу, яка часто є джерелом як позитивних, так і негативних емоцій. Професійне здоров'я — це комплексний стан фізичного, психічного та соціального благополуччя працівника, що забезпечує ефективне виконання професійних обов'язків, збереження продуктивності, мотивації та емоційної стійкості в умовах трудової діяльності.

Професійна діяльність досить часто є джерелом стресу, причинами якого може бути перенавантаження роботою, затримки після закінчення робочого часу, конфлікти в колективі або з клієнтами. Стрес спричиняє зниження продуктивності, емоційне вигорання, небажання працювати також відображається на фізичному здоров'ю та може призвести до розладів психічного здоров'я. Досить важливим фактором, що впливає на професійне здоров'я особистості є копінг-поведінка.

Науковець А. Маслоу, як автор поняття копінг-поведінки, визначає її форму поведінки, спрямовану на пристосування до обставин, яка передбачає сформоване вміння використовувати певні засоби для подолання емоційного стресу [3].

У свою чергу науковці Р. Лазарус і С. Фолкман також дають своє визначення поняттю копінг-поведінки, а саме описують як сукупність гнучких, динамічних поведінкових і когнітивних зусиль людини, за допомогою яких індивід в одних випадках використовує захисні стратегії, а в інших – вдається до стратегій вирішення проблеми шляхом зміни відношення «особистість – навколишнє середовище», мета яких – впоратися з важкими, напруженими ситуаціями, які перевершують наявні ресурси [2].

Проаналізувавши визначення наведені науковцями вважаю, що під поняттям копінг-поведінки (від англ. coping - опановувати) слід розуміти сукупність дій та реакцій людини, спрямованих на те, щоб впоратися зі стресом, складними обставинами або внутрішнім напруженням.

У науковій літературі зазначається, що копінг-поведінка реалізовується через копінг-стратегії, класифікація яких досить різноманітна, але ми наведемо найбільш поширені на нашій погляд.

Копінг-стратегії в загальному діляться на два види: емоційно-орієнтований та проблемно-орієнтований підходи. Емоційно-орієнтований копінг спрямований на зниження емоційної напруги, що може допомогти людині контролювати свої почуття, але не завжди вирішує саму проблему, що в подальшому може призвести до нових

труднощів. Проблемно-орієнтований копінг, навпаки, зосереджений на активному вирішенні проблеми, що робить його більш конструктивним та ефективним. Деякі науковці також вважають, що контроль емоцій може допомогти людині мислити більш раціонально і приймати зважені рішення в складних ситуаціях.

Науковець Д. Амірхан вважає, що існує три групи базових копінг-стратегій:

- стратегії, спрямовані на вирішення проблеми;
- стратегії, спрямовані на пошук соціальної підтримки;
- стратегії, спрямовані на уникнення проблеми.

Перша стратегія демонструє здатність людини розпізнавати проблему та знаходити шляхи для її подолання, ефективно управляючи стресовими обставинами. Це допомагає зберігати як психічне, так і фізичне здоров'я. До цієї категорії належать найбільш адаптивні стратегії: активний копінг — цілеспрямовані дії для усунення стресової ситуації; планування — розробка конкретних кроків у відповідь на стрес; пошук соціальної підтримки — звернення за допомогою до близького оточення; позитивне переосмислення — сприйняття ситуації з позитивного боку; прийняття — визнання реальності обставин.

Наступна копінг-стратегія «пошук соціальної підтримки» є активним способом реагування на стресові ситуації, коли людина звертається за допомогою до свого соціального оточення для ефективного вирішення проблеми. Це може включати отримання підтримки від родини, друзів, колег чи інших важливих для неї людей. Використовуючи зовнішні ресурси, такі як поради, емоційна підтримка чи практична допомога, людина знижує рівень стресу та підвищує свою здатність справлятися з викликами. Така стратегія дозволяє залучити додаткові ресурси для подолання труднощів, що робить процес адаптації до проблеми більш ефективним та результативним.

Копінг-стратегія «уникнення» являє собою поведінковий підхід, при якому людина намагається уникнути контакту з проблемними ситуаціями або відмовляється вирішувати проблеми, що виникають. Ця стратегія включає в себе різні методи, які спрямовані на відхід від безпосереднього зіштовхування з труднощами, наприклад, шляхом ігнорування проблеми або втечі від неї. Хоча стратегії уникнення зазвичай не вважаються адаптивними, тобто не завжди сприяють конструктивному вирішенню проблем, в окремих випадках вони можуть допомогти людині впоратися з особливими життєвими викликами. Наприклад, тимчасове відсторонення від проблеми може дати час для емоційного відновлення або дозволити знизити рівень стресу, що може сприяти більш конструктивному підходу до вирішення проблем у майбутньому [1].

Копінг-стратегії відіграють важливу роль не лише у формуванні якості професійної діяльності особистості, але й впливають на її мотивацію та здатність ефективно виконувати складні професійні завдання. Вони є сукупністю особистісних характеристик, що регулюють професійну стійкість в умовах психологічної діяльності. Професійна стійкість, що проявляється через врівноваженість і здатність до рівноваги, визначає потенціал та психологічне здоров'я фахівця. Копінг-стратегії, які спрямовані на усунення або зменшення впливу стресу, допомагають досягти високої ефективності в роботі, запобігаючи емоційному та фізичному виснаженню.

Для успішного подолання проблемних ситуацій у професійній сфері застосовуються стратегії опанування, конструктивність яких дозволяє уникати перевантажень та підтримувати психологічну рівновагу. Основне призначення копіngu

полягає в тому, щоб допомогти людині краще адаптуватися до вимог ситуації, знизити або послабити її вплив, що дозволяє зменшити стресову реакцію. Таким чином, копінг-стратегії виступають як важливий інструмент психологічної адаптації, який допомагає подолати стрес і зберегти ефективність у професійній діяльності.

Підсумовуючи все вище наведене можна сказати, що копінг-поведінка відіграє ключову роль у підтримці професійного здоров'я особистості. Здатність ефективно управляти стресом та емоціями дозволяє зберігати психічну стабільність, підтримувати високий рівень продуктивності й уникати професійного вигорання. Використання адаптивних копінг-стратегій сприяє тривалому благополуччю як на роботі, так і в особистому житті, що є основою для успішної та здорової кар'єри.

Список використаних джерел:

1. Amirkham J.H. Seeking person-related predictors of coping : exploratory analyses. *European journal of personality*. 1999. p. 13-30.
2. Lazarus R., Folkman S. *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer, 1984. 456 p.
3. Maslow A.H. *Toward a psychology of being*. Princeton; NewYork: Van Nostrand, 1968. 270 p.

Фомічова А.Є., студентка I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Науковий керівник: Горська Г.О., кандидат психологічних наук, доцент
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Україна

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. В сучасному світі на ефективність підприємницької діяльності вагомий вплив здійснюють економічні чинники та науково-технічні досягнення. Використання інновацій та нововведень на виробництві, безумовно, дозволяє суттєво підвищити продуктивність, проте без якісних людських ресурсів успішність роботи підприємства не досягне максимуму. Тому важливо правильно оцінити людські ресурси, ефективно використовувати їх, мотивувати працівників та забезпечити швидку адаптацію до кон'юнктури ринку, а також створити комфортні умови для самореалізації особистості працівників та забезпечити їм соціальну підтримку.

Головним завданням управління підприємством є керування внеском кожного працівника у досягнення загальної мети діяльності. Це можливо за умови розроблення ефективних методів управління працею, які забезпечують мотивацію та активізацію людського фактору. Створення ефективних методів мотивації працівників та аналіз їх класифікації потребує проведення комплексних досліджень і є актуальною темою у сфері науково-практичної діяльності.

Мета статі. Основна мета статті полягає у виявленні механізмів удосконалення системи заохочення працівників на підприємстві та розкриття шляхів їх застосування.

Аналіз актуальних наукових досліджень та публікацій.

«Батько» сучасної економічної теорії – Адам Сміт, дійшов наступних висновків: людина завжди намагатиметься покращити свій економічний стан, коли їй нададуть можливість. Він став першим класиком в економіці, який розпочав вивчення проблеми мотивації до праці.

Поняття «мотивація персоналу» у сучасній психології менеджменту трактується по-різному. Деякі автори вважають мотивацію свідомим прагненням суб'єкта до задоволення визначених потреб, інші вбачають у мотивації те, що активізує діяльність людини. У широкому розумінні мотивація – це комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, які спонукають людину до певної діяльності і поведінки, які спрямовані на досягнення особистих і організаційних цілей. Таким чином, можна стверджувати, що мотивація – це комплекс усіх мотивів, які впливають на поведінку людини [1, с.384].

В основі аналізу наукових досліджень теорії мотивації лежить принцип внутрішніх спонук, які змушують людей діяти певним чином. До таких належать теорії: ієрархія потреб А.Маслоу; теорія двох факторів Ф.Герцберга; теорія існування, зв'язку та зростання К.Альдерфера; теорія трьох потреб Д.Макклелланда.

А.Маслоу у своїй теорії запевняє, щоб мотивувати персонал, необхідно перш за

все визначитись з потребою, яка спонукає працівників до праці. Зауважує на тому, що потреби з часом можуть змінюватись і неможливо розраховувати те, що мотивація буде ефективною завжди. Він виокремив п'ять основних потреб людини: фізіологічні потреби; потреби в безпеці та захищеності; соціальні; потреби в повазі; самореалізація [5, с.82].

Ф.Герцберг розробив двох факторну теорію мотивації (теорія задоволеності працею) для з'ясування підстав задоволеності або незадоволеності працею та причин зниження й підвищення продуктивності праці. Провівши дослідження, Герцберг зробив висновки, що задоволеність працівника пов'язана з внутрішніми, змістовними характеристиками роботи. А невдоволеність полягає у зовнішніх характеристиках, зумовлена контекстом роботи. У результаті виділив два фактори, що впливають на роботу: гігієнічні – фактори зовнішнього середовища, що створюються організацією підприємства та мотивуючі – фактори, що пов'язані з сутністю роботи та сприяють зростанню задоволення працею, що відповідає внутрішнім потребам працівників [5, с.85].

К.Альдерфер побудував свою теорію, взявши за основу ідею А.Маслоу. Він запропонував власну класифікацію потреб: потреба в існуванні; потреба у взаємозв'язку; потреба в зростанні. Таким чином, Альдерфер пропонує використовувати теорію на практиці для мотивації людей, що дає можливість менеджерам шукати ефективні форми мотивації персоналу [5, с.83].

В теорії трьох набутих потреб Д.Макклелланд виділяє: потребу влади; потребу успіху; потребу причетності. На його думку, високе прагнення людини до влади веде її до підприємницької діяльності, пов'язаною з високою конкурентністю, де є ризики та відповідальність. А люди, які потребують теплих людських відносин, є успішними координаторами підрозділів підприємства [5, с.84].

Всі ці теоретичні позиції створюють велику потужну силу для практики мотивації персоналу, в правильних розстановках функцій і обов'язків працівників задля досконалості та підвищення рівня діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу.

У розвинутих країнах світу основна роль у процесі виробництва приділяється людині, вивченню впливу факторів, які спонукають її до високопродуктивної праці. В Україні підхід з позиції унікальності та важливості врахування людського потенціалу у будь-якій сфері виробництва використовується не в повній мірі, особливо в нинішніх кризових умовах. Зважаючи на те, що управління персоналом потребує системного підходу, можна стверджувати, що найнижчі, вищі та найвищі потреби розвиваються паралельно та спільно. Вони керують поведінкою людини на всіх рівнях її організації, тобто існує потрійний характер задоволення потреб через матеріальне, соціальне та духовне мотивування, заохочення та стимулювання [6].

Перед тим, як приділити увагу мотивації та її підвищенню, слід визначити *цілі* як персоналу, так і роботодавця. Для працівника метою трудової діяльності є досягнення певних соціальних, матеріальних та значущих для нього благ. Кількість та якість праці, яку готові здійснити працівники, є ключовим фактором, що визначає економічну ефективність організації. В свою чергу для роботодавця ціллю управління мотивацією та стимулюванням персоналу є досягнення економічної ефективності організації, досягнення певних результатів, переважно фінансових.

Для забезпечення ефективної мотивації працівників необхідно враховувати як

короткострокові, так і довгострокові цілі організації та її керівництва, а також особисті цілі та мотиви працівників. Довгострокова мотивація сприяє досягненню професійних та особистих цілей працівника, тоді як короткострокова мотивація визначає якість виконання конкретної роботи [3].

Чинники, що впливають на мотивацію працівників, можуть бути внутрішніми або зовнішніми. До внутрішніх чинників належать такі як самореалізація, самоствердження, творчість та задоволення від виконаної роботи. Зовнішніми факторами мотивації можуть бути дохід, просування по службі, визнання та статус у суспільстві. Механізм формування мотивації полягає у закономірних зв'язках та відносинах, що визначають процес засвоєння соціальних цінностей, норм та правил поведінки.

При формуванні мотивації працівників важливо враховувати, що кожен з них може бути орієнтований на один з трьох типів мотивації: 1) змістовність та суспільна значущість праці, 2) оплата праці та інші матеріальні цінності, або 3) збалансована система різних цінностей. Керівництво організації зазвичай застосовує монетарні і немонетарні спонукальні системи для стимулювання співробітників, такі як оплата праці, участь у прибутках, групова організація праці, соціальні комунікації, стиль і методи керівництва та регулювання робочого часу. Одними з найбільш поширених методів мотивації персоналу у сучасному бізнесі є грошові стимули (премії, збільшення заробітної плати) та нематеріальні стимули, в числі яких: розширення повноважень працівників, покращення професійних навичок, підвищення посади тощо.

Матеріальне стимулювання є важливим фактором мотивації працівників, але не єдиним. Доцільно використовувати також нематеріальну мотивацію для підвищення ефективності діяльності організації. При застосуванні нематеріальних стимулів слід враховувати культурні, ментальні та психологічні особливості працівників, щоб знайти найбільш ефективний метод мотивації для конкретного підприємства.

Нематеріальні методи стимулювання суттєво можуть впливати на мотивацію працівників і підвищувати їх ефективність. Наприклад, працівники можуть бути зацікавлені у виконанні своїх обов'язків, якщо вони відчують, що їх робота важлива і потрібна організації; якщо більшість співробітників висловлюють бажання мати більше можливостей для професійного розвитку, компанія може ввести програму навчання або оплачувати курси для своїх працівників. Повага до співробітників, навчання та можливості кар'єрного зростання, довіра до керівництва та можливість ініціативи також можуть бути важливими нематеріальними методами мотивації. Крім того, гнучкий графік роботи та можливість дотримуватися балансу роботи й особистого життя можуть сприяти збереженню працівників у компанії та підвищенню їх задоволеності роботою [2, с. 243].

Наприклад, щоб підвищити ефективність мотиваційних заходів, необхідно комбінувати традиційні та нові методи мотивації персоналу, а також враховувати специфічні особливості кожного підприємства та його персоналу [4].

Спираючись на досвід зарубіжних країн можна виділити наступні способи підсилення мотивації персоналу:

- наймати спеціалістів, які вивчатимуть внутрішні мотиви до праці та цінності працівників, визначатимуть реальні потреби;
- застосовувати нематеріальне стимулювання, щоб мотивувати працівників та

показувати їм, що їхня праця оцінюється;

- розробити критерії оцінки персоналу, для покращення своїх результатів на основі оцінки їх роботи;

- розвивати корпоративну культуру, яка б включала у себе спілкування працівників між собою та з керівництвом, організацію свят, проведення змагань і турнірів між відділами компанії для створення сприятливої атмосфери на робочому місці;

- покращувати умови праці працівників та надавати соціальний пакет;

- проводити різні конкурси з цінними призами, щоб мотивувати працівників до досягнення кращих результатів та високих стандартів роботи.

Висновки і перспективи дослідження. Мотивація в системі управління персоналом відіграє дуже важливу роль як для працівників, так і для їх безпосередніх керівників, а також для підприємства в цілому. Одним з головних завдань управління є визначення інтересів потреб працівників, пошук спільної мови з підлеглими в атмосфері єдиного колективу. Системою управлінських впливів на мотиви працівників, спрямованою на досягнення максимальної ефективності діяльності підприємства, є система мотивації персоналу.

Для перспективи розвитку підприємства важливо, щоб керівництво регулярно переглядало внутрішню політику компанії та прислухалось до побажань та потреб підлеглих.

Список використаних джерел:

1. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2018. 528 с.
2. Козловський В. О., Погрищук Б. В. Основи підприємництва. Практикум: навчальний посібник. Видання 5-е, доповн. і перероб. Тернопіль: ВАТ «Терно-Граф», 2019. 297 с.
3. Костюк О. Д. Сучасні інструменти мотивації персоналу. *Вісник. Серія: Економічні науки*. Харків. 2018. С. 168–172.
4. Музиченко-Козловський А. В. Основні елементи механізму мотивування працівників. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Вип. 21.6. С. 361–367.
5. Основи менеджменту: Конспект лекцій: навч. посіб. / КПІ ім. Ігоря Сікорського; укладачі: Т.В. Лазоренко, С.О. Пермінова. [Електронний ресурс] Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2021. 166 с.
6. Рукасов С.В. Аналіз систем мотивації персоналу з урахуванням досвіду провідних країн світу. *Вісник Хмельницького нац. ун.* 2009. № 5. С. 93-96.

Наркова Поліна Романівна, здобувач вищої освіти
Дніпровський гуманітарний університет, Україна

МОТИВИ СПІЛКУВАННЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми обумовлена значним впливом цифрових технологій та соціальних мереж на сучасне суспільство, особливо на молодь. Сьогодні соціальні мережі стали важливим середовищем комунікації для здобувачів вищої освіти, оскільки вони відіграють ключову роль у соціалізації, академічній діяльності, формуванні особистих і професійних контактів. Молодь активно використовує ці платформи не лише для розваг, а й для пошуку інформації, підтримки навчального процесу та розвитку особистих стосунків, що робить дослідження мотивів спілкування у такому контексті надзвичайно актуальним.

У сучасному інформаційному просторі соціальні мережі стали основним каналом комунікації для більшості здобувачів вищої освіти. Ці платформи дозволяють студентам спілкуватися не тільки з однолітками, а й з викладачами, колегами та представниками інших освітніх закладів. Спілкування в таких мережах сприяє неформальній підтримці академічного процесу, обміну досвідом та навчальними матеріалами, що значно покращує їхній доступ до знань. Це робить дослідження мотивів, які лежать в основі такого спілкування, важливим для розуміння того, як соціальні мережі можуть бути ефективно інтегровані у навчальний процес.

Соціальні мережі є потужним інструментом для самовираження та особистісного розвитку. Студенти використовують ці платформи для демонстрації своїх досягнень, поглядів, думок, а також для встановлення соціальних зв'язків, що відображає їхнє бажання бути почутими та визнаними в суспільстві. Важливим мотивом спілкування у соціальних мережах є прагнення до самоствердження та підвищення самооцінки через отримання схвальних відгуків від інших користувачів. Цей аспект взаємодії студентів в онлайн-просторі також заслуговує на увагу, оскільки він безпосередньо пов'язаний з їхнім емоційним благополуччям.

Соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні та підтримці соціальних зв'язків. Для здобувачів вищої освіти це середовище стає місцем для створення професійних контактів, обміну інформацією про можливості кар'єрного розвитку, участі у професійних спільнотах і заходах. Вивчення мотивів спілкування студентів у соціальних мережах може допомогти краще зрозуміти, як ці платформи сприяють не лише академічному, а й професійному становленню.

Крім того, соціальні мережі дають студентам можливість швидко отримувати інформацію, ділитися нею та обговорювати актуальні теми. Це дозволяє виявити такий мотив спілкування, як прагнення бути в курсі новин і трендів, що також має важливе значення для сучасних здобувачів вищої освіти. Доступ до нової інформації, обговорення актуальних тем і подій сприяють формуванню критичного мислення та соціальної активності студентів.

Також важливо відзначити, що соціальні мережі формують новий тип комунікаційної поведінки, що змінює структуру та форми міжособистісного спілкування. Віртуальні платформи надають можливість для багатоканального та багаторівневого спілкування, що може впливати на якість і зміст соціальних взаємодій.

Це породжує нові форми комунікативної взаємодії, такі як короткі повідомлення, пости, коментарі, що відкриває перспективи для дослідження нових способів комунікації в цифрову епоху.

Поглиблення віртуальної взаємодії може призводити до ізоляції, зниження рівня особистої взаємодії та виникнення залежності від соціальних мереж. Тому вивчення мотивів використання цих платформ дозволить не лише з'ясувати позитивні аспекти, але й виявити потенційні проблеми, які потребують уваги з боку фахівців у сфері психології та педагогіки.

Таким чином, дослідження мотивів спілкування здобувачів вищої освіти в соціальних мережах є важливим для розуміння того, як ці платформи впливають на навчальний процес, соціальне та професійне становлення студентів, а також їхнє емоційне та психологічне благополуччя. Це питання має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки результати таких досліджень можуть бути використані для оптимізації комунікативних практик у освітніх середовищах і створення умов для більш ефективного використання соціальних мереж в освітньому процесі.

Проблематикою зазначеною у дослідженні займалися Атаманчук Н.М. [1], Гордійчук Г. [2], Коган К. М. [3], Крамаренко Т.В. [4], Пасічніченко А. В. [5]. Соціальні мережі стали невід'ємною частиною повсякденної комунікації, навчання та соціалізації молодих людей, що підкреслює необхідність дослідження їх мотивів у цьому контексті.

Основні мотиви, які спонукають студентів до спілкування у соціальних мережах, можна поділити на кілька груп. Одним із найважливіших є інформаційний мотив. Здобувачі вищої освіти активно використовують соціальні мережі для пошуку та обміну інформацією, яка стосується їхньої навчальної діяльності. Вони створюють онлайн-спільноти для обговорення лекцій, завдань, дослідницьких проектів та інших аспектів академічного життя. Така взаємодія дозволяє студентам отримувати необхідні матеріали, поради та зворотній зв'язок, що сприяє покращенню навчальних результатів.

Ще одним важливим мотивом є соціальний. Соціальні мережі дають можливість здобувачам вищої освіти встановлювати та підтримувати контакти з однолітками, викладачами та професійними колегами. Віртуальні платформи дозволяють підтримувати зв'язок навіть із тими людьми, які знаходяться на великій відстані, і створюють простір для взаємодії не тільки з уже існуючими контактами, але й для пошуку нових. Це підвищує соціальний капітал студентів, сприяючи їхній інтеграції в освітні та професійні спільноти.

Психологічні мотиви також відіграють важливу роль у спілкуванні студентів через соціальні мережі. Молоді люди часто використовують ці платформи для самовираження, демонстрації своїх думок, поглядів та досягнень. Це дозволяє їм отримати емоційну підтримку, визнання з боку оточуючих та підвищити власну самооцінку. Соціальні мережі надають можливість студентам бути почутими і відчувати свою значущість, що є важливим для їхнього психологічного благополуччя. Крім того, варто зазначити, що соціальні мережі виконують розважальну функцію. Студенти часто використовують ці платформи для відпочинку, перегляду розважального контенту або участі у різноманітних активностях, таких як ігри чи опитування. Це допомагає знижувати рівень стресу, пов'язаний з академічним навантаженням, і забезпечує можливість для релаксації.

Важливим аспектом дослідження мотивів спілкування в соціальних мережах є професійна взаємодія. Соціальні мережі стають ефективним інструментом для встановлення ділових контактів, пошуку стажувань, роботи та участі у професійних заходах. Студенти використовують їх для розвитку кар'єрних можливостей, обміну досвідом та залучення до професійних спільнот, що допомагає їм краще підготуватися до майбутнього професійного життя.

Водночас варто звернути увагу на потенційні ризики, пов'язані з надмірним використанням соціальних мереж. Поглиблення віртуальної взаємодії може призводити до ізоляції від реальних соціальних контактів, зниження якості міжособистісної комунікації та навіть до залежності від цих платформ. Це, в свою чергу, може негативно вплинути на емоційний стан студентів і їхнє загальне соціальне функціонування. Тому вивчення мотивів допоможе зрозуміти, як уникнути подібних проблем і забезпечити більш гармонійне використання соціальних мереж.

Соціальні мережі також формують новий тип комунікативної поведінки, змінюючи способи та форми взаємодії між студентами. Замість довгих розмов чи глибоких дискусій часто використовуються короткі повідомлення, пости чи коментарі. Це дозволяє комунікації бути швидкою і зручною, але водночас може вплинути на глибину спілкування та його якість. Вивчення цього аспекту є важливим для розуміння того, як сучасні технології впливають на комунікаційні навички студентів.

Актуальність теми також підкреслюється тим, що цифрові платформи стали невід'ємною частиною навчального процесу та соціального життя сучасних студентів. Дослідження мотивів їхнього спілкування у соціальних мережах дозволить краще зрозуміти, як ці платформи можна використовувати для покращення навчального процесу, соціальної адаптації та професійного розвитку студентів.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук Н.М. Інтернет-залежність і механізми психологічного захисту підлітків. Проблеми сучасної психології. 2015. Випуск 30. С.51-60.
2. Гордійчук Г. Використання інформаційного освітнього середовища вищого навчального закладу для підготовки педагогів. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. 2009. № 3. С. 243-248.
3. Крамаренко Т.В. Використання Інтернету та електронних освітніх ресурсів у навчальному процесі вищих навчальних закладів / Т.В. Крамаренко, О.С. Резунова // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2016. – № 1 (11). – С. 251–256.
4. Коган К. М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. Вип. 16. С. 61-71.
5. Пасічніченко А. В. Психологічна культура як чинник успішної професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти. Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. матеріалів XXVI Міжнарод. наук. практ. інтернетконф. (2 березня 2020 р., м. Переяслав). Переяслав, 2020. Вип. 26. С.202-205.

Молодецька Анна Олександрівна, курсант 3 курсу Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЇ СВІДКІВ ТА ПОТЕРПІЛИХ

Показання свідків і потерпілих відіграють важливу роль у кримінальних та цивільних провадженнях, адже вони часто є основним джерелом інформації для суду. Однак, особливості людської психіки, вплив стресових і травматичних подій на пам'ять, а також емоційний стан свідків можуть істотно впливати на якість та достовірність їхніх свідчень. Знання про ці психологічні аспекти є необхідними для належного розуміння свідчень, а також для розробки ефективних методів підготовки свідків до судових засідань.

Свідчення свідків і потерпілих мають суб'єктивний характер, оскільки сприйняття та запам'ятовування подій залежать від індивідуальних психологічних особливостей, таких як увага, рівень тривожності, попередній досвід і особистісні характеристики. Дослідження в галузі судової психології вказують на те, що увага і пам'ять людини обмежені, і свідок не завжди може відтворити події в деталях [1, с.120]. Крім того, сприйняття подій може спотворюватися через вплив стресу, страху чи інших емоційних реакцій.

Емоційний стан свідка на момент події або під час надання показань також є важливим чинником. Наприклад, страх і тривога можуть впливати на точність спогадів, спричиняючи або надмірну детальність, або навпаки — витіснення деяких подій з пам'яті. Емоційні реакції також можуть призвести до селективного запам'ятовування, коли свідок фокусується на певних деталях, які здаються йому важливими, і ігнорує інші, не менш суттєві аспекти ситуації.

Травматичні події мають особливий вплив на пам'ять свідків та потерпілих. Психологічні дослідження показують, що сильні емоційні переживання можуть як поліпшувати, так і погіршувати пам'ять. Деякі травматичні спогади можуть бути закарбовані в пам'яті з високою точністю, так звані "спалахи пам'яті". Однак в інших випадках травматичні події можуть призвести до розвитку дисоціативної амнезії, коли людина частково або повністю забуває певні аспекти пережитого досвіду.

Також важливо враховувати, що процес пам'яті є реконструктивним, тобто спогади можуть змінюватися під впливом нової інформації або інтерпретації подій [2, с.45]. Наприклад, свідок, який багаторазово переглядає новини про подію, може сплутати власні спогади з побаченими чи прочитаними матеріалами. У зв'язку з цим, необхідно ретельно аналізувати свідчення і не сприймати їх як абсолютну істину.

Для підвищення якості свідчень і зменшення впливу стресу на свідків та потерпілих під час судових засідань необхідно розробляти і впроваджувати спеціальні методи підготовки. Основними напрямками такої підготовки є психологічна підтримка,

навчання методам релаксації та управління стресом, а також проведення інструктажів щодо процесу надання свідчень.

Психологічна підтримка включає роботу з кваліфікованими психологами, які допомагають свідкам і потерпілим справлятися зі стресом і травматичними спогадами. Важливим етапом підготовки є ознайомлення з судовим процесом, що включає пояснення прав та обов'язків свідка, ознайомлення з процедурою допиту і можливими питаннями з боку адвокатів і суду. Це дозволяє знизити рівень тривожності та підвищити впевненість у своїх силах.

Когнітивне інтерв'ю є одним із найефективніших методів підготовки свідків [3, с.90]. Воно полягає у використанні спеціальних технік, що допомагають свідкам згадати події більш детально та точно, мінімізуючи вплив сторонніх чинників. Наприклад, свідків можуть попросити описати події у зворотному порядку або з іншої точки зору, що сприяє активізації різних ділянок пам'яті та покращенню якості відтворення.

Отже, психологія свідків та потерпілих має велике значення для судового процесу, оскільки вона допомагає розуміти механізми сприйняття та запам'ятовування подій, вплив травматичних подій на пам'ять, а також розробляти методи підготовки свідків до надання свідчень. Урахування психологічних особливостей свідків та потерпілих дозволяє підвищити достовірність свідчень, забезпечити справедливий судовий розгляд і підтримувати права учасників процесу.

Список використаних джерел:

1. Козлова А.Г. Алгоритм проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх жертв насилля. Матеріали XIX Міжнародної конференції молодих науковців «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження» (PPMSRPR), КНУ імені Тараса Шевченка. Факультет психології, 17 березня 2017 року. С. 118-122.
2. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Х.: Право, 2008. — 240 с.
3. Бандурка О.М Юридична психологія: підручник. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2018. 684 с.

Андрєва Валентина, студентка VI курсу спеціальності 053 «Психологія»
Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Науковий керівник: Яблонський Андрій, доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри психології
Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ГЕСТАЦІЙНОЇ ДОМІНАНТИ В ПСИХОЛОГІЇ МАТЕРИНСТВА

Материнство є соціальною, психологічною та біологічною роллю, яку відіграє жінка, народжуючи та виховуючи дитину. Цей процес охоплює не лише фізичний аспект вагітності, пологів і догляду за дитиною, але й емоційний і психологічний зв'язок між матір'ю та дитиною. Материнство передбачає відповідальність за фізичний, емоційний і соціальний розвиток дитини, а також включає виховання, любов, підтримку та забезпечення всіх необхідних умов для її благополуччя.

Різноманітні аспекти материнства, різні зміни, які відбуваються у жінки в процесі вагітності, народження та виховання дитини вивчає психологія материнства. Дана галузь психології охоплює також такі питання, як гестаційна домінанта, материнська ідентичність, емоційна підтримка під час вагітності, післяпологова депресія, вплив стосунків у родині на психологічний стан матері, а також багато інших аспектів, які мають значення для благополуччя як матері, так і дитини.

Варто зазначити, що одним із важливих аспектів, що суттєво впливають на процес формування материнства, є гестаційна домінанта. Це психологічне явище, яке визначає емоційний та когнітивний стан жінки під час вагітності, впливає на її готовність до нової ролі матері. Розуміння гестаційної домінанти дозволяє глибше усвідомити, як вагітність трансформує світосприйняття жінки, формує її материнські інстинкти та емоційний зв'язок із майбутньою дитиною. Тому доцільно розглянути цей феномен більш детально, щоб зрозуміти його вплив на психологічний аспект материнства.

Гестаційна домінанта є ключовим поняттям у психології материнства, яке відображає особливий психологічний стан жінки під час вагітності. Це явище можна описати як психологічне та емоційне зосередження уваги майбутньої матері на своїй вагітності та дитині, що розвивається. Гестаційна домінанта охоплює весь спектр думок, почуттів і поведінкових реакцій жінки, спрямованих на збереження та благополуччя майбутньої дитини.

Поняття «гестаційна домінанта» є складовою частиною більш загального концепту «материнська домінанта», який був введений І.А. Аршавським. Материнська домінанта охоплює різні домінантні стани, які змінюються поступово і залежать від біологічних (особливо гормональних), психологічних та соціальних чинників. До материнської домінанти належать гестаційна, пологова та лактаційна домінанти [Stronks].

Вперше поняття «гестаційної домінанти» було введено О. Ухтомським та І. Аршавським для зручного відстеження фізіологічних та нервово-психічних процесів [Молотокас, с. 141].

Гестаційна домінанта – це психологічний феномен, який характеризується

значним зосередженням уваги, думок і почуттів жінки на її вагітності та майбутній дитині. Цей стан виникає природним чином і допомагає жінці адаптуватися до змін, які відбуваються в її організмі та житті. Гестаційна домінанта не тільки викликає фізіологічні зміни в організмі майбутньої матері, але й впливає на її психологічний і емоційний стан. Це робить вагітних жінок більш вразливими та схильними до стресу, що може підвищити ймовірність виникнення неврологічних реакцій. Особливу загрозу становить ситуація, коли сама вагітність стає джерелом психологічної травми. Гестаційна домінанта охоплює фізіологічні та психологічні аспекти, які визначаються біологічними і психічними змінами, і спрямовує всі ресурси організму на забезпечення оптимальних умов для розвитку ембріона, а потім плода [фартушок, с. 575].

Гестаційна домінанта формується під час першого триместру вагітності. Ставлення жінки до майбутнього материнства залишається невизначеним, і її настрій може різко коливатися від пригніченості до ейфорії без очевидних причин. У другому та третьому триместрах гестаційна домінанта вже повністю сформована [астахов, с. 36].

Під час вагітності гестаційна домінанта суттєво впливає на психоемоційний стан жінки, як негативно так і позитивно. Вона сприяє підвищенню рівня тривожності, оскільки майбутня мати стає більш чутливою до будь-яких змін у своєму тілі та зовнішніх умовах. Також домінанта може викликати переживання щодо здоров'я дитини, страхи перед пологами або змінами в житті після народження дитини. Гестаційна домінанта підвищує почуття відповідальності, сприяє формуванню міцного емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною ще до її народження. Жінка може відчувати емоційне піднесення та радість від очікування, що позитивно позначається на її загальному емоційному стані. Тобто, гестаційна домінанта є потужним фактором, що визначає психоемоційний стан жінки під час вагітності, і її вплив може бути як позитивним, так і негативним, в залежності від багатьох індивідуальних і зовнішніх обставин.

Значну увагу слід приділити психологічній складовій гестаційної домінанти. Психологічний компонент гестаційної домінанти відображає набір психічних механізмів саморегуляції вагітної жінки, які сприяють підтримці вагітності та створенню оптимальних умов для розвитку майбутньої дитини. Вони формують ставлення жінки до вагітності та визначають її поведінкові реакції [астахов, с. 37].

Психологічний компонент гестаційної домінанти підготовлює психіку та фізіологію майбутньої матері до процесу зачаття. Він з'являється ще до фактичного запліднення і проявляється у вигляді основних уявлень про зачаття та вагітність, що відображають глибоке бажання жінки стати матір'ю [сюсюка, с. 116].

Психолог І. В. Добряков виділяє п'ять типів психологічного компоненту гестаційної домінанти: оптимальний, гіпогестогнозичний, ейфорійний, тривожний і депресивний [добряков]. Типи психологічного компоненту гестаційної домінанти можуть змінюватися протягом вагітності в залежності від терміну гестації, самопочуття жінки, сімейних обставин, стосунків з лікарем та інших чинників. Кожен тип психологічного компоненту гестаційної домінанти стикається з певними труднощами у формуванні позитивного ставлення до вагітності та виховання дитини. Тому фахівці повинні постійно спостерігати за змінами в поведінці вагітної жінки і своєчасно виявляти ці зміни, щоб допомогти їй відновити психологічний баланс.

Таким чином, у психології материнства гестаційна домінанта відіграє важливу

роль, оскільки вона сприяє адаптації жінки до нового стану, формуванню материнських почуттів і підготовці до майбутньої ролі матері. Вона також допомагає жінці прийняти зміни, що відбуваються в її тілі, і психологічно налаштуватися на пологи та догляд за дитиною.

Значення гестаційної домінанти полягає в тому, що вона стимулює формування позитивного емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною ще до її народження. Цей зв'язок важливий не тільки для психологічного благополуччя матері, але й для розвитку дитини, оскільки емоційний стан матері може впливати на внутрішньоутробний розвиток.

Визначення типу психологічного компонента гестаційної домінанти може значно сприяти розумінню ситуації, що стосується вагітності та народження дитини, а також дозволити краще зрозуміти, які були сімейні взаємини та стиль виховання в цей період.

Загалом, гестаційна домінанта є центральним механізмом, що забезпечує психологічну готовність жінки до материнства, допомагаючи їй усвідомити свою нову роль та забезпечити найкращі умови для розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Астахов В. М., Бацилева О. В., Пузь І. В. Психологічний супровід у репродуктивній медицині: монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ, 2023. 125 с.
2. Добряков І. В. Типологія гестаційної домінанти // Дитина в сучасному світі: Тези доповідей 3-ї міжнародної конференції. 1996.
3. Молотокас А.А., Діденко С.В. Психологічний компонент гестаційної домінанти в жінок із запланованою і незапланованою вагітністю // Габітус: психологія особистості. Випуск 31. 2021. С. 140-143.
4. Сюсюка В. Г., Комарова О. В., Пейчева О. В., Аверченко Е. Г. Мотиваційні аспекти психоемоційного стану жінок під час вагітності. Аналіз характеристик гестаційної домінанти у контексті тривожності // Актуальні питання педіатрії, акушерства та гінекології. 2017. № 1. С. 115-119.
5. Фартушок Т.В. Роль психо-емоційної сфери вагітної жінки у перебігу гестаційного процесу // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». № 2-3 (Квітень, 2021). С. 572-679.
6. Stronks K., E. van Dijk, M. van Eijnsden. Maternal depressive symptoms, serum folate status, and pregnancy outcome: results of the Amsterdam Born Children and their Development study Am. J. Obstet. Gynecol. Vol. 203. N 563. 2010. P. 1-7.

*Духовенко Альона Вікторівна, здобувач вищої освіти
Дніпровський гуманітарний університет, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДИХ СІМЕЙ

Сучасний світ зазнає суттєвих соціальних та культурних змін, які впливають на різні сфери життя людини, зокрема на родину. Родина є однією з основних соціальних інституцій, що виконує важливу функцію соціалізації, формування особистісних якостей, моральних орієнтирів та ціннісних установок. В умовах глобалізації, зростаючого темпу життя та зміни традиційних моделей сімейних стосунків стає все важливішим дослідження внутрішньосімейних цінностей, що є основою взаєморозуміння, підтримки та єдності між членами родини.

Внутрішньосімейні цінності є фундаментальними для психічного та емоційного розвитку особистості. Сім'я забезпечує людину базовими поняттями про любов, довіру, підтримку, повагу та відповідальність. Від того, які цінності культивуються у родині, залежить психологічне благополуччя її членів. Дослідження цих цінностей важливе для розуміння механізмів формування гармонійної особистості та попередження конфліктів у міжособистісних відносинах.

У сучасному світі, де відбувається трансформація соціальних норм, технологічний розвиток і зміни ролей жінок та чоловіків у суспільстві, традиційні сімейні моделі зазнають суттєвих змін. Це впливає на переоцінку внутрішньосімейних цінностей, їхню актуальність та пріоритетність. Наприклад, змінюється розподіл ролей у сім'ї, зростає важливість гендерної рівності, партнерства та індивідуальної самореалізації.

Цінності, які спільно поділяються членами сім'ї, можуть стати надійним фундаментом для запобігання та вирішення внутрішньосімейних конфліктів. Вивчення цих цінностей дозволяє краще зрозуміти, як будується взаємодія у сім'ї та що саме сприяє гармонії у стосунках. Важливими є такі аспекти, як емоційна підтримка, вміння знаходити компроміси та готовність допомагати один одному. Дослідження сімейних цінностей також допомагає зрозуміти, як сім'я справляється з кризовими ситуаціями та як відбувається формування стресостійкості у дітей та дорослих.

Формування ціннісних орієнтацій у дітей відбувається в першу чергу під впливом сімейного середовища. Дослідження внутрішньосімейних цінностей важливе для розуміння, як ці цінності передаються від покоління до покоління, як діти засвоюють моделі поведінки та установки щодо взаємодії з іншими людьми. Також важливо дослідити, як внутрішньосімейні цінності впливають на розвиток морально-етичних переконань дитини та її здатність вибудовувати здорові соціальні стосунки у майбутньому.

Вивчення внутрішньосімейних цінностей має важливе практичне значення у контексті сімейної психології та психотерапії. Усвідомлення психологічних характеристик сімейних цінностей допомагає фахівцям краще зрозуміти проблеми, з якими стикаються сім'ї у кризових ситуаціях, і знаходити ефективні способи їх

вирішення. Також це дає змогу розробити рекомендації для підтримки гармонійних сімейних відносин та покращення психологічного здоров'я всіх членів родини.

Знання про внутрішньосімейні цінності є корисними не лише для психологів та психотерапевтів, а й для педагогів, соціальних працівників, консультантів з питань сім'ї. Ці знання дозволяють розробляти програми підтримки сімей, які перебувають у кризі, а також профілактичні заходи для зміцнення сімейних зв'язків. Вивчення внутрішньосімейних цінностей може допомогти суспільству створити умови для розвитку стабільних, щасливих родин, що, у свою чергу, сприятиме покращенню загальної соціальної стабільності.

Тема психологічної характеристики внутрішньосімейних цінностей є актуальною у сучасних умовах через суттєві соціальні зміни, вплив яких відчувається на всіх рівнях життя суспільства. Розуміння сімейних цінностей як базового елемента психічного здоров'я та соціальної гармонії є важливим кроком у підтримці гармонійного розвитку особистості та зміцненні інституту сім'ї.

Проблематикою дослідження внутрішньосімейних цінностей займалися наступні науковці: О. В. Літвінова [1], О.З. Лютак, О.В. Федик [2], А.А. Мамбетова [3], Л. Б. Шнейдер [4].

Психологічна характеристика внутрішньосімейних цінностей є важливою темою для сучасної психології, оскільки родина відіграє ключову роль у формуванні особистісних якостей, моральних орієнтирів і емоційного розвитку її членів. Внутрішньосімейні цінності можна визначити як сукупність моральних, етичних і емоційних орієнтирів, які формуються у процесі взаємодії членів родини та є основою їхньої поведінки, спілкування і взаєморозуміння. Ці цінності включають такі аспекти, як довіра, підтримка, відповідальність, повага, любов і взаємодопомога, і вони визначають загальний клімат у родині.

Сімейні цінності можна поділити на кілька основних типів: матеріальні (орієнтація на забезпечення добробуту), моральні (правдивість, справедливість), духовні (саморозвиток, виховання) та емоційні (співчуття, підтримка, любов). Кожна родина по-своєму розставляє пріоритети серед цих цінностей, що залежить від культурного середовища, релігійних переконань і соціальних умов.

На формування внутрішньосімейних цінностей впливає низка факторів: культурні традиції, економічне становище, рівень освіти та методи виховання. Культурні особливості визначають традиції й норми поведінки в родині, економічна стабільність — можливість забезпечення матеріальних потреб, а стиль виховання формує різні моделі цінностей у родині, від авторитарних до демократичних. У свою чергу, ці фактори формують у дітей соціальні навички, емоційну стабільність і моральні переконання.

Внутрішньосімейні цінності мають величезний вплив на психічний розвиток дитини. Сім'я є головним джерелом соціалізації, де дитина засвоює основні соціальні й моральні принципи. Якщо цінності в родині побудовані на взаємній підтримці та довірі, дитина виростає з позитивною самооцінкою, здатністю будувати здорові соціальні стосунки й успішно інтегруватися у суспільство.

Психологічний клімат у родині безпосередньо залежить від того, наскільки глибоко поділяються внутрішньосімейні цінності. Родини, які підтримують культуру взаємодопомоги, довіри та підтримки, створюють більш гармонійне середовище для всіх її членів, що сприяє зниженню рівня конфліктності та стресу. У таких родинях

легше справлятися з кризовими ситуаціями, зберігаючи психологічне благополуччя кожного члена.

Сучасні соціальні зміни, такі як глобалізація, зміна соціальних норм та розвиток технологій, призводять до трансформації внутрішньосімейних цінностей. Традиційні сімейні моделі, де чоловік був головним годувальником, а жінка — вихователькою дітей, змінюються на більш рівноправні партнерські стосунки. Це вимагає перегляду ціннісних орієнтирів у родині, акцентуючи увагу на взаємоповазі, співпраці та рівності у вихованні дітей.

Однак зміна внутрішньосімейних цінностей може викликати й конфлікти. Часто напруга виникає між поколіннями, коли старше покоління дотримується традиційних цінностей, тоді як молодше прагне адаптувати сучасні підходи. Такі конфлікти вимагають особливої уваги з боку сімейних психологів та терапевтів, які допомагають знайти спільні рішення та подолати розбіжності.

Психологічні дослідження внутрішньосімейних цінностей включають такі методи, як опитування, інтерв'ю та аналіз сімейної історії, що дозволяє краще зрозуміти вплив цінностей на психологічне благополуччя родини. Такі дослідження корисні не лише для науковців, а й для практичних психологів, які працюють з родинами в кризових ситуаціях.

Підтримка внутрішньосімейних цінностей є важливим аспектом сімейної психотерапії. Психологи використовують різні методи, щоб допомогти родинам розвивати гармонійні стосунки, засновані на довірі та взаємоповазі. Це дозволяє створити стабільне емоційне середовище, де всі члени родини можуть почуватися впевнено та комфортно.

Отже, внутрішньосімейні цінності є важливим елементом розвитку кожного члена родини. Вони формують основу для психічного здоров'я, соціалізації та гармонійних стосунків у родині. Вивчення цих цінностей є необхідним для розуміння того, як сучасні родини функціонують в умовах змін та які практичні кроки можуть бути зроблені для підтримки стабільності й благополуччя в родині.

Список використаних джерел:

1. Літвінова О. В. Проблема збереження сімейних цінностей в умовах трансформаційних змін / О. В. Літвінова // Теоретичні і практичні проблеми психології. – 2013. – № 2 (31). – С. 151–158.
2. Лютак О.З., Федик О.В. Щастя як соціально-психологічний феномен. Збірник наукових праць: психологія. – Івано-Франківськ: Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Вип. 24. С.68-76.
3. Мамбетова А.А. Проблематика збереження сімейних цінностей, як основи культури сучасного суспільства. Дитина у тривожному середовищі: розвивальні та відновлювальні практики: Збірник тез (31 травня – 1 червня 2019 року, Київ) / за ред. О. В. Чуйко. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. – 104 с.
4. Шнейдер Л. Б. Основи сімейної психології : посібник для ВНЗ. – Вид. 2-ге / Л. Б. Шнейдер. – М.: Ділова книга, 2006. – 768 с.

Шпакова Карина Валеріївна, здобувач вищої освіти
Дніпровський гуманітарний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ДИТИНУ

Актуальність теми "Вплив сімейних конфліктів на дитину" визначається тим, що сім'я є основним середовищем, у якому відбувається формування особистості дитини. Саме в родині дитина отримує перші уявлення про стосунки між людьми, моделі поведінки та соціальні норми. Сімейні конфлікти можуть суттєво впливати на психологічний стан, емоційний розвиток і поведінку дитини, що робить дослідження цієї проблеми надзвичайно важливим для сучасної психології, педагогіки та соціології.

Одним із ключових аспектів актуальності цього питання є те, що тривалі конфлікти в сім'ї можуть негативно позначатися на емоційній стабільності дитини. Діти, які ростуть у середовищі постійних сварок або непорозумінь між батьками, схильні до розвитку тривожності, стресових розладів, депресивних станів та агресивної поведінки. Вони можуть мати труднощі у вираженні емоцій, відчувати страх або злість, що може стати перешкодою для їхньої адаптації у соціальному середовищі.

Сімейні конфлікти також можуть впливати на навчальну діяльність і успішність дитини. Нестабільна обстановка вдома призводить до того, що дитина стає менш зосередженою на навчанні, відчуває труднощі у взаємодії з вчителями та однокласниками. Стрес, спричинений конфліктами в родині, може перешкоджати засвоєнню нових знань та викликати труднощі у когнітивному розвитку.

Крім того, сімейні конфлікти впливають на формування моделі поведінки дитини у міжособистісних стосунках. Якщо дитина регулярно спостерігає конфлікти між батьками, вона може перейняти агресивну або пасивну модель поведінки у власному житті. Такі діти можуть демонструвати труднощі у формуванні здорових стосунків у підлітковому і дорослому віці. Вони можуть мати труднощі з вирішенням конфліктів або, навпаки, ухилятися від них, через що їхні соціальні контакти можуть бути обмежені.

Окремо варто відзначити вплив сімейних конфліктів на самоприйняття і самооцінку дитини. Діти, які ростуть у конфліктних родин, часто відчувають себе винними у проблемах батьків або навіть беруть на себе відповідальність за їхні сварки. Це може спричинити зниження самооцінки, розвиток почуття провини та незахищеності. У майбутньому такі діти можуть мати складнощі у становленні власної ідентичності, відчувати невпевненість у собі та своїх можливостях.

Актуальність вивчення впливу сімейних конфліктів на дитину також полягає у тому, що ця тема стосується питання профілактики соціально-психологічної дезадаптації. Розуміння того, як конфлікти у родині впливають на емоційний та поведінковий розвиток дитини, допомагає розробляти програми психологічної підтримки для дітей з таких родин. Це сприяє не лише стабілізації їхнього емоційного стану, але й попередженню виникнення психічних розладів та асоціальної поведінки в майбутньому.

Таким чином, дослідження впливу сімейних конфліктів на дитину є надзвичайно важливим для вивчення процесів розвитку дитини та створення умов для її здорового

психологічного зростання.

Вивчення впливу сімейних конфліктів на дитину є надзвичайно актуальним питанням сучасної психології та соціології, оскільки сім'я відіграє вирішальну роль у формуванні особистості та емоційного розвитку дитини. Сімейні конфлікти можуть мати різні форми, включаючи постійні сварки, конфлікти між батьками, між батьками і дітьми, а також випадки насильства. Важливо зрозуміти, як кожен із цих видів конфліктів впливає на дитину, оскільки наслідки можуть бути різними в залежності від частоти, інтенсивності та тривалості конфліктів.

Одним з ключових аспектів є психологічний вплив на дитину. Діти, які зростають у середовищі постійного напруження та сварок, часто страждають від тривожних розладів, депресії, страху та навіть агресивної поведінки. Такі діти можуть мати проблеми з емоційним самоконтролем, виявляти схильність до агресії або, навпаки, замикатися в собі, що може негативно вплинути на їхню соціальну адаптацію. Вплив сімейних конфліктів також поширюється на соціальну сферу життя дитини. Часто такі діти мають труднощі в стосунках з однолітками, знижену комунікативну активність, що може призвести до соціальної ізоляції або конфліктів у школі.

Сімейні конфлікти формують у дитини певні моделі поведінки, які вона згодом переносить у своє доросле життя. Якщо дитина часто спостерігає за агресивними формами вирішення конфліктів у сім'ї, вона може перейняти ці патерни і використовувати їх у власних стосунках. Це призводить до того, що такі діти у майбутньому схильні використовувати агресивну поведінку або, навпаки, уникати конфліктів, що може створювати труднощі в міжособистісних взаєминах.

Конфлікти в сім'ї також впливають на навчання та академічну успішність дитини. Постійний стрес, який виникає через сімейні непорозуміння, заважає дитині зосередитися на навчанні, знижує її інтерес до шкільних занять і може спричиняти проблеми з когнітивним розвитком. Діти, які живуть у конфліктних родин, часто демонструють зниження концентрації уваги, мають складнощі з засвоєнням нових знань та виконанням завдань.

Не менш важливим є вплив сімейних конфліктів на самосприйняття і самооцінку дитини. У конфліктних сім'ях діти можуть відчувати провину за сварки між батьками, беручи на себе відповідальність за їхні проблеми. Це може призводити до зниження самооцінки, розвитку почуття провини та незахищеності. Згодом такі діти часто відчують труднощі з формуванням власної ідентичності, стають невпевненими у собі, що впливає на їхню адаптацію в суспільстві.

Сімейні конфлікти можуть мати також фізіологічні наслідки. У дітей, що постійно перебувають у стресових ситуаціях через конфлікти вдома, можуть спостерігатися порушення сну, проблеми з травленням, психосоматичні захворювання. Це свідчить про те, що вплив сімейних конфліктів охоплює не лише психологічний, але й фізичний стан дитини, що може мати серйозні наслідки для її здоров'я.

Одним із важливих аспектів вирішення цієї проблеми є профілактика та надання психологічної допомоги дітям з конфліктних родин. Розуміння того, як сімейні конфлікти впливають на дитину, дозволяє розробляти ефективні програми психологічної підтримки. Це сприяє стабілізації емоційного стану дитини, допомагає їй краще адаптуватися до соціуму і запобігає розвитку психічних розладів у майбутньому.

Таким чином, вплив сімейних конфліктів на дитину є багатограним і потребує глибокого вивчення. Дослідження цього питання дозволяє зрозуміти, наскільки важливо створювати гармонійне і безпечне середовище для розвитку дитини, а також своєчасно виявляти і надавати допомогу дітям, які страждають від конфліктів у родині.

Список використаних джерел:

1. Безпальча Р. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі / Р. Безпальча. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 96 с.
2. Буленко Т. В., Мушкевич М. І., Федоренко Р. П. Діагностика особистості в практичній діяльності психолога. Луцьк: [б. в.], 1996. 312 с.
3. Котлова Л. О. Проблема конфліктності в молодій сім'ї в період первинної адаптації / Л. О. Котлова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла.
4. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. 2014. Вип. 41. С. 391-396
5. Кочарян О.С., Півень М.А. Емоційна зрілість особистості: дослідження феномену. Збірник наукових праць. Психологічні науки. 2012. Вип. 9. С. 140–144.
6. Федорова М. А. Особливості емоційного розвитку сучасних дітей в аспекті становлення міжособистісних взаємин. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2020 Вип. 1 (46). С. 133-137.

Коваленко Катерина Миколаївна, здобувач вищої освіти
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Бердянський державний педагогічний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність проблеми. Підлітковий вік – це один з найважливіших періодів життя особистості, саме в це час формується міжособистісний взаємозв'язок, визначається соціальна роль, встановлюється система взаємовідносин, яка впливає на подальший розвиток підлітка і в цілому на його життя. Булінг – агресивна і вкрай неприємна поведінка однієї дитини або групи дітей щодо іншої дитини, яка супроводжується постійним фізичним та психологічним впливом [1, с. 14]. Булінг у підлітковому віці стає причиною психологічних проблем, що супроводжується зниженням рівня самооцінки, низькою успішністю, проблемами зі здоров'ям, депресією, схильністю до суїциду. Жертвою булінгу легко може стати вразлива, тиха, замкнута, пасивна, слухняна, сором'язлива дитина, яка легко й часто плаче, а також уникає прямої конфронтації в спілкуванні, відчуває труднощі зі самоствердженням у групі однолітків [4, с. 82–83]. Проблема вимагає особливої уваги, тому що саме вплив цього негативного явища, відображається на психічному стані дітей, що вплине на подальшу взаємодію у групі, класі, колективі.

Мета роботи - проаналізувати результати дослідження психологічних особливостей булінгу у підлітковому віці.

Методика та організація дослідження. Для діагностики психологічних особливостей булінгу у підлітковому віці використані такі методики дослідження: тест-опитувальник на виявлення «булінг-структур» О.Г. Норкіної[2], методика «Індекс толерантності Г.У. Солдатової, опитувальник А. Басса – А. Дарки, а саме показники індексів агресивності та ворожості. Методика «Визначення рівня своєї самооцінки» (розроблена Г.М. Казанцевою). У дослідженні брало участь 30 осіб – підлітки віком 12-14 років, 15 дівчат і 15 хлопців.

Результати дослідження: За результатами опитування визначено що найвищий показник рівня толерантності серед дівчат 53%, натомість як у хлопців 43%.

За результатами можна зробити висновок що дівчата підліткового віку менш схильні до проявів агресії і мають більший рівень толерантності ніж хлопці їхнього віку. Відповідно до методики О.Г. Норкіної було визначено ролі, які може займати підліток при проявах булінгу. За результатами дослідження встановлено що з 30 учнів, 3 учнів можуть стати жертвами, серед них найбільша кількість дівчат – 3 осіб. Більший відсоток – це спостерігачі – 14 осіб, і провокаторами можуть бути 8 осіб серед них 5 дівчат.

Також за аналізом результатів проведеної методики було виділено особистісні риси агресора, такі як висока самооцінка, агресивність, низький рівень тривожності, завдяки поєднанню яких вона має високий соціальний статус в класному колективі, схильна проявляти агресію не лише до жертв, а й у спілкуванні з дорослими. Визначено що фізична агресія притаманна більш хлопцям, а дівчатам більш вербальна та соціальна.

За допомогою опитувальники А. Басса – А. Дарки, встановлено показники та

форм агресії серед підлітків 12-14 років. За результатами проведення опитування встановлено, що підлітки 12-14 років мають середній рівень ворожості, а саме 47%. Кількісні показники використання методики наведено рис.1.

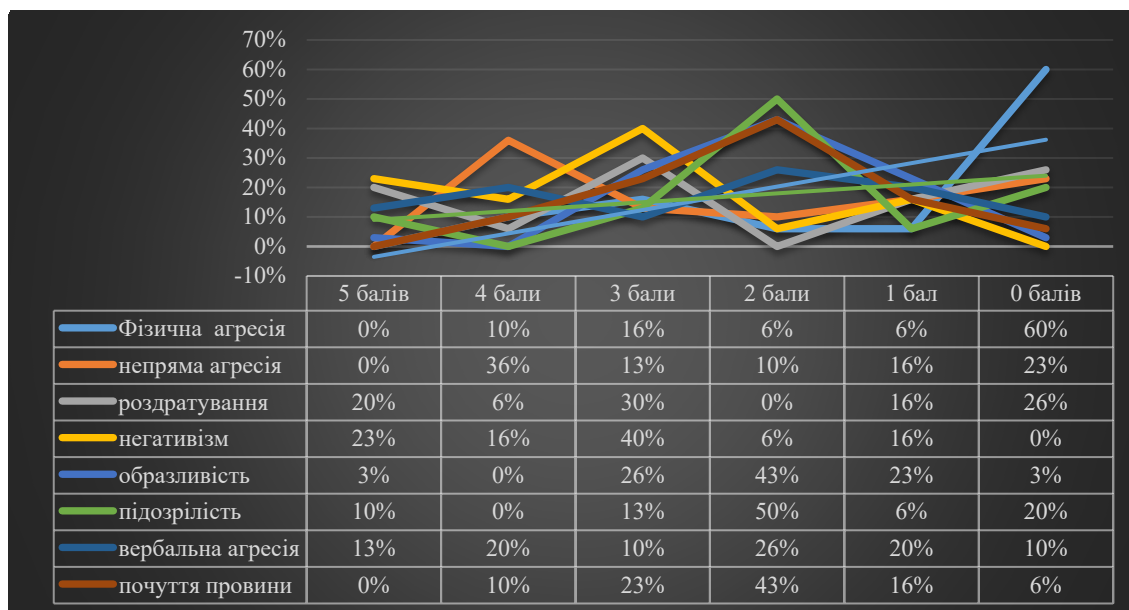

Рис. 1. Кількісні показники та форми агресії підлітків

За результатами опитування визначено що більшість підлітків мають низькі показники форм фізичної агресії, тобто використовувати фізичну сили проти інших, завдавати фізичної шкоди, натомість мають схильність до «непрямої агресії», яка проявляється без спрямованості (спалахи люті) або непрямо спрямована на особу (плітки, зловісні жарти). Показники негативізму та роздратування свідчить про те, що підлітки мають схильність до проявів агресії з найменшою збудливістю, вони запальні, різкі, готові конфліктувати, порушувати правила.

Рис. 2. Індекс агресивності підлітків 12-14 років

Дане дослідження показало що підлітки перебувають в групі ризику, як такі що мають схильність до агресивної поведінки, що в свою чергу залежить від чинників прояву агресії. У підлітковому віці прояви агресії можуть бути пов'язані з відносинами у родині. Підлітки з показниками середнього рівня агресії, мають такі особливості як: ненависті до оточення, в деяких ситуаціях відчувають заздрість, намагаються контролювати емоції у проблемних ситуаціях. Підлітки даної категорії знаходять

більш конструктивні, спокійні способи управління своєю поведінкою.

33% підлітків, мають середній рівень агресії, такі особистості відзначаються дратівливістю, роздратуванням, мають недовіру до оточуючих. Данна категорія характеризується ворожістю і здатністю завдати шкоди людям задля захисту своїх інтересів, мають ворожі відчуття, вбачають кругом кривдників, ворогів, не вміють довіряти. 20% дітей мають низький рівень, що характеризується вмінням контролювати емоції, такі особи не відчувають роздратування, агресії, образи, не вступають у конфлікти, намагаються вирішувати конфлікти мирно. Особи з низьким рівнем агресії мають добрі відносини у спілкуванні з оточуючими і однолітками, не виражають негативні емоції.

При використанні опитувальника щодо визначення рівня самооцінки за методикою Г.М. Казанцевої визначено, що низький рівень самооцінки мають 23% дітей, середній рівень більшість 60%, високий рівень – 17%.

При аналізі результатів встановлено, що показники низького рівня самооцінки дівчат майже вдвічі більші ніж у хлопців, це свідчить про те що дівчата в підлітковому віці мають такі особливості як невпевненість, закомплексованість, що може бути пов'язано з фізіологічними змінами. Відповідно до отриманих результатів можна зробити висновок що найчастіше жертвами булінгу стають підлітки, які мають низьку самооцінку, мають певні відмінності за зовнішністю, особливостями інтелектуального чи фізичного розвитку, рівнем знань, показником матеріального забезпечення, тощо. Самооцінка підлітків є важливим аспектом у формуванні особистості, реакції на оточуюче середовище, спілкування з однолітками. Самооцінка впливає на різні аспекти життя підлітка, творчі здібності, успішність та зокрема взаємини з оточуючими, що на пряму впливає на виникнення конфліктних ситуацій, цькування. Неадекватна самооцінка може призвести до проблем у спілкуванні з однолітками, вчителями, батьками що також сприяє розвитку конфліктних ситуацій.

Отже, самооцінка в підлітковому віці є важливим аспектом, який впливає на розвиток особистості в подальшому, її взаємодії з оточуючими та соціальної ролі.

Висновки. На основі даних, отриманих в результаті дослідження виокремлюються основні ознаки агресивності підлітків, зокрема агресивні тенденції в поведінці, самооцінці і рівні досягнень, толерантності, та певної ролі, яку може займати підліток при булінгу. Встановлено, що основною рисою жертви є низька самооцінка, невпевненість, соціальний статус, психофізіологічні особливості. Отже, за результатами дослідження можна зробити висновок, що одними з основних чинників виникнення булінгу може бути високий рівень агресивності та ворожості, неадекватна самооцінка. Проведення діагностичної роботи з підлітками є вкрай важливо, тому що саме вчасне виявлення схильності до агресивної поведінки, може попередити булінг.

Список використаних джерел:

1. Лушпай Л. І. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії. Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер.: Філологічна. 2013. Вип. 33. С. 85.
2. Норкина Е. Г. Методика на выявление «Буллинг структуры». Таврический научный обозреватель. 2016. Т. 8, № 3. С. 170-174.
3. Шевченко В. В., Яремчук В. Психологічні особливості булінгу серед учнів підліткового віку професійного училища. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. 2020. № 1 (20). С. 71–76. DOI: 10.33310/2078-2128-2020-20-1-71-76.
4. Насильство. Булінг. Проблема в запитаннях та відповідях [Текст] / І.І. Дорожко, О.Є. Малихіна, Л.В. Туріщева. Х.: ВГ «Основа», 2019. 144 с.

Агарков Олег Анатолійович, здобувач вищої освіти
Дніпровський гуманітарний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ У ШКОЛІ: НАРИСИ ПРОБЛЕМНОГО ПОЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми полягає в тому, що дезадаптація учнів є однією з найпоширеніших проблем сучасної шкільної освіти. У сучасних умовах навчання школярі стикаються з низкою викликів, що стосуються як навчального процесу, так і соціальної взаємодії в колективі. Шкільна дезадаптація має серйозні наслідки для розвитку дитини, її психічного здоров'я та майбутнього функціонування у суспільстві, що робить вивчення цього явища актуальним для психологів, педагогів та батьків.

Одна з причин актуальності цієї теми — збільшення кількості випадків шкільної дезадаптації внаслідок змін у соціально-культурному та освітньому середовищі. Сучасна школа часто стає місцем підвищеного стресу для дітей, де вони стикаються зі зростаючими академічними вимогами, очікуваннями вчителів та батьків, а також тиском однолітків. Система оцінювання, відсутність індивідуального підходу до учнів і надмірне навантаження можуть призвести до того, що дитина починає втрачати інтерес до навчання, відчувати тривогу, стрес, що сприяє виникненню дезадаптації.

Психологічні особливості шкільної дезадаптації включають емоційні, поведінкові та когнітивні аспекти, які впливають на здатність дитини успішно адаптуватися до шкільного середовища. Шкільна дезадаптація часто супроводжується зниженням самооцінки, тривожністю, проблемами в соціальній взаємодії та порушенням мотивації до навчання. Особливу увагу заслуговують діти з особливими освітніми потребами, для яких процес адаптації до шкільного життя може бути ще складнішим.

Актуальність дослідження також обумовлена тим, що шкільна дезадаптація має негативний вплив на психічне здоров'я дитини. У стані хронічного стресу діти можуть розвивати депресивні стани, тривожні розлади та проблеми з поведінкою, що може погіршити не тільки їхнє академічне, але й соціальне функціонування. Вчасне виявлення та корекція дезадаптаційних процесів у школі є запорукою нормального психічного та емоційного розвитку дитини, що вказує на важливість своєчасного психологічного втручання.

Крім того, вивчення психологічних особливостей шкільної дезадаптації дозволяє розробити ефективні профілактичні та корекційні програми для підтримки учнів у процесі адаптації до школи. Застосування індивідуального підходу до кожної дитини, розвиток емпатії у вчителів, створення безпечного та сприятливого навчального середовища — це ключові завдання сучасної шкільної психології.

Таким чином, тема шкільної дезадаптації є надзвичайно актуальною через її вплив на успішність навчання, психічне здоров'я та соціальний розвиток дітей. Дослідження в цій сфері сприяють кращому розумінню причин та механізмів дезадаптації, що дозволяє вчасно вживати заходів для її подолання.

Проблематикою зазначеною у дослідженні займалися наступні науковці: Андрійчук С.В. [1], Максим О. В. [2], Максимова Н. Ю. [3], Мікляєва Г. М. [4],

Чінікайло С. І. [5]

Тема психологічних особливостей шкільної дезадаптації є надзвичайно актуальною через велику кількість викликів, з якими стикаються учні у сучасній системі освіти. Шкільна дезадаптація стосується порушення процесу пристосування дитини до умов навчання та соціального життя в школі. Вона може виявлятися в різних аспектах – емоційному, поведінковому, когнітивному, що серйозно впливає на загальне самопочуття і розвиток дитини.

Важливим є визначення основних причин шкільної дезадаптації. Вони можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. До внутрішніх причин належать індивідуальні психологічні особливості дитини, такі як емоційна нестабільність, низька самооцінка, тривожність, когнітивні порушення або недостатня мотивація. Зовнішніми факторами можуть бути особливості шкільної системи, надмірні академічні вимоги, тиск з боку вчителів та однолітків, а також конфлікти в родині. Психосоціальні стреси, такі як булінг або зміна школи, також можуть сприяти виникненню дезадаптації.

Психологічні особливості дітей із шкільною дезадаптацією включають емоційні та поведінкові проблеми, такі як агресивність, тривожність, зниження самооцінки та мотивації до навчання. Діти можуть уникати навчання, відмовлятися від участі в шкільному житті або потрапляти в конфлікти з однолітками та вчителями. Крім того, у них можуть розвиватися соціальні проблеми, такі як ізоляція від колективу або труднощі у встановленні дружніх відносин.

Наслідки шкільної дезадаптації можуть бути серйозними. Емоційне та соціальне благополуччя дитини може суттєво погіршуватися, що часто призводить до розвитку тривожних і депресивних станів. Соціальні проблеми, зокрема конфлікти з однолітками або ізоляція, погіршують ситуацію, оскільки дитина втрачає соціальні навички та здатність ефективно взаємодіяти з оточенням. Це може також впливати на стосунки в сім'ї, де батьки часто не розуміють причин поведінкових змін, що призводить до напруженості та конфліктів.

У контексті дослідження шкільної дезадаптації важливо звернути увагу на діагностичні методи, які допомагають виявити проблеми на ранніх стадіях. Психодіагностичні методики, такі як тестування, анкети та спостереження, дозволяють зрозуміти емоційний і поведінковий стан дитини. Важливо також співпрацювати з батьками та вчителями, оскільки це дозволяє отримати комплексну картину проблем дитини.

Корекція та профілактика шкільної дезадаптації включають широкий спектр заходів. Це можуть бути психологічні програми, спрямовані на розвиток емоційної стійкості, підвищення самооцінки, покращення соціальних навичок і формування мотивації до навчання. Важливим аспектом є створення безпечного та підтримуючого шкільного середовища, яке сприяє позитивній адаптації учнів. Крім того, необхідно впроваджувати програми, які допомагають вчителям і батькам краще розуміти потреби дитини, а також розвивати навички ефективної взаємодії.

Особливий акцент варто зробити на дітей із особливими освітніми потребами, які часто мають труднощі з адаптацією в школі через свої індивідуальні особливості. Інклюзивний підхід до навчання та підтримка таких дітей з боку вчителів і шкільних психологів допомагають їм легше пристосуватися до шкільного життя.

Актуальність теми також підсилюється сучасними викликами системи освіти. Шкільна дезадаптація може бути посилена зовнішніми факторами, такими як

використання цифрових технологій і вплив дистанційного навчання, особливо після пандемії COVID-19. Технології можуть як допомагати, так і створювати додаткові бар'єри для адаптації учнів, що вимагає нових підходів у навчанні.

Таким чином, психологічні особливості шкільної дезадаптації є важливою проблемою, яка вимагає комплексного підходу до вивчення та корекції. Вивчення причин, симптомів і наслідків дезадаптації дозволяє краще зрозуміти, як підтримати дітей у шкільному середовищі та сприяти їхній успішній адаптації.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук С.В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптації старших дошкільників і молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Київ, 2014. 26 с.
2. Максим О. В. Висвітлення проблем соціальної дезадаптації у дослідженнях вітчизняних та іноземних психологів. Молодий вчений. № 4 (19), Ч. 3. 2015. С. 98–102.
3. Максимова Н. Ю. Проблема соціальної дезадаптації неповнолітніх у парадигмі девіантології. Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ: Гнозис, 2009. Т. XI, ч. 6. С. 248–257.
4. Мікляєва Г. М. Застосування казкотерапії в діяльності шкільного психолога по забезпеченню психологічного здоров'я молодших школярів. Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць К-ПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. Костюка НАПН України. 2013. Випуск 20. С. 396 – 404.
5. Чінікайло С. І. Психолого-педагогічний супровід адаптації молодших школярів. Мн: БДМУ, 2005. 56 с.

Парамзіна Надія Володимирівна, здобувач вищої освіти
Дніпровський гуманітарний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВАГІТНИХ ДО ПОЛОГІВ

Актуальність теми зумовлена важливістю емоційного та психологічного стану жінки під час вагітності та пологів для успішного результату процесу народження дитини, а також для подальшого психологічного благополуччя матері та новонародженого. Вагітність та пологи — це фізіологічні процеси, які супроводжуються значними емоційними, психологічними та соціальними змінами у житті жінки. Підготовка до пологів вимагає не лише фізичної, але й психологічної готовності, оскільки стрес, тривога та страх можуть негативно вплинути на перебіг пологів і післяпологовий період.

Сучасні дослідження показують, що підготовка вагітної до пологів має значний вплив на зниження рівня стресу та тривоги перед пологами. Багато жінок, особливо ті, які очікують первістка, відчувають страх перед пологами, що пов'язано з невідомістю та очікуванням можливих ускладнень. Психологічна підготовка допомагає вагітним краще розуміти фізіологічні процеси, які відбуватимуться під час пологів, що знижує тривожність і допомагає налаштуватися на позитивний результат. Це сприяє більш гармонійному емоційному стану і дозволяє жінці легше адаптуватися до нових умов.

Психологічна підготовка є важливою для створення позитивного емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною ще до народження. Вагітні, які усвідомлено готуються до пологів, схильніше сприймають свою роль матері, краще розуміють важливість психологічного контакту з дитиною під час вагітності та після народження. Встановлення емоційного контакту з дитиною є одним із ключових факторів, що сприяє розвитку здорової прив'язаності та забезпечує успішне становлення материнської ролі.

Підготовка до пологів допомагає вагітним жінкам краще справлятися з больовими відчуттями під час пологів. Техніки релаксації, дихальні вправи та візуалізація позитивних образів, які використовуються під час психологічної підготовки, знижують рівень фізичного та емоційного стресу. Дослідження свідчать, що жінки, які проходять спеціальні тренінги з психологічної підготовки до пологів, здатні більш ефективно контролювати свої емоції та фізичні відчуття, що позитивно впливає на перебіг пологового процесу.

Крім того, психологічна підготовка вагітних є важливою у контексті післяпологового періоду. Вона сприяє зниженню ризику розвитку післяпологової депресії, що є серйозною проблемою для багатьох жінок. Підготовлені психологічно жінки краще адаптуються до нових обов'язків, легше сприймають зміни у своєму житті і можуть більш ефективно справлятися з емоційними викликами, що виникають після народження дитини. Це також впливає на якість стосунків із партнером та загальну атмосферу в сім'ї.

Також важливо відзначити, що психологічна підготовка вагітних до пологів має значний вплив на міжособистісні стосунки. Жінки, які проходять підготовку, відчувають себе більш впевненими, отримують психологічну підтримку від фахівців і близьких людей, що сприяє зміцненню стосунків у родині. Підтримка партнера під час

вагітності і пологів також є важливим елементом, який може бути підсилений за допомогою спільних психологічних тренінгів.

Психологічний супровід вагітних у своїх дослідженнях аналізували наступні науковці Астахов В.М., Бацилева О.В. [1], Скрипніков А.М., Герасименко Л.О., Ісаков Р.І. [2], Чен Ч.Х., Чуань Ш. [3], Мастер С.С., Маттерн Е., Айерле М. [4], Міслер М., Донкер Т., Бейерс Р., Ціхарова М., Мойс Ш., Вріс Р., Деніссен Й., Стратен А. [5]

Окремої уваги заслуговує психологічна підготовка у разі складних або ризикових вагітностей. У таких випадках емоційний стан жінки може бути особливо нестабільним через страх за здоров'я дитини або власне. Психологічні консультації і підготовчі програми допомагають жінкам впоратися з цими почуттями, знизити рівень тривоги та налаштуватися на позитивний результат.

Таким чином, актуальність теми "Психологічна підготовка вагітних до пологів" полягає у тому, що така підготовка сприяє не лише фізіологічному, але й психологічному благополуччю жінки, полегшує процес пологів та адаптацію до материнства, знижує ризики емоційних та психологічних проблем після пологів. Успішна психологічна підготовка вагітних є важливим елементом комплексного підходу до догляду за майбутньою матір'ю, що має позитивний вплив як на неї саму, так і на новонароджену дитину та всю сім'ю.

Вагітність і пологи – це складні як фізіологічно, так і психологічно процеси, що вимагають відповідної підготовки для забезпечення емоційного благополуччя матері та здорового розвитку дитини. У цей період жінки переживають значні зміни в організмі, що супроводжуються емоційними переживаннями, тривогами, страхами та іншими психологічними викликами. Саме тому психологічна підготовка до пологів є важливою складовою, яка допомагає майбутній матері краще зрозуміти та адаптуватися до цих змін.

Одним із ключових аспектів актуальності теми є вплив психологічної підготовки на зниження тривожності та стресу, пов'язаних із пологами. Багато вагітних, особливо ті, які очікують первістка, часто відчувають страх перед невідомістю процесу пологів, можливими ускладненнями або больовими відчуттями. Психологічна підготовка допомагає знизити ці тривоги шляхом роз'яснення процесів, що відбуваються під час пологів, навчаючи жінок спеціальним технікам релаксації, дихальним вправам та методам самоконтролю. Це дозволяє не лише зменшити страхи, але й налаштуватися на позитивний результат.

Крім того, психологічна підготовка вагітних сприяє формуванню здорового емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною ще до моменту народження. Жінки, які усвідомлено підходять до процесу підготовки, частіше демонструють готовність до нової ролі матері, краще розуміють важливість емоційної взаємодії з дитиною під час вагітності та після пологів. Такий підхід сприяє встановленню міцної емоційної прив'язаності, що є важливим для розвитку здорових стосунків між матір'ю та новонародженим.

Психологічна підготовка також позитивно впливає на сприйняття больових відчуттів під час пологів. Вагітні, які навчаються технікам управління стресом і болем, здатні ефективніше справлятися з фізіологічними викликами пологів, використовуючи техніки дихання, візуалізації та релаксації. Це значно знижує рівень емоційної напруги та сприяє полегшенню процесу народження дитини.

Окремо варто згадати, що психологічна підготовка вагітних жінок зменшує ризик розвитку післяпологової депресії. Емоційно готові до пологів матері легше адаптуються до змін у своєму житті, нових обов'язків і відповідальностей, що позитивно впливає на їх психологічний стан після народження дитини. Жінки, які отримали необхідну підтримку під час підготовки, краще справляються з емоційними та фізичними викликами післяпологового періоду.

Також психологічна підготовка відіграє важливу роль у зміцненні міжособистісних стосунків у сім'ї. Партнери, які активно залучені до цього процесу, краще розуміють потреби та емоційні переживання жінки, що сприяє покращенню комунікації та підтримки. Спільна підготовка до пологів допомагає створити більш гармонійну атмосферу в родині, що позитивно впливає як на жінку, так і на партнерські стосунки.

Загалом, психологічна підготовка вагітних до пологів є важливим елементом у комплексному підході до збереження емоційного та фізичного здоров'я жінки під час вагітності та пологів. Вона допомагає забезпечити більш успішний і гармонійний процес народження дитини, знижує ризики виникнення післяпологових психологічних проблем і сприяє кращій адаптації до ролі матері. Тому ця тема є актуальною не лише для психологів, але й для медичних працівників та родин, які очікують на поповнення.

Список використаних джерел:

1. Астахов В.М., Бацилева О.В. Підготовка до батьківства як етап соціалізації особистості / В.М. Астахов, О.В. Бацилева / Збірник наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. – Т.Х, Ч.2. – К., 2008. – С.13-20.
2. Скрипніков А.М., Герасименко Л.О., Ісаков Р.І. Перинатальна психологія. К.: Видавничий дім Медкнига, 2017. 168 с.
3. Chen Ch.H., Chuan Sh. Effects of music therapy on psychological health of women during pregnancy. *Journal of Clinical Nursing*. 2008. № 19. P. 2580–2587.
4. Master S.S., Mattern E., Ayerle M. Support for pregnant women identified with fear of childbirth (FOC)/tokophobia – A systematic review of approaches and interventions. *Midwifery*. 2018. № 61. P. 97–115.
5. Missler M., Donker T., Beijers R., Ciharova M., Moyses Ch., Vries R., Denissen J., Straten A. Universal prevention of distress aimed at pregnant women: a systematic review and meta-analysis of psychological interventions. *BMC Pregnancy and Childbirth*. 2021. P. 3–9.

Чернікова Дарина Олександрівна, здобувачка магістерського освітнього ступеня факультету психології та соціальних технологій
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», Україна

Науковий керівник: Кошіль Оксана Петрівна, канд. пед. наук,
доцент кафедри практичної психології та соціальних технологій
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІДЧУТТЯ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Із повномасштабним вторгненням російських військ на українську землю виникла унікальна, надзвичайно складна ситуація для всіх соціальних і вікових груп, верств населення. Кожен українець та українка відчувають на собі небезпеку життя, де б вони не перебували, потерпають від ракетних і артилерійських обстрілів, повітряних небезпек, обмежень ресурсів для успішного життєзабезпечення. Все це, звісно, не може не позначитися на ментальному здоров'ї людей.

Водночас дослідниці О. Вельдбрехт, Н. Тавровецька встановили, що намагання побудувати оптимістичні життєві перспективи (у незначній кількості людей) в умовах війни поєднувалися із позитивними психоемоційними станами, що стимулювали діяльну активність людей. Вони були зосереджені, рішучі, сповнені енергією, почуттям гордості і натхненням навіть у ситуаціях невизначеності. А при песимістичному ставленні до майбутнього в осіб було виявлено тривожність, невпевненість, розгубленість, емоційне і енергетичне виснаження, інтолерантність до невизначеності [1, с. 52].

На думку Г. Гури, проактивна адаптація до життя в умовах війни формує відчуття психологічного благополуччя особистості, та передбачає наявність у неї толерантності до невизначеності [2, с. 47].

Психологічне благополуччя включає такі складові (згідно найпоширенішої на сьогодні моделі К. Ріффа):

- 1) позитивне ставлення до себе та власного минулого життя (самоприйняття);
- 2) наявність мети і занять, що визначають сенс життя, надають йому значення (наявність цілей у житті);
- 3) здатність успішно справлятися із вимогами поточного повсякденного життя (компетентність);
- 4) відчуття тривалості і безперервності власного розвитку, самореалізації (особистісне зростання);
- 5) стосунки з іншими, що відрізняються довірою і турботою (позитивні стосунки з іншими);
- 6) здатність сповідувати і наслідувати свої переконання (автономність) [4, с. 100].

Варто відзначити, що відчуття психологічного благополуччя визначається на основі суб'єктивної оцінки особистістю себе і власного життя, позиціонується на аспектах успішного особистісного функціонування» [3, с. 101]. Тому й часто вживається у якості синоніму поняття суб'єктивного благополуччя.

Відчуття суб'єктивного благополуччя в умовах війни стає особливо складним

феноменом, оскільки війна спричиняє сильний стрес, тривогу та небезпеку для життя. Проте, навіть в екстремальних умовах люди можуть зберігати певний рівень благополуччя, і цей стан залежить від низки психологічних характеристик:

1. Рівень стресостійкості. Стресостійкість є ключовим фактором, який впливає на здатність людини зберігати відчуття благополуччя в умовах війни. Люди з високим рівнем стресостійкості легше адаптуються до невизначеності та зовнішніх загроз, що дозволяє їм підтримувати відносно стабільне емоційне благополуччя.

2. Психологічна гнучкість. Люди, які вміють адаптувати свої очікування та цілі відповідно до нових реалій, демонструють вищий рівень суб'єктивного благополуччя в умовах війни. Гнучке мислення дозволяє їм пристосовуватися до зміни життєвих обставин і шукати нові способи реалізації своїх потреб.

3. Відчуття контролю та внутрішній локус контролю. В умовах війни контроль над власним життям часто зменшується, проте ті, хто зберігає внутрішній локус контролю, відчувають більше благополуччя.

4. Смыслові ресурси та наявність життєвої мети. В умовах екзистенційної загрози зростає потреба у пошуку глибинних сенсів життя. Так, люди, які мають сильне почуття сенсу або життєвої місії, легше переживають кризові ситуації.

5. Соціальна підтримка. Наявність сильних соціальних зв'язків і відчуття підтримки від сім'ї, друзів або спільноти є важливим фактором суб'єктивного благополуччя. Люди, які мають можливість ділитися своїми переживаннями та отримувати емоційну підтримку, краще адаптуються до стресових ситуацій.

6. Рівень тривожності та схильність до катастрофізації. Підвищений рівень тривожності може значно знизити суб'єктивне благополуччя. Люди, схильні до катастрофізації подій (сприйняття ситуацій як значно гірших, ніж вони є), зазнають більшого впливу негативних емоцій, що посилює відчуття небезпеки та безпорадності.

7. Почуття справедливості та гідності. Під час війни питання справедливості стають гострішими. Люди, які вірять у боротьбу за справедливість або відчувають гідність від участі у спільній справі (наприклад, захист країни, волонтерська діяльність), можуть зберігати позитивне самосприйняття та внутрішнє благополуччя, навіть у складних умовах.

8. Способи емоційної саморегуляції. Уміння саморегулювати емоції (через медитацію, релаксацію або інші практики) є важливим для підтримки стабільності психологічного благополуччя під час війни. Ефективні стратегії саморегуляції допомагають людині уникати емоційного вигорання та знижують рівень тривоги.

9. Переживання колективної травми. Колективний досвід війни може формувати особливий вид суб'єктивного благополуччя, пов'язаний з відчуттям єдності з іншими людьми, спільної боротьби та підтримки. Це може зміцнити відчуття сенсу і справедливості, що є важливим аспектом благополуччя в таких умовах.

10. Когнітивна реструктуризація. Люди, які здатні переформулювати свої думки щодо подій війни, знаходити позитивні сторони в кризових ситуаціях або бачити їх як виклик для зростання, можуть досягти вищого рівня суб'єктивного благополуччя.

Відтак, суб'єктивне благополуччя в умовах війни є багатовимірним процесом, що залежить від індивідуальних рис особистості, наявності соціальних і смыслових ресурсів, а також здатності адаптуватися до нових життєвих обставин. Підтримка відчуття контролю над життям, розвиток смыслової орієнтації та соціальних зв'язків сприяють збереженню благополуччя навіть у найскладніших ситуаціях, допомагаючи

людям залишатися стійкими перед викликами, які приносить війна.

Список використаних джерел:

1. Вельдбрехт О. О., Тавровецька Н. І. Оптимістичні уявлення про майбутнє – спонтанний спосіб самодопомоги та саморегуляції в умовах війни. Проблеми політичної психології. 2023. Вип. 13(27). С. 43–56.
2. Гура Г. Н. Толерантність до невизначеності як чинник ухвалення рішень та стресової адаптації керівників бізнес. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки. 2023. Вип. 2. С. 39–49.
3. Забаровська С. М., Кресан О. Д. Методика дослідження психологічного благополуччя особистості. Психологічний журнал. 2021. Т. 7. Вип. 9. С. 99–107.
4. Ryff C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. Journal of Personality and Social Psychology. 1989. Vol. 57(6). P. 1069–1081.

Данцева Олена Миколаївна, здобувач вищої освіти факультету психології
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Тимохіна Владислава Максимівна, здобувач вищої освіти факультету психології
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Юрченко Вероніка Сергіївна, здобувач вищої освіти факультету психології
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

ПСИХОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ: ШЛЯХ ДО МАЙБУТНЬОГО

У недавні роки галузь психології зазнала трансформаційних перетворень, реагуючи на суспільні зміни та наукові досягнення. Сучасний стан психології відображає одночасне розширення перспектив та поглиблення знань у різних підгалузях.

Щоб спрогнозувати майбутні напрямки розвитку психології, важливо визначити, на якому етапі свого розвитку ця наука перебуває нині. Хоча психологія відносно молода як наукова дисципліна, за час свого існування вона пройшла через численні етапи еволюції, породивши різноманітні галузі, методи та підходи. Сьогодні психологія продовжує динамічно розвиватися, що робить її однією з провідних сучасних наук.

Однією з найважливіших особливостей сучасної психології є її збільшена інтеграція з іншими дисциплінами, такими як нейронаука, біологія та інформаційні технології [4]. Цей міждисциплінарний підхід не тільки збагатив розуміння психічних процесів та поведінки, але й сприяв розробці більш ефективних інтервенцій та терапій. Наприклад, розвиток нейропсихології створив місток між функціями мозку та психологічними феноменами, забезпечуючи глибше розуміння розладів, наприклад, хвороби Альцгеймера та РДУГ.

Технологічний прогрес також переформатував сутність психологічних досліджень та практики. Використання великих даних, машинного навчання та віртуальної реальності відкрило нові шляхи для діагностики, лікування та вивчення психологічних умов. Ці інструменти дозволили психологам симулювати складні соціальні взаємодії та лікувати такі стани, як фобії та ПТСР, через контрольовані віртуальні середовища [3].

Відбулося помітне зрушення до запобіжних заходів та підвищення добробуту в галузі. Позитивна психологія, яка зосереджена на силах, що дозволяють індивідам та спільнотам процвітати, здобула значний розвиток [2]. Акцент тепер зроблено більше на сприяттій стійкості, щастю та задоволенню життям, аніж лише на лікуванні психічних захворювань. Це зрушення відображає ширшу суспільну тенденцію до добробуту та самовдосконалення, яка знаходить відгук у глобальній аудиторії, що все більше цікавиться досягненням оптимального психічного здоров'я.

Зі зростанням рівня глобалізації, психологія стала більш уважною до культурних відмінностей у вираженні та лікуванні психічного здоров'я. Визнання необхідності використання культурно чутливих методів дослідження та терапевтичних підходів, які відповідали б унікальним потребам різних народів, стало ключовим. Глобалізація психології не лише підвищує культурну компетенцію практикуючих, але й забезпечує

доступність та актуальність психологічних послуг для широкої публіки [4, 5].

Оцінюючи сучасний стан української психології, можна казати про активний розвиток методологічного аспекту. В Україні активно досліджується важливість моральності та етичної свідомості, розглядаючи ці поняття через призму культурних та соціальних контекстів. Цей підхід, наприклад, виходить за рамки традиційного біхевіоризму, наголошуючи на глибокому усвідомленні того, що людська поведінка є не лише реакцією на зовнішні подразники, а й результатом внутрішніх мотиваційних та пізнавальних процесів [2]. Такий підхід спрямований на розуміння внутрішніх процесів, які керують поведінкою, і відображається у зміні акцентів на більш складні моделі аналізу, де поведінка розглядається як взаємодія зовнішніх стимулів та внутрішніх процесів.

Теоретичні обговорення в українській психології включають значний вклад таких вчених, як Г. С. Костюк [2], що зуміли визначити ключові ідеї, які формують основу розвитку психологічної науки, з особливим акцентом на глибокому інтегративному підході до розуміння психічної реальності людини, що враховує її багатовимірність та складність. Теоретичний розвиток також характеризується переосмисленням існуючих концепцій і створенням нових теорій, які адаптують класичні ідеї до сучасного розуміння людини з акцентом на її соціальному контексті та особистісному зростанні, як це видно в напрямках неофрейдизму та гуманістичної психології.

Прикладний аспект української психології включає глибокий аналіз реакцій на соціальні та політичні процеси, які є особливо важливими у контексті історичних і сучасних викликів. Це дослідження охоплює вивчення психологічної стійкості нації в умовах криз, аналіз національної ідентичності, та адаптацію до швидко змінюваних умов, дозволяючи суспільству ефективніше адаптуватися та розвиватися. Активний розгляд реакцій людей на соціальні зміни та вплив історичних подій на психологічну стійкість становить важливу частину досліджень, спрямованих на підтримку та оптимізацію розвитку в непростих умовах сучасного світу.

Зазираючи в майбутнє психології, можна стверджувати, що з новими можливостями виникатимуть нові труднощі, які потребуватимуть нових психологічних рішень.

Розвиток віртуальної реальності та інших імерсивних технологій [3, 5] створює нові способи взаємодії людей із середовищем, які можуть негативно вплинути на психічне здоров'я людей. Наразі існують дослідження впливу імерсивних технологій на психіку дітей, результати одного з яких вказують на розвинення залежності та втрачають відчуття реальності. Також, у дослідженні було зазначено, що підлітку вистачить достатньо короткого часу перебування у віртуальному світі, щоб значно змінити його свідомість і основні принципи взаємодії з навколишнім середовищем [1].

І така проблема буде збільшуватися, тому що комп'ютерні ігри стають все дедалі цікавішими та люди почнуть все більше тікати від реальності, занурюючись у ігровий світ. Тому перед психологією стоїть нелегка задача у вивченні та створенні стратегії адаптації до цих нових обставин, а також більш детально визначити потенційні ризики та проблеми, пов'язані з використанням віртуальної реальності та імерсивних технологій.

Окрім цього, більш жорстко постануть питання психологічної етики, зокрема щодо використання штучного інтелекту та потенційних порушень конфіденційності даних [5]. Майбутнім психологам доведеться навігувати серед етичних наслідків

використання цифрових даних, одночасно забезпечуючи конфіденційність та добробут своїх клієнтів.

Прогнозуючи майбутнє психології, можна сказати, що дисципліна, яка давно вкорінена в традиціях емпіричних досліджень і клінічної практики, готова до зміни парадигми. Майбутнє вбачається в інтегративній психології, яка долає кордони між біологічними, когнітивними, соціокультурними та технологічними факторами. Цей цілісний підхід запропонує більш нюансоване розуміння психічних явищ, яке визнає складну взаємодію генетики, середовища, особистого досвіду та технологій у формуванні психічного здоров'я та поведінки.

Список використаних джерел:

1. Гриб'юк О.О. Імерсивні технології в освіті: особливості когнітивного розвитку дитини у віртуальному середовищі в процесі дослідницького навчання. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2021. Вип. 62. С. 138-161.
2. Макарова І.В. Загальна психологія: короткий курс лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2013. 182 с.
3. Comparing virtual reality exposure therapy to present-centered therapy with 11 U.S. Vietnam veterans with PTSD / Ready D.J. et al. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*. 2010. Vol. 13, no. 1. P. 49-54. DOI: 10.1089/cyber.2009.0239.
4. Marrying Past and Present Neuropsychology: Is the Future of the Process-Based Approach Technology-Based? / Diaz-Orueta U. et al. *Front Psychol*. 2020. Vol. 11. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.00361.
5. Nalyvaiko O.O. Prospects of using neural networks in higher education of Ukraine. *Information Technologies and Learning*. 2023. Vol. 97, no. 5. P. 1-17. DOI: 10.33407/itlt.v97i5.5322.

Бурлакова Ксенія Олегівна, здобувач вищої освіти
факультету економіки, менеджменту та психології
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Кушніренко Катерина Олегівна, канд. психол. наук,
доцент, доцент кафедри психології
Державний торговельно-економічний університет, Україна

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОДАЖАХ

Невербальне спілкування - це процес передачі повідомлення без використання слів. Він може включати жести та міміку, тон голосу, час, поставу та місце, де ви стоїте під час спілкування. Це може допомогти або перешкодити чіткому розумінню вашого повідомлення, але воно не розкриває (і навіть може маскувати) те, що ви насправді думаєте.

Невербальна система комунікації сформувалася набагато раніше вербальної, а тому значуща так само, як і мова, і може замінити її в деяких випадках, наприклад: кивок замість ствердної відповіді словом. Очевидно, що невербальний знак може посилити комунікацію. У деяких випадках жест (міміка) може точніше виражати відтінок почуття, емоції. Таким чином, невербальні засоби комунікації можуть взаємодіяти з вербальними або повністю замінювати їх [1].

У світі продажів ефективна комунікація є ключовим фактором успіху. Продавці часто фокусуються на вербальних методах переконання, однак невербальна комунікація має не менший вплив на процес продажу. Невербальні сигнали, такі як жести, міміка та поза, можуть як зміцнити довіру клієнта, так і відштовхнути його від покупки. Знання про те, як ці елементи впливають на сприйняття клієнта, допомагає продавцям краще взаємодіяти з аудиторією, формуючи позитивний емоційний зв'язок і сприяючи укладанню угод. Австралійський вчений А. Піз стверджує, що за допомогою слів передається 7% інформації, звукових засобів — 38%, міміки, жестів, пози — 55% [2].

В рамках управлінської діяльності, за свідченням Л. Лужецької засоби невербальної комунікації: створюють образ партнера зі спілкування; виступають способом регуляції просторово-часових параметрів спілкування; є показниками статусно-рольових відносин й індикаторами актуальних психічних станів особистості мовця та реципієнтів; виконують функцію економії мовного повідомлення; виступають у ролі уточнення, зміни у розумінні вербального повідомлення, посилюють емоційну насиченість сказаного [3].

Встановлено, що існує п'ять основних каналів невербальної комунікації, через які відбувається обмін інформацією: простір, міміка, погляд, рухи тіла та інтонація. Простір між двома людьми має значний вплив на якість спілкування. Тому в професійному спілкуванні з клієнтами важливо правильно вибрати дистанцію. Вона повинна бути не лише комфортною для покупця, але й відповідати меті та етапу розмови. Прийнято вважати, що особистий простір людини поділяється на чотири зони: інтимну (від безпосереднього контакту до 46 см), особисту (46 см – 1,2 м), соціальну (1,2 м – 3,6 м) та публічну (понад 3,6 м). Основною зоною для ділового спілкування є особиста зона. Якщо хтось вторгається в інтимну зону, це може сприйматися як порушення особистих кордонів, оскільки ця зона зазвичай захищена людиною і в неї допускаються лише найближчі. Надмірне наближення може

викликати дискомфорт і відштовхнути співрозмовника.

Міміка – це один із найефективніших і водночас найскладніших елементів невербальної комунікації. Особливо важливим аспектом у цій комунікації є погляд. Він об'єднує функції міміки та просторової дистанції. З одного боку, за допомогою погляду можна встановити необхідний контакт із клієнтом. Відкритий і прямий погляд, коли люди дивляться "очі в очі", викликає відчуття чесності, щирості та зацікавленості. Однак, надто пильний або занадто тривалий погляд може сприйматися як вторгнення в особистий простір, викликаючи дискомфорт, або навіть як ознака агресії. Для створення атмосфери довіри та взаєморозуміння оптимальним є поєднання прямого контакту очима з періодичним переключенням уваги на оточуючі об'єкти. Відмінним прийомом, який може замінити прямий погляд в очі, є спільний перегляд каталогу чи рекламного матеріалу, що дозволяє клієнту почуватися комфортніше і при цьому підтримує комунікацію [2].

Важливим джерелом інформації при спілкуванні є жести і пози. Вони можуть підкреслити важливі моменти розмови або допомогти встановити емоційний контакт із клієнтом. Відсутність жестикуляції викликає недовіру. З іншого боку, дуже активна жестикуляція може сприйматися як вираження занепокоєння й невпевненості, і відштовхнути співбесідника. У продажах існують декілька основних жестів, які позитивно впливають на сприйняття покупців.

- Відкриті долоні. Коли продавець тримає долоні відкритими, це демонструє чесність і відкритість. Клієнти підсвідомо сприймають це як сигнал довіри, що сприяє формуванню позитивного ставлення.

- Плавні рухи руками. Різкі чи нервові рухи можуть створювати враження тривожності, тоді як плавні та контрольовані жести підсилюють відчуття впевненості та професіоналізму.

- Вказівка на продукт. Жести, що показують на конкретний товар чи пропозицію, допомагають направити увагу клієнта і фокусують його на потрібному об'єкті.

- Відкрита та пряма постава. Поза з розправленими плечима та рівною спиною демонструє впевненість.

Закриті пози і жести – схрещені на грудях руки, схрещені ноги, заховані за спиною долоні, навпаки, сприймаються як небажання спілкуватися і викликають недовіру. Таким чином, людина як би дає зрозуміти, що не дуже довіряє вам і вимушений захищатися.

Отже, невербальна комунікація — це потужний інструмент у процесі продажу, який часто має не менше значення, ніж слова. Жести, міміка та поза можуть суттєво вплинути на ставлення клієнта до продавця та товару, що пропонується. Продавцям варто враховувати ці фактори та свідомо використовувати невербальні елементи для створення позитивного враження і зміцнення довіри під час продажів.

Список використаних джерел:

1. Іоффе М. В. Особливості невербального спілкування в управлінській діяльності. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. 2023. С. 42-43.
2. Невербальні сигнали як важливий компонент реклами [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f118200-8352-4ee5-88f6-9c6f979adf7f/content>.
3. Лужецька Л. Невербальні засоби спілкування як складник мовленнєвої культури особистості. Рідне слово в етнокультурному вимірі, 2014. №5. С. 145–150.

Суздальєва Еліна Костянтинівна, здобувач вищої освіти
Дніпровський гуманітарний університет

СПЕЦИФІКА ЛОКУС КОНТРОЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми зумовлена значущістю психологічних механізмів, які впливають на особистісний розвиток студентів, їхні академічні досягнення, професійну підготовку та соціалізацію. Локус контролю є однією з ключових характеристик, яка визначає, як людина сприймає та інтерпретує власні успіхи і невдачі, а також впливає на її стратегії подолання труднощів. Дослідження локус-контролю здобувачів вищої освіти допомагає зрозуміти, яким чином студенти оцінюють свої можливості впливати на події у своєму житті, що впливає на їхню академічну мотивацію, самооцінку та стресостійкість.

Локус контролю є важливим чинником, який визначає ефективність навчання. Студенти з інтернальним (внутрішнім) локусом контролю переконані, що їхні досягнення залежать від власних зусиль, що стимулює активне залучення до навчального процесу та розвиток навичок саморегуляції. Такий підхід до навчання сприяє формуванню самодисципліни, відповідальності та здатності до планування. Натомість, студенти з екстернальним (зовнішнім) локусом контролю схильні вважати, що їхні успіхи чи невдачі залежать від зовнішніх обставин, таких як везіння або дії інших людей, що може призводити до пасивності та зниження академічної мотивації.

Локус контролю впливає на стратегії подолання стресових ситуацій, що є особливо актуальним у контексті студентського життя, яке часто пов'язане з високим рівнем стресу. Інтернально орієнтовані студенти здатні активніше шукати рішення проблем, виявляти ініціативу і розвивати стратегії подолання труднощів, що підвищує їхню стресостійкість і загальну психологічну адаптацію. Екстернальний локус контролю, навпаки, може призводити до відчуття безпорадності у складних ситуаціях і сприяти розвитку тривожності або депресивних станів.

Третім аспектом актуальності цієї теми є її вплив на професійний розвиток і подальшу кар'єру студентів. Інтернальний локус контролю сприяє формуванню проактивної позиції у виборі професійного шляху та підвищує відповідальність за власний професійний успіх. Така особистісна характеристика допомагає студентам активніше шукати можливості для професійного розвитку, самовдосконалення та досягнення кар'єрних цілей. Водночас, екстернально орієнтовані студенти можуть відчувати більшу залежність від зовнішніх факторів, що обмежує їхню ініціативність у кар'єрному розвитку.

Актуальність вивчення локус-контролю також полягає у тому, що його специфіка може мати значний вплив на соціальну взаємодію студентів. Люди з інтернальним локусом контролю схильні до більшої самостійності та відповідальності у міжособистісних стосунках, вони частіше проявляють ініціативу у вирішенні конфліктів і пошуку компромісів. Екстернальні особистості можуть бути схильні перекладати відповідальність за свої стосунки або конфлікти на інших, що може негативно впливати на їхню соціальну адаптацію у студентському середовищі.

З огляду на це, дослідження специфіки локус-контролю здобувачів вищої освіти допомагає розробляти ефективні освітні стратегії та психологічні програми,

спрямовані на розвиток інтернальних установок у студентів, що сприятиме їхньому особистісному і професійному зростанню, підвищенню академічних досягнень та соціальної компетентності.

Проблематикою локус контролю студентів у своїх працях досліджували Лісова Л., Салюк М. [1], Меліхова І., Архіпова А., Граджиян Ю. [2], Бандура А. [3], Фрітз Х. [4], Ротгер Дж. [5], Райан Р. [6], Вейнер Б., Кукла А. [7].

Локус контролю, як одна з ключових психологічних характеристик, визначає, наскільки людина вважає себе відповідальною за свої успіхи чи невдачі, а також як вона справляється з життєвими викликами. Для студентів, які перебувають на етапі становлення як майбутні фахівці, це питання стає особливо важливим.

Інтернальний (внутрішній) локус контролю, коли людина вірить у свою здатність впливати на обставини, сприяє розвитку активної позиції в навчанні, професійному становленні та соціальній взаємодії. Студенти з інтернальним локусом контролю частіше демонструють вищу мотивацію до навчання, ініціативність і відповідальність. Вони схильні самостійно шукати шляхи вирішення проблем і краще адаптуються до нових викликів, які постають перед ними у процесі здобуття вищої освіти. Вони переконані, що їхні успіхи залежать від власних зусиль і докладають максимум зусиль для досягнення результатів.

З іншого боку, студенти з екстернальним (зовнішнім) локусом контролю, які переконані, що їхня доля визначається зовнішніми обставинами або іншими людьми, можуть виявляти пасивність і знижену мотивацію. Такі студенти схильні вважати, що від них мало що залежить, і тому частіше відчують безпорадність у складних ситуаціях. Це може негативно впливати на їхній академічний успіх та соціальну адаптацію.

Психологічний аспект локус контролю має важливе значення у подоланні стресу, що є поширеним явищем серед студентів. Особи з інтернальним локусом контролю зазвичай краще справляються зі стресовими ситуаціями, оскільки шукають активні рішення проблем. Вони менш схильні до розвитку тривожних або депресивних станів, оскільки відчують себе відповідальними за своє життя і можуть ефективно керувати власним емоційним станом. На відміну від цього, студенти з екстернальним локусом контролю частіше потрапляють у ситуації, коли відчують втрату контролю над обставинами, що може призводити до психологічного виснаження.

Окремо варто зазначити вплив локус-контролю на професійне самовизначення студентів. Інтернальний локус контролю сприяє формуванню активної позиції щодо вибору майбутньої кар'єри, професійного розвитку та досягнення цілей. Такі студенти частіше проявляють ініціативу у пошуку можливостей для стажування, додаткового навчання та самовдосконалення. Вони відчують відповідальність за свої професійні успіхи і активно працюють над їх досягненням. Натомість екстернальний локус контролю може обмежувати їхню ініціативність і викликати відчуття залежності від зовнішніх обставин, що знижує ймовірність успішної кар'єрної реалізації.

Соціальні взаємодії також значною мірою залежать від локус-контролю. Студенти з інтернальним локусом контролю схильні брати на себе відповідальність у міжособистісних стосунках, що допомагає їм краще будувати ефективну комунікацію та вирішувати конфлікти. Вони частіше шукають конструктивні рішення та намагаються залагодити конфліктні ситуації, беручи активну участь у соціальних процесах. Екстернальний локус контролю, навпаки, може призводити до того, що

студенти перекладають відповідальність за стосунки або конфлікти на інших, що може негативно впливати на їхню соціалізацію в університетському середовищі.

Таким чином, специфіка локус-контролю здобувачів вищої освіти має значний вплив на їхню академічну успішність, психологічне благополуччя, кар'єрне самовизначення та соціальні взаємодії. Вивчення цієї теми дозволяє розробити більш ефективні психологічні програми підтримки та особистісного розвитку студентів, що сприятиме їхньому гармонійному зростанню та адаптації до навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Лісова Л.І., Салюк М.А. Характеристики самоефективності та локусу контролю особистості як предиктори стресостійкості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Вип. №1. Том 1. 2016. С. 59-64.
2. Меліхова І.А., Архіпова А.А., Граджиян Ю.А. Влияние локуса контроля на мотивацию достижения успеха. Наука і освіта. 2013. №7. С. 56-59.
3. Bandura A. Social cognitive theory of moral thought and action. In W. M. Kurtiness (Ed.) Handbook of moral behavior and development. 1991. Vol. 1. P. 45-103.
4. Fritz Heider Philosopher and psychologist. Portraits of Pioneers in Psychology. 2000. Vol. 4. P. 195-213.
5. Rotter J.B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. Psychological Monographs. 1966. Vol. 80 (№ 609). P. 1-28.
6. Ryan R.M., Deci E.L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. American psychologist. 2000. Vol. 55. № 1. P. 68-78.
7. Weiner B., Kukla A. An attributional analysis of achievement motivation. Journal of Personality and Social Psychology. 1970. Vol. 15. P. 1-20.

Оджиковська Світлана Дмитрівна, здобувач магістерського ступеню факультету соціальних і поведінкових наук

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Науковий керівник: Лисенко Людмила Миколаївна, канд. психол. наук, доцент кафедри психології

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВИЧОК SOFT SKILLS У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ./Introduction. Проблема розвитку м'яких навичок у дітей молодшого шкільного віку є однією з найактуальніших у сучасній педагогіці. Саме на цьому етапі формується основа особистості та закладаються ключові навички, необхідні для подальшого успішного навчання і соціалізації. Розуміння теоретичних аспектів розвитку soft skills дозволяє створити ефективні методи навчання та виховання, які сприяють всебічному розвитку дитини. Ранній розвиток м'яких навичок є критично важливим для забезпечення успішного майбутнього. Формування цих навичок у дітей та підлітків — це інвестиція в їхнє майбутнє [2].

Ця стаття розглядає теоретичні підходи до вивчення м'яких навичок у дітей молодшого шкільного віку, аналізуючи їх розвиток та фактори, що на нього впливають. Основну увагу буде приділено основним концепціям, чинникам, що впливають на розвиток цих навичок, а також перспективам подальших досліджень у цій галузі.

Ціль роботи./Aim. Метою статті є дослідження теоретичних підходів до вивчення навичок soft skills у дітей молодшого шкільного віку, а також визначення їхнього значення для всебічного розвитку особистості.

Матеріали та методи./Materials and methods. Дослідження проводилося на основі літературного огляду наукових джерел.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Наразі існує безліч визначень soft skills, які не є ізольованими, а навпаки, тісно пов'язані та взаємодіють між собою. Однак, після аналізу різних підходів до визначення "м'яких навичок" (soft skills), можна зробити висновок, що це особистісні здібності та якості, необхідні для успішної комунікації, співпраці з іншими людьми та ефективної роботи в команді. Вони охоплюють широкий спектр навичок та здібностей, таких як емоційний інтелект, креативність, лідерські якості, здатність до співпраці, вміння вирішувати конфлікти, комунікабельність, толерантність до різних точок зору, а також ефективне управління часом і стійкість до стресу [2].

Проблематики особливостей формування м'яких навичок (soft skills) вивчалась і розглядалась в різних контекстах в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених. Теоретичні підходи до вивчення soft skills у дітей молодшого шкільного віку обґрунтовуються на комплексному розумінні особистісного розвитку, що включає формування емоційного інтелекту, комунікативної компетентності та пізнавальних здібностей [1].

Так, зарубіжні дослідники Д. Гоулман, Р. Бар-Он, Халворсон, Х. Г,

С.Е. Хеффернан та інші, приділяли увагу вихованню емоційного інтелекту, як основи розвитку комунікативних здібностей та навичок ефективної взаємодії. Вони наголошували на важливості усвідомлення власних емоцій та емоцій інших людей, вмінні керувати своїми емоціями та налагоджувати позитивні стосунки [8].

Крім того, Д. Ельконін, В. Давидов, Л. Виготський вивчали провідну роль у психічному розвитку дитини навчальної діяльності для формування пізнавальних та особистісних якостей. Вони підкреслювали, що саме в процесі навчання дитина засвоює соціальний досвід, розвиває мислення, увагу, пам'ять та інші психічні функції, необхідні для успішної соціалізації.

Проблема розвитку soft skills у школярів була детально розглянута в роботах таких дослідників, як О. Демченко (soft skills як крок до розвитку обдарованості дитини); Є. Зеер, Л. Степанової (вплив м'яких навичок на становлення особистості), О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахової (організація театру природи як засіб розвитку гнучких навичок молодших школярів), К. Коваль (розвинені soft skills як ознака успішності сучасного громадянина), Т. Кожушкіної (формування м'яких навичок через особистісну взаємодію), С. Наход (порівняльний аналіз soft skills та hard skills), П. Мосс, С. Тіллі (розвиток soft skills через врахування всіх індивідуальних ознак самої особистості) [6].

Від психологів, які досліджували когнітивні та емоційні аспекти розвитку цих навичок, до педагогів, що розробляли методики їх формування в освітньому процесі, – спектр досліджень надзвичайно широкий. Зокрема, такі дослідники, як Ж. Піаже, Л. Виготський, Е.Еріксон та інші, звертали увагу на вплив сімейного виховання, соціального оточення, а також особливостей особистості дитини на формування soft skills. Крім того, проводилися дослідження, спрямовані на виявлення зв'язку між рівнем розвитку м'яких навичок і успішністю в навчанні та подальшій професійній діяльності [3].

Дослідники виділяють понад сто гнучких навичок. Н. Казьмірчук та О. Демченко пропонують таку їхню класифікацію:

- комунікативні навички;
- творчі навички;
- організаційні навички;
- навички саморегуляції;
- управлінські навички [7].

Загалом наукові дослідження показали, що для розвитку успішного молодшого школяра важливі п'ять ключових навичок:

1. креативність: здатність нестандартно мислити, генерувати оригінальні ідеї та знаходити креативні рішення проблем.

2. емоційний інтелект: розуміння та управління власними емоціями, а також емоціями інших людей.

3. організація: вміння планувати свій час, дотримуватися розпорядку дня та використовувати час раціонально.

4. презентація: вміння чітко та лаконічно висловлювати свої думки, аргументувати свою позицію та презентувати себе перед іншими.

5. робота з інформацією: вміння аналізувати інформацію, виділяти головне, порівнювати, шукати зв'язки та робити висновки [3].

Дослідження також акцентують увагу на необхідності розпочинати формування

soft skills вже на етапі молодшої школи, оскільки саме в цей час закладається основа для подальшого особистісного розвитку. Усвідомлення цієї проблеми може стати ключовим кроком у розробці ефективних педагогічних підходів і програм, спрямованих на покращення міжособистісних взаємодій та підготовку кваліфікованих фахівців, здатних відповідати вимогам сучасного ринку праці [7].

Висновки./Conclusions. Проведений теоретичний аналіз літературних джерел зарубіжних та українських вчених свідчить про те, що проблема навичок soft skills стала предметом активного дослідження в сучасній науці. Вивчення цієї проблеми дозволяє глибше усвідомити сутність міжособистісної взаємодії, ефективність роботи та можливо кар'єрного зростання. Завдяки теоретичному аналізу ми отримали виявлення про конкретні навички та аспекти особистості, які мають вирішальне значення в сучасному світі праці та навчання [2].

Але, незважаючи на значний обсяг проведених досліджень, ряд питань, пов'язаних з формуванням soft skills у дітей, залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, потребують подальшого дослідження питання впливу цифрових технологій на розвиток м'яких навичок, а також ефективність різних методів їх формування в умовах вимог до сучасної освіти.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект; пер. З англ. С.–Л.Гумецької. Харків: Віват, 2022. - 512 с.
2. Бондарчук І. Soft skills, або «м'які навички» для навчання та роботи. Київ: «Видавнича група «Шкільний світ», 2020 – 120 с. (Серія «Бібліотека «Шкільного світу»).
3. Максименко С.Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2022 – 272с.
4. Поніманська Т. І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку. Рівне :РДГУ, 2006.-364 с.
5. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ім. І. Франка, 2012. 450 с.
6. С. Кондратюк, І. Кушнір Теоретичні основи використання ігор психологічного спрямування в роботі з дітьми дошкільного віку. *Educological discourse*, 2020, № 3. С.48-56.
7. Жовнич О. В., Стахова І.А. Діагностика розвитку soft skills дітей молодшого шкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 51, том 1. С. 76–79.
8. Іванов М. 12 soft skills 21 століття. Коуч-книжка для натхнення і розвитку/Михайло Іванов. Харків: Моноліт Бізз, 2022.- 208 с.
9. Mayer, J. D., & Salovey, P. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9(3), 185–211. URL: https://center.uoregon.edu/StartingStrong/uploads/STARTINGSTRONG2016/HANDOUTS/KEY_46201/pub153_SaloveyMayerICP1990_OCR.pdf.

Каменєва Яна Едуардівна, здобувач вищої освіти
Дніпровський гуманітарний університет, Україна

ЦІННІСНО-СМИСЛОВЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ціннісно-сміслові самовизначення здобувачів визначається кількома важливими чинниками, що відображають сучасні соціальні та освітні виклики. У сучасному світі, який характеризується динамічними змінами, глобалізацією, технологічними інноваціями та кризами цінностей, молодь, зокрема студенти, стикається з необхідністю осмислювати своє місце в суспільстві та формувати особисті життєві орієнтири. В умовах швидких суспільних трансформацій молодь постійно шукає відповіді на питання власної ідентичності, цінностей, смислу життя та своєї ролі у соціумі. Ціннісно-сміслові самовизначення стає однією з ключових умов гармонійного розвитку особистості, її адаптації до сучасних умов, а також успішної професійної та соціальної реалізації.

Стрімка зміна суспільних цінностей та розвиток глобальних процесів призводить до розмивання традиційних орієнтирів, що вимагає від молодих людей здатності самостійно формувати власну систему цінностей. Студенти, як представники майбутньої інтелігенції та професійних кадрів, мають бути готовими до активної участі в побудові суспільства, заснованого на нових смислах і цінностях. Вища освіта є ключовим етапом соціалізації молоді, що впливає на формування не лише професійних навичок, але й ціннісних орієнтирів. Саме в студентські роки відбувається активне формування ідентичності, життєвої філософії, світогляду, а також визначення смислу особистого й професійного життя. Це визначає важливість дослідження процесів самовизначення студентів у контексті цінностей, які вони засвоюють у навчальних закладах.

Проблематикою ціннісно-сміслові самовизначення здобувачів вищої освіти у своїх дослідженнях аналізували: Волобуєв М.І. [1], Гусаківська С.С. [2], Даценко О.А. [3], Красілова Ю.М., Пракапас Р.А., Коломицева І.В. [4], Меднікова Г.І. [5], Панок І.В. [6], Романюк Л.В. [7], Сосніхіна С.Є. [8].

Процес ціннісно-сміслового самовизначення є важливою складовою психологічного становлення особистості. Відсутність сформованих цінностей може призводити до внутрішніх конфліктів, відчуження, кризи ідентичності та низького рівня мотивації до самореалізації. У контексті навчальної діяльності це також може впливати на академічні досягнення, професійну ідентифікацію та загальну якість життя студента.

Молодь часто стикається зі стресами та невизначеністю через складну соціально-економічну ситуацію, зокрема в Україні. Економічна нестабільність, політичні кризи та війна на Сході країни створюють додаткові труднощі у формуванні стабільних цінностей та визначенні смислів. Студенти потребують психологічної підтримки для формування позитивного ставлення до майбутнього, розвитку конструктивної життєвої позиції та адаптації до умов невизначеності.

Процес ціннісно-сміслового самовизначення є тісно пов'язаним із професійною самореалізацією. Студенти в період навчання обирають свій професійний шлях, і цей вибір багато в чому визначається їхніми ціннісними орієнтирами. Успішність

професійної діяльності та задоволення від роботи значною мірою залежать від того, наскільки робота узгоджується з особистісними цінностями та смислами.

Студенти в процесі свого навчання і розвитку обирають життєві стратегії, які визначають не лише їхнє найближче майбутнє, але й довгострокові перспективи. Усвідомлення власних цінностей та смислів сприяє побудові свідомої і стійкої життєвої стратегії, що дозволяє краще долати кризові ситуації та життєві труднощі.

Ціннісно-сміслове самовизначення є важливим аспектом формування особистості студента, який визначає його світогляд, життєві пріоритети та ставлення до різних сфер суспільного життя. Цей процес пов'язаний із формуванням внутрішніх орієнтирів, що допомагають людині знайти свій шлях у світі, визначити свої життєві цілі та вибудувати систему особистісних цінностей.

Сутність і значення ціннісно-сміслового самовизначення Ціннісно-сміслове самовизначення охоплює усвідомлення студентом власних життєвих пріоритетів, моральних норм і суспільних ролей. Це складний і багатогранний процес, який впливає на самосвідомість і визначає життєву позицію людини. У студентський період життя цей процес є особливо інтенсивним, оскільки молодь стикається з необхідністю приймати важливі рішення щодо кар'єри, особистого життя та участі в соціальних процесах.

Фактори, що впливають на ціннісне самовизначення Процес формування цінностей у студентів залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів. Соціальне середовище, включно з сім'єю, друзями та навчальним закладом, відіграє значну роль у формуванні ціннісних орієнтирів. Сучасні медіа, інтернет і соціальні мережі також мають потужний вплив, пропонуючи різноманітні моделі поведінки та світогляду. Крім того, власний досвід, зокрема участь у громадських і студентських організаціях, волонтерських проєктах, впливають на розвиток особистісних цінностей.

Студентський вік є ключовим етапом у розвитку ціннісних орієнтирів, оскільки молодь перебуває в стані пошуку сенсу життя та визначення своїх цілей. У цей період відбувається перехід від дитячих установок до більш усвідомлених ціннісних пріоритетів. Важливим є розуміння того, що кожна молода людина проходить цей процес по-різному, залежно від своїх індивідуальних особливостей та життєвих обставин.

Для вивчення ціннісно-сміслового самовизначення студентів використовуються різні психологічні методики, зокрема опитування, тестування та інтерв'ю. Ці методи дозволяють виявити, які цінності є домінуючими у студентів, а також як вони впливають на їхнє бачення майбутнього та прийняття рішень. Особливо корисними є якісні методи дослідження, які дозволяють глибше зрозуміти внутрішній світ студентів.

Освітні програми можуть сприяти формуванню стійких ціннісних орієнтирів у студентів. Курси з етики, філософії, соціальних наук допомагають молоді критично осмислювати власні цінності та ставлення до життя. Викладачі, наставники та психологи відіграють ключову роль у цьому процесі, створюючи умови для розвитку особистості студентів.

Сучасне суспільство стикається з багатьма викликами, зокрема з кризою моральних цінностей, що може викликати дезорієнтацію серед молоді. Студенти нерідко стикаються з суперечностями між власними переконаннями та очікуваннями соціуму, що може призвести до труднощів у процесі самовизначення. Важливим є те,

щоб молодь мала доступ до підтримки та ресурсів, які допоможуть їм знайти власні смисли та орієнтири.

Ціннісно-сміслове самовизначення є важливим етапом становлення молодої людини, який визначає її подальший життєвий шлях і здатність до самореалізації. Систематичний аналіз цього процесу дозволяє глибше зрозуміти, як формуються цінності сучасних студентів і як освітні та соціальні інститути можуть сприяти цьому розвитку.

Список використаних джерел:

1. Волобуєв М.І. Ціннісні орієнтації студентів університету. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2010. Вип. 28. С. 221–227.
2. Гусаківська С.С. Психологічні особливості формування ціннісно-сміслової сфери майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Луцьк, 2014. 302 с.
3. Даценко О.А. Психологічний ресурс особистості як наукова парадигма. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 22–27.
4. Красілова Ю.М., Пракапас Р.А., Коломицева І.В. Адаптація студентів до навчання в умовах воєнного стану. Габітус. 2023. Вип. 51. С. 82–87.
5. Меднікова Г.І. Концептуальні основи системної детермінації становлення особистісної зрілості в студентському віці. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. 2017. Вип. 55. С. 143–152.
6. Панок І.В. Ціннісно-сміслова саморегуляція як чинник життєвого самовизначення особистості студента: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Харків, 2022. 211 с.
7. Романюк Л.В. Психологічні чинники розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді: дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.01. Київ, 2004. 198 с.
8. Сосніхіна С.Є. Структура ціннісно-сміслової сфери студентів з різним сімейним статусом: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Харків, 2017. 22 с.

Баланюк Віта Петрівна, здобувач вищої освіти факультету соціальної та психологічної освіти

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Науковий керівник: Гульбс Ольга Анатоліївна, професор кафедри психології, доктор психологічних наук

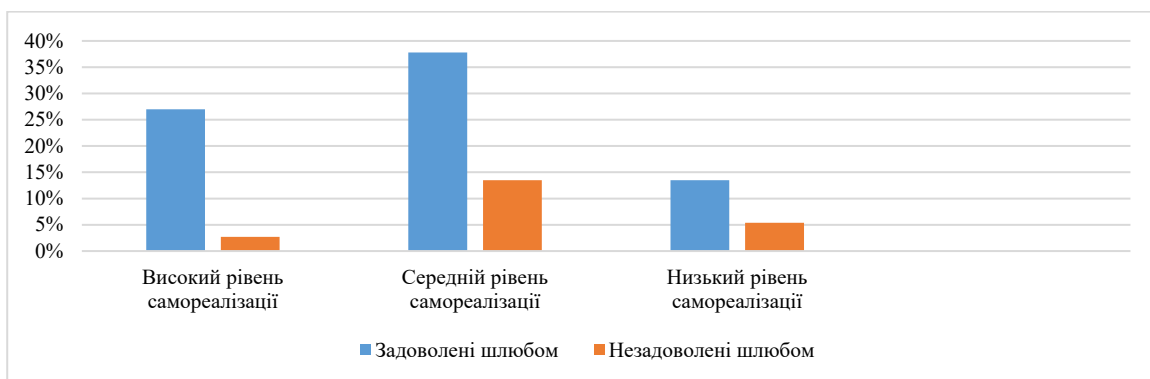
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК

У сучасному світі стрімкого науково-технічного прогресу переважна більшість населення прагне до особистісної самореалізації. Особливо це стало помітним серед населення жіночої статі. Враховуючи те, що матеріальні цінності у XXI ст. почали відігравати велике значення в житті багатьох, то професійна самореалізація – оптимальний варіант для досягнення фінансового благополуччя та самоствердження як такого. Проте коли жінка професійно самореалізована в шлюбі, постає питання, як шлюбно-сімейні відносини впливають на особистісне становлення жінки та що є рушійною силою на шляху до кар'єри: щасливий шлюб чи нещасливий, де жінка просто не має інших варіантів, окрім як розраховувати на себе. Сорокіна Л.М., наприклад, зазначає, що основні мотиви до професійної діяльності жінки – це економічна та соціальна складові. При першій – жінка може поповнити сімейний бюджет, при другій – спілкуватися з людьми, інтелектуально розвиватися та тримати себе у формі [1].

Тож метою нашої роботи стало експериментальне дослідження впливу шлюбно-сімейних відносин на рівень професійної самореалізації жінок. І приступаючи до експериментального дослідження, ми припустили, що шлюбні відносини є головним чинником у професійному зростанні осіб жіночої статі.

Для нашого дослідження було обрано дві методики: тест-опитувальник «Рівень задоволеності шлюбом», розроблений Т.Л. Романовою і Г.П. Бутенко [2] та методику Е. Шострома «САМОАЛ» в модифікації Н.Ф. Каліної і А.В. Лазукіної [3]. До вибірки увійшло 37 респонденток вікової категорії від 20 до 65 років. Було визначено, що всі жінки займаються різними видами діяльності та мають різну тривалість перебування в шлюбі. У результаті дослідження встановлено, що 78,3% опитаних задоволені шлюбом. Рівень самореалізації високого та середнього рівня складає 81%. Якщо порівнювати у співвідношенні, то при високому рівні самореалізації на 10 задоволених шлюбом припадає 1 незадоволена учасниця опитування; при середньому рівні самореалізації – співвідношення складає 14 до 5; при низькому – 5 до 2 (рис.1).

Рис. 1. Шкала задоволеності шлюбом у жінок у співвідношенні до професійної самореалізації

На рисунку також видно, що при високому та середньому рівні самореалізації відсоток задоволеності шлюбом значно вищий, аніж при низькому рівні.

Отже, шлюбно-сімейні відносини головним чином відіграють значну роль при професійній самореалізації заміжніх жінок. Проте в ході дослідження ми можемо визначити, що значний відсоток жінок, які задоволені шлюбом, мають саме середній рівень професійної самореалізації. Таким чином, можна стверджувати, що шлюбно-сімейні відносини є чинником професійної самореалізації жінок у переважній більшості тоді, коли жінка щаслива в шлюбі та існує баланс між сім'єю та кар'єрою.

Список використаних джерел:

1. Сорокіна Л. М. Соціологія сім'ї: конспект лекцій для здобувачів першого
2. (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 054 Соціологія / за ред. Сорокіної Л.М. Кам'янське: ДДТУ, 2019. 48 с.
3. Настільна книга практичного психолога. Робота психолога з дорослими // Підручники для студентів онлайн: [Веб-сайт]. URL: <http://stud.com.ua> (дата звернення: 01.08.2024).
4. Чудакова В. П. Алгоритм проведення, аналізу, обробки та інтерпретації результатів дослідження "Самоактуалізації" // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015., вип. 34 Т. 3. С. 45-59.

СЕКЦІЯ 17.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

Ковтун Дар'я Олександрівна, здобувач вищої освіти 1-го медичного факультету
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна

Науковий керівник: Вінницька Олена Володимирівна, канд. мед. наук,
доцент, доцент кафедри інфекційних хвороб
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна

АНТИБІОТИКОРЕЗИСТЕНТНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Мета. Проаналізувати дані літературних джерел щодо формування антибіотикорезистентності (АБР) та методів її запобігання в умовах війни.

Вступ. З початку війни в Україні все більше і більше зростають випадки антибіотикорезистентності до загрозливо високих рівнів. Вторгнення військ РФ виявило можливі ризики для поширення різних глобальних екологічних проблем, зокрема стійкості до антибіотиків. Ключовою причиною АБР є неможливість раціонального застосування антибактеріальних засобів в умовах військових дій.

Матеріали та методи.

Стойкість бактерій до антибіотиків може бути внутрішньою або набутою. Внутрішня резистентність характеризується відсутністю в бактеріях ферменту або структурної молекули, які є мішенями антибіотиків, або недоступністю ферментної системи або структурних молекул бактерій для антибіотика в результаті низької проникності стінки бактеріальної клітини для антибіотика або розкладання антибіотика специфічними бактеріальними ферментами.

Під необхідною стійкістю розуміють властивість окремих штамів бактерій зберігати життєздатність при таких концентраціях антибіотиків, які пригнічують основну частину мікробної популяції.

В даний час відомі такі механізми набутої бактеріальної резистентності: модифікація мішені, деградація антибіотика, активне вигнання антибіотика з бактеріальної клітини (ефлюкс), порушення проникності зовнішньої мембрани, формування метаболічного шунта. Набута резистентність у бактерій може бути забезпечена одним із вищевказаних механізмів, а також їх комбінаціями. [1]

Найбільша частина в резистентності до антибіотиків пов'язана з *Escherichia coli*, *Staphylococcus aureus*, *Klebsiella pneumoniae*, *Streptococcus pneumoniae*, *Acinetobacter baumannii* та *Pseudomonas aeruginosa*, які ВООЗ визначила як пріоритетні патогени (Всесвітня організація охорони здоров'я, 2017а). Саме поширення даних збудників стало однією з ключових причин нераціонального застосування антибіотиків у світі.

Важливим фактором розповсюдження АБР в Україні є зростання загального обсягу всіх продажів та закупівель протимікробних препаратів на 40% у 2022 році порівняно з 2018 роком. (МОЗ України, 2022).

Лише з 1 січня 2022 року в Україні на державному рівні запроваджено адміністрування та облік використання антимікробних препаратів у закладах охорони

здоров'я, відповідно до якого, моніторингу підлягають 29 лікарських засобів. Ці препарати відносяться до антибіотиків групи спостереження (препарати, які широко використовуються для лікування бактеріальних інфекцій як терапія першої та другої лінії) та антибіотиків групи резерву (препарати «останньої надії», які використовуються для лікування надзвичайно важких бактеріальних інфекцій). при неефективності інших антибіотиків) (МОЗ України, 2022).

Повномасштабне вторгнення в 2022 році призвело до відсутності можливості надання кваліфікованої медичної допомоги та зростання частоти випадків самолікування, що вплинуло на формування АБР. Останній фактор, як відомо, є ключовим чинником нераціональної антибіотикотерапії та, відповідно, зростання АБР. Сучасні дані підтверджують, що війна стала причиною частого призначення антибіотиків за принципом «що є в наявності», адже окупація регіонів агресором зробила колосальний вплив на систему охорони здоров'я і деякі регіони були відрізані від можливості постачання медикаментів, у тому числі й антибактеріальних засобів. Звичайно, всі ці умови не відповідають принципам раціональної антибіотикотерапії.

Одним із шляхів поширення стійкості до антибіотиків у світі є міграція людей [2], що також стало проблемою для українців, що виїхали закордон.

Серед мігрантів особливе занепокоєння викликають інфекційні захворювання, загострені стійкістю до антибіотиків.

Мігранти, як і всі мобільні групи населення, включно з туристами, потенційно піддаються впливу багатьох антибіотикорезистентних штамів, але піддаються особливому ризику через перенаселеність і неадекватні умови в таборах для біженців і центрах утримання.

Цей факт підтверджує дослідження німецьких лікарів, які приймали біженців з України в період з березня по червень 2022 року. За їх даними, 6 із 103 пацієнтів (усі чоловіки), які отримали травми, пов'язані з війною, були позитивними на мультирезистентні до антибактеріальних засобів бактерії або карбепенем-резистентні бактерії. У хворих без бойових поранень (12/103 пацієнтів) до надходження в UHF (University Hospital Frankfurt am Main), поширеність бактерій, мультирезистентних до антибактеріальних засобів, становила 5,5%. Цікаво, що жодного метицилін-резистентного *Staphylococcus aureus* (MRSA) не було виявлено в жодного з українських пацієнтів, тоді як раніше було показано, що поширеність MRSA у біженців з Близького Сходу та німецьких пацієнтів, коливається приблизно в межах 5,0% та 1,0% відповідно. [3]

Для запобігання прогресуванню антибіотикорезистентності рекомендується:

1. Не займайтеся самолікуванням – приймати антибіотики лише за призначенням лікаря.
2. Не переривати лікування. Проходьте повний курс антибіотиків, навіть якщо вам стало краще.
3. Ніколи не використовувати антибіотики, які залишилися після курсу прийому.
4. Ніколи не ділитися антибіотиками з друзями, родичами, знайомими та не призначати їм лікування.
5. Попереджувати інфекції - регулярно мити руки, уникати контакту із хворими людьми та вчасно робити щеплення. (МОЗ України, 2020)

Результати. Війна – це стрімко зростаюча гуманітарна криза та криза біженців, з геополітичною, економічною та екологічною хвилями, які відчуюються в усьому світі

(Всесвітня організація охорони здоров'я, 2022).

Військові конфлікти та їх наслідки є одними з потужних факторів поширення стійкості до антибіотиків у глобальному масштабі. Це питання є актуальним сьогодні у світі внаслідок війни, розпочатої Російською Федерацією проти України у 2014 році, та широкомасштабного збройного вторгнення 24 лютого 2022 року.

Висновок.

Антибіотикорезистентність стає соціально-економічною проблемою, яка потребує якнайшвидшого вирішення і попередження появи нових випадків.

Список використаних джерел:

1. Epidemiology of healthcare-associated infections and mechanisms of antimicrobial resistance of responsible pathogens in Ukraine: Results of a multicentre study (2019-2021) / A. Salmanov et al. *Journal of Hospital Infection*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jhin.2022.10.007>.
2. Molecular surveillance of multidrug-resistant Gram-negative bacteria in Ukrainian patients, Germany, March to June 2022 / T. Schultze et al. *Eurosurveillance*. 2023. Vol. 28, no. 1.
3. Petrosillo N., Petersen E., Antoniak S. Ukraine war and antimicrobial resistance. *The Lancet Infectious Diseases*. 2023. URL: [https://doi.org/10.1016/s1473-3099\(23\)00264-5](https://doi.org/10.1016/s1473-3099(23)00264-5).
4. War in Ukraine: incursion of antimicrobial resistance / G. Loban' et al. *Irish Journal of Medical Science (1971 -)*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1007/s11845-023-03401-x>.

Танаджі Юліана Владиславівна, здобувач вищої освіти медичного факультету №2
Донецький національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Алієв Руфат Бахтіярович, PhD, доцент кафедри
внутрішньої медицини №1
Донецький національний медичний університет, Україна

ЗАХВОРЮВАНІСТЬ НА ВІРУСНІ ГЕПАТИТИ С ТА В В УКРАЇНІ ЗА ПЕРІОД 2018-2020 РОКИ

Вступ: Вірусні гепатити (ВГ) – найбільш поширені інфекційні захворювання печінки. В даний час вірусні гепатити створюють проблеми для системи охорони здоров'я через високу поширеність, певні шляхи передачі, складну діагностику, обмежений доступ до лікування та низьку проінформованість населення. Найбільш поширені вірусний гепатит В (ВГВ) та вірусний гепатит С (ВГС), які у 96% випадків призводять до хронізації інфекційного процесу та розвитку незворотних змін печінки. Експерти ВООЗ наголошують, що проблема вірусних гепатитів буде зберігатися в усьому світі ще довгі роки.

Мета: аналіз захворюваності на ВГС та ВГВ в Україні за 2018-2020 роки.

Матеріали та методи. Було проведено аналіз статистичної звітності із захворюваності на ВГС та ВГВ на сайті ДУ «Центру громадського здоров'я МОЗ України».

Результати: За оцінками українських епідеміологів, захворюваність на вірусні гепатити в Україні щорічно залишається стабільною і становить 7-9% від загальної кількості населення країни та за оціночними даними зробленими до повномасштабного вторгнення, 5% населення було інфіковано вірусним ВГС, з яких 3,6% мали хронічний ВГС, а близько 1,5% населення-хронічний ВГВ.

Кількість обстежень на маркери ВГС за період 2018-2020 роки з діагностичною метою та метою епіднагляду на визначення HBsAg мали наступні показники: за 2018р було обстежено осіб- 1 315 768, з них позитивних- 19 028 (1,4%); 2019р. обстежених осіб-20 187, з них позитивних-20 187 (1,4%); 2020р. кількість обстежених осіб-1 013 873, позитивних-12 140 (1,2%). На визначення анти ВГВ Ig мали такі показники у 2018р. кількість обстежених осіб- 932 139, позитивних-34 816 (3,7 %); 2019р.-928 463, позитивних -32 798 (3,5%); 2020р.- 631 500, позитивних 19 840 (3,1%).

В абсолютних числах, відповідно до оціночних даних, в Україні ВГС інфіковано 1 342 418 осіб, ВГВ – 559 341 особа. У 2020 році кількість обстежень на маркери ВГС склала 631 500 осіб, з них у 19 840 (3,1%) осіб виявлено антитіла до ВГС. Кількість осіб із підтвердженим діагнозом, які потрапили під медичний нагляд: 2018р-5 485 осіб, 2019-5 906 осіб, 2020р.- 3 474осіб.

Висновок: Аналіз статистичних даних показує значні відмінності в кількості позитивних випадків та осіб, які потрапили під медичний нагляд та потребують лікування. Така захворюваність та значне поширення вірусних гепатитів становить реальну загрозу масштабного поширення ВГ серед загального населення.

Список використаних джерел:

1. Звіт вірусні гепатити 2020 [Електронний ресурс] // 1. Центр громадського здоров'я МОЗ України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/A4_zvit_gepatit1021_online_zamina.pdf.

Ковтун Вікторія Станіславівна, здобувач вищої освіти медичного факультету №2
Донецький національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Алієв Руфат Бахтіярович, PhD, доцент
кафедри внутрішньої медицини №1
Донецький національний медичний університет, Україна

ПОСТВАКЦИНАЛЬНІ РЕАКЦІЇ ТА ПОСТВАКЦИНАЛЬНІ УСКЛАДНЕННЯ

Актуальність. Поствакцинальний період найчастіше проходить безсимптомно. Проте у деяких щеплених можуть виникнути допустимі поствакцинальні реакції та поствакцинальні ускладнення. Дуже часто батьки помилково вважають їх небезпечними для здоров'я дитини та відмовляються від вакцинації.

Мета роботи. Поліпшення поствакцинального періоду пацієнтів шляхом аналізу власного досвіду.

Матеріал. Поствакцинальні реакції – це клінічні та лабораторні ознаки нестійких патологічних (функціональних) змін в організмі, що виникають у зв'язку з проведенням щеплення; бувають місцеві та загальні. Місцеві - виникають у місці введення препарату (почервоніння і набряк). Сильною місцевою реакцією в місці введення препарату вважається набряк м'яких тканин більші ніж 50 мм у діаметрі, інфільтрат більше ніж 20 мм, гіперемія більше ніж 80 мм. Загальні реакції характеризуються ознаками порушення загального стану із виникненням гарячки: слабка — температура тіла до 37,5 °С; середня — до 38 °С та сильна від 38,5.

Поствакцинальні ускладнення — це стійкі функціональні та морфологічні зміни в організмі, що виходять за межі фізіологічних коливань і призводять до значних порушень стану здоров'я. Виникнення ускладнень може бути зумовлено порушенням техніки введення вакцини, перевищенням дози препарату, порушенням режиму зберігання, підвищеною чутливістю (сенсibiliзацією) до компонентів вакцини.

Такі реакції організму пов'язані з механізмом дії певних вакцин. Для формування оптимальної імунної відповіді на введені антигени (компоненти вакцини, до яких, власне, і формується імунітет) до вакцин додають спеціальні речовини-ад'юванти. Вони підсилюють місцеву реакцію та сприяють тому, щоб більше клітин крові зреагували на введену вакцину.

Висновок. В переважній більшості випадків такі реакції проходять самостійно. Здебільшого поствакцинальні реакції тривають протягом одного-двох днів та є абсолютно очікуваними реакціями на вакцини.

Список використаних джерел:

1. Н.О.ВИНОГРАД З.П.ВАСИЛИШИН Л.П.КОЗАК Т.А.РОМАНЕНКО «ЗАГАЛЬНА ЕПІДЕМІОЛОГІЯ» КИЇВ ВСВ «МЕДИЦИНА» 2010.
2. МОЗ «МІФИ ПРО ПОСТВАКЦИНАЛЬНІ РЕАКЦІЇ» 20/03/2019.

СЕКЦІЯ 18.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

Коломієць Олександра Едуардівна, здобувачка вищої освіти
юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Сірий Олександр Михайлович, старший викладач
кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НА ЗДОРОВ'Я

Фізична активність має величезний вплив на наше здоров'я, який охоплює широкий спектр фізіологічних аспектів. Одним з основних аспектів є покращення функціональної діяльності серцево-судинної системи. Регулярні фізичні вправи сприяють зміцненню серцевих м'язів, підвищенню їхньої ефективності та зниженню ризику розвитку серцево-судинних захворювань.

Крім того, фізична активність впливає на роботу легеневої системи. Під час тренувань підвищується кисневий обмін у легенях, що сприяє покращенню їхньої функціональної здатності.

Не менш важливим аспектом є вплив фізичної активності на м'язову систему. Регулярні навантаження допомагають зміцнити м'язову тканину, підвищуючи її тонус і стійкість до навантажень. Це не лише підвищує фізичну силу та витривалість, але й сприяє попередженню м'язових травм та розладів [2].

Крім зазначених аспектів, фізична активність має позитивний вплив на нервову та ендокринну системи. Регулярні заняття спортом зменшують рівень стресу та покращують настрій завдяки виділенню ендорфінів - гормонів щастя. Також, фізична активність сприяє зниженню рівня цукру в крові та покращенню метаболізму, що важливо для профілактики хронічних захворювань [1].

Фізична культура, як один із основних компонентів здорового способу життя, має значний психологічний вплив на людину. Заняття фізичними вправами сприяють підвищенню настрою, зниженню стресу та поліпшенню загального психічного стану.

Перш за все, фізичні вправи сприяють виділенню ендорфінів, які є природними антидепресантами та знижують рівень стресу. Під час тренувань в організмі виділяються ендорфіни, які підвищують настрій та сприяють почуттю радості і задоволення.

Другий аспект - заняття фізичною культурою допомагає покращити самопочуття та самооцінку. Постійні досягнення під час тренувань, покращення фізичної форми та здоров'я позитивно впливають на психологічний стан людини. Вона відчуває себе більш впевненою та успішною [2].

Третій аспект пов'язаний зі зменшенням впливу стресу на організм. Регулярні фізичні навантаження допомагають розслабити м'язи, поліпшити кровообіг та дихання, що в свою чергу знижує рівень стресу та допомагає краще впоратися з

негативними емоціями.

Не останнє значення має і соціальний аспект фізичної культури. Заняття спортом часто відбуваються в групах, де людина має змогу спілкуватися та взаємодіяти з однодумцями, що сприяє покращенню соціальних навичок та підтримці позитивних взаємин [3].

Баланс між людиною та її оточенням означає, перш за все, що людина перебуває в комфортному стані здоров'я. Це означає сприятливе поєднання природних умов життя, як природних, так і соціальних (температура, тиск та інші параметри). Цей стан передбачає сприятливе поєднання умов життя, як природних (температура, тиск та інші фізичні параметри), так і соціальних (культура, спосіб життя, соціальні та виробничі відносини).

Внутрішня рівновага в організмі людини - це збалансована робота всіх функціональних систем, включаючи кровоносну, дихальну, нервову та гуморальну системи. Внутрішня гармонія - це стан душевної рівноваги і духовної цілісності особистості.

Духовний аспект здоров'я виражає відчуття цілісності людини і визначає сенс її життя, гармонію як особистості та гармонію у спілкуванні з іншими. Невід'ємною складовою психічного здоров'я людини є здатність до емпатії, співчуття, доброзичливості, доброти, порядності та толерантності.

Психологічний аспект здоров'я - це баланс між психічними процесами та їх вираженням, тобто здатність людини до саморегуляції навіть в умовах високих життєвих стресів, заснована на взаєморозумінні та емоційному комфорті в соціумі та особистому внутрішньому комфорті.

Отже, фізична активність має комплексний вплив на організм людини, покращуючи роботу серцево-судинної, легеневої, м'язової, нервової та ендокринної систем. Це робить її невід'ємною частиною здорового способу життя та профілактики різних захворювань. А також має великий психологічний вплив на людину, підвищуючи її настрій, знижуючи стрес, поліпшуючи самопочуття та сприяючи покращенню якості життя.

Список використаних джерел:

1. Балан М.М. Творча співпраця вчителів та батьків із упровадження фізичної культури в активну діяльність учнів., Наукові записки.— Вип. 54.—Серія: Педагогічні науки.—Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004—С. 23-26.
2. Фізична культура і здоров'я: Навчальний посібник / Т.В. Кондес. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 126 с.
3. Шепеленко Т. В., Буц А. М., Бодренкова І. О. Фізичне виховання у формуванні здорового способу життя: Навч. посібник. – Харків: УкрДУЗТ, 2018. – 125 с., 11 табл.

СЕКЦІЯ 19.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Голячук Єлизавета Юріївна, учениця 11 класу

Ірпінський академічний ліцей Національного університету біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Снігир Лариса Петрівна, канд. екон. наук, вчитель

Ірпінський академічний ліцей Національного університету біоресурсів і природокористування України, Україна

ЗМІНА БІПОЛЯРНОЇ СИСТЕМИ, ЯК ПАРАДИГМА СВІТОВОЇ БЕЗПЕКИ

Друга світова війна дала поштовх створенню біполярної системи. Дві наддержави світу СРСР та США вступили на шлях конфронтації щодо політичних стосунків.

Наприкінці Другої світової війни дві держав – СРСР та США разюче відрізнялися від інших країн за сукупністю військових, політичних, економічних повноважень та ідейним впливом. Саме це й визначило суть біполярності, майже так само як сенс багатополарності історично полягав у зразковій рівності чи сумісності можливостей щодо численної групи країн за відсутності різко вираженої і визнаної переваги якогось одного лідера.

Багатополарна система, була сформована ще в період Вестфальського врегулювання 1648 року і це явище спостерігалось у світі (з модифікаціями) протягом кількох століть аж до Другої світової війни, перетворившись, за її підсумками на біполярний світ, в якому домінували США та СРСР [2].

Встановлюється геополітична біполярність, яка втілилася завдяки створенню двох географічних зон конкуренції – радянської та американської. Перша охопила країни Східної Європи, друга – Західну Європу.

Країни відповідних регіонів змушені були координувати свою зовнішню політику з інтересами відповідної держави-гегемона. Біполярний світовий порядок, проіснувавши більше чотирьох десятиліть, став надбанням історії [1].

Біполярність, як політична та економічна система існувала в історії міжнародних відносин до 90-х років ХХ століття, але на останньому етапі вона вже суттєво відрізнялася від біполярної системи, що склалася після Другої світової війни. Саме в цей період світове суспільство вже свідомо ігнорує цю суттєву різницю, або намагається не помічати, хоча неможливо уникнути тієї системи, що носила унікальний характер світової системи, який визначав особливості міжнародних відносин протягом майже всієї другої половини ХХ століття.

Біполярність, що склалася після Другої світової війни, являла собою не просто потужну системність центральних сил. Країни були суперниками, які за всієї можливої жорсткості боротьби, що точилася між ними мала загальні базові характеристики – соціальні, економічні, політичні.

По своїй суті, це була боротьба всередині однієї й тієї соціально-політичної та економічної системи. І перемога однієї зі сторін не могла змінити головні чинники і

характеристики іншої, а отже, і світової системи загалом.

Однак з часом і в силу обставин ситуація докорінно змінилася, коли, як протиборчі сторони виступили системи держав не просто з різними, але саме з полярними характеристиками.

Розвал Радянського Союзу та світової системи соціалізму, скасування силових і політичних структур цієї системи не лише усунули головну перешкоду наростання економічної, політичної та військової експансії фінансових монополій по всьому світу, не лише створили простір для утвердження монополії політичної гегемонії США в світі, а й відкрили шлях для безмежного та безконтрольного розвитку глобалізаційних процесів її імперіалістичному вираженні, тобто з усіма властивими цій моделі виразами, руйнівними наслідками.

Протистояння двох світових політичних систем під час «холодної війни»: капіталістичної та соціалістичної – давало світові рівновагу. Можемо цілком стверджувати, що на чолі них стали держави з чітко вираженими цивілізаційними ознаками – США та СРСР, навколо яких утворилися дві світові системи, що показали людству альтернативу в своєму розвитку [2].

Суперництво двох наддержав багато в чому сприяло науково-технічному прогресу, розвитку демократичних принципів, створенню системи справедливих міжнародно-правових інститутів, соціальну захищеність людей. Досягнення паритету стратегічного потенціалу робило світ більш стабільним, і жодна країна не відчувала себе самотньою, беззахисною, хоча мали місце численні факти військового тиску та збройної агресії в різних частинах світу [1].

Головна проблема була в тому, що саме конфронтація двох наддержав світу несла серйозну загрозу ядерної війни в умовах гарантованого удару у відповідь.

Із початку 90-х років XX століття та розвалом СРСР перестала існувати конфронтація між СРСР і США. Після завершення «холодної війни» було досягнуто певних домовленостей.

Таким чином, після розпаду СРСР та світової системи соціалізму світ, де-факто, став однополярним. Різко змінився геополітичний статус пострадянських країн та, відповідно, їхня роль у світовій політиці. Правлячі кола США інтерпретували крах СРСР як перемогу в холодній війні. Усунувши свого головного геополітичного конкурента, США цілеспрямовано докладає зусиль до світового миру та порядку по відношенню країн, що вийшли зі складу СРСР.

Список використаних джерел:

1. Арон Р. Мир і війна між націями. Київ : Юніверс, 2000. С. 92–100.
2. Кононенко С. В. Форми політологічного розуміння міжнародних відносин. Київ : Академ-Пресс, 2002. С. 204–208.

Чабан Ірина Вадимівна, здобувач освіти гуманітарного факультету
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Інтеграція регіональної історіографії — це процес поєднання локальних історичних досліджень з національними та глобальними історичними наративами. Основні аспекти цього процесу включають:

1. Збагачення національної історії: Регіональна історіографія додає глибину до загальнонаціональної історії, розкриваючи локальні особливості й унікальні процеси, які залишаються поза увагою загальної історіографії. Це дозволяє краще розуміти багатогранність історичних подій.

2. Адаптація локальних перспектив: Інтеграція передбачає врахування специфічних точок зору різних регіонів, що дає можливість уникнути узагальнень і стереотипів у викладі національної історії. Регіональні дослідження вносять місцевий контекст до великих історичних процесів, таких як війни, реформи, соціальні рухи.

3. Баланс між центром і периферією: Інтеграція регіональної історії дозволяє уникнути централізму, коли історичний розвиток розглядається лише з точки зору великих міст або політичних центрів. Регіони, з їхніми унікальними проблемами та внесками, стають важливими частинами загальної історії.

4. Порівняльні дослідження: Інтеграція регіональної історіографії сприяє порівнянню регіонів між собою, що дозволяє побачити спільні риси та відмінності в їхньому розвитку. Це допомагає краще зрозуміти соціальні, економічні та політичні закономірності, характерні для різних частин країни.

5. Міждисциплінарні підходи: Регіональна історіографія часто використовує методи з інших дисциплін, таких як етнографія, археологія, соціологія, що робить дослідження більш різносторонніми. Інтеграція таких методів у загальну історіографію збагачує її новими підходами та джерелами інформації.

6. Збереження культурної спадщини: Інтеграція регіональних досліджень допомагає зберегти локальні традиції, мову, пам'ять та інші елементи культурної спадщини, що особливо важливо для регіонів із сильною ідентичністю. Це дозволяє показати, як різні частини країни зберігають свою самобутність у рамках загальної історії.

7. Формування національної ідентичності: Через інтеграцію регіональної історії національна ідентичність стає багатшою і більш різноманітною. Регіони, зі своїми унікальними історичними шляхами, сприяють формуванню плюралістичної та комплексної ідентичності країни.

8. Врахування маргіналізованих груп: Регіональна історіографія часто піднімає питання історії меншин або маргіналізованих груп, які можуть бути менш видимими в національному наративі. Їхній досвід інтегрується в загальний історичний контекст, роблячи його більш повним.

Таким чином, інтеграція регіональної історіографії не тільки збагачує національну історію, але й створює більш повний і різноманітний погляд на минуле, де кожен регіон відіграє свою важливу роль.

Інтеграція регіональної історіографії — це процес включення локальних історичних досліджень у національний та світовий історичний контекст. Основні

аспекти цього процесу включають:

1. Поглиблення національної історії: Регіональні дослідження розкривають локальні особливості, додаючи деталі, які часто не відображені в загальнонаціональних наративах. Це дозволяє краще розуміти історичні події, враховуючи регіональні варіації.

2. Децентралізація історичного наративу: Інтеграція дозволяє зменшити центризм, коли основна увага приділяється лише великим політичним чи економічним центрам. Локальні історії додають до загальної картини, показуючи, як різні регіони по-своєму реагували на національні чи глобальні виклики.

3. Посилення міжрегіонального порівняння: Інтеграція регіональної історії дозволяє порівнювати розвиток різних частин країни або світу, виявляючи подібності та відмінності у соціальних, політичних і культурних процесах.

4. Культурна ідентичність: Локальні історії допомагають зберегти унікальні культурні особливості та традиції, що сприяє розвитку національної ідентичності через призму багатогранності регіонів.

5. Збагачення методології: Регіональні дослідження часто залучають міждисциплінарні методи, такі як етнографія, археологія та соціологія. Інтеграція таких підходів розширює методологічні можливості історичних досліджень.

6. Врахування маргіналізованих груп: Через регіональні дослідження часто вивчаються групи або події, які не отримали достатньої уваги в загальнонаціональній історіографії, дозволяючи створити більш повну картину історії.

7. Участь у глобальних процесах: Регіональна історіографія показує, як глобальні процеси впливають на конкретні території, і навпаки — як локальні події можуть мати глобальні наслідки.

Отже, інтеграція регіональної історіографії робить історичне знання більш різноманітним, всеохопним та дозволяє глибше зрозуміти локальні та глобальні взаємозв'язки.

8. Включення різних наративів: Інтеграція регіональних історій дозволяє включати різні, іноді суперечливі погляди на історичні події. Це створює можливість для плюралізму думок, що збагачує національну історіографію.

9. Сприяння децентралізації історичної пам'яті: Включення регіональної історіографії у національний наратив допомагає зберігати локальну історичну пам'ять, особливо у віддалених або менш вивчених регіонах. Це дозволяє уникнути втрати цінних культурних знань та спадщини.

10. Локалізація глобальних процесів: Регіональна історіографія дозволяє показати, як глобальні явища, такі як війни, економічні кризи або індустріалізація, по-різному впливали на конкретні регіони.

11. Формування регіональних ідентичностей: Інтеграція регіональних досліджень сприяє розвитку регіональної ідентичності, яка є важливою складовою національної ідентичності. Це допомагає підкреслити внесок кожного регіону в загальну історію країни.

12. Розширення джерелознавчої бази: Регіональна історіографія додає нові джерела до національної історії — архівні документи, усні свідчення, місцеві хроніки та етнографічні дані. Це розширює інформаційну базу і робить історичні дослідження більш комплексними.

13. Підвищення інтересу до історії серед населення: Регіональна історіографія

зазвичай викликає більше зацікавлення серед місцевих жителів, оскільки вони бачать, як їхній регіон вписується у загальну історію країни. Це підвищує загальний інтерес до історичних досліджень і сприяє збереженню історичної пам'яті на локальному рівні.

14. Політичний вимір: Інтеграція регіональних історій може мати політичне значення, особливо в країнах із багатонаціональним чи федеральним устроєм. Врахування регіональної специфіки може сприяти кращому розумінню внутрішніх політичних процесів, забезпечуючи більш збалансовану національну політику.

15. Підтримка місцевих ініціатив та проектів: Інтеграція регіональної історіографії стимулює створення регіональних музеїв, дослідницьких центрів, архівів і культурних ініціатив, що допомагають зберігати локальну спадщину і формувати національну свідомість на основі різних регіональних особливостей.

16. Посилення соціальної згуртованості: Через розуміння історичних коренів різних регіонів інтеграція регіональної історії сприяє налагодженню діалогу між різними частинами країни, підтримуючи соціальну згуртованість і сприяючи єдності на основі взаємоповаги та визнання різноманітності.

Таким чином, інтеграція регіональної історіографії є не лише науковим завданням, але й культурним і соціальним процесом, що збагачує національну історію, роблячи її більш точною, різноманітною та інклюзивною.

Ось додаткові аспекти інтеграції регіональної історіографії:

1. Збереження мовної та культурної різноманітності: Через інтеграцію регіональної історії в національні наративи зберігається місцева мовна та культурна спадщина. Це особливо важливо для регіонів із власними діалектами чи мовами, а також культурними традиціями, які можуть бути втрачені без належного визнання на національному рівні.

2. Розвиток регіонального патріотизму: Підкреслення важливості історії певного регіону може сприяти розвитку здорового регіонального патріотизму, що підсилює національну єдність. Люди більше цінують своє минуле і починають усвідомлювати внесок свого регіону у загальний історичний процес.

3. Переосмислення історичних міфів: Регіональна історіографія допомагає розвінчувати національні міфи, що можуть виникати через брак локальної інформації. Це сприяє більш об'єктивному і точному розумінню історичних подій, уникаючи надмірного романтизування або викривлення фактів.

4. Покращення історичної освіти: Включення регіональних історій до шкільних і університетських програм сприяє кращому розумінню студентами історичного розвитку своєї країни. Це робить історію більш живою та персональною для учнів, оскільки вони можуть бачити свій власний регіон в історичних подіях.

5. Підсилення взаєморозуміння між регіонами: Через вивчення історії інших регіонів у контексті національної історії, населення різних частин країни може краще розуміти один одного. Це допомагає уникнути стереотипів і сприяє зміцненню міжрегіональної солідарності.

6. Формування комплексної історичної картини: Інтеграція регіональної історіографії дозволяє побудувати більш комплексне уявлення про історичні процеси. Різні регіони можуть по-різному сприймати ті самі події, що дозволяє історикам бачити кілька сторін історичних фактів і уникає однобічності.

7. Відновлення несправедливо забутих або знехтуваних постатей і подій:

Регіональні дослідження часто виявляють важливі постаті або події, які були забуті або ігноровані в національних нарративах. Це сприяє справедливому визнанню внеску окремих регіонів в історію країни.

8. Розвиток інституційного співробітництва: Інтеграція регіональних досліджень стимулює співпрацю між національними і регіональними архівами, університетами, музеями та культурними установами. Це зміцнює наукову базу досліджень і сприяє обміну досвідом між дослідниками.

9. Підтримка сталого розвитку регіонів: Вивчення історії регіонів дозволяє краще зрозуміти їхній потенціал для економічного та культурного розвитку. Історичні дослідження можуть сприяти розвитку регіонального туризму, культурних ініціатив та підтримці локальних традицій.

10. Відновлення історичної справедливості: Через включення регіональної історії в національні нарративи можна відновити історичну справедливість для регіонів, які пережили пригнічення або несправедливість. Це дозволяє осмислити важкі моменти історії та сприяє примиренню.

Таким чином, інтеграція регіональної історіографії розширює горизонти національної історії, роблячи її багатшою, справедливішою і ближчою до реального життя людей у різних регіонах.

Список використаних джерел:

1. Бездрабко В. Історіографія краєзнавства // Студії з архівної справи та документознавства. – Т. 9. – К., 2003. – С. 32.
2. Костриця М. Наукові засади національного географічного краєзнавства // Краєзнавство. – 2009. – № 1-2. – С. 40.
3. Кремень В. Вітчизняне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасної світової парадигми // Краєзнавство. – 2011. – № 3. – С. 10-15.
4. Реєнт О. Науково-методологічні засади сучасного краєзнавства // Краєзнавство. – 2017. – № 1-2. – С. 22. [укр.]. Шестопалова А. Відверто про нас: книга, яка відкриває очі // День. – 2017. – 21-22 квітня.
5. Смолій В., Якубова Л. Донеччина і Луганщина: місто в сучасному українському національному проекті // Регіональна історія України. – Вип. 10. – К., 2016. – С.9-34.
6. Турченко Г. Південноукраїнський регіон у контексті формування модерної української нації (XIX – вул. перша чверть XX). – Запоріжжя, 2008. – С. 15.
7. Удод О. Регіональна конфігурація української історіографії: пошуки наукової моделі розуміння вітчизняної історії // Схід і Південь України: час, простір, соціум. У 2-х тт. – Т.2. – К., 2016. – С. 24-27.

СЕКЦІЯ 20.**АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО**

Шугалей Сімеон Юрійович, здобувач вищої освіти факультету дизайну середовища
Харківська державна академія дизайну та мистецтв, Україна

Науковий керівник: Шарлай Олена Василівна, кандидат архітектури,
старший викладач кафедри Дизайну середовища
Харківська державна академія дизайну та мистецтв, Україна

**ЗЕЛЕНІ ФАСАДИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО
МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА**

Серед головних аспектів, які розглядаються у науковій літературі, виділяються екологічні, технологічні, соціальні та естетичні аспекти впровадження зелених фасадів в урбаністичне середовище. Дослідження показують, що зелені фасади сприяють зниженню температури в міських районах, поглинанню CO₂ та покращенню якості повітря [1]. Зокрема, дослідження, проведені у різних кліматичних умовах, демонструють значні екологічні переваги зелених фасадів [2].

Зелені фасади сприяють покращенню якості повітря та зниженню ефекту міського острова тепла. У дослідженні показано, що зелений фасад здатен знижувати температуру поверхні будівлі на 10-20°C [3]. Це дозволяє зменшити споживання енергії для кондиціонування повітря, що підтверджується дослідженням [4].

Асортимент рослин, придатних для використання на зелених фасадах, значно зріс за останні роки. Робота дослідників показує, що рослини не тільки поглинають CO₂, але й фільтрують шкідливі частки з повітря [5]. Крім того, сучасні технології, такі як гідропонні системи, дозволяють оптимізувати використання води та знизити витрати на обслуговування [6].

Останні досягнення в технології зелених фасадів включають використання нових матеріалів, що підлягають вторинній переробці та біологічному розкладанню. Дослідження показують, що використання таких матеріалів знижує екологічний слід будівель та підвищує їхню довговічність [6]. Інтелектуальні системи зрошення та моніторингу дозволяють оптимізувати використання води та забезпечують стабільний ріст рослин навіть в умовах мінливого клімату. Інтеграція датчиків та автоматизації в такі системи дозволяє створювати чутливі зелені фасади, що адаптуються до навколишнього середовища [6].

Зелений фасад може суттєво знижувати витрати на енергоспоживання будівлі. Дослідження показують, що зелений фасад знижує температуру всередині будівлі, що веде до зменшення витрат на кондиціонування повітря на 20-30% [7]. Крім того, такі фасади підвищують вартість нерухомості завдяки поліпшенню естетичних характеристик та створенню більш привабливого середовища для проживання [11][12].

Зелені фасади не лише покращують екологічні умови, але й мають позитивний вплив на соціальний та психологічний комфорт мешканців. Дослідження показують,

що наявність зелені в міському середовищі знижує рівень стресу та покращує загальний психологічний стан людей [8]. Дослідження показали, що резиденти одного з районів Чикаго, які живуть у "зеленішому" середовищі, повідомляють про нижчий рівень страху, меншу агресивність та жорстокість у поведінці [10]. Крім того, чим зеленішим було оточення будинку, тим менше там було зареєстровано злочинів [10]. Це робить зелені фасади важливим елементом у створенні здорового міського середовища.

Зелені фасади значно покращують естетичний вигляд міських будівель. Вони також виконують важливу роль у створенні комфортних умов для мешканців, знижуючи шумове забруднення та покращуючи мікроклімат всередині будівель [7].

Композиційний аналіз зелених фасадів охоплює такі важливі аспекти, як композиція, колір, форма та фактура, що разом визначають їх естетичну привабливість і функціональність у міському середовищі. Композиція включає розташування рослин і їхню взаємодію з архітектурними елементами, що дозволяє створювати різноманітні візуальні ефекти — від суцільного покриття до модульних систем [2]. Колір грає важливу роль у візуальному сприйнятті та впливає на психологічний стан людей, сприяючи зниженню стресу і покращенню настрою [8]. Використання різних відтінків зелені та квітучих рослин додає естетичної привабливості протягом року. Форма рослин визначає візуальний ефект фасаду, створюючи динамічні або масивні структури залежно від типу рослин [1]. Фактура, що варіюється від гладкої до грубої, збагачує як візуальний, так і тактильний досвід, покращуючи мікроклімат навколо будівлі через здатність розсіювати світло і тепло [3].

Одним із прикладів успішної реалізації зелених фасадів є проект Bosco Verticale в Мілані, Італія [9]. Цей проект демонструє, як зелені фасади можуть інтегруватися у висотні будівлі, створюючи новий стандарт міського озеленення. Аналогічні проекти реалізовані у Відні (Австрія), Берліні (Німеччина) та Варшаві (Польща), що свідчить про ефективність зелених фасадів у помірному континентальному кліматі.

Зелений фасад демонструє значний потенціал для покращення екологічних та естетичних умов у міському середовищі. Аналіз літератури показує, що вони сприяють зниженню температури, поглинанню CO₂, покращенню якості повітря та зниженню шумового забруднення. Сучасні технології та інновації, такі як гідропонні системи та інтелектуальні системи зрошення, роблять зелені фасади більш ефективними та легкими в обслуговуванні.

Незважаючи на значний прогрес у дослідженнях, існують певні прогалини, зокрема щодо довговічності та економічної ефективності зелених фасадів у характерному для України помірному континентальному кліматі, які потребують подальшого вивчення. Аналіз літератури також показує, що зелені фасади мають позитивний вплив на соціальний та психологічний комфорт мешканців міст, знижуючи рівень стресу та покращуючи загальний стан здоров'я. Використання зелених фасадів сприяє створенню більш привабливого та комфортного міського середовища, що є важливим для сталого розвитку міст.

Таким чином, зелені фасади можуть стати ключовим елементом у боротьбі з кліматичними викликами та сприяти створенню більш стійкого та комфортного міського середовища в Україні.

Список використаних джерел:

1. Ghaffarianhoseini, A., Berardi, U., & Ghaffarianhoseini, A. (2015). Thermal Performance Characteristics of Unshaded Green Roofs in North America. *Energy and Buildings*, 105, 19-28. doi:10.1016/j.enbuild.2015.07.002.
2. Perini, K., Ottel , M., Fraaij, A. L. A., Haas, E. M., & Raiteri, R. (2011). Vertical Greenery Systems and the Effect on Air Flow and Temperature on the Building Envelope. *Building and Environment*, 46(11), 2287-2294. doi:10.1016/j.buildenv.2011.05.009.
3. Ottel , M., van Bohemen, H. D., & Fraaij, A. L. A. (2011). Quantifying the Deposition of Particulate Matter on Climatic Fa ades Using Magnetic Tracers. *Ecological Engineering*, 37(9), 1394-1403. doi:10.1016/j.ecoleng.2011.03.003.
4. Alexandri, E., & Jones, P. (2008). Temperature Decreases in an Urban Canyon Due to Green Walls and Green Roofs in Diverse Climates. *Building and Environment*, 43(4), 480-493. doi:10.1016/j.buildenv.2006.10.055.
5. Perez, G., Rincon, L., Vila, A., Gonzalez, J. M., & Cabeza, L. F. (2011). Green Vertical Systems for Buildings as Passive Systems for Energy Savings. *Applied Energy*, 88(12), 4854-4859. doi:10.1016/j.apenergy.2011.06.032.
6. P rez-Urrestarazu, L., Fern ndez-Ca ero, R., Franco-Salas, A., & Egea, G. (2019). Influence of an Active Living Wall on Indoor Temperature and Humidity Conditions. *Journal of Environmental Management*, 244, 190-197. doi:10.1016/j.jenvman.2019.05.011.
7. Coma, J., P rez, G., de Gracia, A., Bures, S., Urrestarazu, M., & Cabeza, L. F. (2017). Vertical Greenery Systems for Energy Savings in Buildings: A Comparative Study between Green Walls and Green Fa ades. *Building and Environment*, 111, 228-237. doi:10.1016/j.buildenv.2016.11.014.
8. Bringslimark, T., Hartig, T., & Patil, G. G. (2009). The Psychological Benefits of Indoor Plants: A Critical Review of the Experimental Literature. *Journal of Environmental Psychology*, 29(4), 422-433. doi:10.1016/j.jenvp.2009.05.00.
9. Wikipedia. Bosco Verticale. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Bosco_Verticale (дата звернення: 17.05.2024).
10. Sullivan, W. (2007). Landscapes of 20th Century Chicago Public Housing. URL: https://www.researchgate.net/figure/Mean-Rates-of-Aggression-Against-Partner-During-Past-Year-in-Green-Versus-Barren_fig1_275032357 (дата звернення: 09.04.2024).
11. Sempergreen. Increase building value with green renovation. URL: <https://www.sempergreen.com/en/about-us/news/increase-building-value-with-green-renovation> (дата звернення: 04.06.2024).
12. Green.org. Vertical Gardens and Their Impact on Property Values. URL: <https://green.org/2024/01/30/vertical-gardens-and-their-impact-on-property-values/> (дата звернення: 04.06.2024).

Капельнікова Анастасія Юрївна, здобувач вищої освіти
факультету дизайну середовища
Харківська державна академія дизайну та мистецтв, Україна

Науковий керівник: Шарлай Олена Василівна, кандидат архітектури,
старший викладач кафедри Дизайну середовища
Харківська державна академія дизайну та мистецтв, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ІНТЕРЬЕРНОГО ПРОСТОРУ МОДУЛЬНИХ БУДИНКІВ

В Україні використання модульних будинків постійно набуває популярності і сьогодні збудовано більше 25 великих модульних містечок. Таки модульні будинки це оптимальний варіант в якості тимчасового житла для переселенців та для замовників з невеликим бюджетом, які залишилися без житла. Дизайн таких будинків актуальний через нове болюче питання: наскільки тимчасовим має бути таке житло, та як зробити дизайн інтер'єра таким, щоб візуально збільшити об'єм приміщення і оптимізувати обладнання для підвищення комфорту?

Невизначеність терміну проживання людей у тимчасових модульних будиночках є додатковою причиною інтересу до обраної теми і тому проведення дослідження є важливим на сьогоднішній день.

Дослідження попиту на різні варіанти модульного житла має допомогти в визначенні актуальних якостей будинку і оптимізувати проектний процес. Перш за все слід розробити типологічну класифікацію модульних будинків та виявити засоби дизайну, які можуть підвищити рівень комфорту при використанні модульних будинків. Застосування цих засобів дизайну при розробці варіантів інтер'єрів в різних стильових напрямках розширить можливості проектування модульних будинків для різних груп споживачів.

В результаті аналізу практики використання модульних будинків була розроблена типологія модульних будинків та виявлені найбільш популярні у кожній підгрупі.

За **функціональним призначенням** модульні будинки можна розділити на два основні типи: житлові і громадські. Функціональне використання громадського типу модульного будинку переважно – медичні пункти, торгівельні заклади, заклади зв'язку та тимчасові виставкові простори.

Типологія за **просторовими характеристиками** обох типів (житлові і громадські) складається з планувальних і об'ємно-просторових ознак.

До **планувальних** характеристик віднесені: топологія плану, розміри, площа одного блоку і композиційна схема блокування.

До **об'ємно-просторових** характеристик віднесені: висота і будівельний об'єм одного модулю, конструктивна схема, просторова композиційна схема блокування, наявність тераси і експлуатованого даху.

До характеристик **будівельно-технологічних** характеристик віднесені: конструктивна схема, можливість експлуатації плоского даху, мобільність,

відповідність екологічним вимогам.

До характеристик дизайну віднесено стильовий напрямок рішення екстер'єру і інтер'єру, матеріали оздоблення фасаду і внутрішніх приміщень, технологічні особливості обладнання, кольорова гамма.

З'ясовано, що за розмірами та за площею найбільш популярними є маленькі будинки площею до 40 м². За статистичними даними встановлено, що за кількістю поверхів найбільш популярними є одноповерхові модульні будинки – це пов'язано з вартістю та особливостями транспортування. Виявлено, що за типом композиційного блокування найбільшим попитом користується тип блокування «Г». За конструктивною схемою модульні будинки для бізнес потреб частіше використовують модулі з металевим каркасом та композитними панелями, а для житлових модулів частіше використовують каркас з дерев'яного бруса з заповненням з ОСБ панелей або каркас з дерев'яного бруса з заповненням з СІП панелей. За архітектурним стилем найбільш популярні модульні будинки у стилі мінімалізм. [1]. За можливістю мобільності найбільш популярні стаціонарні модульні будинки. За наявністю експлуатаційної покрівлі найбільш популярні модульні будинки без використання покрівлі. За наявністю тераси – значна більшість модульних будинків виробляються з терасою. За типом експлуатації модульні будинки найбільш популярні для тимчасового використання, з обмеженим терміном експлуатації до 20-30 років. Серед різноманіття модульних будинків за типом функціонального призначення найбільш використовуються житлові будинки – постійного або тимчасового використання.

Пропозиція – на даний час в Україні недостатньо вивчають формування дизайну інтер'єрного простору модульних будинків. Не має індивідуальності. Всі інтер'єри схожі один на інший. Не має чіткої приналежності стилю. Мета – зробити класифікацію існуючого дизайну інтер'єру модульних будинків на основі міжнародного [2] та українського досвіду та виявити найбільш популярні та перспективні для розвитку. Обираючи стиль інтер'єру модульного будинку майбутнім власникам буде зручно обрати один з типових стилів інтер'єрів або ознайомитись з прикладами та створити власний дизайн інтер'єру, де кожна деталь стане частиною концепції, яка повністю ідентифікує родину власників.

Стилі інтер'єру модульного будинку:

1. Стилі з використанням переважно дерева:

1. Новий кантрі-стиль або еко-стиль.

2. Дерев'яний лофт.

3. Скандинавський стиль.

2. Сучасний стиль або мінімалізм

3. Капсульний стиль або хай-тек.

1. Для збільшення простору та підвищення комфорту пропонується використовувати світлі кольорові рішення, більшу площу скління, панорамні вікна у стелі, багатофункціональну мебель, ергономічне планування – розсувні двері та комбіноване зонування. «Особливо велике значення для людини має те матеріальне середовище, у якому вона існує». [3. Сьомка, Сергій Володимирович. Ергономіка та ергономічний дизайн. Київ: Ліра-К, 2019. 604 с.].

Висновки: модульні будинки – це частина технології майбутнього. Таки будинки суттєво змінять вигляд сучасних міст та селищ та будуть вирішувати швидко та

різноманітні функціональні завдання. Розробка різноманітних типових інтер'єрних рішень прискорить виробництво модульних будинків та збільшить комфортність внутрішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Cornelia Dörries, Sarah Zahradnik. Container and Modular Buildings: Construction and Design Manual. Berlin: DOM Publishers, 2020. 256 p.
2. Han Slawik, Julia Bergmann, Matthias Buchmeier, Sonja Tinney: Container Atlas. A Practical Guide to Container Architecture. Updated & Extended version. Berlin: Gestalten 2020. 304 p.
3. Сьомка, Сергій Володимирович. Ергономіка та ергодизайн. Київ: Ліра-К, 2019. 604 с.

Коломієць Марина Костянтинівна, студентка

Харківська державна академія дизайну та мистецтв, м. Харків, Україна

Науковий керівник: Шарлай Олена Василівна, кандидат архітектури,
старший викладач

Харківська державна академія дизайну та мистецтв, м. Харків, Україна

УКРАЇНСЬКЕ ТРАДИЦІЙНЕ СЕЛО ЯК ОСЕРЕДОК ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Вступ. Зелений туризм - це форма туризму, яка акцентує на екологічно чистому та сталому способі подорожування та відпочинку. Основна ідея полягає в тому, щоб мінімізувати негативний вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище та сприяти збереженню природи, культурної спадщини та місцевої культури. Основні принципи зеленого туризму полягають у екологічній та економічній стійкості, соціальній відповідальності та культурному обміні. Популяризація зеленого туризму заохочує розвиток екопоселень, які базуються на принципі турбота про людей і довкілля. У своєму звіті за 2017 рік GlobalEcovillageNetwork (GEN) зазначила, що існує близько 10 000 екологічних спільнот у 114 країнах [1, с. 2].

Українська сільська місцевість має величезний потенціал для розвитку зеленого туризму та створення екологічних поселень. Саме завдяки багатству на природні та культурні ресурси Україна стає все більш привабливою для туристів, які шукають зелені туристичні маршрути. Інтеграція сучасних дизайнерських практик у сільське архітектурне середовище може значно підвищити привабливість цих місць для туризму та сприяти розвитку інфраструктури в сільських районах, що полегшить доступність та комфортність для туристів. Сільські райони України також мають багату культурну спадщину, яка часто знаходиться у відкритому ризику зникнення або псування. Інтеграція сучасного дизайну у ці архітектурні об'єкти може допомогти їхньому збереженню та відновленню, забезпечуючи тим самим підтримку історичної та культурної спадщини України. Розвиток зеленого екотуризму може підштовхнути українські села до впровадження технологій сталого розвитку, враховуючи екологічні аспекти та використання енергоефективних технологій, та розвитку аграрної економіки держави.

Мета роботи: виявити характерні риси організації традиційного українського сільського поселення для різних регіонів та особливості об'ємно-просторового рішення житлової споруди.

Методами дослідження є історико-генетичний аналіз українського традиційного сільського поселення, аналіз планувальних структур забудови.

Аналіз культурних та архітектурних особливостей побудови українського села показує, що природні умови мали суттєвий вплив на формування та розміщення житлових будівель у народній архітектурі. У кожному конкретному ландшафті виникали власні унікальні моделі народного житла, які відображали специфіку та потреби місцевого населення. Для побудови поселення завжди обирали місця, звідки відкривалися панорамні види на долини річок, ліси та сусідні села, а також де видно було биті шляхи. Такий підхід до розміщення сіл допомагав співвіднести їх з навколишнім природним середовищем та створював сприятливі умови для життя та

праці мешканців.

Стала тенденція – намагання інтегрувати будинок у природне оточення, таким чином створюючи враження, що він і всі споруди господарства або навіть ціле поселення утворюють єдиний органічний комплекс. Білі стіни стояли як нейтральний фон серед рослинності, тоді як солом'яний дах зі своєю стеблистою текстурою і сірим кольором органічно вписувався у пейзаж, нагадуючи про зв'язок будинку з природним середовищем.

Навколишнє середовище суттєво впливало на форму та деталі житла. Наприклад, у гірських регіонах будівлі часто мали вигляд укріплених споруд, призначених для захисту від звірів і снігових заметів. У лісових і гірських районах зрубні будинки були відкриті, а їхні рівні вінці створювали чітку структуру стін без будь-якого опорядження.

У лісостеповій і степовій зоні хати часто білили як ззовні, так і всередині, навіть якщо вони були зрубними, глиновалькованими, городженими або зведеними з каменю. Помешкання виділялося своїм кольором стін серед зелених садів, а червоні та жовтогарячі деталі, такі як обведення вікон та призьби, створювали вигляд веселого та затишного житла.

Традиційна українська хата була не лише житловим приміщенням, але й символом дому, де кожен куточок наповнений емоціями та спогадами. Це було місце, де народжувалася й розвивалася культура, де відбувалися як повсякденні справи, так і важливі події.

У будівництві на території України використовували два основні типи конструкцій стін: зрубний та каркасний. У регіонах Полісся та Карпати був поширений зрубний тип конструкції. Основою зрубних будівель були стіни, складені з горизонтально викладених колод, брусів або напівкругляків, які були з'єднані на кутах за допомогою зарубок.

У лісостеповій смузі використовували каркасний тип конструкції. Стіни каркасних будівель склалися зі стовпів, які вставляли в землю або закопували у нижній зрубний вінець, відомий як підвалини. Каркас заповнювали різноманітними матеріалами, такими як дошки, напівкругляки, хмиз, очерет або глиносолом'яні вальки [3, с. 25].

В Слобожанщині сформувався тип житла, що будувалося з різноманітних матеріалів, таких як дерево, крейда та глиносолом'яна цегла [2, с. 4]. Ззовні дерев'яні стіни оброблялися за допомогою клинців та замазувалися шаром глини, змішаної з піском. Після цього їх білили крейдою або фарбували жовтою глиною, надаючи будинкам характерний вигляд для цього регіону. Слобідські хати відрізнялися широкими призьбами, які виплітали з лози, заповнювали землею майже до самого рівня вікон та обмазували глиною. Щоб захистити призьби та стіни від опадів, дахи мали значний напуск. Зазвичай хати накривалися очеретом, а з того ж матеріалу часто робили стелю через відсутність деревини. Схили дахів були завжди рівними, без будь-яких виступів або верхнього гребеня. Хворостяні димарі також обмазували глиною, щоб забезпечити їхню надійність.

Індивідуальність архітектурі народного житла надавалася вирішенням художнього оздоблення фасадів та архітектурних деталей, таких, як настінний розпис, різьблення по дереву, орнаментальна фактура. На заході Бойківщини, Лемківщини та в Закарпатті часто використовували напівкруглі та круглі брусочки для будівництва стін.

Між цими брусками викладали мох для утеплення житлових приміщень, а зовнішні шви обмазували білою глиною. Ці горизонтальні смуги на поверхні стіни ритмічно повторювались, надаючи будівлі унікальний вигляд.

Народні архітектурно-будівельні та художні традиції ґрунтувалися на колективному досвіді планувальної організації, простих конструкцій та раціональним використанням засобів й матеріалів. Незважаючи на традиційність та типовість планувальних, об'ємно-просторових та художніх рішень, принципи будівництва все ж таки відрізнялися та змінювалися під впливом кліматичних умов, історичних подій, економічних чинників та ін. Тож кожен регіон українських земель мав свою архітектурну школу з характерним мотивом який суттєво, а іноді й повністю змінює вигляд житла.

Список використаних джерел:

1. Global Ecovillage Network. Annual Report 2017. Форрес, Шотландія: Global Ecovillage Network (GEN), 2017. 50 с. URL: <http://bit.ly/GENReport2017> (дата звернення: 20.03.2024).
2. Масненко В. В, Ракшанов В. Б. Українська хата: Науково-попул. вид. Черкаси: Брама–Україна, 2012. 190 с.: іл.
3. Данилюк А. Давня архітектура українського села: Етногр. нарис. Київ: Техніка, 2008. 256 с.: іл. (Народні джерела).

МАТЕРІАЛИ VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ НАУКИ:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»**

20 вересня 2024 рік • м. Кропивницький, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли перевірку на плагіат та експертизу за формальними ознаками
(форматування, стиль мови, оформлення цитувань та списку використаних джерел).
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори та їх наукові керівники.
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів.*

Підписано до друку 20.09.2024.

Папір офсетний. Цифровий друк. Формат 60×84/16.

Гарнітура Times New Roman, Poiret One та Arial.

Умовно-друк. арк. 12,32. Замовлення № 24/009.

Тираж: 50 екземплярів. Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Громадська організація «Молодіжна наукова ліга»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@liga.science | URL: www.liga.science

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».

21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.